

ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

ผู้เขียน	ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช
เจ้าของ	มูลนิธิสยามกัมมาจล
ที่ปรึกษา	ปิยาภรณ์ มัณฑะจิตร อุดม วงษ์สิงห์
บรรณาธิการ	ชุติมา ชื่นเจริญ
ศิลปกรรม	วันทนี มณีแดง
ภาพประกอบ	อัยยา มัณฑะจิตร
ประสานงานการผลิต	ชนกพรพรณ วรติลก สุติมา ออกเงิน อนัญญา สาทรราย

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิสยามกัมมาจล 19 ถนนรัชดาภิเษก
แขวงจตุจักร เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900
โทรศัพท์ 0 2937 9901-7
www.scbfoundation.com

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา
อาคารเอส. พี. (อาคารเอ) ชั้น 13 เลขที่ 388
ถนนพหลโยธิน แขวงสามเสนใน เขตพญาไท
กรุงเทพมหานคร 10400
โทรศัพท์ 0 2079 5475
www.eef.or.th

ISBN

พิมพ์ครั้งที่ 1

จำนวนพิมพ์

พิมพ์ที่

ราคา

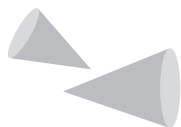
กุมภาพันธ์ 2569

2,000 เล่ม

บริษัท เอส.อาร์.พรินต์ติ้ง แมสโปรดักส์ จำกัด
2/103-106 ถนนแจ้งวัฒนะ ตำบลบางพลู
อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี 1112

260 บาท

คำนำ

หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้ ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช เขียนขึ้นจากการตีความหนังสือ 2 เล่ม คือ Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement (2025) และ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) โดยนำหลักการที่อ้างอิงบริบทสังคมตะวันตกมาปรับให้เหมาะกับบริบทการศึกษาและสังคมไทย

สาระสำคัญคือการนำเสนอวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นพลังในการพลิกโฉมการศึกษา โดยมีคำสำคัญคือ Transformative Student Voice (TSV) ซึ่งประกอบด้วย Voice หมายถึง สิทธิและเสียงของนักเรียนที่ผ่านการใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างดี และ Transformative สื่อถึงการเปลี่ยนแปลงที่หวังผลให้เกิดการพลิกโฉมสังคมและระบบการศึกษา รวมถึงพลิกโฉม ‘วิธีคิด วิธีเรียน วิธีมีชีวิต’ ทั้งของนักเรียน และครู

ตามทัศนะของ ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ครูผู้ร่วมทางกับนักเรียนในแนวทางนี้ จะไม่ได้ทำหน้าที่ “สอน” เท่านั้น แต่เป็น “ผู้จุดประกายการเรียนรู้” และ “ผู้ฟังด้วยหัวใจ” ครูต้องพร้อมเปลี่ยนวิธีคิดตนเอง เพื่อให้ นักเรียนได้ก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าของเวทีการเรียนรู้ด้วยความมั่นใจ ขณะที่ การมีส่วนร่วมของนักเรียนต้องครอบคลุมนักเรียนทุกกลุ่ม เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในโรงเรียน

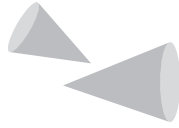
ภายใต้หลักคิดนี้ การขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) จึงไม่ใช่แค่การสร้างพื้นที่ให้นักเรียนมีสิทธิออกเสียงเท่านั้น แต่ต้องเปิดกว้างให้เสียงของนักเรียนได้รับการตอบรับอย่างเป็นรูปธรรมในทุกมิติของระบบการศึกษา อันจะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่สนับสนุนความเป็นธรรมและเท่าเทียมอย่างแท้จริง โดยในกระบวนการเปลี่ยนผ่านนี้ต้องใช้เวลา ความกล้าหาญ และพันธกิจร่วมกันจากทั้งครู นักเรียน และผู้นำระบบ

เนื้อหาภายในเล่ม นอกจากจะนำเสนอหลักการสำคัญในการหนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการและการพัฒนาตัวตน ยังเรียบเรียงแนวทางการดำเนินการและภาคปฏิบัติในชั้นเรียนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อให้ครูสามารถนำไปปรับใช้ได้เหมาะสมตามบริบทของโรงเรียน โดยมีเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งคือ การพัฒนา “ความเป็นผู้ก่อการ” (agency) หรือความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ครู และภาคีต่างๆ

หนังสือเล่มนี้จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับผู้อำนวยการสถานศึกษา ครูและบุคลากรทางการศึกษา ตลอดจนผู้ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาศักยภาพเด็กและเยาวชน ที่ต้องการแนวคิดและเครื่องมือในการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่รับฟังเสียงของนักเรียน และสร้างพื้นที่การมีส่วนร่วมในการพลิกโฉมการศึกษา เพื่อส่งต่อแรงกระเพื่อมไปสู่การพัฒนาคุณภาพคนไทยและสังคมไทยในอนาคต

มูลนิธิสยามกัมมาจล

คำนำ

การพัฒนาการศึกษาในโลกปัจจุบันมีความสลับซับซ้อนมากขึ้นตามสถานการณ์ที่เป็นปัจจัยส่งผลกระทบอย่างเป็นระบบ ดังนั้นการพัฒนาจึงมิใช่เพียงการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรหรือวิธีการจัดการเรียนรู้ หากแต่เป็นการทบทวนอย่างจริงจังต่อบทบาทของผู้เรียนในฐานะมนุษย์ที่มีศักยภาพ ความคิด และประสบการณ์เป็นของตนเอง ระบบการศึกษาที่มุ่งหวังการพัฒนาอย่างมีคุณภาพและเสมอภาค จำเป็นต้องเปิดพื้นที่ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกำหนดความหมายของการเรียนรู้ และมีบทบาทเป็นพลังสำคัญในการสร้างการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนและสังคม

กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) เชื่อมั่นว่า เด็กและเยาวชนทุกคนสามารถเรียนรู้ เติบโต และมีส่วนร่วมต่อสังคมได้อย่างมีคุณค่า หากได้รับโอกาสและเงื่อนไขที่เหมาะสม การพัฒนาคุณภาพการศึกษาในระยะยาวจึงเป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เคารพเสียงของผู้เรียนด้วยการเปิดพื้นที่ให้พวกเขาได้คิด ตั้งคำถาม ทดลอง และลงมือปฏิบัติที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงจึงมีความสำคัญ

หนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เป็นผลงานที่จะชวนผู้อ่านกลับมาทบทวนบทบาทของนักเรียนในมิติที่ลึกซึ้งมากกว่าที่เคยเป็นมา เนื้อหาในหนังสือสะท้อนให้เห็นว่า เสียงของนักเรียนมิใช่เพียงความคิดเห็นที่รับฟังเป็นครั้งคราว หากแต่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนาครูไปด้วย และจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ในโรงเรียนได้

หนังสือเล่มนี้จึงมิได้เสนอเพียงวิธีการจัดกิจกรรมหรือเทคนิคการสอน แต่ยังเสนอกรอบคิดที่ช่วยให้การจัดการศึกษาเชื่อมโยงกับชีวิตอย่างมีความหมาย เพื่อสร้างความเป็นพลเมืองของผู้เรียนอย่างแท้จริง เช่น ความเป็นไปได้ของการเรียนรู้ที่เกิดจากการตั้งคำถามต่อปัญหาในบริบทจริงของสังคม ผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และการลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง กระบวนการดังกล่าวยังช่วยหล่อหลอมคุณลักษณะของความรับผิดชอบ การเคารพผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในสังคมประชาธิปไตยไปด้วยในตัว

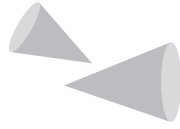
หนังสือเล่มนี้จึงมีคุณค่าในฐานะองค์ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริง ตั้งแต่การทวนแนวคิดและออกแบบเชิงปฏิบัติการ จะเป็นอีกแหล่งเรียนรู้สำหรับครู ผู้บริหารโรงเรียน นักวิชาการ และผู้สนใจด้านการศึกษาที่ต้องการทำความเข้าใจการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะสิ่งเหล่านี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้ หากปราศจากการมองผู้เรียนเป็นหุ้นส่วนสำคัญของกระบวนการเรียนรู้

ขอขอบคุณ ศ. นพ.วิจารณ์ พานิช ผู้เขียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ร่วมกันถ่ายทอดประสบการณ์ ความคิด และบทเรียนอันทรงคุณค่าไว้ในหนังสือเล่มนี้ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” จะเป็นทั้งแรงบันดาลใจและเครื่องมือสำคัญในการร่วมกันขับเคลื่อนการศึกษาไทยไปสู่ความเสมอภาค คุณภาพ และความหมายต่อชีวิตของผู้เรียนอย่างแท้จริง

นายอุดม วงษ์สิงห์

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนาคุณภาพครูและสถานศึกษา
กองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.)

คำนำผู้เขียน

หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้ เขียนขึ้นเพื่อเสนอแนะต่อวงการการศึกษาไทย และต่อสังคมไทย ให้เปลี่ยนกระบวนทัศน์หรือมุมมองต่อผู้เรียน จากการเป็นผู้รับการถ่ายทอด หรือรับการอบรมสั่งสอน เป็นผู้มีส่วนร่วมริเริ่มกระทำการ เพื่อการเรียนรู้ของตน เพื่อเพื่อนนักเรียน เพื่อครู เพื่อพ่อแม่ผู้ปกครอง และเพื่อประเทศชาติบ้านเมืองในระยะยาว รวมทั้งจะเป็นคุณต่อโลกด้วย

เพราะเมื่อดำเนินการตามในหนังสือเล่มนี้ ระบบนิเวศการเรียนรู้รอบตัวเด็กจะค่อยๆ เปลี่ยนไป เปลี่ยนจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความสัมพันธ์แนวดิ่ง สู่สภาพที่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายรับฟังซึ่งกันและกัน เกิดระบบนิเวศที่เป็น ‘สนามพลังบวก’ ที่ทุกฝ่ายรู้สึกว่าคุณค่าตนมีพลัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพลังสร้างสรรค์ ที่เป็นการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ร่วมของภาคีหลายฝ่าย ไม่ใช่เพียงผลประโยชน์ของนักเรียนเท่านั้น

ระบบนิเวศเช่นนี้ เมื่อผสมผสานกับการเรียนรู้จากใจที่มาจากชีวิตจริงของนักเรียน นำมาทำความเข้าใจผ่านกระบวนการวิจัยที่เรียกชื่อว่า YPAR - Youth Participatory Action Research เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกทำความเข้าใจปัญหาในชีวิตจริง ในมิติที่ลึก ชับซ้อน และเชื่อมโยง ฝึกมองปัญหาจากหลายมุมมอง โดยมีข้อมูลหลักฐานประกอบการตีความทำความเข้าใจจากเง้าของปัญหา ฝึกรับฟังมุมมองหรือการตีความที่

แตกต่างจากการตีความของตนเอง ฝึกสมรรถนะในการแลกเปลี่ยนมุมมองด้วยความสุภาพ ครูพหุมีมุมมองต่าง ฝึกสมรรถนะในการร่วมกันคิดหาแนวทางแก้ปัญหา ที่จะนำสู่การแก้ปัญหาได้อย่างยั่งยืน ซึ่งในกระบวนการนี้นักเรียนจะได้ฝึกพัฒนาทักษะด้านสังคมและอารมณ์ (social and emotional skills) ที่จะมีผลในระยะสั้นคือ เกิดสุขภาวะทางอารมณ์ และผลการเรียนด้านวิชาการดีขึ้น และผลระยะยาวคือนักเรียนได้พัฒนาทักษะกลุ่มที่เรียกว่า ‘จรรยาวัช’ (soft skills) ที่จะเป็นคุณต่อนักเรียนไปตลอดชีวิต

หนังสือเล่มนี้ไม่ได้หยุดอยู่แค่กระบวนการ TSV - Transformative Student Voice ที่พัฒนาขึ้นในสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ผมเสนอให้วงการการศึกษาไทยพัฒนาต่อเป็น TSA - Transformative Student Action คือนักเรียนต้องไม่นำเอาข้อขัดข้องของตนไปเรียกร้องให้คนอื่นเปลี่ยนแปลงหรือกระทำการบางอย่างเท่านั้น นักเรียนต้องร่วมกันลงมือดำเนินการเพื่อผลที่ตนต้องการด้วย เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือทำ (active learning) และเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) ที่จะนำสู่การเรียนรู้แบบพลิกโฉมความคิดและพฤติกรรมของตนเอง (transformative learning)

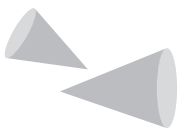
ครูและผู้เกี่ยวข้องที่ทำหน้าที่หนุนและแนะนำนักเรียนในกระบวนการดังกล่าว จะได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะเช่นเดียวกันกับนักเรียน ช่วยให้ชีวิตครูเกิดการเรียนรู้ที่ก่อผลระดับ Transformation เช่นเดียวกัน โดยที่ประเด็น Transformation ของครูอาจเป็นคนละประเด็นกับของนักเรียน

Transformation สำคัญที่จะเกิดขึ้น ทั้งในนักเรียนและครู คือ ความเป็นผู้ริเริ่มกระทำการ (agency) นักเรียนจะเติบโตไปเป็น พลเมืองนักริเริ่ม (agentic citizen) ที่เป็นที่ต้องการอย่างยิ่งของสังคมในยุคปัจจุบัน และอนาคต

ครูและผู้บริหารที่นำหลักการและวิธีการตามที่เสนอในหนังสือเล่มนี้ไปใช้ ต้องไม่หลงเน้นที่ผลลัพธ์ของโครงการ ดังระบุไว้แล้วในหนังสือว่า บางโครงการต้องใช้เวลาหลายปี นักเรียนดำเนินการต่อเนื่องหลายรุ่น จึงประสบความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงระบบในโรงเรียน หรือในพื้นที่ ผลลัพธ์ของ TSV / TSA ที่แท้จริงคือการเรียนรู้ของนักเรียน การที่โครงการไม่สำเร็จในการเปลี่ยนแปลงระบบ แต่นักเรียนดำเนินการต่อเนื่องรุ่นต่อรุ่น สิ่งนี้นักเรียน (และครู) จะได้เรียนรู้และพัฒนาใส่ตน คือ ความอดทนมานะ พยายามไม่ย่อท้อ (perseverance) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในชีวิตมนุษย์ ที่จะอุทิศชีวิตกระทำการบรรลุผลสำเร็จยิ่งใหญ่ในชีวิตตามในหนังสือ ปลุกพลังซ่อนเร้นในมนุษย์ ที่ดาวนโหลดได้ฟรีจากเว็บไซต์ของมูลนิธิ สยามกัมมาจล

วิจารณ์ พานิช
1 กุมภาพันธ์ 2569

คำนิยม

ปี 2568 ผมทยอยอ่านบทความชุด “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” ที่อาจารย์คุณหมอวิจารณ์ พานิช เขียนและเผยแพร่ ได้อย่างไม่ต่อเนื่อง อ่านขาดตอนตามที่จะได้รับผ่านไลน์กลุ่มหลายกลุ่มที่มีการแชร์กัน และที่ผมได้รับจากคุณหมอวิจารณ์โดยตรง จึงไม่เห็นบทความทั้งเรื่อง เหมือนคำข้างเป็นส่วนๆ ผมโชคดีที่มีโอกาสอ่านต่อเนื่องรวดเร็ว เพื่อเขียนคำนิยมบทความเมื่อต้นปี 2569 จึงได้เห็นความบริบูรณ์ ความสมบูรณ์ ความลุ่มลึก และความงาม ผู้อ่านจะได้ทั้งแนวคิด หลักการ วิธีปฏิบัติคล้ายคู่มือผู้ก่อการ(ดี)เพื่อพลิกโฉมการศึกษา ตามขั้นตอนต่างๆ จากง่ายไปยาก ซับซ้อนขึ้น เช่น การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ จนถึงการใช้ไดอะล็อกและปฏิสัมพันธ์กับระบบและผู้มีอำนาจ

เมื่ออ่านบทความครบ ผมมีความเห็นว่าถ้า Transformative Student Voice - TSV ที่เป็นสาระของหนังสือเล่มนี้ สร้างนักเรียนให้มีพลังในการริ่หรือสร้างอนาคต ทำให้นักเรียนเป็นหุ้นส่วนการเปลี่ยนแปลงระดับพลิกโฉม นักเรียนไทยที่เติบโตเป็นพลเมืองไทยต่อไป ควรเป็นพลังขับเคลื่อนทางสังคม (activism) เป็นเจ้าของประเทศ เจ้าของการปกครอง นโยบายและผลกระทบของ TSV จึงกว้างขวางกว่าโรงเรียน กว้างขวางกว่าระบบการศึกษา มีขอบเขตถึงสังคมไทย เปลี่ยนคนไทยตั้งแต่นักเรียน

จนเติบโตเป็นพลเมือง รู้สึกว่าตนมีคุณค่า มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง มีความรับผิดชอบมากขึ้น โดยส่วนตัวผมจึงเห็นว่าถ้าทำให้ TSV เกิดขึ้น ขยายในวงกว้าง สังคมไทยจะพลิกโฉมได้ พลังนักเรียน พลิกโฉมสังคมไทย อาจเป็นชื่อหนังสือเล่มต่อไปที่คุณหมอวิจารณ์เขียน

จากการจับความ การคิดต่อ และการวิเคราะห์ประกอบด้วย AI ผมได้สาระว่า แกนกลางของบทความชุด Transformative Student Voice (TSV) ที่เอกสารไทยฉบับนี้ตีความและสังเคราะห์ อยู่ที่การยกระดับ “เสียงของนักเรียน (student voice)” จากการเป็นเพียงข้อมูลป้อนกลับ หรือกิจกรรมเสริม ไปสู่การเป็น “กลไกการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง” ของโรงเรียนและระบบการศึกษา โดยคำว่า Transformative ถูกนิยามในความหมายของ “การพลิกโฉม” ไม่ใช่การปรับปรุงเล็กน้อย และเสียง (Voice) มิใช่เสียงในเชิงอารมณ์หรือความเห็นลอยๆ แต่เป็นเสียงที่ผ่านการไตร่ตรองเชิงวิพากษ์ (critical consciousness) และผ่านกระบวนการสืบค้นหลักฐานร่วมกัน เช่น CCI (critical civic inquiry) และ YPAR (youth participatory action research) เพื่อยกระดับเสียงนักเรียนจาก “การถูกฟัง” ไปสู่ “การมีอำนาจร่วม” ในการกำหนดทิศทางโรงเรียนและเขตพื้นที่การศึกษา

หนังสือวาง TSV บนเส้นทาง Critical Pedagogy ที่ย้อนท้าทาย “การศึกษาแนวเงินฝากธนาคาร” (banking concept of education) ของ Paulo Freire ในหนังสือ Pedagogy of the Oppressed ที่อธิบายโมเดลการสอนที่ครู “ฝาก (deposit)” ความรู้ไว้กับนักเรียนเหมือนบัญชีเงินฝากธนาคาร ให้ความรู้แบบ Top Down ไม่ก่อให้เกิดความคิดเชิงวิพากษ์ การสร้างสรรค์ การศึกษาเป็นเพียงการท่องจำข้อมูล ไม่บ่มเพาะการเรียนรู้แบบสืบเสาะความรู้ (inquiry) แนวคิดนี้ยืนยันและยืนยันหยัดว่า เป้าหมายของการศึกษาไม่ควรถูกลดทอนให้เหลือเพียงการผลิตผลสัมฤทธิ์รายปัจเจก

ระบบประเมินผลแบบดั้งเดิม (ได้แก่ คะแนน ทดสอบมาตรฐาน ผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ) ไม่สามารถวัดคุณค่าและผลลัพธ์ที่แท้จริงของ TSV (อาทิ การเรียนรู้เชิงลึก การสะท้อนคิด การพัฒนาทักษะมนุษย์และทักษะพลเมือง)

เป้าหมายของการศึกษาต้องพัฒนา “ความสามารถในการอ่านคำ การอ่านโลก (read the words and read the world) เพื่อเปลี่ยนโลก” ผ่านสำนึกรู้เชิงวิพากษ์และการลงมือทำเพื่อสาธารณะ แนวคิดนี้จึงผูก TSV เข้ากับการพัฒนาพลเมืองเชิงปฏิบัติ (agentic citizen) โดยมองโรงเรียนเป็น “พื้นที่ทางการเมืองของการเรียนรู้” ที่นักเรียนต้องได้ฝึกการตั้งคำถามต่อกติกา สถาบัน และความไม่เป็นธรรม ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน

ข้อถกเถียงสำคัญที่หนังสือย้ำ และมีนัยต่อการพัฒนาระยะยาว คือ “ปัญหาหลักไม่ใช่ทรัพยากร แต่เป็นความไม่ไว้วางใจนักเรียนที่ฝังลึกในระบบ” ซึ่งทำให้เสียงของนักเรียนถูกทำให้เป็นพิธีกรรม (รับฟังแต่ไม่เปลี่ยน) หรือถูกทำให้ปลอดภัย (ให้พูดเรื่องเล็กๆ แต่ไม่แตะโครงสร้าง) เมื่อวางเช่นนี้ TSV จึงไม่ได้เป็นเพียงเทคนิคการสอนแบบมีส่วนร่วม แต่เป็นการเผชิญ “อคติแบบผู้ใหญ่เป็นใหญ่ (adultism)” และการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ระหว่างผู้ใหญ่-เยาวชน นี่ทำให้ TSV มีมิติ “อันตรายเชิงสร้างสรรค์” ต่อวัฒนธรรมโรงเรียนแบบลำดับชั้นเพราะทำให้ผู้ใหญ่ต้อง “Unlearn” ความสัมพันธ์บน-ล่าง และเรียนรู้การเป็นหุ้นส่วนที่เคารพกันและกัน TSV ทำทลายวาทกรรมหลัก (dominant narrative) คือ ครูมีอำนาจสูงสุดในโรงเรียน นักเรียนต้องเชื่อฟังครู ความสำเร็จวัดได้จาก คะแนนสอบ โดยสร้างวาทกรรมสวนกลับ (counter narrative)

อีกประเด็นเชิงหลักการที่เด่นมากคือ “การคิดเชิงระบบ” ที่ปฏิเสธการทำ TSV แบบแยกส่วน หนังสือชี้ว่าการขยายแนวนอน (เช่นมีจำนวนครูทำมากขึ้น มีโครงการมากขึ้น) เป็นเพียงจุดเริ่มต้น แต่การเปลี่ยนแปลงจริงต้อง “บูรณาการแนวดิ่ง (vertical integration)” คือนอกจากฟังเสียงของนักเรียน ต้องฟังเสียงของนักเรียนเข้าไปในกลไกตัดสินใจตั้งแต่ห้องเรียน โรงเรียน เขตพื้นที่ จนถึงระดับนโยบาย พร้อมข้อเสนอเชิงโครงสร้างที่เป็นรูปธรรม เช่น มีสำนักงานบริหารเสียงนักเรียน (student voice office) เสียงนักเรียนเป็นโครงสร้างถาวรของระบบ เป็นวัฒนธรรมร่วมของโรงเรียนและระบบ ไม่ใช่กิจกรรมเสริม เกิดเสียงของนักเรียนระดับที่ปรึกษา ระดับผู้ร่วมมือ ระดับผู้นำร่วม มีตัวแทนนักเรียนในระดับการประชุมบริหารโรงเรียน มีการประชุมประจำระหว่างผู้อำนวยการเขตกับนักเรียน ให้นักเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตร การคัดเลือกครู การประเมินครู และสิ่งที่ผมอยากเห็นคือ นักเรียนมีส่วนในการพัฒนาวิชาชีพครู

กล่าวโดยรวม TSV ในหนังสือชุดนี้ไม่ใช่ “Student Voice” แบบอ่อน มีเฉพาะเปลือกและกระพี้ จำกัดอยู่ที่การรับฟังความคิดเห็น แต่ TSV มีแก่น เป็น “เสียงที่ยกกระด้างเป็นอำนาจสาธารณะ” ผ่านหลักฐาน การวิจัยเชิงมีส่วนร่วม และการออกแบบระบบเพื่อความเป็นธรรม ซึ่งท้ายที่สุดมุ่งสู่โรงเรียนที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้นและเท่าเทียมมากขึ้น และสังคมประชาธิปไตยมากขึ้นต่อมา มีแนวคิดหลายประเด็นที่ผมได้รับจากบทความนี้ สวนกับแนวปฏิบัติในสังคมไทย เป็น Counter Narrative อาทิ ความกล้าเปราะบาง (act of vulnerability) หรือความเป็นมนุษย์ไม่สมบูรณ์แบบ การมองนักเรียนว่ามีทุนทางวัฒนธรรม (cultural wealth) แผนที่ค่านิยมและอำนาจ (community asset mapping) ที่ผมเห็นว่าเป็นเครื่องมือที่ทรงพลัง จนถึงการพัฒนาความจริงต่อผู้มีอำนาจ (speaking truth

to power) ผมอยากเห็นมีการอภิปรายประเด็นเหล่านี้และอื่นๆ ที่น่าสนใจต่อไปในประชาคมผู้รับผิดชอบระบบการ ศึกษา รวมทั้งประชาคมผลิตและพัฒนาครู

ผมขอขอบคุณคุณหมอวิจารณ์ที่เขียนและเผยแพร่เอกสารชุดนี้ออกเป็นหนังสือ ผมเห็นว่ามีคุณูปการอย่างสูงทั้งมิติการใช้ประโยชน์ การยกระดับความรู้ การระดมปัญญา การขยายมโนทัศน์ และการท้าทายวาทกรรมหลัก

กฤษณพงศ์ กีรติกร

คำนิยม

หนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” โดย ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช (ตีความจากหนังสือ 2 เล่ม คือ Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado และ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) โดยผู้เขียนชุดเดียวกันคือ Den Stickney, Ben Kirshner, Carlos P. Hipolito-Delgado และ Shelley Zion จัดพิมพ์โดย Harvard Education Press)

กราบขอบพระคุณท่านอาจารย์หมอวิจารณ์ พานิช เป็นอย่างยิ่งที่ท่านเขียนถอดความหนังสือเล่มนี้ออกมาจากต้นฉบับหนังสือ 2 เล่ม ด้านบน ซึ่งถือเป็นคุณูปการแก่ลูกศิษย์และเยาวชนไทย คนรุ่นใหม่ผู้มุ่งขับเคลื่อนการศึกษาไทยให้ทันโลก และถือเป็นความโชคดีปีใหม่ 2569 นี้อย่างยิ่ง ที่ดิฉันได้อ่านในช่วงวันหยุดสงกรานต์ท้ายปลายปี 2568 เพราะเป็นสารที่ช่างมาได้ตรงเวลา ตรงใจ ตรงสถานการณ์ และตรงเป้าหมายกับกระบวนการขับเคลื่อนการศึกษา ที่ไม่ว่าจะเป็น ณ โรงเรียนรุ่งอรุณ หรือสถาบันอาศรมศิลป์ และโรงเรียนในเครือข่ายอีกเป็นจำนวนไม่น้อยก็ตาม หนังสือเล่มนี้สามารถเป็นทั้งกระจกเงาสะท้อนสิ่งที่เราได้ทำไปแล้ว

ให้ได้ตรวจสอบและเปรียบเทียบในบริบทที่ต่างกันผลลัพธ์ที่ต่างกัน และสิ่งที่ยังคงจะต้องทำเพิ่มเติม ปรับปรุงแก้ไข หรือแม้แต่สร้างเป้าหมายใหม่ร่วมกันกับทุกภาคีความร่วมมือ

เบื้องต้นตั้งใจว่าจะเริ่มอ่านแบบสแกนตั้งแต่บทนำไปจนกระทั่งถึงบทที่ 27 ซึ่งเป็นบทส่งท้าย แต่เมื่ออ่านไปได้สัก 7 บทแรก ก็เริ่มย้อนกลับไปอ่านในรายละเอียดของแต่ละบท บางครั้งก็ย้อนกลับไปตรวจสอบกับบทที่ผ่านมาแล้ว ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันจากพื้นฐานสู่ความซับซ้อน รวมทั้งจัดบันทึกเพื่อย่อความสำคัญที่โดนใจในแต่ละบทนั้นๆ และเห็นแว่วว่า จะสามารถนำไปใช้ต่อยอดกระบวนการขับเคลื่อนพลิกโฉมการศึกษา โรงเรียนไทยต่อไปได้อย่างแน่นอน และสุดท้ายเมื่ออ่านไล่ไปเช่นนี้จนจบทั้งเล่ม ได้ข้อสรุปเบื้องต้นว่า หนังสือเล่มนี้ทำหน้าที่สำคัญคือ จุดประกาย การปฏิรูปการศึกษาเพื่อความเป็นธรรม และสร้างแรงบันดาลใจในการ พลิกบทบาทของโรงเรียนและนักเรียนเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม ปลดปล่อย อิสรภาพการเรียนรู้ให้ครูและนักเรียนก้าวกระโดดไปเป็นผู้ร่วมแก้ปัญหา ชุมชนและสังคม พร้อมกันนั้น หนังสือเล่มนี้ยังบรรจุไว้ด้วยรายละเอียดของ วิธีการ เครื่องมือ จังหวะ โอกาส ตลอดจนทางหนีทีไล่ ปิดจุดอ่อน ปรับปรุง จุดแข็ง เพื่อบรรลุความสำเร็จของโครงการ TSV อย่างยั่งยืน เปรียบเสมือน เป็นหนังสือคู่มือสร้างการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ในเชิงการจัดการระบบ โครงสร้าง กระบวนการเปิดพื้นที่เพื่อให้เสียงของนักเรียนปรากฏขึ้น จนกระทั่งได้รับการยอมรับให้เป็นผู้ร่วมตัดสินใจมิใช่เป็นผู้ถูกสอนแต่เพียง ฝ่ายเดียว

ในช่วงบทแรกๆ เป็นการฉายภาพบริบทของความเหลื่อมล้ำและความอยุติธรรมเชิงลึกของสังคมในประเทศมหาอำนาจโลก ที่ซึ่งเปิดกว้าง รับผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ และจากทวีปต่างๆ ในโลกเข้ามา อยู่ร่วมกัน เป็นต้นแบบของการปกครองแบบประชาธิปไตย แต่ในที่สุด

กลับเกิดความย้อนแย้งและแปลกแยก ซ่อนอยู่ในความไม่เท่าเทียม กดทับ และส่งผลกระทบถึงบทบาทและสัมพันธภาพของความเป็นครู-นักเรียนในสถานศึกษาโดยไม่รู้ตัว เป็นประเด็นให้ทีมผู้เขียนหนังสือทั้งสองเล่มทำงานวิจัยและพัฒนากว่า 15 ปีได้พบปัญหาความเหลื่อมล้ำในโรงเรียนกลุ่มหนึ่งว่าด้วยเรื่องเชื้อชาติและความยากจนเป็นอคติทางสังคม แม้แต่วัฒนธรรมอำนาจที่เหนือกว่าของครูทั้งด้านความรู้ ประสบการณ์และวัยวุฒิ ดังนั้นที่ว่าเชิงลึกนั้นจึงหมายถึงการฝังรากลึกอยู่ในระดับจิตสำนึกของบุคคล จนกลายเป็นวิถีวัฒนธรรมในสังคม องค์กร หน่วยงาน และอาจถึงระดับครอบครัวด้วย

เรื่องราวช่วงต้นนี้ ทำให้ผู้อ่านสะท้อนถึงบริบทของประเทศไทย ซึ่งแม้จะแตกต่างจากสหรัฐอเมริกา แต่ก็มีภาพของความไม่เป็นอิสระในเชิงโครงสร้างระบบการบริหารจัดการตนเองในแวดวงของสถานศึกษาและหน่วยงานบริหารการศึกษาต่างๆ จนเป็นเหตุของความหยุดนิ่งและถดถอยของการศึกษาไทยมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ทศวรรษที่ผ่านมา จนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ จนยากที่จะพัฒนาวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบก้าวหน้าในสถานศึกษา หรือในหน่วยงานบริหารจัดการศึกษาในทุกระดับได้ ดังนั้นหากมองหาคำทางของการเกิด TSV ในบริบทไทย โรงเรียนอาจต้องก้าวข้ามข้อจำกัดของหน่วยงานการศึกษาเดิม แล้วออกไปสู่การแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานอิสระอื่นๆ ที่มีเป้าหมายในการสร้างการเรียนรู้ระหว่างโรงเรียน ชุมชน สังคม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ฯลฯ เพื่อคลี่คลายกับดักการพัฒนาและตอบโจทย์เป้าหมายของการพัฒนา “ความเป็นอยู่ที่ดีแบบองค์รวม” (Holistic Well being) สู่วัฒนธรรมการพึ่งตนเองอย่างพอเพียงตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและแนวคิดสุขภาวะองค์รวม

บทต่อๆ มาเป็นรายละเอียดของกระบวนการ ปฏิบัติการ โดยเฉพาะ
 กุศโลบายต่างๆ ที่จะเปิดพื้นที่การเรียนรู้และให้บทบาทกับนักเรียนได้
 พัฒนาเชิงลึกคือไปถึง “จิตสำนึกร่วม” รับผิดชอบตนเองและสังคมไป
 พร้อมๆ กันโดยการพากันเผชิญและฝ่าฟันอุปสรรคของวัฒนธรรมรวมศูนย์
 อำนาจรูปแบบต่างๆ ในรายละเอียดแสดงถึงตั้งแต่พิธีกรรมในห้องเรียนที่
 ครูเสริมแรง (empower) กระบวนการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างลึกซึ้ง
 หรือภาคปฏิบัติของการยกระดับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน เริ่มตั้งแต่
 การเชื่อมโยงชีวิตจริง ของการเผชิญกับโครงสร้างอำนาจและความยุติธรรม
 กับการเรียนรู้เชิงวิชาการ ด้วยเครื่องมือการสนทนา-รับฟังเชิงลึก (dialogue)
 ทั้งนี้เพื่อสนับสนุน การฟังเสียงของนักเรียนกลุ่มที่เงียบ เพื่อฟื้นฟูพลัง
 ภายในขึ้นใหม่ และเพื่อปลดปล่อยจากความอึดอัด ขัดข้อง ไม่สบายใจ
 อีกเครื่องมือหนึ่งที่สำคัญคือการสนทนาเชิงวิพากษ์ ที่ช่วยพัฒนาวิธีคิด
 การวิเคราะห์สืบค้นข้อมูล การเปิดประเด็นเพื่อรับรู้ประสบการณ์ที่ซับซ้อน
 การตั้งคำถามต่อสามัญสำนึกและความเชื่อทั่วไป ตลอดจนการลดทอน
 ความละอายส่วนตัวให้ไปสู่ปัญหาเชิงระบบซึ่งเป็นประสบการณ์ร่วม และ
 สร้างความหมายใหม่ให้พ้นจากความเคยชินเดิม ตรงนี้ การตั้งคำถามต่อ
 ปัญหาเชิงโครงสร้างมีความสำคัญอย่างยิ่ง คือการกำหนดท่าทีในการ
 พัฒนาทัศนคติที่เหมาะสม การรับมือกับมุมมองแบบตัดสินหรือมองลบต่อ
 ผู้อื่น การไม่ประนีประนอมต่อปัญหาแต่ในขณะเดียวกันชวนกันหาวิธี
 ทางออกจากฐานทุนที่ดี ไม่ตัดสินแบบสุดโต่งไปทางใดทางหนึ่ง ซึ่งจะพาให้
 พลัดหลงสู่การมือคด การพัฒนามุมมองด้วยคำถามชวนคิดชวนไตร่ตรอง
 เพื่อให้พ้นจากการเน้นข้อบกพร่อง หลีกเลี่ยงการตำหนิ หรือความรู้สึก
 ตั้งรับ และไม่เฝ้ามองหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว การเลือกประเด็น
 ที่เน้นความยุติธรรมลดความเหลื่อมล้ำเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาส ด้วยการ
 ใช้เครื่องมือ Model Root Course Tree เพื่อช่วยสร้างการตัดสินใจร่วมโดย

กลุ่ม การวิเคราะห์สาเหตุที่ระดับรากเหง้า ขยายมุมมองจากปัญหาปัจเจกสู่โครงสร้างสังคมและระบบบริหารจัดการที่ไม่เอื้ออำนวย แล้วระบุเหตุที่มาของการกระทำที่ผิดพลาด ตรงนี้มีรายละเอียดที่น่าสนใจติดตามมากจนกระทั่งถึงการวิเคราะห์ข้อมูลที่มาจากแหล่งต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการสัมภาษณ์ สอบถาม สัมภาษณ์หรือสังเกต การสังเคราะห์ข้อมูล การตั้งสมมติฐาน ตั้งโจทย์ ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างพลังอำนาจเชิงวิชาการและช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาอัตลักษณ์ทางปัญญา คือสมรรถนะการคิดขั้นสูง การสร้างความรู้ร่วม เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้ความหมายเชิงสาระแก่ทุกความเห็นความคิดของนักเรียน ให้เป็นตัวตนความเป็นพลเมืองสร้างสรรค์ (active citizen) การสร้างเวทีทดลองกระบวนการ ดังเช่นที่อาศรมศิลป์และรุ่งอรุณใช้การทำแผนที่คนดี แผนที่ชุมชน การสะท้อนตนเองอย่างมีความหมาย ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการเข้ารหัส (coding) การจัดหมวดหมู่ (categorizing) การให้ความหมายหรือตีความและหาข้อสรุป (interpreting & drawing conclusion) การเปรียบเทียบและคาดการณ์ (anticipation)

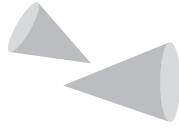
นอกจากนี้ การนำเสนอที่เป็นขาออกของนักเรียน ก็ประกอบด้วยรายละเอียดของวิธีการที่น่าสนใจมากมาย เช่น เรื่องแผนที่ประเด็นค่านิยมและอำนาจ (critical issue mapping) แผนที่ผู้มีส่วนหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้ทรงอิทธิพล (stakeholder/influencer mapping) เพื่อสร้างพันธมิตรไปพร้อมกับการหาวิธีนำเสนอแบบต่างๆ เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือและเข้าถึงระดับนโยบายต่อผู้มีอำนาจ ที่เหนือชั้นและน่าพิจารณามากคือเรื่องการสร้างสมดุลระหว่างความต่อเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงเพื่อรักษาความต่อเนื่องของสิ่งที่ดีอยู่แล้วไปพร้อมกับการทดลองปรับเปลี่ยนสิ่งใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทและการเปลี่ยนแปลงของสังคม เพื่อให้เกิดการรับฟังและแก้ไขตอบสนองต่อปัญหาอย่างเร่งด่วนจริงจัง สุดท้ายคือการ

สร้างความเป็น Ownerships ของนักเรียน เดียวนี้ให้บทบาทของครูที่เป็นเจ้าของมาบังคับหรือกดทับครอบงำและครอบครองความสำเร็จของโครงการเสียเอง และในที่สุด สามารถรับประกันการเปลี่ยนผ่านจากนักเรียนที่ได้รับการเอื้ออำนาจ (empower) ไปสู่การเป็นผู้มีพลังอำนาจ (power) และกลายเป็นผู้นำกล้าริเริ่มกระทำการ (agency) ด้วยตนเอง

ต้องขอขอบคุณมูลนิธิสยามกัมมาจลที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ และให้เกียรติผู้เขียนได้มาเขียนคำนิยม ที่ค่อนข้างจะยาวไปหน่อย แต่ด้วยความที่ได้รับพลังจากหนังสือเล่มนี้ จึงยากที่จะตัดทอนประเด็นที่สำคัญๆ ลงได้ และด้วยความที่อยากให้ผู้อ่านได้มีประสบการณ์ร่วมที่ดีเช่นกันต่อไป

รองศาสตราจารย์ ประภาภัทร นิยม
อธิการบดีสถาบันอาศรมศิลป์
และผู้ร่วมก่อตั้งโรงเรียนรุ่งอรุณ
กรุงเทพมหานคร

คำนิยม

เมื่อเริ่มต้นเขียนคำนิยมของหนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เล่มนี้ ผมรู้สึกว่าเป็นงานที่ยากลำบากมากๆ เนื่องจากพบวาทหลักคิด หลักปรัชญา และกระแสแนวคิดทางการเมืองที่เป็นรากฐานของหนังสือต้นฉบับ (Transformative Student Voice 2 เล่ม) เท่าที่ผมได้อ่านจากหนังสือของท่านอาจารย์วิจารณ์นั้นเป็นประเด็นสำคัญที่ควรเขียนถึง แต่ก็ตระหนักชัดอยู่ว่า การเขียนถึงเรื่องเหล่านี้ให้เข้าใจชัดภายใต้การเขียนที่จำกัดนี้เป็นสิ่งที่ยากอย่างยิ่ง แต่แล้วเมื่อตั้งสติพิจารณางานที่ต้องทำ ก็เกิดแสงสว่างเมื่อนึกขึ้นได้ว่าสิ่งที่ต้องเขียน คือคำนิยมหนังสือของท่านอาจารย์วิจารณ์ และหน้าที่ของผม คือการเขียนถึงการเขียนของท่านอาจารย์วิจารณ์ มิใช่เขียนถึงหนังสือต้นฉบับ 2 เล่มนั้น เมื่อคิดได้ดังนี้ ก็เห็นแสงสว่างที่ปลายอุโมงค์ทันที นั่นคือ คำนิยมที่เขียนถึงการเขียน เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านสามารถ อ่านการอ่าน ของตนเองได้ ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ควรตระหนักอย่างน้อย 3 ประการ คือ

ประการแรก **วัตถุประสงค์หรือเจตนารมณ์ของการเขียน** ผู้ที่รู้จักท่านอาจารย์วิจารณ์จะทราบดีว่าท่านเป็นนักเรียนผู้ตลอดชีวิตที่หาผู้เปรียบได้ยาก ท่านจะค้นคว้า ค้นหา ทดลอง และลงมือทำเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกว่าเดิมอย่างต่อเนื่อง และการกระทำของท่านที่เห็นได้ชัดเจนอยู่เสมอคือการกระตุ้นให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะโดยการพูด การกระทำ และการเขียนของท่าน ดังนั้นในการ **อ่านการเขียน**

ของท่าน จึงต้องเริ่มจากการพยายามทำความเข้าใจวัตถุประสงค์หรือเจตนารมย์ที่สำคัญในการเขียนของท่าน ซึ่งผมคาดคะเนว่าคือ การสร้างแรงบันดาลใจ สร้างข้อคิดเห็น ข้อสงสัย ให้ความรู้ ให้ข้อสังเกต และท้าทายต่อการนำไปทดลองปฏิบัติในวงจรการเรียนรู้และพัฒนาให้เกิดขึ้นกับผู้อ่าน ซึ่งเป็นสิ่งที่ท่านเน้นย้ำอยู่เสมอ ดังนั้นข้อพึงพิจารณาประการแรก คือ ต้องเริ่มจากการพยายามทำความเข้าใจ วัตถุประสงค์หรือเจตนารมย์ของการเขียน เพื่อจัดวางท่าทีของการอ่านให้สามารถ สนทนา กับท่าทีของการเขียนได้อย่างสร้างสรรค์

ประการที่สอง ลักษณะของการเขียน ผู้ที่คุ้นเคยกับหนังสือของท่านอาจารย์วิจารณ์จะสังเกตได้ว่าหนังสือส่วนใหญ่ที่ออกมาในช่วงสิบกว่าปีมานี้ มีลักษณะการเขียนที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของอาจารย์ คือเป็น หนังสือที่เขียนขึ้นจากการอ่านหนังสือ ซึ่งเห็นได้ชัดว่า ไม่ใช่หนังสือแปล และก็ไม่ใช่หนังสือที่เขียนขึ้นในลักษณะที่เป็น “Original” ล้วนๆ แต่หนังสือของอาจารย์มีลักษณะเป็น หนังสือที่เขียนขึ้นจากการอ่านหนังสือ

หนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เล่มนี้ มีการแสดงทัศนะออกมาอย่างน้อย 2 มิติคือ หนึ่ง มิติของการเล่าเรื่อง เป็นส่วนที่อาจารย์รวบรวม เรียบเรียง และสรุปสิ่งที่อาจารย์ได้อ่านจากหนังสือต้นฉบับออกมานำเสนอในลักษณะที่กระชับและเข้าใจง่าย ซึ่งส่วนนี้อาจารย์จะกล่าวอยู่ตลอดทั้งเล่มว่า เป็นการตีความซึ่งหมายความว่า มิใช่การแปล การเตือนผู้อ่านว่าเป็นการตีความมิใช่การแปลนั้นเป็นการเปิดเผยให้ผู้อ่านตระหนักว่าเป็น Voice ของอาจารย์ และหนังสือเล่มนี้อาจารย์กำลังสนทนาโดยตรงกับผู้อ่าน สอง มิติของการให้ความเห็น ในการเล่าเรื่องนั้นอาจารย์จะมีการแสดงความคิดเห็นส่วนตัวแทรกอยู่เป็นระยะตลอดทั้งเล่ม ซึ่งทำให้ผู้อ่านรู้สึกได้ชัดเจนมากขึ้นว่า หนังสือเล่มนี้อาจารย์กำลังสนทนาโดยตรงกับผู้อ่าน เป็นการช่วยป้องกันไม่ให้ผู้อ่านจมเข้าไปในเรื่องราวของหนังสือ

ต้นฉบับเพื่อหันมาสนทนาในใจกับ Voice ของอาจารย์ และสนทนากับความคิดของตัวเองตลอดการอ่าน

นอกจากหนังสือเล่มนี้ซึ่งมี Voice สองมิติของอาจารย์แล้ว หากเราพิจารณาหนังสืออีกหลายเล่มที่ออกมาในช่วงสิบกว่าปีนี้จะพบว่ายังมี Voice ของครูที่นำความรู้และแนวทางจากหนังสือของอาจารย์ไปปฏิบัติในชั้นเรียน Voice ของโค้ชของครู Voice ของนักเรียนที่เกี่ยวข้อง และบางเล่มยังมี Voice ของบรรณาธิการด้วย เมื่อเรามองหนังสือเล่มอื่น ๆ ของอาจารย์ในฐานะบริบทสำคัญของหนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เล่มนี้ จะเห็นได้ชัดเจนว่า ลักษณะการเขียนที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะของอาจารย์นี้ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เป็นเจตนาในการออกแบบวิธีเขียนที่กระตุ้นให้ผู้อ่านเกิดอิมเมจจากการอ่านและถอยออกมาคิดไตร่ตรอง สนทนากับความคิดของอาจารย์ สนทนากับ Voice ต่าง ๆ และมีมิติที่หลากหลายของ Voice เหล่านั้น ตลอดจนสนทนากับความคิดของตัวเอง เป็นสไตล์การเขียนที่ทำให้ทั้งหนังสือและการอ่านหนังสือ มีชีวิตและมีลมหายใจ

เมื่อได้ทำความเข้าใจกับลักษณะของการเขียนแล้ว ท่านผู้อ่านก็ควรสร้างสรรค์การอ่านที่สามารถสนทนากับการเขียนของผู้เขียนและสนทนากับความคิดของตนเองควบคู่กันไป เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เฉพาะตนของผู้อ่านขึ้น

ประการที่สาม ข้อเตือนใจจากผู้เขียน ในการอ่านหนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เล่มนี้ มีข้อเตือนใจที่ท่านอาจารย์วิจารณ์ได้เตือนไว้อย่างชัดเจนคือ เรื่องความแตกต่างของบริบททางสังคม วัฒนธรรม การเมือง การปกครอง ฯลฯ ระหว่างเมืองไทยกับสหรัฐอเมริกาอันเป็นดินแดนที่เป็นจุดกำเนิดของหนังสือต้นฉบับทั้งสองเล่ม คำเตือนนี้มีคุณค่า

และความสำคัญเป็นอย่างมากในการสร้างวิจรรณญาณและการสะท้อนคิดกับตนเอง การอ่านที่ตระหนักถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเขียนสิ่งที่เขียนและบริบทของการเขียนนั้นเป็นทักษะที่สำคัญมาก ในทางปรัชญาเรียกแนวทางการอ่านลักษณะนี้ว่า *Hermeneutics* ซึ่งเป็นแนวทางที่ผมใช้ในการเขียนคำนิยามนี้เช่นกันเพราะสังเกตเห็นว่า แนวทางการเขียนและแนวทางการสนทนาของท่านอาจารย์วิจารณ์นั้นสร้างโอกาสในการฟัง อ่าน และคิดแบบ *Hermeneutics* ได้สะดวกมาก ซึ่งผมเข้าใจว่าไม่ใช่เรื่องบังเอิญแต่เป็นเจตนาและเป็นอัตลักษณ์เฉพาะของท่านเอง

นอกจากความแตกต่างของบริบทที่เป็นรูปธรรมชัดเจนดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผมขอเสนอเพิ่มเติมว่ายังมีความแตกต่างของบริบททางประวัติศาสตร์ของกระบวนการเรียนรู้และการปรับตัวทางสังคมที่สะสมมายาวนานจนสังเคราะห์ออกมาเป็น “วิถีการเรียนรู้ของสังคม” ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก โลกตะวันตกมี “วิถีการเรียนรู้ของสังคม” ที่อาศัยแรงปะทะของคู่ขัดแย้งเป็นพลังขับเคลื่อน โดยที่ในสังคมจะมีกลุ่มที่มีความเชื่อและความเห็นที่ขัดหรือสวนทางกัน (contradiction) หรืออาจยกระดับขึ้นเป็นคู่ขัดแย้งกัน (conflict) ทั้งสองฝ่ายจะต่อสู้กันทั้งด้านความคิดและการปฏิบัติซึ่งต่างก็มีเหตุผลและหลักฐานหนักแน่นทั้งสองฝ่าย ผลลัพธ์ของการปะทะนี้ไม่ได้นำไปสู่ชัยชนะของฝ่ายใด แต่นำไปสู่การปรับตัวของสังคมที่ค่อยๆ สังเคราะห์แรงปะทะนี้ออกมาเป็นความคิดและการปฏิบัติของสังคมส่วนใหญ่ อุปมาเหมือนการถีบรถจักรยานที่ผู้ถีบจะถีบเท้าสองข้างสลับกันไปมา ก็เช่นเดียวกันกับ “คู่ขัดกัน” หรือ “คู่ขัดแย้ง” ในสังคมที่ “สู้กันไปสู้กันมา” ส่วนตัวรถจักรยานที่เคลื่อนไปข้างหน้าก็เหมือนสังคมส่วนใหญ่ที่ขับเคลื่อนไป

ในการอ่านภูมิปัญญาของตะวันตกซึ่งรวมถึงเนื้อหาจากหนังสือ
ต้นฉบับที่ปรากฏอยู่ในหนังสือ “พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา” เล่มนี้
ด้วยนั้น ผู้อ่านควรประเมินได้ว่า ความคิด ความรู้ ฯลฯ ที่มาจากหนังสือ
ต้นฉบับนั้นเป็นส่วนของบันไดจักรยานข้างใดข้างหนึ่งที่กำลังต่อสู้อยู่กับ
อีกข้างหนึ่ง หรือเป็นส่วนของตัวรถจักรยานที่กำลังขับเคลื่อนไป หากขาด
ความเข้าใจในเรื่องนี้อาจทำให้ความเข้าใจในสิ่งที่อ่านคลาดเคลื่อนออกไป
ไกลจากความหมายที่ควรจะเป็น แต่หากผู้อ่านมีความตระหนักในบริบท
ด้าน “วิธีการเรียนรู้ของสังคม” แบบตะวันตกจะช่วยให้ การอ่าน มีความ
กระจ่างและการสนทนากับความคิดของตัวเองก็จะมีคุณค่า ชัด ลึก ขึ้น
อีกอย่างมาก

การเขียนของท่านอาจารย์วิจารณ์นั้นมีลักษณะที่ส่งเสริมให้ผู้อ่าน
เป็นอิสระจากสิ่งที่อ่าน และหากผู้อ่านสามารถจัดวางวิธีอ่านให้สนทนา
กับ การเขียน และสนทนากับความคิดของตนเองได้แล้ว ก็จะเป็น
กระจุกเงาที่สะท้อนให้ผู้อ่านได้ อ่านการอ่าน ของตนเอง ซึ่งจะนำไปสู่
การ เป็นอิสระจากการอ่านของตัวเอง จากนั้นความคิดดีๆ ใหม่ๆ ก็จะค่อยๆ
เกิดขึ้นมาเป็นลำดับ

ขอขอบพระคุณท่านอาจารย์วิจารณ์ที่ให้โอกาสผมได้เรียนรู้อย่างมาก
จากการได้อ่านและได้เขียนคำนิยมในหนังสือเล่มนี้

ศิลวัต ศุขิลวรรณ

รองผู้อำนวยการฝ่ายสนับสนุนคุณภาพการศึกษา
โรงเรียนเพลินพัฒนา

มกราคม 2569

สารบัญ

ตอนที่ 1	บทนำ	29
ตอนที่ 2	เสียงพลิกโฉมระบบของนักเรียน (Transformative Student Voice - TSV) คืออะไร	37
ตอนที่ 3	เตรียมพร้อม	53
ตอนที่ 4	แผนปฏิรูปโรงเรียน	65
ตอนที่ 5	การดำเนินการระดับเขตพื้นที่	75
ตอนที่ 6	การดำเนินการระดับห้องเรียนและหลักสูตร	89
ตอนที่ 7	กิจกรรมนอกหลักสูตร และการพัฒนาวิชาชีพครู	107
ตอนที่ 8	เมื่อเสียงของนักเรียนพัฒนาเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม	121
ตอนที่ 9	สรุปภาพรวมของพลังนักเรียน	133
ตอนที่ 10	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 1 ตระหนักรู้ในตนเอง	145
ตอนที่ 11	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 2 สร้างหุ่นส่วนนักเรียน-ครู	153
ตอนที่ 12	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 3 ยกระดับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน	161
ตอนที่ 13	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 4 สนทนาเชิงวิพากษ์	171
ตอนที่ 14	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 5 เลือกประเด็น	183
ตอนที่ 15	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 6 วิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้า	193

สารบัญ

ตอนที่ 16	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 7 รวบรวมข้อมูล	201
ตอนที่ 17	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 8 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	213
ตอนที่ 18	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 9 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ	229
ตอนที่ 19	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 10 เรื่องราวที่นักเรียนอยากเล่า	239
ตอนที่ 20	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 11 ทำแผนที่ค่านิยมและอำนาจ	249
ตอนที่ 21	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 12 สร้างพันธมิตร	257
ตอนที่ 22	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 13 วิธีนำเสนอข้อโต้แย้งเชิงนโยบาย	267
ตอนที่ 23	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 14 พูดยุติความจริงต่อผู้มีอำนาจ	277
ตอนที่ 24	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 15 หุ่นส่วนดำเนินการระหว่าง เยาวชนกับผู้ใหญ่	287
ตอนที่ 25	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 16 สร้างสมดุลระหว่างความต่อเนื่อง กับการเปลี่ยนแปลง	299
ตอนที่ 26	ภาคปฏิบัติในชั้นเรียน 17 จากได้รับการเลือกอำนาจ สู่การมีพลังอำนาจ	313
ตอนที่ 27	บทส่งท้ายและข้อเสนอการปรับใช้ในระบบการศึกษาไทย	323

“หากเรานำ TSV มาเป็นแนวทางการเรียนรู้ในโรงเรียนไทย
อย่างแพร่หลาย อาจไม่เพียงเปลี่ยนวิธีเรียนรู้ของนักเรียน
แต่จะเปลี่ยนวิธีคิดของชุมชนรอบโรงเรียน เปลี่ยนบทบาทของ
ผู้บริหาร เปลี่ยนวิธีคิดของพ่อแม่ และอาจส่งแรงกระเพื่อม
ไปถึงการ ‘พลิกโฉมระบบการศึกษาไทย’ โดยไม่ต้องรอ
คำสั่งจากเบื้องบน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

1

บทนำ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้* ตีความจากหนังสือ 2 เล่ม คือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado และ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner, Carlos P. Hipolito-Delgado และ Shelley Zion ซึ่งเป็นผู้เขียนชุดเดียวกัน จัดพิมพ์โดย Harvard Education Press

เมื่ออ่านหนังสือสองเล่มนี้ ผมก็ตระหนักว่า การตีความสู่ครูไทย และผู้บริหารการศึกษาไทย ต้องปรับจากบริบทสังคมอเมริกัน ที่สังคมมีความเหลื่อมล้ำคนละแบบกับไทย ในสหรัฐอเมริกาปัญหาความเหลื่อมล้ำในโรงเรียนกลุ่มที่ผู้เขียนหนังสือสองเล่มนี้ทำงานวิจัยและพัฒนา อยู่กว่า 15 ปี เป็นเรื่องเชื้อชาติ และความยากจน ที่อคติเรื่องนี้ทางสังคมกดทับนักเรียน นำสู่ปัญหาในโรงเรียน และปัญหาการเรียน ซึ่งหมายความว่า ครูต้องเผชิญและหาทางแก้ปัญหาเหล่านั้น โดยผู้เขียนร่วมกับครูและนักเรียนในโรงเรียนรัฐหลากหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา ดำเนินการขับเคลื่อนการเรียนรู้ที่ “นักเรียนเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงระบบ” ผ่านกระบวนการ Transformative Student Voice (TSV), Youth Participatory Action Research (YPAR), และ Critical Civic Inquiry (CCI)

ปัญหากดดันทางสังคม และด้านความเข้าใจผิดในการทำหน้าที่ครูที่ส่งผลร้ายต่อนักเรียน มีอยู่ในสังคมไทย บางส่วนคล้ายคลึงกับในสหรัฐอเมริกา (เพราะเราลอกกระบวนของเขามา) แต่หลายส่วนแตกต่างกัน ดังจะกล่าวถึงต่อไป การตีความหนังสือสองเล่มนี้สู่หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* จึงไม่ใช่การแปลหรือลอกมาโดยตรง แต่เป็นการตีความหลักการ เข้าสู่บริบทไทย โดยหลายส่วนมีการปรับให้เหมาะสมต่อบริบทของการศึกษา และระบบสังคมไทย

คำหลักในหนังสือทั้งสองเล่มคือ Transformative Student Voice (TSV) ที่มีความหมายลึกมาก อยู่ที่ว่า Transformative และ Voice

Transformative (นำสู่การเปลี่ยนแปลง หรือพลิกโฉม) สื่อเป้าหมาย การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ใช่แค่ปรับปรุงเล็กๆ น้อยๆ แต่หวังผลที่การพลิกโฉม (transformation) ซึ่งในที่นี้หมายถึงการพลิกโฉมสังคม (และระบบ การศึกษา) รวมทั้งพลิกโฉม “วิธีคิด วิธีเรียน วิธีมีชีวิต” ทั้งของนักเรียน และของครู

Voice หมายถึงสิทธิและเสียงของนักเรียน ที่เปล่งหรือเสนออย่าง มีการใคร่ครวญไตร่ตรองอย่างดี (critical consciousness) ผ่านการวิจัย ที่เรียกว่า YPAR (Youth Participatory Action Research) โดยการจัดการ หลักสูตรที่มีกิจกรรม CCI (Critical Civic Inquiry) ที่อาจแปลเป็นไทยได้ว่า “ตั้งคำถามต่อสังคมอย่างเอาจริงเอาจัง” เท่ากับนักเรียนได้ทำหน้าที่ผู้นำ หรือหุ้นส่วน (partner) ร่วมกับครูในการออกแบบการเรียนรู้ของตนเอง จากปัญหาในชีวิตของตนเอง (lived problem) ที่ครูและผู้ใหญ่อาจ ไม่ตระหนัก เช่น ปัญหาการบูลลี่ การเหยียด เพศ ภาษา ความไม่เท่าเทียม ฯลฯ

สู่ → สำรวจ → วิจัย → วิเคราะห์ → สื่อสาร → เสนอ → ขับเคลื่อน

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* จึงเป็นหนังสือที่เสนอ หลักการวิธีการจัดการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน เป็นพลัง พลิกโฉมโรงเรียน ระบบการศึกษา และสังคม เป็นหนังสือที่เสนอหลักการ และวิธีการใหม่ ในการเรียนรู้ของนักเรียน เน้นที่นักเรียนมัธยมต้น และ มัธยมปลาย แต่ผมคิดว่าใช้กับนักเรียนประถมปลายก็ได้ (มีตัวอย่าง ผลการใช้ในนักเรียนชั้น ป. 6 อยู่ในบทที่ 26) และปรับใช้กับนักเรียน ประถมต้นและอนุบาลก็ได้ โดยครูต้องทำหน้าที่ที่เปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมต่อ วุฒิภาวะของนักเรียน และยึดมั่นในการดำเนินการภายใต้จิตวิทยาเชิงบวก

หรือสนามพลังบวก เน้นที่การส่งเสริมตัวตนของนักเรียน และส่งเสริมให้นักเรียนฝึกเป็นผู้ริเริ่ม (agency)

ผมตีความว่า ขบวนการ TSV ช่วยให้นักเรียนเรียนรู้ด้านวิชาการไปพร้อมๆ กันกับเรียนรู้ด้านสังคม ช่วยให้นักเรียนได้พัฒนาความมั่นใจในตัวตน ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมหรือชุมชนในห้องเรียนและในโรงเรียน และพัฒนาทักษะที่ซับซ้อนด้านปฏิสัมพันธ์ หรือทักษะทางสังคม รวมทั้งทักษะด้านสังคมและอารมณ์ (socio-emotional skills) รวมทั้งจรณทักษะ (soft skills) อื่นๆ ที่จะนำไปใช้ได้ตลอดชีวิต

ขบวนการ TSV จึงช่วยแก้ปัญหาการเรียนรู้ที่เอาใจใส่เฉพาะด้านวิชาการ เพื่อสอบให้ได้คะแนนสูง แต่บกพร่องหรืออ่อนแอด้านการพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ทักษะแห่งอนาคต บกพร่องด้านการเรียนรู้องค์รวม ที่ต้องพัฒนาครบทั้ง VASK (V – values = ค่านิยม, A – attitude = เจตคติ, S – skills = ทักษะ, K – knowledge = ความรู้) กระบวนการ CCI และ YPAR จะช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะสำคัญเหล่านี้ได้ตัว ผ่านการเรียนรู้จากการปฏิบัติ หรือ เรียนรู้จากประสบการณ์ ที่หากครูชนวนศิษย์สะท้อนคิดจากการปฏิบัติสู่หลักการของทักษะสำคัญแต่ละตัว จะเกิดการเรียนรู้ในมิติที่ลึกและเชื่อมโยง

ครูที่ทำหน้าที่หนุนการเรียนรู้ ตามแนวทางในหนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* จะได้รับประโยชน์ในระดับ “เปลี่ยนกระบวนทัศน์ว่าด้วยความเป็นครู” โดยที่ก่อนจะทำหน้าที่หนุน Transformative Student Voice (TSV) ครูและผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องต้อง “Unlearn” หรือเปลี่ยนความคิด ความยึดมั่น ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู (ผู้ใหญ่) กับศิษย์ เปลี่ยนความยึดมั่นเรื่องปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจว่าผู้ใหญ่เหนือกว่า รู้ดีกว่า มาเป็นความสัมพันธ์แนวระนาบ เป็นหุ้นส่วนที่เสมอกัน ซึ่งทั้งในสังคม

อเมริกันและสังคมไทย เป็นการ “Unlearn” ที่ทำได้ไม่ง่าย ต้องการกระบวนการช่วยหนุน ดังจะกล่าวในบทหลังๆ ของหนังสือ

ครูผู้ร่วมทางกับนักเรียนในแนวทางนี้ จะไม่ได้ทำหน้าที่ “สอน” เท่านั้น แต่เป็น “ผู้จุดประกายการเรียนรู้” และ “ผู้ฟังด้วยหัวใจ” ครูต้องพร้อมเปลี่ยนวิธีคิดตนเอง ต้องกล้าถอยออกจากเวทีการเรียนรู้ เพื่อให้ นักเรียนได้ก้าวขึ้นมาเป็นเจ้าของเวทีการเรียนรู้ด้วยความมั่นใจ ครูต้อง “Unlearn” ความสัมพันธ์แบบบน-ล่าง มาเป็น “ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนที่เคารพกันและกัน”

นี่คือบทบาทครูในโลกใหม่ ครูที่จะไม่เพียงเปลี่ยนวิธีสอน แต่เปลี่ยนวิธีมองนักเรียน → เปลี่ยนวิธีมองตนเอง → เปลี่ยนวิธีอยู่ร่วมกันในโรงเรียน → และในระยะยาว เปลี่ยนทั้งระบบ

ผมเชื่อว่า ครูไทยทุกคนมีศักยภาพนี้อยู่แล้ว เพียงแต่ระบบในปัจจุบันยังไม่ได้เปิดพื้นที่ให้ “ความเป็นมนุษย์” ในตัวครูและนักเรียนได้เปล่งประกาย หนังสือเล่มนี้หวังเป็นพลังเล็กๆ ที่เชื้อเชิญให้ครูกลับมาয় “รากแห่งความเป็นครู” ซึ่งไม่ใช่ผู้สอนเพียงเนื้อหา แต่เป็น “ผู้สร้างศักยภาพมนุษย์” ด้วยหัวใจ ด้วยความสัมพันธ์ และด้วยการร่วมเรียนรู้ไปกับศิษย์

นอกจากครูจะได้รับประโยชน์ด้านการเรียนรู้ ผู้การเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เรื่องปฏิสัมพันธ์กับศิษย์ (ที่นำไปใช้กับลูกของตนเอง และเด็กคนอื่นๆ ได้) แล้ว ครูจะค้นพบตัวตนใหม่ ค้นพบคุณค่าที่แท้จริงของความเป็นครู ที่เมื่อศิษย์ผ่านชั้นเรียนไปแล้ว 10 - 20 ปี ศิษย์มากล่าวขอบคุณ ที่ชั้นเรียน TSV, CCI, YPAR ที่ครูจัด ช่วยให้เขาค้นพบตนเอง มีความมั่นใจในตนเอง และประสบความสำเร็จในชีวิตอย่างที่เป็นอย่างที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เป็นคำขอบคุณที่สะท้อนคุณค่าแท้จริงของความเป็นครู ... ความเป็นครูเพื่อศิษย์ ครูผู้พลิกโฉมสังคม

หากเรานำ TSV มาเป็นแนวทางการเรียนรู้ในโรงเรียนไทย อย่างแพร่หลาย อาจไม่เพียงเปลี่ยนวิธีเรียนรู้ของนักเรียน แต่จะเปลี่ยนวิธีคิดของชุมชนรอบโรงเรียน เปลี่ยนบทบาทของผู้บริหาร เปลี่ยนวิธีคิดของพ่อแม่ และอาจส่งแรงกระเพื่อมไปถึงการ “พลิกโฉมระบบการศึกษาไทย” โดยไม่ต้องรอคำสั่งจากเบื้องบน

เพราะพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง มักเริ่มจากภายในห้องเรียนเล็กๆ และ “เสียงของนักเรียน” ที่ได้รับการฟังอย่างลึกซึ้ง

สาระในหนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้* จะว่าใหม่ต่อสังคมไทยก็ได้ เพราะนำเสนอแนวคิดและวิธีการใช้สิทธิและเสียงของนักเรียน ผู้การเรียนรู้ของตัวนักเรียน และผู้การเปลี่ยนแปลงสังคมไปพร้อมๆ กัน โดยเสนอหลักการและวิธีการอย่างเป็นระบบครบวงจร จะว่าไม่ใหม่ก็ได้ เพราะบางส่วนของหนังสือมีหลายโรงเรียนในประเทศไทยดำเนินการอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนลำปลายมาศพัฒนาและโรงเรียนในเครือข่ายที่ใช้หลักการและวิธีการจิตศึกษา, PBL, PLC, ภาษาไทยผ่านวรรณกรรม และคณิต pro-active โรงเรียนรุ่งอรุณ โรงเรียนเพลินพัฒนา และโรงเรียนอื่นๆ ทั้งในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และโรงเรียนเอกชน รวมแล้วน่าจะเกือบ 1,000 โรงเรียน

ผมขอแนะนำหนังสือ *Young Active Citizen : การออกแบบการเรียนรู้ที่เสริมพลังเยาวชนค้นพบศักยภาพของตนเอง (2566)*¹ ที่มีแนวคิดคล้ายคลึงกับหนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้*

หลักการ วิธีคิด และแนวทางดำเนินการ ในหนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้* อยู่บนฐานของความซับซ้อน มีปัจจัยเกี่ยวข้องหลากหลายมิติ และไม่หยุดนิ่งตายตัว ที่ครูและผู้เกี่ยวข้องที่นำไปใช้ต้องปรับให้เหมาะต่อแต่ละสถานการณ์ รวมทั้งต้องรู้จักหมุนวงจรเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์² ของตนเอง อย่างต่อเนื่อง

“หนังสือเล่มนี้หวังเป็นพลังเล็กๆ ที่เชื้อเชิญให้ครูกลับมายัง ‘รากแห่งความเป็นครู’ ซึ่งไม่ใช่ผู้สอนเพียงเนื้อหา แต่เป็น ‘ผู้สร้างศักยภาพมนุษย์’ ด้วยหัวใจ และด้วยการร่วมเรียนรู้ไปกับศิษย์”

ผมเชื่อว่า กระบวนการ TSV, CCI, และ YPAR ในหนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เล่มนี้ จะนำสู่ “ตัวตนใหม่” ทั้งของนักเรียนและของครู โดยในบริบทการศึกษาไทยน่าจะปรับให้นุ่มนวลขึ้น และปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยมากขึ้น โดยยังยึดการนำประเด็นเชิงสังคม (civic) ที่นักเรียนนำมาวิเคราะห์หาคำตอบและตั้งคำถามอย่างเอาใจจริงเอาใจ (critical inquiry) สำหรับใช้เป็นโจทย์เรียนรู้ผ่านการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR – Participatory Action Research) ของนักเรียน เพื่อหาข้อมูลหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ประกอบการนำเสนอสู่การปฏิรูป หรือ พลิกโฉมระบบของโรงเรียน หรือของเขตการศึกษา และในบางกรณีเกิดผลดีต่อสังคมโดยรอบโรงเรียนด้วย

หลักการใหญ่ของหนังสือเล่มนี้ (ซึ่งมีทั้งหมด 27 ตอน) คือการหนุนให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ครบทั้ง 2 ส่วนของ การเรียนรู้องค์รวม (holistic learning) คือการเรียนรู้ด้านวิชาการ กับการเรียนรู้ด้านพัฒนาตัวตนที่เรียกว่าคุณลักษณะ (characters) โดยมีหลักฐานว่า กระบวนการ TSV นี้ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ทั้งสองส่วนของการเรียนรู้องค์รวมของนักเรียน รวมทั้งส่งผลต่อการเรียนรู้ หรือการพัฒนาวิชาชีพของครูด้วย

1

2

“หัวใจสำคัญของแนวคิดนี้ คือ การวาง ‘นักเรียน’
ไว้เป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็น
นโยบายหรือแนวปฏิบัติในโรงเรียน นักเรียนต้อง
มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบ
ของการเรียนรู้”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

2

เสียง พลิกโฉมระบบ ของนักเรียน (Transformative Student Voice - TSV) คืออะไร

หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา ตอนที่ 2 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 1 What is Transformative Student Voice? รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

โรงเรียนทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย ประกาศอุดมการณ์ “นักเรียนเป็นศูนย์กลาง” แต่ในทางปฏิบัติ ยังมีนักเรียนที่หลุดออกจากสังคมในห้องเรียน หรือในโรงเรียน จากต้นเหตุปัจจัยทางสังคมของนักเรียนเอง เช่น เชื้อชาติ สีผิว ศาสนา ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว รวมทั้งต้นเหตุแนวคิดแบบเก่าในระบบการศึกษา และในสังคม ที่มีส่วนก่อกวนการเจริญเติบโตด้านความเป็นผู้ริเริ่ม (agency) หรือภาวะผู้นำ (leadership) ของเด็ก จากความคิดเก่าว่าผู้ใหญ่รู้ดีกว่าเด็กในทุกด้าน เด็กต้องเชื่อฟังผู้ใหญ่

TSV คือเครื่องมือที่ทำให้นักเรียนไม่เพียงเป็นศูนย์กลางในห้องเรียน และโรงเรียนเท่านั้น ยังทำให้นักเรียนเป็นผู้นำ หรือผู้ร่วมนำ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

การพลิกโฉมหรือการปฏิรูปโรงเรียน

การพัฒนาโรงเรียนมี 2 แบบ คือแบบปรับปรุง (บางด้าน) (improvement) กับแบบพลิกโฉม (transformation หรือ reform) เป็นที่ชัดเจนแล้วว่า แบบแรกไม่ได้ผล เพราะระบบที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ถูกต้องทั้งมิติเหตุผล (logic) เป้าหมาย (purpose) และโครงสร้าง (structure)

TSV จะนำสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง จึงเป็นกลไกสู่การพลิกโฉมโรงเรียน

จากประสบการณ์ 20 ปี ของผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice เมื่อถามความเห็นนักเรียน ให้บอกประเด็นที่ตนคับข้องใจ มักจะได้คำตอบวนเวียนอยู่ที่การเป็นส่วนหนึ่งของชั้นเรียนและโรงเรียน (belonging) การได้รับการยอมรับนับถือ (respect) และการมีโอกาสแสดงความคิดเห็น (voice) เป็นประเด็นที่ครูและผู้ใหญ่มักนึกไม่ถึง

ข้อมูลจากกิจกรรม TSV ของโรงเรียนในเครือข่ายของผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice ในช่วง 3 ปี พบว่าร้อยละ 46 เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเท่าเทียมและความแตกต่างหลากหลาย (equity & diversity) ร้อยละ 30 เกี่ยวกับการมีสิทธิมีเสียง (student voice) ต่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย ร้อยละ 13 เป็นเรื่องสุขภาพ (health & wellness) ขอย้ำว่านี่คือข้อมูลของโรงเรียนในสหรัฐอเมริกา ที่นักเรียนเป็นคนขาวกับคนผิวสีประมาณครึ่งต่อครึ่ง

TSV มีที่มาอย่างไร

จุดเริ่มต้นของ TSV มาจากการดำเนินการปฏิรูปโรงเรียนแบบเน้นที่ความเสมอภาคหรือความเท่าเทียม (equity-focused school reform) ใช้สำนักวิชวิพากษ์ (critical consciousness) ในการพัฒนาภาวะผู้นำของนักเรียน และใช้เครื่องมือ Youth Participatory Action Research (YPAR) หรือการวิจัยปฏิบัติการร่วมกันของเยาวชน ในการนำความคิดสู่การปฏิบัติ และเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือประสบการณ์ ที่หนุนให้นักเรียน 'ได้มีส่วนร่วม' (student engagement) ได้พัฒนาความเป็นผู้ริเริ่ม (agency) และเกิดสำนึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (belonging)

สำนักวิชวิพากษ์ (critical consciousness) เสนอโดย Paolo Freire ในหนังสือ *Pedagogy of the Oppressed* (1970) มีสาระสำคัญ

คือการศึกษาแบบดั้งเดิมที่เรียกว่า “banking concept of education” เป็นระบบที่ผู้สอนจะ “ฝาก” ความรู้เข้าไปในตัวผู้เรียน ซึ่งทำให้ผู้เรียนเป็นเพียงภาชนะที่รับข้อมูล ไม่ได้มีส่วนร่วมในการคิดวิเคราะห์หรือสร้างความรู้ของตนเอง ระบบนี้กดทับศักยภาพของผู้เรียน และทำให้พวกเขาไม่สามารถมองเห็นความไม่ยุติธรรมหรือปัญหาเชิงโครงสร้างในสังคมได้ Freire เสนอว่าการศึกษาที่แท้จริงควรนำไปสู่การพัฒนา “สำนักู้เชิงวิพากษ์” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ผู้เรียน (ผู้ถูกกดขี่) ตระหนักถึงสภาพการณ์ การถูกกดขี่ของตนเอง รวมถึงสาเหตุเชิงโครงสร้างทางสังคมของปัญหานั้นๆ การตระหนักนี้ไม่ได้หยุดอยู่แค่การรับรู้ปัญหา แต่รวมถึงการพัฒนาความสามารถในการคิดวิพากษ์ และลงมือเปลี่ยนแปลงสถานการณ์เพื่อปลดปล่อยตนเองและสังคม มีคำอธิบายแนวคิดของ Paulo Freire เรื่อง Critical Pedagogy (การเรียนรู้การสอนเชิงวิพากษ์) ที่น่าสนใจมาก เข้าชมได้ที่¹ <https://www.youtube.com/watch?v=rNZpTsZDIBo>

การศึกษาต้องไม่มีเป้าหมายเพียงเพื่อพัฒนานักเรียนหรือนักเรียนเป็นรายปัจเจกเท่านั้น ต้องครอบคลุมเป้าหมายเพื่อพัฒนาสังคมภาพรวมด้วย

ทีมผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice ริเริ่มหลักสูตรเชิงวิพากษ์ (critical pedagogy) ในปี ค.ศ. 2008 โดยคิดเครื่องมือ CCI (Critical Civic Inquiry) - ตั้งคำถามวิพากษ์สังคม ส่งเสริมให้นักเรียนกล้านำปัญหาที่นักเรียนประสบด้วยตัวเองขึ้นมาวิพากษ์ร่วมกัน เพื่อค้นหารากเหง้าของปัญหาที่ซ่อนเร้นอยู่ในสังคม และร่วมกันหาทางแก้ไข

นำสู่การค้นพบว่า ต้องเปลี่ยนโรงเรียนที่โครงสร้างในระดับพลิกโฉม (structural transformation) ที่ดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นเป็นตอน โดยนักเรียนเป็นพลังร่วมพลิกโฉมโรงเรียน เป็นที่มาของคำว่า Transformative Student Voice (TSV)

ทำไมต้องใช้ TSV

การเรียนรู้ในยุคปัจจุบันและอนาคตต้องไม่ใช่การเรียนรู้ในระดับจำและเข้าใจ ซึ่งเป็นระดับล่างสุดสองระดับใน Bloom's Taxonomy of Learning ต้องไปให้ถึงการวิเคราะห์ (analyze) และสร้างความรู้และสมรรถนะ (create) ของตนเอง ที่เป็นการเรียนรู้ระดับสูงสุด

การเรียนรู้ที่มีเป้าหมายระดับนี้ ต้องผ่านการเรียนรู้ในสถานการณ์จริง โดยการปฏิบัติร่วมกันของนักเรียน หนุน (facilitate) โดยครู และประเด็นที่นำมาเรียนรู้ได้ดีที่สุดคือปัญหารอบตัวนักเรียน ที่ส่วนใหญ่ครูและผู้ใหญ่ไม่ตระหนักหรือมองข้าม เพราะไม่ใช่ปัญหาของตน (หรือในหลายกรณี ตนคือตัวต้นเหตุของปัญหา โดยไม่รู้ตัว)

ปัญหาที่ก่อกวนนักเรียนอยู่นี้ ส่งผลให้ผลการเรียนที่วัดโดยการสอบอยู่ในระดับต่ำ และการพัฒนานักเรียนด้านทักษะเชิงสังคมและอารมณ์ไม่ได้รับการดูแล TSV ที่พัฒนาขึ้นโดยทีมผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า ช่วยยกระดับการเรียนรู้ทั้งสองด้านดังกล่าวได้จริง คือผลการเรียนดีขึ้น และพฤติกรรมทางสังคมก็ดีขึ้นด้วย ผมได้เล่าข้อมูลหลักฐานผลงานของโรงเรียนวัดสลักเพชร อำเภอกะชัง จังหวัดตราด ที่จัดการเรียนรู้แนวจิตศึกษา นำโดยครูใหญ่ วิเชียร ไชยบัง แห่งโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา หนุนให้นักเรียนเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างชัดเจน²

องค์ประกอบสำคัญของ TSV

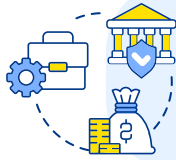
TSV เป็นกระบวนการเชิงระบบที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ในการเปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถามต่อสิ่งต่างๆ รอบตัว เพื่อร่วมกันหารากเหง้าของปัญหา ร่วมกันหาวิธีการแก้ไข และร่วมกับผู้ใหญ่ดำเนินการเพื่อแก้ปัญหานั้น เป็นส่วนหนึ่งของระบบการเรียนรู้ในโรงเรียน นำสู่การพลิกโฉม (transformation) กระบวนทัศน์ด้านนโยบาย และแนวทางปฏิบัติ นำสู่การพัฒนาครบด้าน (holistic development) ของนักเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพัฒนาตัวตน หรือความมั่นใจในตนเอง

เป็นกระบวนการที่มีความร่วมมือเป็นภาคีหรือหุ้นส่วน (partnership) ระหว่างนักเรียนกับครูและผู้ใหญ่อื่นๆ ในการจัดวงเสวนา นำเอาคำถามหรือข้อคิดเห็นของเด็กต่อสิ่งรอบตัว มาวิเคราะห์พิจารณาและตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ ผ่านการทำงานวิจัยหาข้อมูลหลักฐาน อย่างจริงจัง (YPAR – Youth Participatory Action Research) โดยมีนักเรียนเป็นแกนนำหรือแกนนำร่วมกับผู้ใหญ่ นำสู่กระบวนการทางสังคมและการเมือง ในการวางระบบใหม่เพื่อแก้ปัญหานั้นในระดับถอนรากถอนโคน สู่ระบบปฏิบัติใหม่ในโรงเรียน และในเขตพื้นที่การศึกษา

องค์ประกอบ 5 ประการของ TSV

1. โอกาสเชิงระบบ ที่เปิดโอกาสต่อเนื่อง
2. การตั้งคำถามที่รากเหง้าของปัญหา
3. การลงมือดำเนินการแก้ไข
4. การมีผู้ใหญ่เป็นหุ้นส่วนความร่วมมือ
5. ร่วมกันลงประกยุกต์นโยบาย และวิธีการใหม่

องค์ประกอบ 5 ประการ TSV

โอกาสเชิงระบบ
ที่เปิดโอกาสต่อเนื่อง
• • • • •

การตั้งคำถาม
ที่รากเหง้าของปัญหา
• • • • •

การลงมือ
ดำเนินการแก้ไข
• • • • •

การมีผู้ใหญ่เป็น
หุ้นส่วนความร่วมมือ
• • • • •

ร่วมกันลงประยุกต์
นโยบายและวิธีการใหม่
• • • • •

กระบวนทัศน์ TSV (TSV Mindset)

กระบวนกร TSV จะประสบความสำเร็จได้ ต้องมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของผู้เกี่ยวข้องหลากหลายฝ่าย ที่นำสู่การเปลี่ยนวัฒนธรรมในโรงเรียน และสังคมโดยรอบ การเปลี่ยนแปลงนี้ นำสู่ปัจจัยความสำเร็จของ TSV คือ

- **การเป็นหุ้นส่วนระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่** ซึ่งขึ้นกับกระบวนทัศน์หุ้นส่วนภายใต้ปฏิสัมพันธ์แนวระนาบ ไม่ใช่ผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือ โดยผมขอเสริมว่า ในบริบทสังคมไทย เยาวชนต้องรู้จักแสดงความเคารพผู้ใหญ่ โดยไม่สูญเสียสภาพการเป็นหุ้นส่วนในระนาบเดียวกัน
- **พัฒนาการด้านสังคม-การเมือง** ตามแนวทาง Socio-Political Development - SPD 5 ระดับ ของ Roderick (Rod) Watts และคณะ อันได้แก่ (1) **ระยะไม่ตระหนักรู้** (acritical stage) ยังไม่ตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมในสังคม มองเห็นปัญหาเป็นเรื่องปกติหรือเป็นธรรมชาติของสังคม (2) **ระยะปรับตัว** (adaptive stage) เริ่มตระหนักถึงความไม่เป็นธรรม แต่เลือกปรับตัวเข้ากับระบบ มักยอมรับสถานการณ์เพื่อความอยู่รอดหรือหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (3) **ระยะก่อนวิพากษ์** (precritical stage) เริ่มตั้งคำถามกับโครงสร้างหรือระบบที่กดทับ มีความรู้สึกไม่พอใจแต่ยังไม่ลงมือเปลี่ยนแปลง (4) **ระยะวิพากษ์** (critical stage) (5) **ระยะปลดปล่อย** (liberation stage) ลงมือเปลี่ยนแปลงอย่างจริงจังทั้งในระดับตนเองและสังคม มีทักษะและความมั่นใจในการสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน

- **การออกแบบระบบเพื่อการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน : วางนักเรียนเป็นศูนย์กลาง**

การเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในระดับโรงเรียนจำเป็นต้องอาศัย “การออกแบบระบบ” (systems design) ซึ่งเป็นกรอบคิดที่ช่วยให้เราก้าวข้ามข้อจำกัดของระบบเดิม กำหนดขอบเขตของการตั้งคำถามและสร้างทางเลือกใหม่ๆ สำหรับอนาคตที่ปรารถนา ไม่ใช่เพียงปรับปรุงรายละเอียดเล็กน้อย แต่ต้องตั้งต้นจากคำถามว่า “ระบบที่ดีควรเป็นอย่างไร” มากกว่ายอมรับสิ่งที่เป็นอยู่

การออกแบบระบบเพื่อความเสมอภาค มีความท้าทายทั้งในเชิงเทคนิคมาตรฐานทางสังคม และการเมือง เพราะทั้งมนุษย์และระบบต่าง ๆ มักต่อต้านการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะเมื่อการเปลี่ยนแปลงนั้นมุ่งเน้นความเป็นธรรมและการกระจายอำนาจ

หัวใจสำคัญของแนวคิดนี้ คือ การวาง “นักเรียน” ไว้เป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็นนโยบายหรือแนวปฏิบัติในโรงเรียน นักเรียนต้องมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและรูปแบบของการเรียนรู้

แนวคิดนี้ต่อยอดจากงานของ Charles Reigeluth และแนวทาง human-centered design โดยเน้นการสร้าง “เจ้าของร่วม” ในหมู่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม โดยเฉพาะนักเรียน พร้อมทั้งปลูกฝังให้โรงเรียนเป็น “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ที่มีวิธีคิดใหม่ๆ เกี่ยวกับสิ่งที่ระบบการศึกษาควรเป็น และควรเปลี่ยนแปลง

องค์ประกอบสำคัญของการเปลี่ยนแปลงระบบที่ประสบความสำเร็จได้แก่

- **สร้างความเป็นเจ้าของร่วม** : ทุกฝ่าย โดยเฉพาะนักเรียน ต้องมีส่วนร่วมในการออกแบบและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

“TSV คือเครื่องมือที่ทำให้นักเรียนไม่เพียงเป็นศูนย์กลางในห้องเรียน และโรงเรียนเท่านั้น ยังทำให้นักเรียนเป็นผู้นำ หรือผู้ร่วมนำในการ จัดกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง”

- **พัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ :** โรงเรียนต้องเปิดรับการเรียนรู้ และปรับตัว อย่างต่อเนื่อง
- **เข้าใจและบริหารกระบวนการเปลี่ยนแปลง :** ครูและผู้บริหาร ต้องเข้าใจหลักการออกแบบระบบ และจัดการการเปลี่ยนแปลง ในบริบทของโรงเรียน
- การออกแบบระบบเช่นนี้ เป็นรากฐานสำคัญของการปฏิรูป โรงเรียนอย่างแท้จริง เพื่อสร้างอนาคตที่นักเรียนทุกคนมีบทบาท และศักยภาพสูงสุดในระบบการศึกษาที่เป็นธรรมและยั่งยืน
- **เยาวชนเป็นศูนย์กลาง** ในกรอบการออกแบบระบบการศึกษา ที่กว้างขึ้น แนวคิดที่โดดเด่นคือการวางเยาวชนเป็นศูนย์กลาง โดยยึดประสบการณ์ชีวิต ความฝัน และความซับซ้อนของ เยาวชนเป็นแกนหลัก โรงเรียนต้องจัดสรรเวลาและพื้นที่ ให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกัน ทำวิจัย เสนอแนวทางนโยบาย และสื่อสารกับบุคลากรในโรงเรียนและเขตพื้นที่อย่างจริงจัง โดยคัดเลือกนักเรียนที่สะท้อนความหลากหลายและให้ความสำคัญกับกลุ่มที่ด้อยโอกาสที่สุดในระบบ นอกจากนี้ ผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียทุกฝ่ายต้องพร้อมเปิดใจพูดคุยอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับ อำนาจ สิทธิพิเศษ อัตลักษณ์ และระบบที่กดขี่นักเรียน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาทักษะในสามด้านสำคัญ ได้แก่ ความร่วมมือระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ ความเสมอภาคทางการศึกษา และการวิจัยเชิงมีส่วนร่วม

อะไรบ้าง ที่ไม่ใช่ TSV

TSV (Transformative Student Voice) ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นหรือการมีตัวแทนในกิจกรรมทั่วไป เช่น แบบสอบถามหรือกิจกรรมที่ผู้ใหญ่กำหนดหัวข้อ TSV ต้องเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคน ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มนักเรียนแกนนำ ได้มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในประเด็นที่ตนเองให้ความสำคัญ

ไม่ได้เพื่อสนับสนุนวาระ หรือเป้าหมาย ของผู้ใหญ่ แต่เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากภายในของเยาวชนเอง เน้นการมีอำนาจร่วม และการสร้างพื้นที่ ที่ให้ความหมายต่อการเรียนรู้และการเติบโตทางสังคม

TSV จึงเป็นมากกว่าการมีสิทธิเลือกหรือแสดงความคิดเห็น คือเป็นกระบวนการปลดปล่อยศักยภาพและเสียงของเยาวชนอย่างลึกซึ้ง และเปลี่ยนแปลงระบบได้จริง

รู้ได้อย่างไร ว่า TSV ได้ผล

ในช่วง 15 ปีที่ผ่านมา ทีมผู้เขียนได้ร่วมมือวิจัยกับเขตการศึกษาหลากหลายรูปแบบทั่วสหรัฐฯ เพื่อนำแนวคิด TSV ไปใช้จริงในโรงเรียน และศึกษาผลลัพธ์ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยใช้วิธีสังเกตในชั้นเรียน สัมภาษณ์ กลุ่มสนทนา วิเคราะห์โครงการ YPAR และใช้แบบประเมินพฤติกรรมด้านจิตสำนึกทางสังคม (critical reflection) การมีส่วนร่วมทางการเมือง ภาวะผู้นำ และการมีตัวตนทางชาติพันธุ์ พบว่า นักเรียนที่ร่วมใน TSV มีระดับการคิดวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทางสังคมสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้เข้าร่วม และยังเข้าร่วมหลายปี ยังมีแนวโน้มลงมือทำเพื่อส่วนรวมมากขึ้น

หลักสูตร CCI ที่หนุน TSV ยังส่งผลดี ต่อความผูกพันกับโรงเรียน และพัฒนาการด้านอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของนักเรียน นักเรียนรู้สึกที่โรงเรียนมีความหมายกับชีวิต และช่วยพัฒนาทักษะร่วมมือ รวมทั้งรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนเพื่อความยุติธรรมทางสังคม ขณะเดียวกัน ครูที่ร่วมโครงการก็พัฒนาแนวคิดเรื่องอำนาจร่วม และเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนมากขึ้น

แม้การเปลี่ยนแปลงระดับโรงเรียนจะเกิดยากกว่า แต่มีกรณีศึกษาที่แสดงว่า TSV ที่มีความต่อเนื่องสามารถเปลี่ยนวัฒนธรรมโรงเรียนให้ยุติธรรมและเข้าใจพัฒนาการของนักเรียนได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามงานนี้ไม่เพียงเน้นผลลัพธ์ แต่ยังเปิดเผยความขัดแย้ง ความท้าทาย และข้อจำกัดของการปฏิรูปเชิงความเสมอภาคที่ขับเคลื่อนโดยนักเรียน ซึ่งมักท้าทายระบบอำนาจเดิมในโรงเรียน

กล่าวใหม่ได้ว่า ผลกระทบหรือผลสำเร็จของ TSV มี 2 แบบ คือผลสำเร็จในการพลิกโฉมระบบ กับผลสำเร็จด้านการเรียนรู้ความซับซ้อนของปัญหาสังคม

บูรณาการสองแนว

งานด้าน TSV ส่วนใหญ่มักเริ่มต้นที่ระดับชั้นเรียน แต่ผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice ต้องการชวนผู้นำทางการศึกษาให้มองไกลกว่านั้น คือขับเคลื่อน “การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ” ด้วยการ “บูรณาการ TSV ในแนวดิ่ง” (vertical integration) เพื่อให้เสียงของนักเรียนเป็นส่วนหนึ่งของระบบในทุกระดับ ตั้งแต่ห้องเรียนไปถึงระดับเขต และกระทรวง

การขยายแนวนอน (horizontal scaling) เช่น ขยายจำนวนครูที่ใช้ TSV หรือเพิ่มโครงการนักเรียน เป็นจุดเริ่มต้นที่ดี แต่การเปลี่ยนระบบจริง ต้องขยายแนวดิ่ง ... ฝังคุณค่าของการมีส่วนร่วมของนักเรียนเข้าไปในโครงสร้างการบริหาร

เช่น ระดับคณะกรรมการเขต (board) ควรมีตัวแทนนักเรียน ระดับผู้อำนวยการเขตการศึกษาควรมีการประชุมประจำกับนักเรียน ระดับฝ่ายวิชาการควรให้นักเรียนร่วมพัฒนาหลักสูตร มีส่วนในการจ้างครู ประเมินครู วางแผนพัฒนาวิชาชีพ และประเมินระดับของการมีอำนาจร่วมระหว่างครูกับนักเรียน

ในเขตขนาดใหญ่ อาจตั้ง “สำนักงานบริหารเสียงนักเรียน” (student voice office) เขตขนาดกลางอาจมีผู้ประสานงาน TSV (student voice coordinator) ส่วนเขตเล็ก ผู้นำโรงเรียนควรรับหน้าที่นี้เอง

เป้าหมายสูงสุดคือการทำให้ “เสียงของนักเรียน” กลายเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างถาวรของระบบ ไม่ใช่เพียงกิจกรรมเสริม หรือแนวปฏิบัติของครูบางคน แต่เป็น “วัฒนธรรมร่วม” ของโรงเรียนและทั้งระบบการศึกษา

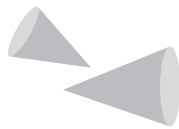
ความท้าทาย

ความท้าทายสำคัญของ TSV ไม่ใช่แค่เรื่องทรัพยากร เวลา หรือโครงสร้าง แต่คือ “ความไม่ไว้วางใจนักเรียน” ที่ฝังลึกในระบบการศึกษา ครูและผู้ใหญ่จำนวนมากยังเชื่อว่านักเรียนไม่พร้อม มีความกลัวว่าตนเองจะสูญเสียอำนาจหรือไม่เป็นผู้เชี่ยวชาญอีกต่อไป ขณะที่ระบบโรงเรียนเองก็ออกแบบมาให้ควบคุมนักเรียนมากกว่าฟังเสียงนักเรียน

ในห้องเรียน TSV มักถูกขัดขวางโดยวิธีสอนแบบเดิมที่เน้นครูเป็นศูนย์กลาง ไม่สอดคล้องกับการประเมินที่เน้นสอบเฉพาะด้านความรู้ และขาดการพัฒนาวิชาชีพที่สนับสนุนครู ส่วนระดับโรงเรียนและเขตมีปัญหาเรื่องเวลา ความต่อเนื่อง การเปลี่ยนนโยบายที่ซ้ำ และความคิดแบบตัดสินนักเรียนจากมุมมองผู้ใหญ่ (adultism) หรือมองว่านักเรียน “ขาด” ความสามารถมากกว่าเห็นศักยภาพ

จุดเปลี่ยนจึงอยู่ที่การ “เชื่อ” ในความเป็นมนุษย์และศักยภาพของนักเรียน

สรุปว่า TSV เป็น “เสียงพลิกโคมระบบ” ของนักเรียน ที่ต้องผ่านกระบวนการหาข้อมูลหลักฐาน ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบสะท้อนคิดหาความหมายร่วมกับภาคีที่หลากหลาย (ดังจะกล่าวถึงในบทต่อไป) ก่อนเอาไปนำเสนอต่อกลไกตัดสินใจ โดยเป็นที่ตระหนักว่าเป็นกิจกรรมที่ต้องดำเนินการต่อเนื่องระยะยาว มีการรับงานต่อของนักเรียนรุ่นต่อรุ่น อาจผ่านภารกิจของนักเรียนหลายรุ่น กว่าส่งผลพลิกโคมระบบตามเป้าหมาย โดยนักเรียน (และครู) ได้เรียนรู้และพัฒนาหลากหลายทักษะในเส้นทางของการฝึกปฏิบัติการ TSV ที่ส่งผลดีต่อการเรียนรู้ด้านวิชาการด้วย

1

2

“หนังสือทนี้จะช่วยผู้อ่านวางแผนการดำเนินงาน
ระบุอุปสรรคเชิงโครงสร้างของโรงเรียนที่ต้องฝ่าฟัน
เสนอข้อผิดพลาดที่ควรหลีกเลี่ยง และชี้แนวทางเชื่อมโยง
TSV เข้ากับมาตรฐานการเรียนรู้และนโยบายของเขต
เพื่อให้สามารถสร้างแผนกลยุทธ์ที่มีพลัง มีทีมงาน
และสื่อสารกับชุมชนอย่างได้ผล”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

3 เตรียมพร้อม

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 3 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 2 *Getting Ready* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

ลองจินตนาการโรงเรียนที่นักเรียนทุกคนได้ฝึกฝน Transformative Student Voice (TSV) ตั้งแต่ประถม ได้เรียนหลักสูตร Critical Civic Inquiry (CCI) ตอนมัธยมต้น และมีบทบาทจริงในการร่วมออกแบบหลักสูตร คัดเลือกครู วางแผนพัฒนาโรงเรียน และสื่อสารกับผู้บริหารระดับเขต โรงเรียนเหล่านี้จะไม่ใช่เพียงสถานที่เรียน แต่เป็นพื้นที่ที่นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของ มีเสียง และมีอำนาจร่วมสร้างอนาคต การเปลี่ยนระบบลักษณะนี้เกิดขึ้นได้จริง หากมีความตั้งใจเปลี่ยน “วิธีคิด” ว่าเด็กคือผู้สร้าง ไม่ใช่เพียงผู้รับ โรงเรียนไทยสามารถเริ่มได้ที่ละก้าว หากเรากล้าที่จะเชื่อในพลังของนักเรียน และกล้าสร้างระบบที่เชื่อมั่นในมนุษย์

กำหนดวงผู้แสดง

การขับเคลื่อน TSV ในระดับทั้งโรงเรียนและเขตการศึกษาอย่างเป็นระบบ จำเป็นต้องวางแผนให้ครอบคลุมทั้งในมิติ “แนวนอน” และ “แนวตั้ง” โดยแนวนอนคือการขยายห้องเรียนที่ใช้ TSV ให้ครอบคลุมหลายโรงเรียน พร้อมสร้างโครงสร้างสนับสนุนที่สำนักงานเขต เพื่อให้ นักเรียนทุกคนมีโอกาสเรียนรู้และมีความพร้อม ส่วนแนวตั้งคือการฟัง “เสียงของนักเรียน” เข้าไปในกระบวนการตัดสินใจทุกระดับ ตั้งแต่การจัดจ้างครู การพัฒนาวิชาชีพ การออกแบบหลักสูตร การวางแผนปรับปรุงโรงเรียน ไปจนถึงการกำหนดนโยบาย

การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ต้องอาศัยการปรับ “วิธีคิด” ของผู้ใหญ่ การฝึกทักษะใหม่ทั้งสำหรับครูและนักเรียน รวมถึงการออกแบบโครงสร้างที่เหมาะสม การจัดทีมที่มีทั้งครูผู้นำนักเรียนและผู้บริหาร และการสร้างแรงสนับสนุนจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด หนังสือบทนี้จะช่วยผู้อ่านวางแผนการดำเนินงาน ระบุอุปสรรคเชิงโครงสร้างของโรงเรียนที่ต้องฝ่าฟัน เสนอข้อผิดพลาดที่ควรหลีกเลี่ยง และชี้แนวทางเชื่อมโยง TSV เข้ากับมาตรฐานการเรียนรู้และนโยบายของเขต เพื่อให้สามารถสร้างแผนกลยุทธ์ที่มีพลัง มีทีมงาน และสื่อสารกับชุมชนอย่างได้ผล บทต่อไปจะลงลึกในแต่ละระบบย่อยของการศึกษาที่สามารถบูรณาการ TSV ได้อย่างแท้จริง

บูรณาการแนวระนาบและแนวตั้ง

ในกรอบการบูรณาการแนวราบและแนวตั้งของ TSV แนวราบหมายถึงการขยายโอกาสให้นักเรียนทุกคนได้เรียนรู้หลักสูตร Critical Civic Inquiry (CCI) และ TSV ในหลายห้องเรียนหลายโรงเรียน พร้อมทั้งเตรียมครูให้พร้อมสนับสนุนการทำงานร่วมกับนักเรียนตั้งแต่ระดับประถมจนถึงมัธยม แนวตั้งหมายถึงการทำให้นักเรียนมีเสียงในทุกกระบวนการตัดสินใจของเขตพื้นที่และโรงเรียน ซึ่งต้องเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ตารางเวลา และฝึกอบรมผู้ใหญ่ให้เห็นคุณค่าและเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

แนวตั้ง ตัวอย่างการมีส่วนร่วมของนักเรียนในแผนกต่างๆ ของเขตการศึกษา เช่น

- **ฝ่ายทรัพยากรบุคคล** : นักเรียนมีส่วนร่วมในการสัมภาษณ์ครูและประเมินการสอน ส่งผลให้การคัดเลือกครูสอดคล้องกับนักเรียนมากขึ้น และครูได้รับการสนับสนุนที่ดีขึ้น

- **หลักสูตรและการสอน** : นักเรียนร่วมออกแบบหลักสูตร ให้มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง เช่น ความรู้ทางการเงิน ส่งผลให้หลักสูตรมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตนักเรียนมากขึ้น
- **การพัฒนาวิชาชีพครู** : นักเรียนร่วมออกแบบและนำเสนอการอบรมครูเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและประสบการณ์อคติ ทำให้ครูเข้าใจมุมมองของนักเรียนดีขึ้น
- **ฝ่ายธุรการและงบประมาณ** : นักเรียนผลักดันให้จัดสรรทรัพยากรสำหรับนักเรียนกลุ่มเปราะบาง และมีส่วนร่วมในการวางแผนปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียน
- **วัฒนธรรมและการจัดการวินัย** : นักเรียนท้าทายกฎระเบียบที่ไม่เป็นธรรม เช่น กฎการแต่งกายที่มีอคติเพศ ส่งผลให้โรงเรียนมีบรรยากาศที่ครอบคลุมและลดเหตุการณ์ด้านวินัย
- **การจัดตารางเวลาและโลจิสติกส์** : นักเรียนชี้ปัญหาการเดินทางและมีส่วนร่วมในการวางแผนปรับปรุง เช่น การจัดรถรับส่ง และการออกแบบสนามเด็กเล่น
- **การประเมินข้อมูล** : นักเรียนใช้ข้อมูลที่รวบรวมเองเพื่อสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร เช่น การวิเคราะห์ผลสำรวจความรู้สึกรักของนักเรียน และเสนอระบบแก้ไขปัญหาสุขาพจิต

การมีส่วนร่วมของนักเรียนในทุกระดับและทุกฝ่ายนี้ช่วยให้โรงเรียนและเขตพื้นที่ ได้รับข้อมูลเชิงลึกที่อาจไม่ปรากฏชัดในระบบเดิม เพิ่มการมีส่วนร่วม และความเป็นเจ้าของของนักเรียน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อความต้องการจริงของผู้เรียนและชุมชนอย่างแท้จริง

เริ่มต้น

ปูพื้นฐาน

ขั้นเตรียมการนี้เน้นให้ผู้นำวางกลยุทธ์เบื้องต้นก่อนเริ่มทำงานกับนักเรียน แม้ TSV จะเน้นการแบ่งปันอำนาจกับนักเรียน แต่การที่ผู้นำวางโครงสร้างและแนวทางชัดเจนล่วงหน้า จะช่วยให้การสื่อสารและการดำเนินงานในระยะยาวมีความมั่นคงและยั่งยืนยิ่งขึ้น

เริ่มตรงไหน ก่อนเริ่มต้นขับเคลื่อน TSV คุณควรถามตนเองว่า จุดเริ่มต้นของคุณคืออะไร เพราะคุณเชื่อว่านี้คือสิ่งที่ควรทำ หรือเพราะมีนักเรียน ครู ผู้ปกครอง หรือกรรมการเรียกร้องให้เปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีเสียง ไม่ว่าจะเริ่มจากเหตุผลใด สิ่งสำคัญคือการสื่อสาร “เหตุผลของคุณ” อย่างชัดเจน วางแผนภาพระบบที่เกี่ยวข้อง และรวมทีมแนวร่วมที่พร้อมเดินไปด้วยกัน

เหตุผลที่ต้องทำ จุดเริ่มต้นของคุณคืออะไร? คุณหยิบหนังสือเล่มนี้ขึ้นมาเพราะเชื่อมั่นในพลังของ TSV หรืออาจได้รับแรงบันดาลใจมากขึ้นจากเนื้อหาที่ได้อ่านมา แต่คำถามสำคัญคือ — คุณสามารถอธิบาย “เหตุผลของคุณ” ได้อย่างชัดเจนและน่าเชื่อถือหรือไม่ ให้นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน หรือผู้บริหารโรงเรียน ลองสร้างข้อความสั้นๆ ที่สื่อสารอย่างกระชับว่า TSV คืออะไร และทำไมจึงสำคัญ โดยเชื่อมโยงกับพันธกิจ วิสัยทัศน์ แผนยุทธศาสตร์ หรือค่านิยมหลักของโรงเรียน รวมถึงข้อมูลเชิงหลักฐานที่แสดงว่า TSV ช่วยยกระดับการเรียนรู้และความผูกพันของนักเรียนได้จริง

ทำแผนที่ระบบ การบูรณาการ TSV ให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบ อย่างยั่งยืน ต้องพิจารณาทั้งในแนวนอน (การพัฒนาทักษะของนักเรียน และครูในชั้นเรียน) และแนวตั้ง (การเปลี่ยนนโยบายและแนวปฏิบัติ ในระดับระบบ) เพื่อเปิดพื้นที่และสร้างความรับผิดชอบร่วมต่อการ เปลี่ยนแปลงนั้น ขั้นตอนแรกคือการทำแผนภาพองค์กรของโรงเรียน หรือเขตการศึกษา ระบุว่าใครคือผู้มีบทบาทสำคัญ ใครรับผิดชอบด้านใด มีโครงการหรือแนวคิดสำคัญใดอยู่แล้วบ้าง และสามารถสอดแทรก TSV ในจุดใดได้บ้าง อย่างกังวลกับภาพรวมมากนัก ในขั้นนี้ให้เริ่มจากการมองหาโอกาสก่อน แล้วเลือกบางจุดเล็กๆ เพื่อเริ่มขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรม

ทำรายการแนวร่วม ในขั้นเตรียมการขับเคลื่อน TSV ให้เริ่มจากการทำ “รายชื่อแนวร่วม” โดยระบุว่า ใครคือครูที่สนับสนุนการให้นักเรียน มีเสียง ใครคือนักเรียนที่กำลังตั้งคำถามกับระบบเดิม และใครบ้างใน ครอบครัวหรือชุมชนที่มีบทบาทสนับสนุนเยาวชน จากนั้นขยายรายการ ไปยังผู้มีอำนาจ เช่น หัวหน้าฝ่ายบุคคล ฝ่ายงบประมาณ หัวหน้ากลุ่มสาระ หรือคณะกรรมการสถานศึกษา แล้วพิจารณาว่าใครอาจคัดค้านหรือยังไม่เข้าใจแนวคิด TSV พร้อมคาดการณ์ข้อโต้แย้งที่อาจเกิดขึ้น และเตรียม คำตอบโดยเชื่อมโยงกลับไป “เหตุผลของคุณ” ที่จะขับเคลื่อนเรื่องนี้ อย่างตั้งใจ

สื่อสาร การสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของการขับเคลื่อน TSV เพราะการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นการเปลี่ยน กระบวนทัศน์ครั้งใหญ่ ผู้ขับเคลื่อนจึงต้องวางแผนการสื่อสารอย่าง รอบคอบ ทั้งกับคณะกรรมการโรงเรียน ครอบครัว ครู นักเรียน และ กลุ่มที่อาจไม่เห็นด้วย ควรสร้างข้อความสั้นๆ ที่ชัดเจนและทรงพลัง ที่เชื่อมโยงกับวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายเชิงกลยุทธ์ของโรงเรียน หรือเขตการศึกษา อาจใช้วิธีพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ หรือจัดให้มีการ

นำเสนออย่างเป็นทางการตามบริบท และควรเชื่อมโยงกับองค์กรหรือเครือข่ายที่สนับสนุนเป้าหมายเดียวกันเพื่อสร้างความร่วมมือที่กว้างขวาง

สร้างทีม

เมื่อคุณมีแผนภาพระบบและรายชื่อผู้เกี่ยวข้องแล้ว ขั้นตอนต่อไปคือการสร้างทีมเริ่มต้นสำหรับการขับเคลื่อน TSV โดยเลือกทีมที่ไม่ใหญ่เกินไป แต่มีความหลากหลายทั้งในมุมมองและอัตลักษณ์ ควรรวมทั้งนักเรียน ครู ผู้บริหาร และคนในชุมชนที่พร้อมร่วมเปลี่ยนแปลง โดยต้องใส่ใจเรื่อง “ตัวแทน” เพราะนักเรียนอยากเห็นผู้ใหญ่ที่สะท้อนตัวตนของพวกเขาในการสนทนา

แม้ว่าผู้นำหรือครูจากต่างเชื้อชาติหรือเพศ จะมีบทบาทต่างกันในการนำเสนอเรื่องนี้ แต่สิ่งสำคัญคือ ทุกคนต้องยินดีที่จะพัฒนา “จิตสำนึกวิพากษ์” ของตน และเปิดใจต่อการเรียนรู้จากมุมมองของนักเรียน ก่อนแต่งตั้งใครเข้าสู่ทีมควรเชิญพวกเขาอ่านบทที่ 2 และเข้าร่วมสนทนาเบื้องต้น โดยใช้คำถามประเมินวิธีคิด เช่น เขามองบทบาทของนักเรียนอย่างไร เปิดรับความคิดเห็นของนักเรียนหรือไม่ เชื่อในอำนาจแบบสั่งการ หรือเคารพศักดิ์ศรีของทุกคนเท่าเทียมกัน กลัวการผิดพลาดหรือการถูกวิจารณ์หรือไม่

การตั้งคำถามเหล่านี้จะช่วยให้คุณคัดเลือกสมาชิกทีมที่มีทัศนคติสอดคล้องกับเป้าหมายของ TSV และพร้อมร่วมสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้งและยั่งยืน

วางแผนประชุมทีมครั้งแรก ในการประชุมทีม TSV ครั้งแรก ควรให้ความสำคัญกับการสร้างความไว้วางใจ ความเป็นทีม และข้อตกลงร่วมกัน เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงให้ทีม ควรวางแผนกิจกรรมทำความรู้จัก

การกำหนดวิธีตัดสินใจร่วมกัน และกำหนด “กติกากการอยู่ร่วมกัน” ที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้าง

จากนั้นนำเสนอวิสัยทัศน์และแผนที่คุณได้เตรียมไว้ล่วงหน้า เปิดโอกาสให้ทีมสะท้อนความเห็น แก้ไขเพิ่มเติม หรือร่วมสร้างแผนใหม่ร่วมกัน อาจใช้กิจกรรมที่คุณเคยทำช่วงก่อนหน้า หรือให้ทีมอ่านหนังสือ *พลัณักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* เล่มนี้ทั้งเล่ม เลือบบางบทเพื่อสรุปสาระร่วมกัน

ควรเริ่มวางแผนการขับเคลื่อนทั้งแนวนอนและแนวตั้ง เช่น จะเริ่มจากโรงเรียนใดก่อน จะเริ่มในชั้นเรียนหรือเป็นชมรม จะเชิญครูกลุ่มใดมาเป็นแกนหลัก ต้องมีแผนฝึกอบรมทั้งครูและนักเรียนในทีม และต้องออกแบบแผนปฏิบัติการร่วมกัน โดยมีเป้าหมายระยะยาวชัดเจน และกำหนด “ก้าวแรก” ที่ทีมจะลงมือทำได้ทันทีอย่างเป็นรูปธรรม

สร้างโครงสร้าง

การสร้างโครงสร้างรองรับ TSV อย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากการทำให้ “นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ” เป็นค่านิยมหลักของเขตการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์และการประเมินผู้นำทุกระดับ เขตขนาดใหญ่สามารถจัดตั้ง “สำนักงานนักเรียนมีเสียง” เพื่อสนับสนุนครู หลักสูตร และการฝึกอบรม ส่วนเขตขนาดเล็กอาจมอบหมายบทบาทให้ผู้บริหารหรือผู้นำด้านสภาพแวดล้อมโรงเรียน สำหรับระดับโรงเรียน ควรมอบหมายครูผู้รับผิดชอบโดยเฉพาะ พร้อมจัดสรรเวลา สนับสนุน และค่าตอบแทนอย่างเหมาะสม รวมถึงต้องมีงบประมาณสนับสนุน และการฝึกอบรมด้าน TSV ทั้งในงบประมาณและเสนอขอทุนสนับสนุนจากแหล่งภายนอก การเปลี่ยนแปลงนี้จะทำให้ TSV ไม่ใช่แค่หน้าที่ของ “ครูคนหนึ่ง” แต่เป็นความรับผิดชอบร่วมของทั้งระบบ

ระวังพลาด

ข้อพึงระวังมี 5 ประการ ดังต่อไปนี้

จัดเวลาดำเนินการ การขับเคลื่อน TSV อย่างได้ผลต้องจัดสรรเวลาอย่างชัดเจน ทั้งเพื่อฝึกอบรมและสนับสนุนครูและโค้ช รวมถึงบรรจุกิจกรรม TSV เข้าในตารางเรียน และควรกำหนดให้ทุกการประชุมมีช่วงเวลาสำหรับถามว่า “เสียงของนักเรียนอยู่ตรงไหนในเรื่องนี้” เพื่อให้เป็นวาระถาวรของระบบ

เปลี่ยนกระบวนทัศน์และพัฒนาทักษะ การขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) อย่างแท้จริง ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนวิธีคิดของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การตั้งคำถามต่อ “อคติแบบผู้ใหญ่เป็นใหญ่” (adultism) ที่มักเชื่อว่าเด็กไม่มีคำตอบ และผู้ใหญ่ต้องควบคุม

เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ใหญ่จะรับฟังข้อเสนอของนักเรียนอย่างจริงจัง ควรสร้างเวทีเฉพาะ เช่น คณะทำงานร่วมเยาวชน-ผู้ใหญ่ หรือวงประชุมที่มีการแบ่งอำนาจอย่างเท่าเทียม พร้อมทั้งฝึกอบรมผู้นำและครูให้ตระหนักและตั้งคำถามกับตนเอง เช่น :

- ฉันจะปฏิบัติกับผู้ใหญ่แบบนี้ไหม
- ฉันจะพูดด้วยน้ำเสียงเช่นนี้กับเพื่อนร่วมงานไหม
- ฉันจะตัดสินใจแทนผู้ใหญ่แบบนี้หรือไม่
- ฉันจะฟังปัญหาของเพื่อนแบบนี้หรือเปล่า

คำถามเหล่านี้จะช่วยให้ผู้ใหญ่สะท้อนตนเองและพัฒนา “ทักษะการฟังอย่างลึก” รวมถึงสร้างพื้นที่ที่นักเรียนรู้สึกปลอดภัยที่จะมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

“การสร้างโครงสร้างรองรับ TSV อย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากการทำให้ “นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ” เป็นค่านิยมหลักของเขตการศึกษา และเป็นส่วนหนึ่งของแผนยุทธศาสตร์และการประเมินผู้นำทุกระดับ”

การแบ่งแยกเชิงโครงสร้าง โครงสร้างของโรงเรียนส่วนใหญ่แบ่งแยกตามอายุ ทำให้ผู้ใหญ่และนักเรียนแทบไม่มีโอกาสพบปะหรือทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะในเขตการศึกษาขนาดใหญ่ ที่มีอาคารเรียนแยกจากกัน และตารางเรียนของนักเรียนไม่สอดคล้องกับเวลาประชุมของผู้ใหญ่ ปัจจัยด้านเวลา ตารางกิจกรรม และพื้นที่ จึงกลายเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องแก้ไขหากต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง

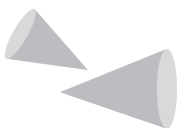
ทรัพยากร อุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อน TSV คือการขาดทรัพยากร 3 ด้านหลัก ได้แก่ เวลางบประมาณ และการฝึกอบรม จำเป็นต้องจัดสรรเวลาให้ครูวางแผนและเข้าร่วมอบรม พร้อมทั้งสนับสนุนเวลาพร้อมการเดินทาง ให้นักเรียนมีโอกาสมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

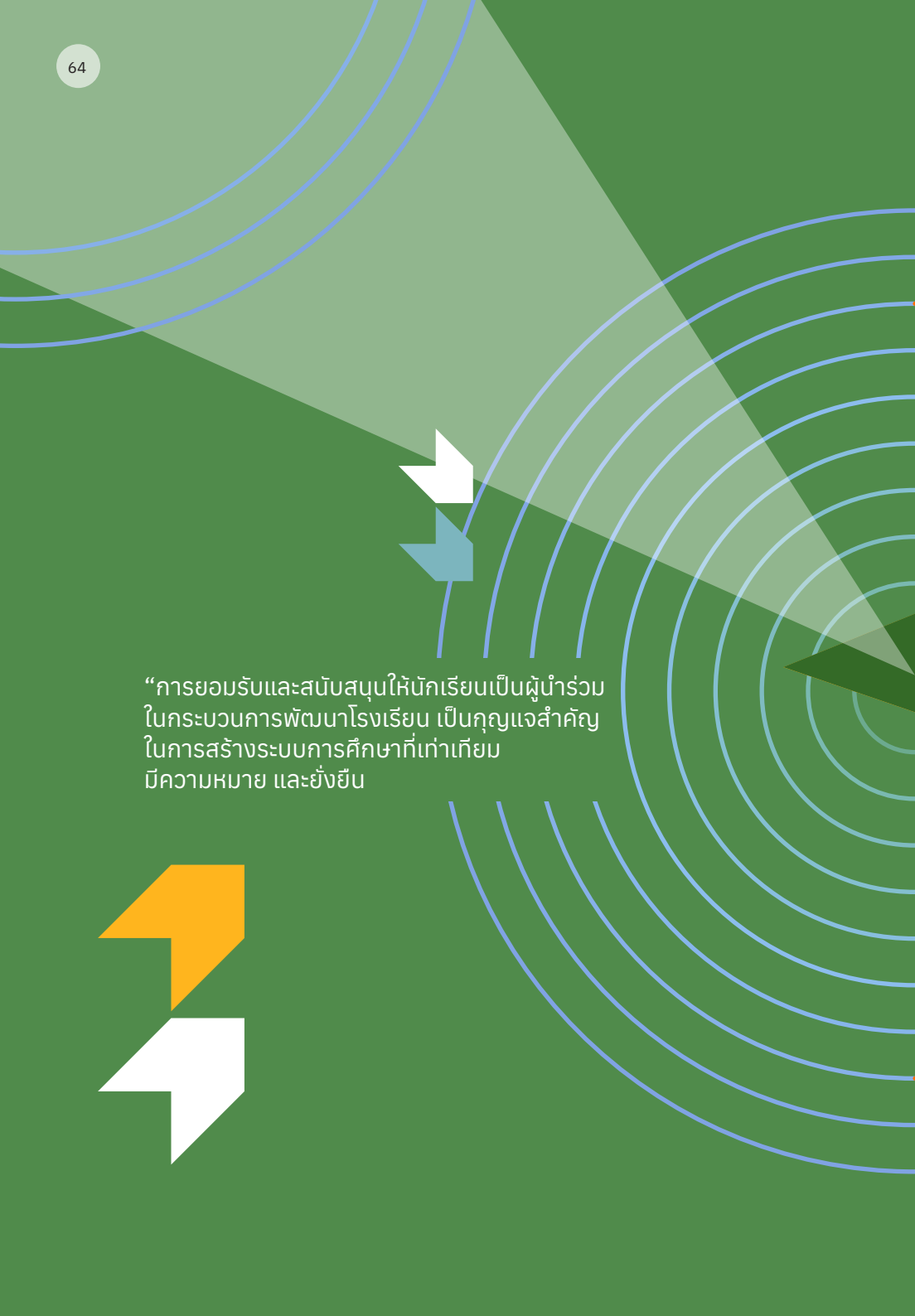
ความอึด การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างไม่ได้เกิดขึ้นชั่วข้ามคืน และหลายครั้งที่ปัญหาเรื้อรังมักจะเข้ามาบดบังวิสัยทัศน์ที่ยิ่งใหญ่ การสร้างโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ที่ยืดหยุ่นของนักเรียนเป็นศูนย์กลางและบูรณาการเสียงของนักเรียนในทุกส่วนนั้นเป็นความมุ่งมั่นระยะยาวที่อาจต้องใช้เวลาหลายปี ผ่านการดำเนินการของนักเรียนหลายรุ่น จึงส่งผลพลิกโฉมโครงสร้าง

สรุป

บทที่ 2 ของหนังสือ กล่าวถึงความท้าทายของการเปลี่ยนแปลงระบบ รวมถึงประวัติและคำจำกัดความของ Transformative Student Voice (TSV) ส่วนบทที่ 3 นี้มีจุดประสงค์เพื่อช่วยคุณ ในฐานะผู้ริเริ่มกิจกรรม TSV ในเรื่องการเตรียมความพร้อมเชิงปฏิบัติ นั่นคือการจัดโครงสร้างทีมเพื่อวางแผนและดำเนินโครงการที่จะสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านไปสู่ TSV ในโรงเรียนหรือเขตพื้นที่ของคุณ

ในท้ายที่สุดไป เราจะแบ่งปันตัวอย่างวิธีการนำ TSV ไปใช้ในรูปแบบต่างๆ ในโรงเรียนและเขตพื้นที่ที่ทีมผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice เคยทำงานด้วย ตั้งแต่การบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการจัดตั้งชมรมหลังเลิกเรียนหรือภาคฤดูร้อน การรวมเยาวชนเข้ากับทีมงานของโรงเรียนและเขตพื้นที่ ไปจนถึงการเป็นพันธมิตรกับองค์กรภายนอก แต่ละบทจะมีตัวอย่าง เรื่องราว เครื่องมือ และแหล่งข้อมูลขอเชิญชวนให้คุณอ่านและนำไปอภิปรายร่วมกับทีม เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนว่าคุณจะบูรณาการ TSV ทั้งในแนวราบและแนวตั้งในโรงเรียนและเขตพื้นที่ของคุณได้อย่างไร

The background is a solid green color. It features several concentric circles in a light blue color, centered on the right side of the page. A large, semi-transparent green arrow points from the top left towards the center. Two smaller arrows, one white and one blue, point towards the concentric circles. In the bottom left corner, there is a logo consisting of two stylized arrows, one orange and one white, pointing towards the top right.

“การยอมรับและสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้นำร่วม
ในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน เป็นกุญแจสำคัญ
ในการสร้างระบบการศึกษาที่เท่าเทียม
มีความหมาย และยั่งยืน

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

4

แผนปฏิรูป โรงเรียน

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 4 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 3 *School Improvement Planning and School Reform* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

บทก่อนหน้านี้ได้ยืนยันความสำคัญของการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีเสียงในทุกด้านของโรงเรียน บทนี้เน้นย้ำว่า “กระบวนการพัฒนา วางแผน ยุทธศาสตร์ และปฏิรูปโรงเรียน” ควรให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางอย่างแท้จริง เพราะเป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบระยะยาวสูง เสียงนักเรียนจึงไม่ควรถูกจำกัดแค่แบบสอบถามเท่านั้น บทนี้จะพาไปรู้จักระดับของการมีเสียงของนักเรียน 3 ระดับ

เสียงนักเรียน 3 ระดับ

Transformative Student Voice (TSV) ประกอบด้วยระดับการมีเสียงของนักเรียน 3 ระดับ ซึ่งผู้ขับเคลื่อนต้องสร้างพื้นที่ให้นักเรียนมีบทบาทในทุกระดับ ได้แก่ :

1. **ระดับที่ 1 : “ที่ปรึกษา” (advisor)** – นักเรียนให้ข้อมูลหรือความคิดเห็น เช่น การตอบแบบสอบถาม การใส่กล่องเสนอแนะ หรือร่วมวงพูดคุยกับผู้บริหาร โดยผู้ใหญ่รับฟังและนำข้อมูลไปใช้ประกอบการตัดสินใจ จุดสำคัญคือ ต้องรายงานผลกลับให้นักเรียนรู้ว่าได้นำข้อมูลของพวกเขาไปใช้อย่างไร

2. **ระดับที่ 2 : “ผู้ร่วมมือ”** (collaborator) – นักเรียนทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ในโครงการเฉพาะ เช่น ร่วมออกแบบการพัฒนาครู ร่วมพัฒนาหลักสูตร หรือออกแบบแบบสอบถามวัฒนธรรมโรงเรียน เป็นการมีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรมแต่จำกัดในช่วงเวลา

3. **ระดับที่ 3 : “ผู้นำร่วม”** (leader) – นักเรียนมีบทบาทประจำในคณะกรรมการ หรือเวทีที่กำหนดนโยบาย เช่น คณะกรรมการวางแผนยุทธศาสตร์ ปรับปรุงหลักสูตร หรือตรวจสอบข้อมูล โดยเน้นการแบ่งปันอำนาจและความรับผิดชอบกับผู้ใหญ่ในกระบวนการตัดสินใจอย่างต่อเนื่อง

Transformative Student Voice (TSV) เสียงนักเรียน 3 ระดับ

ระดับที่ 1

“ที่ปรึกษา”
(advisor)

นักเรียนให้ข้อมูล
หรือความคิดเห็น
โดยผู้ใหญ่รับฟัง
และนำข้อมูลไปใช้
ประกอบการตัดสินใจ

ระดับที่ 2

“ผู้ร่วมมือ”
(collaborator)

นักเรียนทำงานร่วมกับ
ผู้ใหญ่ในโครงการเฉพาะ
เป็นการมีส่วนร่วม
อย่างเป็นรูปธรรม
แต่จำกัดในช่วงเวลา

ระดับที่ 3

“ผู้นำร่วม”
(leader)

นักเรียนให้ข้อมูล
หรือความคิดเห็น
โดยผู้ใหญ่รับฟัง
และนำข้อมูลไปใช้
ประกอบการตัดสินใจ

ผู้เขียนยกตัวอย่างจากเขตต่างๆ ที่ใช้ทั้ง 3 ระดับนี้ร่วมกัน เช่น เขต Noble Township ที่ให้นักเรียนเป็นสมาชิกถาวรใน “สภาความเสมอภาค” เขต South Country ที่ทำงานร่วมกับนักเรียนแก้ปัญหาเฉพาะ และ Rural Schools Climate Project ที่พัฒนาโรงเรียนร่วมกับมหาวิทยาลัยในระยะ 4 ปี โดยให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมโรงเรียน

นักเรียนในฐานะผู้นำร่วม

ในกระบวนการวางแผนพัฒนาโรงเรียนและการปฏิรูประบบการศึกษา นักเรียนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับรู้หรือผู้ให้ความเห็นเท่านั้น แต่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของโรงเรียนร่วมกับครูและผู้บริหาร

การมีส่วนร่วมของนักเรียนต้องครอบคลุมนักเรียนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มที่มักถูกละเลย เพื่อสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมในโรงเรียน นักเรียนได้รับการฝึกฝนให้พัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ การวิจัยเชิงมีส่วนร่วม และการคิดเชิงวิพากษ์ เพื่อให้สามารถเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเป็นผู้นำร่วมของนักเรียนช่วยสร้างความสัมพันธ์เชิงหุ้นส่วนระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดอย่างเปิดกว้าง และเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความผูกพันกับชุมชนโรงเรียนมากขึ้น

มีกรณีศึกษาที่แสดงให้เห็นว่าการมีนักเรียนเป็นผู้นำร่วมในกระบวนการวางแผนและปฏิรูปโรงเรียน ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงบวก ทั้งในด้านวัฒนธรรมโรงเรียน การเรียนการสอน และนโยบาย ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนอย่างแท้จริง

การยอมรับและสนับสนุนให้นักเรียนเป็นผู้นำร่วมในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน เป็นกุญแจสำคัญในการสร้างระบบการศึกษาที่เท่าเทียม มีความหมาย และยั่งยืน ซึ่งครูและผู้บริหารควรให้ความสำคัญและเปิดโอกาสอย่างจริงจัง

นักเรียนในฐานะผู้ร่วมมือ

นักเรียนมีบทบาท “ร่วมมือ” กับผู้ใหญ่ในการพัฒนาโรงเรียน โดยไม่ได้เป็นเพียงผู้ให้คำแนะนำ แต่มีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินโครงการที่จับต้องได้ เช่น การพัฒนาแบบสำรวจวัฒนธรรมโรงเรียน การร่วมสร้างหลักสูตร หรือกิจกรรมพัฒนาครู แม้บทบาทนี้ยังไม่ถึงขั้นมีอำนาจร่วมในเชิงนโยบาย แต่เป็นการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้ฝึกคิด แสดงความเห็น และลงมือทำในประเด็นที่มีผลกระทบต่อชีวิตจริงของตนเอง

การมีส่วนร่วมแบบร่วมมือ มักเป็นโครงการช่วงสั้นๆ ที่มีเป้าหมายชัดเจน และยุติลงเมื่อภารกิจเสร็จสิ้น เช่น การแก้ปัญหาการเลือกปฏิบัติทางเพศในกฎระเบียบโรงเรียน การเสนอพื้นที่ปลอดภัยทางสุขภาพจิต หรือการร่วมสร้างนโยบายส่งเสริมสุขภาวะในโรงเรียน เน้นว่าการให้บทบาทนักเรียนในระดับ “ผู้ร่วมมือ” เป็นก้าวสำคัญที่สร้างความมั่นใจ พัฒนาทักษะภาวะผู้นำ และเป็นฐานสู่การเป็น “ผู้นำร่วม” ในอนาคต

นักเรียนในฐานะผู้ให้ความเห็น

เป็นระดับพื้นฐานของการมีส่วนร่วมของนักเรียน โดยนักเรียนทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะ ความคิดเห็น หรือข้อมูล เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจของผู้ใหญ่ ตัวอย่างรูปธรรม ได้แก่ การตอบแบบสอบถาม

การใส่ความคิดเห็นในกล่องแสดงความคิดเห็น การเข้าร่วมเวทีพูดคุยกับผู้บริหารโรงเรียน หรือการให้ข้อมูลในวงปรึกษา

แม้บทบาทนี้จะยังไม่ใช่การมีอำนาจร่วม แต่ก็ยังเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการฟังและเคารพเสียงของนักเรียน สิ่งสำคัญคือต้อง “สื่อสารป้อนกลับ” คือ เมื่อรับฟังความคิดเห็นแล้ว ต้องแจ้งผลกลับว่า ข้อมูลถูกนำไปใช้อย่างไร หากข้อเสนอนักเรียนไม่สามารถดำเนินการได้ ต้องอธิบายเหตุผลและเสนอทางเลือกอื่น การให้บทบาทในระดับที่ปรึกษาช่วยให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าเห็นของตนมีคุณค่า และเป็นก้าวแรกสู่การมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ดำเนินการให้เกิดผล

การบูรณาการเสียงของนักเรียนให้ได้ผลจริง ต้องอาศัยการออกแบบเชิงระบบที่ชัดเจน มีพื้นที่และโครงสร้างรองรับอย่างเหมาะสม พร้อมทั้งจัดเวลา ทรัพยากร และการฝึกอบรมสำหรับทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่ เพื่อสร้างความร่วมมืออย่างเท่าเทียมและยั่งยืน

การวางรากฐาน

พื้นฐานสำคัญของการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ให้ประสบความสำเร็จ ต้องเน้น 3 ด้านหลัก ได้แก่ (1) ความเชื่อพื้นฐานที่ว่า “นักเรียนมีความสามารถและคุณค่าที่แท้จริงในการร่วมเปลี่ยนแปลงระบบ” (2) ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ ที่มีจากความไว้วางใจ การเคารพซึ่งกันและกัน และความมุ่งมั่นร่วมกันในการเรียนรู้ และ (3) โครงสร้างรองรับที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง เช่น เวลา พื้นที่ และบทบาทที่มีความหมาย หากไม่มีรากฐาน

เหล่านี้ การมีส่วนร่วมของนักเรียนจะกลายเป็นเพียงสัญลักษณ์ ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในระบบการศึกษา

เริ่มต้น

แนวทางเริ่มต้นการขับเคลื่อน TSV เน้นให้โรงเรียน หรือเขตการศึกษา เริ่มจากสิ่งเล็กๆ ที่มีความหมาย เช่น การตั้งวงสนทนาเล็กๆ ระหว่างนักเรียนกับผู้บริหาร การรับฟังเสียงนักเรียนในการตัดสินใจเรื่องใกล้ตัว เช่น การออกแบบพื้นที่เรียน หรือการกำหนดกติกาชั้นเรียน การเริ่มต้นไม่จำเป็นต้องใหญ่หรือสมบูรณ์แบบในทันที แต่ต้องมีเจตจำนงที่ชัดเจนในการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ ให้เป็นแบบมีส่วนร่วมและเท่าเทียม

นอกจากนี้ยังเสนอให้โรงเรียนสร้างพื้นที่ปลอดภัย สำหรับการแสดงออกของนักเรียน ตั้งคำถามว่านักเรียนจะมีส่วนร่วมได้ตรงไหน และจะจัดสรรเวลา ทรัพยากร และการสนับสนุนอย่างไร พร้อมทั้งเตรียมความพร้อมผู้ใหญ่ให้เปิดใจฟัง ไม่ตัดสิน และพร้อมเรียนรู้ร่วมกัน การเริ่มต้น TSV ที่ดีต้องสร้างความไว้วางใจ และเห็นนักเรียนเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาโรงเรียน ไม่ใช่เพียงผู้รับบริการ

จัดเตรียมทรัพยากร ทรัพยากรสำคัญที่ต้องเตรียมไว้ล่วงหน้าเพื่อให้ TSV เกิดขึ้นได้จริงและยั่งยืน ได้แก่ ทรัพยากรด้านเวลา งบประมาณ บุคลากร และพื้นที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของนักเรียน โรงเรียนต้องจัดเวลาที่เหมาะสมสำหรับการประชุมร่วมระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรม ฝึกอบรม หรือค่าตอบแทนที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของครู

นอกจากนี้ยังควรมีผู้รับผิดชอบอย่างเป็นทางการ เช่น ผู้ประสานงาน TSV หรือครูแกนนำที่ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร และควรสร้าง “โครงสร้างถาวร” เช่น คณะกรรมการร่วม นักเรียน-ครู-ผู้บริหาร เพื่อให้ งาน TSV ไม่ขึ้นกับบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเป็นเพียงโครงการระยะสั้น

การลงทุนในทรัพยากรเหล่านี้ไม่ใช่เป็นภาระ แต่คือการวางรากฐาน ของโรงเรียนที่มีความเป็นธรรม เท่าเทียม และเติบโตไปพร้อมกับนักเรียน

จัดแผนผังเวลา (timeline) ของการดำเนินการ ควรวางแผนเป็น ระยะยาวอย่างน้อย 3 ปี โดยปีแรกเน้นการสร้างทีม วางโครงสร้าง และ ฝึกอบรม ปีที่สองเน้นการดำเนินกิจกรรม ทดลองกลไก และขยายบทบาท นักเรียน ส่วนปีที่สามเน้นการปรับระบบให้ยั่งยืน เชื่อมโยงกับนโยบายและ การประเมินผล การเปลี่ยนแปลงเชิงวัฒนธรรมต้องใช้เวลาไม่ควรเร่งรัด และต้องยึดหยุ่นตามบริบทของแต่ละโรงเรียนหรือเขตการศึกษา

ระวังกับดัก กับดักหรือข้อผิดพลาดที่ควรหลีกเลี่ยงในการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ได้แก่การสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่ดูเหมือนเปิดกว้าง แต่แท้จริงแล้วเป็นเพียง “ภาพลักษณ์เชิง สัญลักษณ์” (tokenism) ที่นักเรียนไม่มีอำนาจหรือบทบาทจริงในการตัดสินใจ อีกกับดักหนึ่งคือการเร่งดำเนินการโดยไม่เตรียมความพร้อม ให้ทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่ นำสู่สภาพที่มีความไม่เข้าใจ ความขัดแย้ง หรือความล้มเหลวในการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

หากโรงเรียนไม่สร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจ เปิดใจเรียนรู้ และไม่กำหนดบทบาทนักเรียนอย่างมีความหมาย กระบวนการ TSV จะไม่ยั่งยืน และอาจสร้างความผิดหวังแก่ทั้งนักเรียนและครู ดังนั้น การหลีกเลี่ยงกับดักเหล่านี้ต้องอาศัยเจตจำนงที่จริงจัง โครงสร้างที่ ชัดเจน และความพร้อมในการฟังเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง

“การขับเคลื่อนเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม แต่คือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ลึกซึ้ง อาศัยความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความตั้งใจในการแบ่งอำนาจร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ เพื่อสร้างโรงเรียนที่เป็นธรรม มีคุณภาพ และพัฒนาทั้งระบบไปพร้อมกัน”

สรุป

การขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ไม่ใช่แค่การสร้างพื้นที่ให้นักเรียนมีเสียงเท่านั้น แต่คือการเปลี่ยนโครงสร้าง วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ในระบบการศึกษาให้เกิดความเป็นธรรมและเท่าเทียมอย่างแท้จริง โดยต้องมีความตั้งใจ ลงมือทำจริง และพร้อมเรียนรู้ไปพร้อมกับนักเรียน การเปลี่ยนแปลงนี้ต้องใช้เวลา ความกล้าหาญ และพันธกิจร่วมกันจากทั้งครู นักเรียน และผู้นำระบบ

“ความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างนักเรียน
กับผู้ใหญ่ในโรงเรียนและเขตการศึกษา
เป็นแกนกลางสำคัญของการขับเคลื่อน
Transformative Student Voice (TSV)
ให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

5

การดำเนินการ ระดับเขตพื้นที่

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 5 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 4 Implementation at the District Level รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

บทบาทสำคัญใน “ระดับเขตการศึกษา” (district level) ต่อการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมของนักเรียนให้เกิดผลจริงในระดับระบบ ไม่ใช่แค่การส่งเสริมกิจกรรมรายโรงเรียน

หากต้องการสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน จำเป็นต้อง “ฟังเสียงของนักเรียน” เข้าไปในโครงสร้างหลักของการตัดสินใจในเขต เช่น การวางแผนกลยุทธ์ การประเมินครู การกำหนดนโยบาย การจัดสรรงบประมาณ และการออกแบบหลักสูตร โดยนักเรียนควรเป็น “สมาชิกถาวร” ของคณะทำงานสำคัญเหล่านี้

เขตการศึกษาที่ประสบความสำเร็จในเรื่องนี้มักจะมี “สำนักงานหรือตำแหน่งรับผิดชอบ TSV โดยเฉพาะ” ซึ่งมีหน้าที่สนับสนุนครู โค้ช และโรงเรียนต่างๆ ใช้แนวคิดนี้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีระบบฝึกอบรมครูที่ชัดเจน และมีการวางแผนติดตามผลร่วมกับนักเรียน

การเคลื่อนไหวในระดับเขตทำให้แนวทาง TSV ไม่กลายเป็นโครงการเฉพาะกลุ่ม แต่เป็นวัฒนธรรมและค่านิยมถาวรของทั้งระบบการศึกษา เป็นการแบ่งปันอำนาจเชิงโครงสร้าง ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงลึกในทั้งระบบ และยกระดับ “คุณภาพความสัมพันธ์” ระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ให้เกิดเป็นหุ้นส่วนที่แท้จริงในการสร้างโรงเรียนที่เท่าเทียม เป็นธรรม และตอบใจที่ยั่งยืน

พลังของเสียงนักเรียนในเขตพื้นที่

เสียงของนักเรียนเมื่อถูกบูรณาการเข้าในระดับเขตการศึกษา (district level) อย่างจริงจัง จะเกิดพลังบวกในหลายมิติ

เขตการศึกษา (ในสหรัฐอเมริกา) ที่ประสบความสำเร็จในการฝังเสียงนักเรียนเข้าไปในกระบวนการบริหารจัดการระดับเขต นักเรียนมีบทบาททั้งในด้านการประเมินนโยบาย การออกแบบหลักสูตร การจ้างครู การจัดสรรงบประมาณ และการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ โดยไม่ใช่เพียงแค่รับฟัง แต่เป็นการให้นักเรียนเป็น “หุ้นส่วนร่วม” ในการกำหนดทิศทางของระบบการศึกษา

พลังของเสียงนักเรียนไม่เพียงสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง แต่ยังช่วยสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่ส่งเสริมประชาธิปไตยในโรงเรียน เด็กและเยาวชนที่ได้มีส่วนร่วมรู้สึกว่าคุณค่า ได้พัฒนาทักษะการคิดเชิงระบบ การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และภาวะผู้นำ พร้อมกันนั้น ผู้ใหญ่ในระบบก็ได้เรียนรู้ที่จะฟัง เข้าใจ และทำงานกับเยาวชนอย่างเท่าเทียม

การสร้างระบบที่เสียงของนักเรียนกลายเป็นกลไกประจำ ในการออกแบบ เปลี่ยนแปลง และประเมินระบบการศึกษาจะนำไปสู่ความเป็นธรรม ความยั่งยืน และการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง ในทุกระดับ ทั้งระบบ

ความสัมพันธ์มีความสำคัญยิ่ง

ความสัมพันธ์ที่มีคุณภาพระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ในโรงเรียนและเขตการศึกษา เป็นแกนกลางสำคัญของการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ให้เกิดผลลัพธ์อย่างแท้จริง

ในระบบการศึกษาแบบเดิม ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน มักถูกกำหนดด้วยอำนาจ การควบคุม และบทบาทที่ตายตัว โดยครูเป็นผู้สั่งการ นักเรียนเป็นผู้รับคำสั่ง ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการสร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม TSV จึงเริ่มจากการ “รื้อสร้าง” ความสัมพันธ์ ให้เป็นแบบหุ้นส่วน (partnership) ที่เคารพและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

เมื่อความสัมพันธ์เปลี่ยนเป็นแนวร่วมมือและเคารพซึ่งกันและกัน นักเรียนจะกล้าพูด กล้าเสนอแนวคิด กล้าท้าทายสถานะเดิม และผู้ใหญ่ก็พร้อมจะฟัง เรียนรู้ และเปลี่ยนวิธีทำงานของตนเอง การมีความสัมพันธ์เช่นนี้ไม่เพียงส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจในโรงเรียน แต่ยังเปลี่ยนพฤติกรรม วัฒนธรรม และความรู้สึกร่วมของทั้งระบบ

ต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัย (safe and brave spaces) ที่นักเรียนสามารถแสดงออกอย่างจริงใจ โดยไม่ถูกตัดสินหรือลงโทษ และครูสามารถยอมรับความไม่รู้ และเติบโตไปพร้อมกับนักเรียนได้

ความสัมพันธ์ที่ดียังส่งผลต่อการพัฒนา “ภาวะผู้นำร่วม” (shared leadership) และ “ความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของ” (collective ownership) ซึ่งเป็นรากฐานของโรงเรียนที่มีความเป็นธรรมและยั่งยืน โดยเฉพาะเมื่อนักเรียนและครูร่วมกันเผชิญปัญหาอย่างซื่อสัตย์และสร้างสรรค์

TSV ไม่ได้เริ่มจากนโยบายหรือเครื่องมือ แต่เริ่มจาก “คุณภาพของความสัมพันธ์” ที่ยึดถือคุณค่าของมนุษย์ ความเสมอภาค และการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในระยะยาว

ความท้าทาย

อุปสรรคสำคัญในการขับเคลื่อน TSV ได้แก่ ผู้ใหญ่กลัวสูญเสียอำนาจ ไม่เชื่อมั่นในความสามารถของนักเรียน และโครงสร้างของโรงเรียนที่ไม่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยความกล้าหาญ การฝึกฝน และการเปลี่ยนกรอบคิดร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่

ข้อจำกัดของการมีส่วนร่วม

แม้โรงเรียนหรือเขตการศึกษาจะเปิดพื้นที่ให้มีเสียงของนักเรียน แต่บ่อยครั้งยังคงเป็นการมีส่วนร่วมในกรอบที่ผู้ใหญ่กำหนดไว้ล่วงหน้า เช่น นักเรียนถูกเชิญให้เข้าร่วมเฉพาะบางเรื่อง หรือเฉพาะเวลาที่ผู้ใหญ่ต้องการเท่านั้น ไม่ใช่การมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคหรือมีอำนาจตัดสินใจจริง

ข้อจำกัดเหล่านี้ยังสะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมทางอำนาจและวัฒนธรรม โรงเรียนที่ยังไม่พร้อมเปิดรับการเปลี่ยนแปลงอย่างลึกซึ้ง การเอาชนะข้อจำกัดนี้ต้องอาศัยการเปลี่ยนวัฒนธรรมของทั้งระบบ ไม่ใช่แค่การปรับเชิงเทคนิค แต่ต้องเปลี่ยนกรอบคิดของผู้ใหญ่ให้เคารพและเชื่อมั่นในศักยภาพของนักเรียนอย่างแท้จริง

ลำดับชั้นของผู้ใหญ่

อุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อน TSV คือ ระบบลำดับชั้นของผู้ใหญ่ในโรงเรียน ที่มักมองตนเองเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่า และมองว่านักเรียนไม่มีความรู้เพียงพอจะร่วมตัดสินใจเรื่องสำคัญในโรงเรียน ความเชื่อนี้

ฝังลึกในวัฒนธรรมโรงเรียน และทำให้ความพยายามเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมกลายเป็นเพียงรูปแบบสัญลักษณ์ (tokenism) เท่านั้น

หากไม่รื้อโครงสร้างอำนาจที่แบ่งแยกผู้ใหญ่-นักเรียนอย่างแข็งแกร่ง ก็จะเป็นไปไม่ได้ที่จะสร้างความร่วมมืออย่างแท้จริง การขับเคลื่อน TSV ต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจ ลดอัตรา และยอมรับว่าผู้ใหญ่ก็สามารถเรียนรู้จากเยาวชนได้เช่นกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกันที่เท่าเทียมและเป็นธรรม

เสียงเชิงสัญลักษณ์

พึงระวังปัญหาที่เสียงของนักเรียนถูกเปิดพื้นที่ในรูปแบบเพียง “สัญลักษณ์” หรือพิธีกรรม (tokenism) โดยโรงเรียนอาจเชิญนักเรียนเข้าร่วมคณะกรรมการหรือเวทีพูดคุย แต่ไม่ได้เปิดโอกาสให้นักเรียนมีบทบาทจริงในการตัดสินใจหรือเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ นักเรียนจึงรู้สึกตัวตนเองถูกใช้เป็นเครื่องประดับของกระบวนการ มากกว่าจะเป็นหุ้นส่วนที่แท้จริง

การทำเช่นนี้อาจสร้างความไม่ไว้วางใจ และบั่นทอนความเชื่อมั่นของนักเรียนต่อระบบโรงเรียนได้ในระยะยาว หากต้องการให้ TSV เกิดผลจริง โรงเรียนต้องออกแบบบทบาทของนักเรียนอย่างมีความหมาย ให้อำนาจในการกำหนดวาระ ถามคำถาม และตัดสินใจร่วมกันกับผู้ใหญ่ ไม่ใช่เพียงแค่ “ฟัง” แต่ต้อง “เปลี่ยนโครงสร้าง” เพื่อให้นักเรียนมีอำนาจร่วมในการสร้างระบบการศึกษาที่ยุติธรรมและยั่งยืน

ผลประโยชน์ร่วม

ต้องให้ความสำคัญต่อการสร้าง “การเชื่อมโยงความสนใจ” (interest alignment) ระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ในโรงเรียนหรือเขตการศึกษา เพื่อให้กระบวนการมีส่วนร่วมของนักเรียน (TSV) ไม่กลายเป็นเพียงกิจกรรมแยกส่วนหรือเป็นภาระเพิ่มเติม

หากโรงเรียนมองการมีส่วนร่วมของนักเรียนว่าเป็น “ของนักเรียน” เท่านั้น โดยไม่เชื่อมโยงกับเป้าหมายของระบบ เช่น การปรับปรุงคุณภาพโรงเรียน การพัฒนาครู หรือการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ก็จะทำให้การขับเคลื่อน TSV ขาดพลัง ขาดทรัพยากร และขาดความยั่งยืน

ในทางกลับกัน หากผู้ใหญ่ในระบบเข้าใจว่าเสียงของนักเรียนสามารถช่วยให้การตัดสินใจในระบบดีขึ้น สอดคล้องกับบริบทจริง และตอบโจทย์เป้าหมายร่วม เช่น ความเสมอภาค การมีส่วนร่วม และคุณภาพการศึกษา ก็จะเกิดการหนุนเสริมกัน (synergy) ระหว่างสองฝ่าย และทำให้ TSV กลายเป็นส่วนหนึ่งของกลไกปกติของโรงเรียน

การจัดแนวความสนใจนี้ต้องใช้เวลา ต้องอาศัยการสื่อสารที่ชัดเจน การเชื่อมโยงกับภารกิจหลักของโรงเรียน และความตั้งใจของผู้นำที่จะสร้างวัฒนธรรมใหม่ ซึ่งเห็นนักเรียนเป็นผู้ร่วมสร้าง ไม่ใช่ผู้รับกวน เมื่อความสนใจของนักเรียนและโรงเรียนถูกจัดให้อยู่ในทิศทางเดียวกันอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงก็จะมีโอกาสประสบผลสำเร็จและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อความสำเร็จ

ภาวะผู้นำในระดับเขต

เขตใหญ่

ผู้นำเขตการศึกษาในพื้นที่ขนาดใหญ่ต้องสร้างโครงสร้างถาวรที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงแค่เปิดโอกาสเฉพาะกิจ

ตัวอย่างเช่น การตั้งสำนักงานหรือตำแหน่งเฉพาะด้าน “student voice” ในระดับเขตที่มีหน้าที่เชื่อมโยงระหว่างโรงเรียนต่างๆ สนับสนุนครูและโค้ช ฝึกอบรมบุคลากร และทำงานข้ามฝ่าย เช่น หลักสูตรงบประมาณทรัพยากรบุคคล และการวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ เพื่อให้แนวคิดเรื่องเสียงของนักเรียนถูกฝังเข้าไปในระบบงานทุกด้านอย่างแท้จริงและยั่งยืน

เขตเล็ก

ในเขตการศึกษานาขนาดเล็กกว่า แม้จะไม่มีทรัพยากรหรือเจ้าหน้าที่เฉพาะด้านเหมือนเขตขนาดใหญ่ แต่ก็สามารถบูรณาการ TSV ได้ โดยใช้ความยืดหยุ่นของโครงสร้างเล็ก เช่น มอบหมายบทบาทให้ครูหรือผู้นำโรงเรียนที่มีจิตอาสาเป็นผู้ประสานงาน และเชื่อมโยงงาน TSV กับกิจกรรมหรือเป้าหมายหลักของโรงเรียนเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

เลือกผู้นำที่ใช้

การเลือกผู้นำที่เหมาะสมในการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ต้องไม่ใช่เพียงผู้ที่มีตำแหน่งทางการบริหารเท่านั้น แต่ควรเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของนักเรียน มีใจเปิดรับฟัง พร้อมทำงานร่วมกับเยาวชนอย่างเท่าเทียม ผู้นำที่ดีต้องกล้าเปลี่ยนกรอบคิด

ยอมเรียนรู้จากข้อผิดพลาด และเป็นแบบอย่างของการแบ่งปันอำนาจ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยง TSV เข้ากับเป้าหมายเชิงระบบของโรงเรียน หรือเขตการศึกษาได้อย่างมีกลยุทธ์

มีผู้ใหญ่ทำหน้าที่พี่เลี้ยง

บทบาทสำคัญของ “ผู้ใหญ่ผู้เป็นพี่เลี้ยง” (adult mentors) ในการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) ไม่ใช่เพียงการให้คำแนะนำ แต่คือการร่วมเดินทาง เรียนรู้ และแบ่งปันอำนาจกับนักเรียน พี่เลี้ยงที่ดีต้องฟังด้วยความเคารพ ยอมรับในความรู้และประสบการณ์ของเยาวชน เปิดพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียนกล้าคิด กล้าพูด และกล้าลงมือเปลี่ยนแปลง ทั้งยังต้องมีทักษะในการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง และช่วยประสานงานกับระบบของโรงเรียนหรือเขตการศึกษา บทบาทนี้จึงต้องการทั้งความเข้าใจบริบทของนักเรียน และความสามารถในการเคลื่อนไหวเชิงระบบอย่างสร้างสรรค์

คาดการณ์เรื่องความขัดแย้งไว้ล่วงหน้า

ความขัดแย้งซึ่งเป็นสิ่งที่เลี่ยงไม่ได้ในการขับเคลื่อน TSV โดยเฉพาะเมื่อมีการท้าทายอำนาจ ความเชื่อ หรือวิธีปฏิบัติเดิมๆ ของโรงเรียน ความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเลวร้าย แต่เป็นโอกาสสำหรับการเรียนรู้ร่วมกันสู่การเปลี่ยนแปลง และการพัฒนาความเข้าใจระหว่างวัยหรือระหว่างสถานะ

ผู้ใหญ่และนักเรียนที่ร่วมในกระบวนการ TSV ควรมีทักษะในการฟังอย่างลึกซึ้ง สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ และอดทนต่อความไม่ลงรอย ต้องยอมรับว่าความตึงเครียดจะเกิดขึ้นเมื่อมีการแบ่งปันอำนาจจริง

และต้องวางโครงสร้าง เช่น เวลาสะท้อนคิด การจัดการอารมณ์ หรือพื้นที่พูดคุยอย่างปลอดภัย เพื่อรองรับกระบวนการนี้

การเตรียมพร้อมรับมือความขัดแย้งอย่างมีวิสัยทัศน์ คือหัวใจของการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เท่าเทียมและเป็นประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

ผูกพันหลายปี

กระบวนการมีส่วนร่วมของนักเรียน (TSV) ไม่ควรเป็นโครงการระยะสั้นหรือกิจกรรมเฉพาะปี แต่ต้องออกแบบให้เป็นการมีส่วนร่วมระยะยาวหลายปี เพื่อให้เกิดผลลัพธ์เชิงลึกและยั่งยืนทั้งต่อผู้เรียน บุคลากร และระบบ

การมีส่วนร่วมแบบต่อเนื่องทำให้นักเรียนได้พัฒนาอัตลักษณ์ของตนในฐานะผู้นำ ผู้เปลี่ยนแปลง และสมาชิกของชุมชนการเรียนรู้ที่มีพลัง และช่วยให้ครูและผู้ใหญ่มีโอกาสดูแลทักษะใหม่ๆ และเปลี่ยนกรอบคิดไปพร้อมกัน ที่สำคัญ การทำให้ TSV เป็นส่วนหนึ่งของระบบโรงเรียน เช่น หลักสูตร การวางแผนพัฒนาโรงเรียน หรือกระบวนการประเมินครู จะช่วยให้การมีส่วนร่วมของนักเรียนไม่หายไปเมื่อเปลี่ยนรุ่นหรือผู้นำ และกลายเป็นวัฒนธรรมที่ยั่งยืนอย่างถาวรในระบบการศึกษา

ยกระดับขยายผล

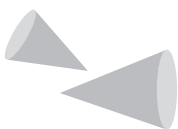
การยกระดับ (scaling up) การขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) จากโครงการเฉพาะจุดสู่การเป็นวัฒนธรรมถาวรของโรงเรียนหรือเขตการศึกษา มิใช่เพียงขยายจำนวนโรงเรียนหรือชั้นเรียนที่ใช้แนวทาง TSV แต่ต้องเปลี่ยนวิธีคิดของทั้งระบบ รวมถึงการสร้างโครงสร้างสนับสนุนที่ถาวร

ขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันในระดับเขต พัฒนาหลักสูตรที่ฝัง TSV อย่างเป็นระบบในทุกระดับชั้น สร้างบทบาทที่ชัดเจนให้กับนักเรียนในคณะกรรมการสำคัญ การประเมิน และการกำหนดนโยบาย พร้อมทั้งพัฒนาครูและผู้บริหารให้มีทักษะทำงานร่วมกับเยาวชนแบบเท่าเทียม

นอกจากนี้ ยังต้องมีระบบติดตามผล ประเมินผล และปรับปรุงต่อเนื่อง โดยใช้ข้อมูลจากนักเรียนเป็นหลัก เพื่อให้แน่ใจว่าเสียงของนักเรียนไม่ถูกลดความหมายลงเหลือเพียงเชิงสัญลักษณ์ แต่ยังคงทรงพลังและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจริง ที่สำคัญคือการสร้างพันธมิตรในทุกระดับ ทั้งครู ผู้นำเขต ผู้ปกครอง และองค์กรภายนอก เพื่อหนุนเสริม TSV ให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบการศึกษาที่เท่าเทียม มีส่วนร่วม และขับเคลื่อนอนาคตโดยนักเรียน

สรุป

การขับเคลื่อนเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการให้มีส่วนร่วมในกิจกรรม แต่คือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ลึกซึ้ง อาศัยความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความตั้งใจในการแบ่งอำนาจร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ เพื่อสร้างโรงเรียนที่เป็นธรรม มีคุณภาพ และพัฒนาทั้งระบบไปพร้อมกัน

“Transformative Student Voice ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนแบบผิวเผิน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในห้องเรียน โดยให้นักเรียนเป็นผู้มีบทบาทร่วมกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

6

การดำเนินการ ระดับห้องเรียน และหลักสูตร

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 6 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 5 *Implementation at the Classroom and Curriculum* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเอง เข้าไปด้วย

การปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อความเป็นธรรม (equity) ไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากนักเรียนไม่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการเรียนการสอน ครูควรเปลี่ยนจาก “ผู้สอน” เป็น “ผู้ร่วมออกแบบ” โดยเปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียนมีความหมายในการกำหนดเป้าหมาย การเลือกเนื้อหา การออกแบบกิจกรรม และการประเมินผลการเรียนรู้ กระบวนการนี้ไม่ใช่แค่ให้โอกาสนักเรียนพูด แต่ต้องตั้งใจฟังอย่างแท้จริง และนำเสียงของนักเรียนไปใช้จริงในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรและวิธีสอน ครูต้องยอมรับความไม่สมบูรณ์แบบของตนเอง เปิดรับการวิจารณ์ และมองนักเรียนเป็นหุ้นส่วนทางปัญญา (intellectual partners) ไม่ใช่เพียงผู้รับความรู้ การลงมือทำนี้ต้องการความกล้าหาญ ความยืดหยุ่น และการทำงานร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และผู้บริหาร เพื่อสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียนที่ยึดโยงกับความยุติธรรมและความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

เสียงนักเรียนในห้องเรียนและหลักสูตร

“Transformative Student Voice” ไม่ใช่เพียงการรับฟังความคิดเห็นของนักเรียนแบบผิวเผิน แต่เป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจในห้องเรียน โดยให้นักเรียนเป็นผู้มีบทบาทร่วมกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ เนื้อหา กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลร่วมกับครู ซึ่งต้อง

อาศัยวัฒนธรรมในห้องเรียนที่เคารพในศักดิ์ศรีของผู้เรียน มองนักเรียนเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ (co-constructors of knowledge) มากกว่าจะเป็นผู้รับความรู้ฝ่ายเดียว

ครูควรกล้าเปิดเผยความไม่รู้ ยอมรับข้อเสนอแนะจากนักเรียน และเชิญชวนให้นักเรียนตั้งคำถามถึงโครงสร้างอำนาจ ความเป็นธรรม และบริบทของความรู้ในห้องเรียน การสร้างพื้นที่เช่นนี้ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจต่อกันและกัน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมที่แท้จริงของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนกลุ่มที่ถูกกดทับหรือไม่ได้รับการยอมรับในระบบการศึกษากระแสหลัก

นอกจากนี้ การออกแบบหลักสูตร ควรมองจากประสบการณ์จริงของนักเรียน เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตของพวกเขา และเปิดโอกาสให้พวกเขาตั้งโจทย์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นธรรมทางสังคม การเปลี่ยนแปลง เช่นนี้จะไม่เพียงยกระดับผลการเรียนรู้ แต่ยังปลูกฝังความเป็นพลเมืองผู้มีพลังในการเปลี่ยนแปลงโลกให้ดีขึ้น (agentic citizen)

Transformative Student Voice เป็นหัวใจสำคัญของ “การเรียนรู้เชิงวิพากษ์” (critical pedagogy) และเป็นแนวทางที่นำไปสู่โรงเรียนที่เป็นธรรม ยืดหยุ่น และตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริง

เสียงนักเรียน 3 ระดับในห้องเรียน

แนวทาง “ขั้นระดับ” (tiered approach) สำหรับการนำแนวคิด Transformative Student Voice (TSV) ไปใช้ในห้องเรียน มีตั้งแต่ระดับพื้นฐานที่เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับบทเรียน

ไปจนถึงระดับลึกที่นักเรียนมีบทบาทร่วมออกแบบหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกับครู การใช้แนวทางแบบขั้นระดับนี้ช่วยให้ครูสามารถเริ่มต้นได้ตามความพร้อมของตนและของระบบ แล้วค่อยๆ พัฒนาไปสู่การสร้างความร่วมมือเชิงลึกที่เปลี่ยนโครงสร้างความสัมพันธ์ในห้องเรียนให้เป็นประชาธิปไตยและมีความเป็นธรรมมากขึ้น

ระดับขั้นที่ 1 แบ่งปันอำนาจ

ระดับ Tier 1 ของ TSV มุ่งเน้นที่การเริ่มต้น “แบ่งปันอำนาจ” (sharing power) ระหว่างครูกับนักเรียน ซึ่งเป็นก้าวแรกในการสร้างห้องเรียนที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยครูไม่ใช่ผู้ควบคุมเบ็ดเสร็จ แต่เป็นผู้เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในด้านเนื้อหา กระบวนการเรียนรู้ และการตัดสินใจในห้องเรียน

การแบ่งปันอำนาจเริ่มจากการฟังเสียงของนักเรียนอย่างจริงจัง และการยอมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดสิ่งที่เรียน ร่วมสร้างข้อตกลงในชั้นเรียน และสะท้อนผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง ครูต้องแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนความไว้วางใจ และลดช่องว่างเชิงอำนาจ โดยไม่กลัวการวิจารณ์ และไม่ยึดติดกับความสมบูรณ์แบบ

การแบ่งปันอำนาจยังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจต่อกันและกัน และเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้เชิงลึกขึ้น เพราะนักเรียนรู้สึกว่าคุณค่าและมีบทบาทในกระบวนการเรียนรู้จริงๆ หัวใจสำคัญคือการเปลี่ยนบทบาทของนักเรียนจาก “ผู้เรียนแบบรับถ่ายทอดความรู้” ไปสู่ “ผู้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งจะนำไปสู่ห้องเรียนที่เป็นธรรม ยืดหยุ่น และส่งเสริมศักยภาพของทุกคนอย่างแท้จริง

นักเรียนแสดงบทผู้นำ เน้นการเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีบทบาทผู้นำในชั้นเรียน ซึ่งเป็นรูปธรรมหนึ่งของการแบ่งปันอำนาจ การให้นักเรียนได้สวมบทบาทผู้นำ ไม่เพียงแต่ส่งเสริมความรับผิดชอบและทักษะการจัดการตนเองเท่านั้น แต่ยังทำให้พวกเขารู้สึกว่าตนมีคุณค่าและมีสิทธิ์ร่วมกำหนดทิศทางของการเรียนรู้

บทบาทผู้นำอาจอยู่ในรูปของการเป็นผู้นำกิจกรรมกลุ่ม ผู้จัดการโครงการ หรือผู้ประสานงานการอภิปราย การมอบหมายบทบาทเหล่านี้ควรยืดหยุ่นและหลากหลาย เพื่อให้ให้นักเรียนที่มีความสามารถและบุคลิกแตกต่างกันสามารถแสดงออกได้ตามจุดแข็งของตน

ครูมีหน้าที่สนับสนุน บ่มเพาะ และสะท้อนการเรียนรู้จากบทบาทผู้นำของนักเรียน เพื่อให้เกิดการเติบโตทั้งในระดับปัจเจกและชั้นเรียน การฝึกให้นักเรียนเป็นผู้นำตั้งแต่ระดับพื้นฐานเช่นนี้ เป็นก้าวสำคัญที่จะปูทางไปสู่การมีส่วนร่วมในระดับที่ลึกซึ้งในอนาคต และสร้างวัฒนธรรมห้องเรียนที่เป็นประชาธิปไตยและเอื้อต่อความเป็นธรรมทางการศึกษา

ยอมรับความไม่สมบูรณ์แบบ การสร้างห้องเรียนที่มีความเป็นธรรมและเปิดรับเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง ต้องเริ่มจาก “ความเปราะบาง” หรือ **การกล้าเปิดเผยความไม่สมบูรณ์ของตนเอง** ของครู ครูต้องกล้ายอมรับว่าไม่ได้รู้ทุกอย่าง และพร้อมฟังเสียงนักเรียนด้วยความเคารพและจริงใจ การกระทำเช่นนี้จะสร้างความไว้วางใจ และลดช่องว่างอำนาจในห้องเรียน นักเรียนจะรู้สึกปลอดภัยพอที่จะพูดความคิดหรือประสบการณ์ของตนออกมาอย่างแท้จริง

Acts of Vulnerability ยังหมายถึงการยอมให้ตนเองเรียนรู้จากนักเรียน และเปลี่ยนแปลงวิธีสอนตามข้อเสนอแนะของพวกเขา กระบวนการนี้ไม่ใช่การลดคุณค่าของครู แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน

ที่ทุกคนต่างมีสิ่งสำคัญมาแลกเปลี่ยน การกล้าเปราะบางจึงเป็นหัวใจสำคัญของ Transformative Student Voice ที่นำไปสู่ความสัมพันธ์ทางการศึกษาที่มีพลัง เปลี่ยนแปลง และเป็นมนุษย์มากขึ้น

พิธีกรรมของห้องเรียน “พิธีกรรมในชุมชนห้องเรียน” (community rituals) หมายถึงกิจกรรมหรือวิถีปฏิบัติที่ทำให้ห้องเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย และเชื่อมโยงทางความรู้สึก เช่น การเริ่มคาบเรียนด้วยการทักทาย การปิดคาบด้วยการสะท้อนความรู้สึก หรือการแบ่งปันสิ่งดีๆ ที่เกิดขึ้น การสร้างพิธีกรรมเหล่านี้ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ความเป็นเจ้าของ และความสัมพันธ์ที่มีความหมายระหว่างครูกับนักเรียน และระหว่างนักเรียนด้วยกัน

พิธีกรรมยังเป็นเครื่องมือในการฟื้นฟูความสัมพันธ์เมื่อเกิดความขัดแย้ง และช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในชุมชนการเรียนรู้อย่างเท่าเทียม พิธีกรรมเหล่านี้ไม่ควรถูกมองว่าเป็นสิ่งเล็กน้อย แต่คือรากฐานของวัฒนธรรมห้องเรียนที่เอื้อต่อความเป็นธรรมและเสียงของนักเรียนที่มีความหมาย

ตัดสินใจร่วมกัน การสร้างข้อตกลงร่วมกันในชั้นเรียน (group agreements) และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม (shared decision-making) คือเครื่องมือสำคัญในการส่งเสริมเสียงของนักเรียนและความเป็นธรรมทางการศึกษา โดยครูและนักเรียนควรร่วมกันกำหนดกติกา วิธีสื่อสาร การจัดการความขัดแย้ง และแนวปฏิบัติในชั้นเรียน เพื่อให้ทุกคนรู้สึกเป็นเจ้าของและมีสิทธิ์เท่าเทียมในพื้นที่การเรียนรู้

กระบวนการนี้ช่วยลดอำนาจเบ็ดเสร็จของครู และเปิดทางให้นักเรียนเรียนรู้การเจรจา การฟัง และการสร้างข้อตกลงร่วมที่เคารพทุกฝ่าย ทั้งยังสร้างทักษะพลเมืองประชาธิปไตย เช่น ความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

และการยึดมั่นในกติกาที่ทุกคนมีส่วนร่วมกำหนด ข้อตกลงและการตัดสินใจร่วมกันจึงไม่ใช่แค่เรื่องวินัยในชั้นเรียน แต่เป็นหัวใจของวัฒนธรรมที่เคารพเสียงของทุกคน

ระดับชั้นที่ 2 สนทนาเชิงวิพากษ์

ระดับ Tier 2 ของ Transformative Student Voice (TSV) เน้นการสร้าง “บทสนทนาเชิงวิพากษ์” (critical conversations) ในชั้นเรียน ซึ่งหมายถึงการเปิดพื้นที่ให้ครูและนักเรียนร่วมกันสำรวจประเด็นสำคัญทางสังคม เช่น อำนาจ ความไม่เป็นธรรม การเหยียดเชื้อชาติ ความเหลื่อมล้ำ หรืออคติทางเพศ ผ่านกระบวนการสนทนาอย่างลึกซึ้งและให้เกียรติกัน

บทสนทนาเชิงวิพากษ์ไม่ใช่เพียงการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเท่านั้น แต่เป็นการตั้งคำถามถึงโครงสร้างและระบบที่ส่งผลต่อชีวิตของนักเรียน โดยเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวเข้ากับบริบททางสังคมที่กว้างขึ้น การสนทนาเช่นนี้ช่วยให้นักเรียนตระหนักถึงพลังของตนเองในการเปลี่ยนแปลง และเสริมสร้างความสามารถในการคิดวิเคราะห์จากหลายมุมมอง

บทบาทของครูใน Tier 2 คือการเป็นผู้นำที่เอื้อให้เกิดความปลอดภัยทางจิตใจในชั้นเรียน พร้อมทั้งยอมรับความไม่แน่นอน ความเปราะบาง และความซับซ้อนของประเด็นต่างๆ การสนทนาเหล่านี้อาจนำไปสู่ความขัดแย้งหรืออารมณ์ที่หลากหลาย ซึ่งครูต้องสามารถประคับประคองด้วยความเคารพ และเมตตา

บทสนทนาเชิงวิพากษ์ในชั้นเรียนไม่เพียงสร้างการเรียนรู้เชิงปัญญา แต่ยังเป็นกระบวนการหล่อหลอม “จิตสำนึกพลเมือง” (civic consciousness) และเป็นเครื่องมือปลุกพลังนักเรียนในการมองเห็นตนเองเป็นผู้ร่วมสร้างสังคมที่เป็นธรรม

ครูควรได้ทำความเข้าใจ critical social theory¹ สำหรับใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการความสะดวกตามหัวข้อนี้

สนทนาเชิงวิพากษ์ด้านมนุษยศาสตร์ วิชาด้านมนุษยศาสตร์ เช่น วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และปรัชญา เป็นพื้นที่สำคัญในการจัดบทสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical conversations) เพราะเนื้อหาของวิชาเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้สำรวจคำถามเกี่ยวกับอำนาจ อัตลักษณ์ ความยุติธรรม และประสบการณ์มนุษย์ การเรียนรู้จึงไม่ใช่แค่การท่องจำข้อเท็จจริง แต่เป็นการตั้งคำถามต่อมุมมองหลัก (dominant narratives) และค้นหาความหมายที่หลากหลาย

ครูควรใช้ข้อความ วรรณกรรม หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ เป็นสื่อกลางให้เกิดการสนทนา โดยเชิญชวนนักเรียนเชื่อมโยงกับชีวิตจริงของตน และตั้งคำถามเชิงจริยธรรมหรือสังคม การทำเช่นนี้จะช่วยปลูกความคิดวิเคราะห์ สร้างความตระหนักทางสังคม และกระตุ้นให้นักเรียนเห็นบทบาทของตนในฐานะผู้เปลี่ยนแปลงโลก

ในต้นฉบับหนังสือ Transformative Student Voice มีการเอ่ยถึงสภาพที่นักเรียนได้เชื่อมโยง “การอ่านคำ” กับ “การอ่านโลก” (read the words and read the world) ที่ผมเชื่อว่า ช่วยให้การเรียนรู้ น่าสนใจ มากขึ้น

ชวนให้นึกถึงวิชาภาษาไทยผ่านวรรณกรรมของโรงเรียนลำปลายมาศพัฒนา และวิชาแสนภาษาของโรงเรียนเพลินพัฒนา²

“การส่งเสริม Transformative Student Voice (TSV) ต้องไม่จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ต้องขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ เช่น ชุมนุมหลังเลิกเรียน (after school clubs) ค่ายฤดูร้อน (summer sessions) และการพัฒนาวิชาชีพครู (professional development) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากกว่า”

สนทนาเชิงวิพากษ์ด้านคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ ถึงแม้วิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์จะเป็นวิชาเน้นความเป็นกลางและข้อเท็จจริง แต่ก็สามารถเป็นพื้นที่สำหรับจัด “บทสนทนาเชิงวิพากษ์” ได้อย่างทรงพลัง ครูสามารถชวนให้นักเรียนตั้งคำถามว่า ใครเป็นผู้สร้างองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ใครได้รับประโยชน์หรือถูกละเลยจากการใช้วิชาเหล่านี้ในสังคม

การเรียนรู้ในวิชาเหล่านี้จึงไม่ควรแยกขาดจากบริบททางสังคม เช่น การวิเคราะห์ข้อมูลด้านสุขภาพ สิ่งแวดล้อม หรือความเหลื่อมล้ำทางเทคโนโลยี การเปิดโอกาสให้นักเรียนตรวจสอบอคติในการสร้างแบบจำลอง การตั้งสมมติฐาน หรือการตีความข้อมูล จะช่วยให้พวกเขาเห็นว่าความรู้ทางวิทย์-คณิตมีผลกระทบต่อความยุติธรรมในโลกจริง

ครูจึงควรออกแบบกิจกรรมที่เชื่อมโยงวิชาเหล่านี้กับปัญหาสังคม และเปิดพื้นที่ให้เกิดการตั้งคำถามอย่างมีวิจารณญาณ ซึ่งจะช่วยพัฒนาทั้งความรู้เชิงวิชาการและจิตสำนึกทางสังคมของนักเรียนไปพร้อมกัน

สรุป/ การนำแนวคิด Transformative Student Voice (TSV) ไปใช้ในห้องเรียนต้องอาศัยความตั้งใจที่จะเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างครูกับนักเรียน โดยเริ่มจากการแบ่งปันอำนาจ การเปิดพื้นที่สนทนาเชิงวิพากษ์ และการสร้างวัฒนธรรมในห้องเรียนที่ทุกเสียงมีความหมาย

ไม่ว่าจะเป็นในวิชามนุษยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ ครูต้องยอมรับความเปราะบางของตน กล้าฟัง และเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน เพื่อร่วมกันสร้างห้องเรียนที่เป็นประชาธิปไตยและขับเคลื่อนสู่ความเป็นธรรมทางการศึกษาอย่างแท้จริง

ระดับขั้นที่ 3 ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อสังคม (Critical Civic Inquiry)

Tier 3 ของ Transformative Student Voice (TSV) คือระดับสูงสุดที่มุ่งเน้นการพัฒนานักเรียนให้เป็น พลเมืองผู้รู้และลงมือเปลี่ยนแปลงสังคม ผ่านกระบวนการที่เรียกว่า Critical Civic Inquiry ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียนกับโครงสร้างทางสังคมที่ใหญ่กว่า โดยนักเรียนจะตั้งคำถามถึงปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคม การทำวิจัย และออกแบบแนวทางแก้ไขร่วมกับชุมชน

ครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ที่สนับสนุนให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนการเรียนรู้อย่างลึกซึ้ง ไม่ใช่เพียงสอนให้ทำโครงการเพื่อผ่านเกณฑ์ แต่เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงจริงในระดับท้องถิ่นหรือระบบสังคม การเรียนรู้ลักษณะนี้พานักเรียนไปไกลกว่าเนื้อหาในตำรา หนุนให้นักเรียนเห็นว่าตนเองเป็น ผู้สร้างความรู้ และมีอำนาจในการเปลี่ยนแปลงโลก

กระบวนการ Critical Civic Inquiry ช่วยพัฒนาทั้งความรู้ทางวิชาการ ทักษะพลเมือง ความคิดวิพากษ์ และจิตสำนึกสาธารณะ ซึ่งเป็นรากฐานของโรงเรียนที่เป็นธรรมและประชาธิปไตยอย่างแท้จริง TSV ในระดับนี้จึงไม่ใช่แค่การมี “เสียง” แต่เป็นการมี “พลัง” ร่วมในการ “ริ่สร้างอนาคต”

ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อสังคม ในประเด็นเชิงมนุษยศาสตร์ Critical Civic Inquiry (CCI) คือแนวทางการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงมนุษยศาสตร์กับการพัฒนาจิตสำนึกทางสังคม และการมีส่วนร่วมของเยาวชน โดยเน้นให้ผู้เรียนตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อประเด็นความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ และอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ผ่านการวิเคราะห์วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ และศิลปะในบริบทของตนเอง

CCI ส่งเสริมให้เยาวชนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ ความสามารถในการสื่อสารเชิงนโยบาย และความมั่นใจในการมีส่วนร่วมในฐานะพลเมือง โดยมีครูเป็นผู้ร่วมเรียนรู้และสนับสนุน ไม่ใช่ผู้ชี้นำเพียงฝ่ายเดียว

การเรียนรู้ในรูปแบบนี้ช่วยให้เยาวชน โดยเฉพาะผู้ที่มาจากกลุ่มชายขอบ ได้ค้นพบเสียงของตนเองในระบบการศึกษา และสามารถใช้ความรู้ด้านมนุษยศาสตร์เป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างมีจริยธรรมและมีพลัง

ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ต่อสังคม จากประเด็นเชิง STEM แนวคิด Critical Civic Inquiry ใน STEM เน้นให้นักเรียนตั้งคำถาม เชื่อมโยงประเด็นวิทยาศาสตร์กับความเป็นธรรมในสังคม สร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมผ่าน “การใคร่ครวญเชิงวิพากษ์” (critical reflection) และการสืบเสาะข้อมูล ให้ความสำคัญต่อการลงมือปฏิบัติจริง (action) ในการเปลี่ยนแปลงเส้นทางการเรียนรู้และชุมชนของตนเอง ปลุกฝังให้นักเรียนเรียนรู้วิธีตั้งคำถาม ทำลายโครงสร้างอำนาจ ความไม่เสมอภาค และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในวงการ STEM กรอบแนวคิด TSV (Transformative Student Voice) ส่งเสริมความเป็นหุ้นส่วนที่แท้จริงระหว่างนักเรียนกับครู โดยเคารพเสียงของเยาวชน

รูปแบบการเรียนรู้ไม่เน้นอำนาจจากบนลงล่าง แต่ยืนหยัดกับการมีส่วนร่วมของผู้เรียนอย่างแท้จริง เปิดโอกาสให้นักเรียนออกแบบบทบาทพลเมืองที่สร้างสรรค์ในห้องเรียนและชุมชน ผ่านโครงการ STEM ที่มีเป้าหมายทางสังคม (social purpose) ช่วยให้นักเรียนตระหนักสู่การเป็นพลเมืองที่กล้าตั้งคำถามและพร้อมมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการสะท้อนคิด สอบถามเชิงพลเมือง และการลงมือปฏิบัติตามหลักความเสมอภาค ผลักดันการเรียนรู้ STEM ให้เป็นเครื่องมือสร้างอำนาจและความตื่นรู้ทางสังคมที่เป็นรูปธรรม

สรุป/ สาระในระดับชั้นที่ 3 นี้ เสนอทฤษฎีและการปฏิบัติในการใช้ “เสียงของนักเรียน” (student voice) เพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมในโรงเรียน

เน้นการออกแบบระบบความร่วมมือระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ (youth-adult partnership) บนหลักการของความเท่าเทียมและการเคารพซึ่งกันและกัน มีการสร้าง “ข้อคิดเห็นเชิงระบบ” (systemic feedback) โดยนักเรียน ซึ่งส่งผลต่อการปรับปรุงนโยบาย วิธีสอน และสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ การใส่ใจเสียงและประสบการณ์ของนักเรียนจะนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมาย และทำให้โรงเรียนตอบสนองต่อความหลากหลายของผู้เรียนอย่างแท้จริง

แนวทางดังกล่าวช่วยหนุนการเติบโตทั้งด้านความเป็นผู้ริเริ่มเชิงพลเมือง (civic agency) และความมั่นใจทางวิชาการของเยาวชน

ความสำเร็จของ Transformative Student Voice (TSV) ขึ้นกับการเปลี่ยนวัฒนธรรมองค์กรให้เห็นคุณค่าของนักเรียนเป็น “หุ้นส่วนเปลี่ยนแปลง” ไม่ใช่แค่ผู้รับนโยบาย

กระบวนการดังกล่าวจำเป็นต้องต่อเนื่อง มีการสะท้อนคิด และรับฟังอย่างลึกซึ้ง เพื่อให้วินัยและความเป็นธรรมในโรงเรียนเกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

แบ่งปันพลังอำนาจในห้องเรียน

ทุกชั้นเรียน

หนุนความเป็นผู้ริเริ่ม และการเป็นส่วนหนึ่งของนักเรียน ผ่านความเชื่อใจ ความเปราะบาง การแบ่งปันพลังอำนาจ และความรู้สึกเป็นชุมชน

บางชั้นเรียน

สาธิตสอดคล้องกับชีวิตจริงของนักเรียน ตรวจสอบความขัดแย้ง และความไม่เป็นธรรม

1 สารวิชา ต่อ 1 ชั้นเรียน

วงจรการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อความเข้าใจที่ลึก และนำไปสู่การกระทำ

ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์และกระทำ

สนทนาเชิงวิพากษ์

แบ่งปันพลังอำนาจ

ความท้าทายจากหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

ความท้าทายที่สำคัญในการขับเคลื่อน Transformative Student Voice (TSV) คือการปรับเปลี่ยนหลักสูตรและวิธีการสอน ซึ่งมักถูกจำกัดด้วยโครงสร้างระบบการศึกษาแบบดั้งเดิม เช่น หลักสูตรตายตัว เวลาที่จำกัด และความคาดหวังเชิงผลสัมฤทธิ์แบบมาตรฐาน ครูหลายคนแม้จะมีความตั้งใจดี ก็อาจรู้สึกขัดแย้งระหว่างความจำเป็นต้องสอนตามระบบกับความปรารถนาจะสร้างพื้นที่ให้เสียงของนักเรียน

นอกจากนี้ ยังมีความท้าทายในการฝึกฝนครูให้มีความเข้าใจเรื่องอำนาจ ความเป็นธรรม และการสื่อสารกับนักเรียนอย่างเท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง ต้องอาศัยทั้งการสนับสนุนเชิงนโยบาย การพัฒนาเชิงวิชาชีพ และการเปลี่ยนวัฒนธรรมโรงเรียน ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนครูรายบุคคล

การต่อต้าน

“แรงต้าน” (resistance) ที่มักเกิดขึ้นเมื่อพยายามนำแนวคิด TSV ไปใช้ในโรงเรียน อาจมาจากครู ผู้บริหาร นักเรียน หรือแม้แต่ผู้ปกครอง แรงต้านเหล่านี้มักมีรากจากความกลัวการเปลี่ยนแปลง ความไม่มั่นใจในการปล่อยอำนาจให้แก่นักเรียน และความเคยชินกับโครงสร้างอำนาจแบบลำดับชั้น

ครูบางคนอาจรู้สึกว่าการฟังเสียงนักเรียนคือการยอมให้ตนเองถูกท้าทาย ขณะที่ผู้บริหารบางคนมองว่ากระบวนการนี้อาจสร้างความวุ่นวายหรือลดประสิทธิภาพของระบบ ในขณะเดียวกัน นักเรียนเองก็อาจลังเลที่จะมีส่วนร่วมเพราะไม่เคยได้รับโอกาสมาก่อน

การจัดการกับแรงต้านต้องใช้ความอดทน การสื่อสารอย่างเปิดเผย และการสร้างความไว้วางใจในระยะยาว พร้อมทั้งยอมรับว่าความตึงเครียดและความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง TSV จึงไม่ใช่เพียงการเพิ่มเสียง แต่คือการเผชิญกับพลวัตของอำนาจในระบบการศึกษา และร่วมกันปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมโรงเรียนในระดับลึก

เชื่อมโยงกับทักษะและความรู้ทางวิชาการ

TSV ไม่ได้ขัดแย้งกับการพัฒนาทักษะและความรู้ทางวิชาการ หากแต่เสริมสร้างกันอย่างลึกซึ้ง เมื่อให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งคำถาม สำรวจปัญหา และนำเสนอแนวทางแก้ไข ก็จะได้ฝึกทักษะสำคัญ เช่น การคิดวิเคราะห์ การวิจัย การเขียน การสื่อสาร และการทำงานร่วมกัน

TSV ยังช่วยให้นักเรียนมีแรงจูงใจในการเรียนรู้มากขึ้น เพราะสิ่งที่ยุ่เรียนมีความหมายต่อชีวิตจริงและสังคมรอบตัว ทั้งยังพัฒนาความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ข้ามสาขาวิชา และเสริมสร้างจิตสำนึกพลเมือง ทำให้การเรียนรู้ไม่เพียงมุ่งสู่ผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ แต่รวมถึงการเติบโตเป็นมนุษย์ที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงโลกอย่างมีวิจารณญาณ

ไม่ตรงกับการประเมินผลการเรียนรู้

มีความไม่สอดคล้องระหว่างแนวคิด TSV กับระบบการประเมินผล การเรียนรู้แบบดั้งเดิม ซึ่งมักเน้นคะแนน การทดสอบมาตรฐาน และผลสัมฤทธิ์เชิงปริมาณ ขณะที่ TSV เน้นการเรียนรู้เชิงลึก การสะท้อนคิด และการพัฒนาทักษะพลเมือง การประเมินแบบเดิมจึงไม่สามารถวัดคุณค่าและผลลัพธ์ที่แท้จริงของ TSV ได้

“Transformative Student Voice (TSV) คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนจากภายใน โดยยึดหลักความสัมพันธ์ที่เป็นประชาธิปไตย ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงให้ “เสียง” แต่คือการให้ “อำนาจร่วม” แก่ นักเรียนในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน”

จำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการประเมินใหม่ที่ยืดหยุ่นและเปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียนมีบทบาท เช่น การประเมินตนเอง พอร์ตโฟลิโอ หรือ การสะท้อนร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อให้การประเมินเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ และสะท้อนคุณค่าของความเป็นมนุษย์และการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

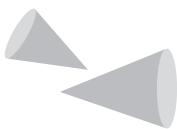
สรุป

แม้การนำแนวคิด Transformative Student Voice (TSV) มาปฏิบัติในห้องเรียนและโรงเรียน จะเต็มไปด้วยความท้าทาย ความตึงเครียด และแรงต้านจากระบบ แต่ผลลัพธ์ที่ได้ “คุ้มค่า” อย่างยิ่ง ทั้งต่อครู นักเรียน และชุมชนการเรียนรู้โดยรวม

TSV ทำให้ครูกลับมาค้นพบความหมายของการสอนที่แท้จริง และสร้างสายสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับนักเรียน ขณะเดียวกัน นักเรียนก็เติบโตขึ้นเป็นผู้เรียนที่มีจุดยืน มีความมั่นใจ และมองเห็นบทบาทของตนในสังคม การเรียนรู้จึงไม่ใช่เพียงเพื่อสอบหรือจบการศึกษา แต่เพื่อการเปลี่ยนแปลงตนเองและโลก

การปฏิรูปการศึกษาเพื่อความเป็นธรรมต้องเริ่มจากการเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน และ TSV คือแนวทางที่มีพลังในการหล่อหลอมอนาคตใหม่ของโรงเรียนที่มีมนุษยธรรม เป็นธรรม และมีความหวัง

ฟังตระหนกอยู่เสมอว่า การดำเนินการกิจกรรม TSV เป็นเรื่องระยะยาว ต้องดำเนินการต่อเนื่องหลายปี และดำเนินการอย่างอดทน เข้าใจความซับซ้อนของประเด็นเชิงสังคม จึงจะเห็นผลด้านการพลิกโฉมระบบ

1

2

“การทำให้ TSV เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของชีวิตนักเรียน
จะช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนบทบาทพลเมือง
เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง
และเห็นว่าเสียงของตนมีคุณค่าอย่างแท้จริง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

7

กิจกรรม นอกหลักสูตร และการพัฒนา วิชาชีพครู

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 7 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 6 After School Clubs, Summer Sessions, and Professional Development รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การส่งเสริม Transformative Student Voice (TSV) ต้องไม่จำกัดอยู่แค่ในห้องเรียนเท่านั้น แต่ต้องขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ เช่น ชุมนุมหลังเลิกเรียน (after school clubs) ค่ายฤดูร้อน (summer sessions) และการพัฒนาวิชาชีพครู (professional development) ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ยืดหยุ่นและเปิดกว้างมากกว่า

กิจกรรมเหล่านี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้พัฒนาความเป็นผู้นำ มีอิสระในการออกแบบการเรียนรู้ และทดลองสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับชุมชน ขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ให้ครูเรียนรู้จากนักเรียน และฝึกฝนการสร้างความสัมพันธ์เชิงความร่วมมืออย่างแท้จริง

สำหรับการพัฒนาวิชาชีพครู ควรมีเวทีที่ครูได้สะท้อนคิด เรียนรู้จากกันและกัน และทดลองแนวทางใหม่ๆ โดยมีนักเรียนร่วมออกแบบและมีบทบาทในการอบรมด้วย สิ่งเหล่านี้จะช่วยสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

กรณีศึกษา

ดำเนินการร่วม โรงเรียน-มหาวิทยาลัย

กรณีศึกษาความร่วมมือระหว่างโรงเรียนมัธยม (ในสหรัฐอเมริกา) กับมหาวิทยาลัยในการส่งเสริม Transformative Student Voice (TSV) มีการจัดการประชุมปฏิบัติการ และกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครู นักเรียน และนักวิจัยมหาวิทยาลัย เพื่อร่วมกันพัฒนาแนวทางการสอนที่เน้นความเป็นธรรม

กระบวนการเริ่มจากการตั้งคำถามร่วมกัน เช่น “โรงเรียนที่เป็นธรรมควรมีลักษณะอย่างไร” แล้วให้นักเรียนออกแบบการวิจัย สำรวจข้อมูลจากชุมชนโรงเรียน วิเคราะห์ และนำเสนอข้อเสนอเชิงนโยบาย ซึ่งไม่เพียงทำให้นักเรียนและครูรู้สึกมีพลังและเป็นเจ้าของการเปลี่ยนแปลง ยังช่วยครูมองเห็นบริบทและปัญหาจากมุมมองของผู้เรียน

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้ชี้นำ แต่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการนี้เน้นความสัมพันธ์แนวราบ (horizontal collaboration) ที่ให้เกียรติความรู้จากทุกฝ่าย เป็นการเรียนรู้ร่วมกันที่ทรงพลังและเปลี่ยนแปลงได้จริง

ตัวอย่างกรณีศึกษา : โรงเรียนมัธยมร่วมกับมหาวิทยาลัยพัฒนา นโยบายเรื่องความยุติธรรมทางวินัย ที่โรงเรียนมัธยมแห่งหนึ่งในสหรัฐฯ นักเรียนและครูร่วมมือกับนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยเพื่อศึกษาและปรับปรุงนโยบายการลงโทษทางวินัยในโรงเรียน นักเรียนตั้งคำถามว่า “เหตุใดนักเรียนผิวสีถึงถูกลงโทษมากกว่านักเรียนคนอื่น” จากนั้นทีมนักเรียนรวบรวมข้อมูล สัมภาษณ์เพื่อนนักเรียนและครู วิเคราะห์สถิติ และพบว่า มีอคติในการบังคับใช้นโยบาย

ด้วยการสนับสนุนจากครูและนักวิจัย นักเรียนเสนอแนวทางใหม่ เช่น การใช้ “แนวทางฟื้นฟู” (restorative practices) แทนการลงโทษแบบเดิม โรงเรียนได้นำนโยบายใหม่ไปทดลองใช้ และพบว่าช่วยลดความตึงเครียด และส่งเสริมความเข้าใจในห้องเรียนอย่างมีนัยสำคัญ

กรณีศึกษาเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า เมื่อมหาวิทยาลัย โรงเรียน และนักเรียนมาร่วมมือกันอย่างจริงจัง การสร้างโรงเรียนที่เป็นธรรม และประชาธิปไตยยิ่งขึ้นก็เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ และเกิดผลลัพธ์ที่ลึกซึ้งทั้งในระดับปัจเจกและเชิงระบบ

โรงเรียนดำเนินการเอง

ไม่จำเป็นต้องรอให้มีโครงการหรืองบประมาณพิเศษ เพราะการเปลี่ยนแปลงสามารถเริ่มจาก “พื้นที่เล็ก” ในห้องเรียนประจำวัน ผ่านการตั้งคำถาม ฟังนักเรียนอย่างแท้จริง และเปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมออกแบบการเรียนรู้

ครูริเริ่มจากการสร้างวัฒนธรรมแห่งความไว้วางใจและความสัมพันธ์กับนักเรียนก่อน แล้วค่อยๆ พัฒนาไปสู่การมีส่วนร่วมเชิงลึกขึ้น เช่น ให้ช่วยตั้งคำถามสำคัญ ร่วมออกแบบกิจกรรม และสะท้อนผลการเรียนรู้ร่วมกัน

ครูควรตั้งกลุ่มแลกเปลี่ยนกับเพื่อนครูหรือชุมชนวิชาชีพ เพื่อแบ่งปันประสบการณ์เรียนรู้จากกัน และเสริมพลังให้กันและกัน เพราะกระบวนการเปลี่ยนแปลงนั้นต้องใช้เวลา ความกล้าหาญ และความอดทน

การรับฟังและร่วมมือกับนักเรียนไม่ใช่แค่แนวทางการสอน แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เป็นประชาธิปไตย เป็นธรรม และมีความหวัง ซึ่งครูทุกคนสามารถเริ่มต้นได้ “ด้วยตนเอง” ตั้งแต่วันนี้

ตัวอย่างกิจกรรม : “เสียงของเรา เปลี่ยนโรงเรียนได้” (Our Voice, Our School) นักเรียนจับกลุ่ม 4–5 คน สสำรวจประเด็นที่ตนเองรู้สึกว่าเป็น “ไม่เป็นธรรมในโรงเรียน” เช่น การใช้กฎระเบียบที่ไม่เท่าเทียม ความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากร หรือการสื่อสารที่ไม่รับฟังความคิดเห็นของนักเรียน กลุ่มนักเรียนออกแบบแบบสอบถามหรือสัมภาษณ์เพื่อนร่วมโรงเรียน รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปข้อเสนอเพื่อการเปลี่ยนแปลง แล้วจัดเวทีนำเสนอผลการวิจัยและข้อเสนอเชิงนโยบายต่อครูและผู้บริหาร เช่น เสนอกติกาชั้นเรียนร่วม หรือพัฒนาพื้นที่รับฟังนักเรียน

ครูมีบทบาทเป็นผู้เลี้ยงและผู้อำนวยความสะดวก ไม่ควบคุม

กิจกรรมจบด้วยการสะท้อนคิดร่วมกัน ว่านักเรียนรู้สึกมีพลังและมีความเป็นเจ้าของในโรงเรียนมากขึ้นอย่างไร กิจกรรมนี้สามารถดำเนินการใน 4–6 สัปดาห์ และเชื่อมโยงกับวิชาสังคมศึกษา ภาษาไทย หรือกิจกรรมแนะแนว

ดำเนินการอยู่ในกิจกรรมที่มีอยู่แล้ว

อาจฝังแนวคิด TSV ไว้ใน *โครงการหรือนโยบายที่มีอยู่เดิม* โดยไม่จำเป็นต้องเริ่มสิ่งใหม่ทั้งหมด ซึ่งช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับระบบโรงเรียนมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การรวม TSV เข้าไปในโครงการแนะแนว การสอนแบบ Project-Based Learning (PBL) การประชุมสภานักเรียน กิจกรรมอบรมผู้นำนักเรียน

วิธีนี้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีบทบาทเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมร่วมประเมิน และกำหนดทิศทางของโครงการต่างๆ แทนที่จะเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตาม สิ่งสำคัญคือ การปรับเปลี่ยนมุมมองของครูและผู้บริหารให้เห็นว่านักเรียนสามารถเป็น *ผู้นำการเปลี่ยนแปลง* ได้ ไม่ใช่แค่ผู้รับบริการการศึกษา

การผสมผสาน TSV เข้ากับโครงสร้างที่มีอยู่ ยังช่วยลดแรงต้านจากระบบ และเอื้อต่อการสนับสนุนจากผู้มีอำนาจตัดสินใจ ขณะเดียวกันก็ช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ทักษะพลเมืองภาคปฏิบัติ เช่น การเจรจา การนำเสนอ และการมีส่วนร่วมเชิงนโยบาย ซึ่งล้วนเป็นหัวใจของการสร้างโรงเรียนที่เป็นประชาธิปไตยและเป็นธรรมอย่างแท้จริง

ตัวอย่างกิจกรรม: “ปรับปรุงระบบโรงอาหาร โดยเสียงของนักเรียน”
ในช่วงโมงแฉะแฉะ หรือในโครงการสมานักเรียน ให้นักเรียนสำรวจความพึงพอใจและปัญหาของโรงอาหาร ผ่านการเก็บข้อมูลจากเพื่อนๆ ด้วยแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์

นักเรียนวิเคราะห์ข้อมูล เช่น เรื่องความหลากหลายของอาหาร ความสะอาด ราคา ความเป็นธรรมในการให้บริการ จัดเวทีอภิปรายกลุ่มระหว่างนักเรียน ครู และเจ้าหน้าที่โรงอาหาร เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลและฟังมุมมองจากทุกฝ่าย นักเรียนเสนอแนวทางแก้ไข เช่น เมนูทางเลือก อาหารสุขภาพ การกำหนดราคาที่ยุติธรรม หรือการจัดคิวแบบใหม่ จัดทำแผนปฏิบัติการร่วมกัน และติดตามผลการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมนี้ส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การคิดวิเคราะห์ การทำงานร่วมกัน และจิตสำนึกพลเมือง ในขณะเดียวกันก็เชื่อมโยงกับหลักสูตร สุขศึกษา สังคมศึกษา หรือการเรียนรู้แบบบูรณาการ

กิจกรรมภาคฤดูร้อน กิจกรรมเรียนรู้ที่บ้าน กิจกรรมหลังเลิกเรียน หรือบูรณาการทั้ง สามกิจกรรม

การส่งเสริม TSV ควรขยายไปสู่บริบทที่หลากหลาย ไม่จำกัดเฉพาะในห้องเรียนเท่านั้น แต่ควรครอบคลุม *ค่ายฤดูร้อน* (summer programs), *ห้องโฮมรูม* (home rooms) และ *กิจกรรมหลังเลิกเรียน* (after school clubs) เพราะแต่ละพื้นที่มีศักยภาพเฉพาะในการเปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียน

กิจกรรมในช่วงฤดูร้อนอาจจัดได้ยาวนาน เหมาะสำหรับโครงการวิจัยเชิงสังคม ขณะที่โฮมรูม หรือชุมนุมหลังเลิกเรียน เอื้อต่อการพูดคุยสะท้อนปัญหาในชีวิตประจำวันของนักเรียน ทั้งหมดนี้สามารถทำให้ TSV ไม่ใช่แค่กิจกรรมเฉพาะจุด แต่เป็น *วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่ซึมลึก* ในทุกมิติของการเรียนรู้

การทำให้ TSV เกิดขึ้นในทุกพื้นที่ของชีวิตนักเรียน จะช่วยให้ให้นักเรียนได้ฝึกฝนบทบาทพลเมือง เรียนรู้การเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง และเห็นว่าเสียงของตนมีคุณค่าอย่างแท้จริง

ความท้าทาย

ทุนดำเนินการ ปัญหาด้านงบประมาณเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการขยายแนวคิด TSV โดยเฉพาะเมื่อต้องการฝึกอบรมครู จัดกิจกรรมภายนอก หรือสร้างโครงสร้างการมีส่วนร่วมระยะยาว อย่างไรก็ตาม *การลงทุนใน TSV คือการลงทุนเพื่อความเป็นธรรมและอนาคตของโรงเรียน* และสามารถเริ่มต้นได้จากทรัพยากรเล็กๆ ที่มีอยู่แล้วในโรงเรียน หากมีความตั้งใจจริง

การเดินทาง การเดินทางเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกิจกรรม TSV โดยเฉพาะในกิจกรรมหลังเลิกเรียน หรือช่วงปิดภาคเรียน นักเรียนจำนวนมากไม่มีพาหนะหรือการเดินทางที่ปลอดภัย โรงเรียนควรจัดระบบการเดินทาง หรือสนับสนุนค่าเดินทาง เพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนทุกคนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างเท่าเทียม

ตารางเวลา ข้อจำกัดด้านตารางเวลาเป็นอีกอุปสรรคสำคัญในการดำเนินกิจกรรม TSV เพราะตารางเรียนแน่นและไม่มีเวลาสำหรับกิจกรรมที่เน้นกระบวนการร่วมคิดและสะท้อนคิด โรงเรียนควรพิจารณาปรับตารางให้ยืดหยุ่นมากขึ้น เช่น เพิ่มเวลาสำหรับโฮมรูม เวลาสะท้อนคิด หรือกิจกรรมข้ามวิชา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ลึกซึ้งและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

เวลาจำกัด ความเร่งรีบของระบบการศึกษา เช่น การเร่งสอนเพื่อสอบ และการประเมินผลแบบเน้นปริมาณ ทำให้ไม่มีเวลาสำหรับกระบวนการ TSV ซึ่งต้องใช้เวลาในการสร้างความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ครูและโรงเรียนจึงควร “สร้างพื้นที่ TSV” โดยตั้งเจตนาให้ชัดเจนว่า การฟังเสียงนักเรียนคือส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ไม่ใช่กิจกรรมเสริม

PLC และการสนับสนุนครู

ครูต้องได้รับการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องในการเรียนรู้และพัฒนาแนวทาง Transformative Student Voice (TSV) เพราะการเปลี่ยนแปลงบทบาทจาก “ผู้สอน” เป็น “ผู้เรียนรู้ร่วมกับนักเรียน” ต้องการทั้งทักษะใหม่และกรอบความคิดใหม่ การอบรมควรเน้นเรื่องอำนาจ ความเป็นธรรมชาติ การฟังเชิงลึก และการสร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน

นอกจากนี้ ครูยังต้องการ *ชุมชนแห่งการเรียนรู้* (PLC) เพื่อแบ่งปันประสบการณ์ ร่วมกันสะท้อนคิด และเสริมพลังให้แกกัน ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืน ไม่ใช่แค่การอบรมแบบครั้งคราว หรือเน้นเนื้อหาเท่านั้น

การเรียนรู้พลิกโฉมความคิดของผู้ใหญ่

การเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนไม่สามารถเกิดขึ้นได้ หากไม่มีการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงวิธีคิดของผู้ใหญ่ โดยเฉพาะครูและผู้บริหาร ซึ่งต้องกล้าเผชิญกับอารมณ์ ความไม่แน่นอน และความท้าทายจากเสียงของนักเรียน การเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงควรเน้นการสะท้อนคิดต่อตนเอง การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ และการเปลี่ยนแปลงมุมมองอย่างลึกซึ้ง

เป้าหมายร่วมของชุมชนการเรียนรู้ การสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ขับเคลื่อนด้วย TSV ต้องมี “เป้าหมายร่วมของชุมชนการเรียนรู้” (shared community purpose) ซึ่งไม่ใช่แค่เป้าหมายเชิงวิชาการ แต่รวมถึงการเติบโตของนักเรียน (และครู) ในฐานะมนุษย์และพลเมือง

การมีเป้าหมายร่วมนี้ ช่วยเชื่อมโยงครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้บริหาร ให้เห็นคุณค่าในเสียงของกันและกัน และร่วมสร้างโรงเรียนที่เป็นธรรม มีความหมาย และมีความหวัง การสื่อสารเป้าหมายร่วมอย่างต่อเนื่องและเปิดพื้นที่สำหรับทุกเสียง คือหัวใจของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยั่งยืน

พื้นที่สร้างสรรค์เพื่อทดลอง โรงเรียนควรมี “พื้นที่สร้างสรรค์สำหรับการทดลอง” (creative spaces for experimentation) เพื่อให้ครูและนักเรียนได้ลองวิธีใหม่ๆ โดยไม่กลัวผิดพลาด การสร้างพื้นที่เช่นนี้ช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมที่เปิดรับความไม่แน่นอน การเรียนรู้จากความล้มเหลว และการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

กิจกรรมในพื้นที่นี้อาจเป็น โครงการนำร่อง ห้องปฏิบัติการ การเรียนรู้ข้ามวิชา หรือกระบวนการร่วมออกแบบ ซึ่งล้วนสนับสนุนการเติบโตของเสียงนักเรียน และเปิดโอกาสให้ครูกลายเป็นผู้เรียนรู้ร่วมกับนักเรียนอย่างแท้จริง

การสนับสนุนเชิงอารมณ์และการเมือง การขับเคลื่อน TSV จำเป็นต้องได้รับทั้ง “การสนับสนุนทางอารมณ์” และ “การสนับสนุนทางการเมือง” (emotional and political support) เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงดำเนินไปได้จริงและยั่งยืน ในด้านอารมณ์ ครูและนักเรียนต้องเผชิญกับความเปราะบาง ความไม่แน่นอนและแรงต้านจากระบบเดิม การมีพื้นที่ให้พูดคุย แลกเปลี่ยน และดูแลกันในกลุ่มชนวิชาชีพหรือกลุ่มนักเรียน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง

ในด้านการเมือง ผู้บริหารและผู้นำนโยบายควรให้การสนับสนุนอย่างชัดเจน เช่น การจัดสรรเวลา ทรัพยากร และการรับรองความชอบธรรมของเสียงนักเรียนในระบบการตัดสินใจ เพื่อให้ TSV ไม่เป็นเพียงกิจกรรมเฉพาะกลุ่ม แต่เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างโรงเรียนอย่างเป็นทางการ

การสนับสนุนทั้งสองมิตินี้จะช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องกล้าก้าวข้ามความกลัว สร้างวัฒนธรรมใหม่ที่เปิดกว้าง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งและมีความหมาย

PLC แบบนักเรียนนำ “การพัฒนาวิชาชีพครู” ไม่ควรถูกจำกัดไว้เฉพาะผู้ใหญ่เป็นผู้ออกแบบหรือถ่ายทอดเท่านั้น แต่ควรเปิดพื้นที่ให้ “นักเรียนเป็นผู้นำ” ในการอบรมครู (student-led PD) ด้วย เพราะนักเรียนมีมุมมองตรงต่อประสบการณ์การเรียนรู้ที่ครูอาจมองไม่เห็น และสามารถสะท้อนอย่างจริงใจต่อสิ่งที่ได้ผลและไม่ได้ผลในห้องเรียน

กิจกรรมเหล่านี้อาจเป็นการประชุมปฏิบัติการที่นักเรียนจัดให้ครู การสนทนาวงกลม หรือการนำเสนอข้อเสนองานที่ออกแบบร่วมกัน โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจร่วมในประเด็นความยุติธรรมทางการศึกษา ความสัมพันธ์ในห้องเรียน และการออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความหลากหลาย

การฝึกครูโดยมีนักเรียนเป็นผู้ร่วมออกแบบหรือร่วมชี้แนะเช่นนี้ จะไม่เพียงเปลี่ยนบทบาทของนักเรียนให้เป็น “หุ้นส่วนการเปลี่ยนแปลง” แต่ยังเปลี่ยนบทบาทของครูให้กลายเป็น “ผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต” อย่างแท้จริง

ทักษะด้านการจัดการโครงการ

ทักษะการบริหารโครงการเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งเสริมพลังของนักเรียนในการนำการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในโรงเรียน เขาวชนควรได้รับการฝึกฝนทักษะการวางแผน การจัดการทรัพยากร การตั้งเป้าหมาย การประเมินผล และการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถดำเนินโครงการที่มีผลกระทบต่อโรงเรียนและชุมชนได้จริง โดยครูและผู้ใหญ่มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน ไม่ใช่ผู้ควบคุม

การพัฒนาทักษะเหล่านี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้นักเรียนสามารถจัดการโครงการได้ดีขึ้น แต่ยังส่งเสริมความมั่นใจ ความเป็นผู้นำ และความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีจริยธรรมและมีเป้าหมายร่วมกัน

แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่า “เสียงของนักเรียน” จะทรงพลังยิ่งขึ้นเมื่อได้รับการสนับสนุนด้วยเครื่องมือที่เป็นระบบ เช่น ทักษะการบริหารโครงการ ซึ่งสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเป็นธรรมในระบบการศึกษา

“การมีส่วนร่วมของนักเรียนไม่ใช่เพียงเครื่องมือเสริมในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน แต่เป็นแกนกลางของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน”

สรุป

Transformative Student Voice (TSV) คือกระบวนการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนจากภายใน โดยยึดหลักความสัมพันธ์ที่เป็นประชาธิปไตย ความเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงให้ “เสียง” แต่คือการให้ “อำนาจร่วม” แก่นักเรียนในการกำหนดทิศทางการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน

TSV ไม่ใช่แนวคิดที่ทำสำเร็จในวันเดียว แต่เป็นการเดินทางที่ต้องการความกล้าหาญ ความมุ่งมั่น และความร่วมมือระหว่างครู นักเรียน ผู้บริหาร และชุมชน การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นจริงเมื่อเรายอมรับว่าทุกคนในโรงเรียนคือผู้นำ และทุกเสียงมีคุณค่าอย่างเท่าเทียม

“การมีส่วนร่วมของนักเรียน ไม่ใช่เพียง
เครื่องมือเสริมในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน
แต่เป็นแกนกลางของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ
อย่างเป็นธรรมและยั่งยืน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

8

เมื่อเสียง
ของนักเรียน
พัฒนาเป็น
พลังขับเคลื่อน
สังคม

หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา ตอนที่ 8 ตีความจากหนังสือ Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 7 When Voice Becomes Activism รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

สภาพที่เสียงของนักเรียนก้าวข้ามจากการมีส่วนร่วมในโรงเรียนไปสู่การเป็น *พลังขับเคลื่อนทางสังคม* หรือ “activism” เกิดขึ้นเมื่อเสียงของนักเรียนไม่ได้จำกัดแค่การแสดงความคิดเห็น แต่กลายเป็นการตั้งคำถามต่อโครงสร้างอำนาจ ความไม่เป็นธรรม และระบบที่กีดทับนักเรียน และที่กีดทับคนอื่นๆ ในชุมชนหรือสังคม

นักเรียนเริ่มใช้ทักษะการตั้งคำถาม วิจัย การสื่อสาร และการเจรจาที่ได้จากกระบวนการ Transformative Student Voice (TSV) เพื่อผลักดันการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างขึ้น เช่น การเรียกร้องนโยบายใหม่ หรือการจัดกิจกรรมเพื่อความยุติธรรมในชุมชน

ครูและผู้ใหญ่ควรสนับสนุนการเติบโตนี้ด้วยการไม่ควบคุม แต่เป็นผู้ให้พื้นที่ ปกป้อง และยืนเคียงข้าง เมื่อนักเรียนกลายเป็นผู้ลงมือเปลี่ยนแปลงโลกด้วยความเชื่อมั่นและศักดิ์ศรีของตนเอง นี่คือหัวใจของการศึกษาที่แท้จริง

วิธีรับมือการเคลื่อนไหวของนักเรียน

การตอบสนองของโรงเรียนต่อการเคลื่อนไหวของนักเรียน มักเป็นไปในเชิงตั้งรับ มากกว่าการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยโรงเรียนมักมองการเคลื่อนไหวของนักเรียนว่าเป็นภัยคุกคามต่อระเบียบหรือภาพลักษณ์

ขององค์กร มากกว่าการรับฟังเสียงของนักเรียนในฐานะผู้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา

แนวทางเชิงรับเหล่านี้ รวมถึงการควบคุม การลงโทษ หรือการเปี่ยงเบนประเด็น โดยไม่ได้แก้ไขปัญหาเชิงโครงสร้างที่นักเรียนพยายามชี้ให้เห็น การตอบสนองเช่นนี้ไม่เพียงแต่ลดทอนพลังของนักเรียน แต่ยังพลาดโอกาสเรียนรู้ร่วมกัน และการพัฒนาระบบโรงเรียนให้มีความเป็นธรรมมากขึ้น

หากโรงเรียนต้องการเป็นพื้นที่แห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง จำเป็นต้องเปลี่ยนจากการตอบสนองเชิงรับไปสู่การสร้างพันธมิตรกับนักเรียน โดยยอมรับความไม่สบายใจที่มาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลง และเปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในระดับพลิกโฉมระบบอย่างแท้จริง

พายุสื่อสังคมออนไลน์

ยกตัวอย่างปรากฏการณ์ในโรงเรียนที่สหรัฐอเมริกา ที่นักเรียนใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่เรียกร้องความยุติธรรมในโรงเรียน โดยเฉพาะเมื่อช่องทางการสื่อสารภายในไม่รับฟังเสียงของนักเรียน

เมื่อโรงเรียนเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องของนักเรียนเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรม เช่น การเลือกปฏิบัติทางเชื้อชาติ เพศ หรืออัตลักษณ์ นักเรียนจึงหันไปใช้โซเชียลมีเดีย เพื่อเผยแพร่ประสบการณ์ของตน และรวบรวมเสียงของผู้อื่น กลายเป็น “พายุสังคม” ที่กดดันให้โรงเรียนต้องตอบสนองอย่างเร่งด่วน แม้การตอบสนองนั้นจะยังไม่เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างก็ตาม

สะท้อนให้เห็นว่า แม้โซเชียลมีเดียจะเป็นพื้นที่ของความเสี่ยง แต่ก็ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเปิดโปงความไม่เป็นธรรมและขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้จริง หากโรงเรียนสามารถเรียนรู้และสร้างกลไกรับฟังเสียงของนักเรียนอย่างจริงจัง ก็อาจป้องกันไม่ให้สถานการณ์ลุกลามถึงขั้นวิกฤตในโลกออนไลน์ และเปลี่ยน “เรื่องร้อนใจ” ให้เป็นโอกาสสู่การพัฒนาอย่างเท่าเทียมยิ่งขึ้น

วอล์กเอาต์

เล่าเหตุการณ์ที่นักเรียนกลุ่มหนึ่งเดินออกจากห้องเรียนโดยไม่ได้รับอนุญาต เพื่อประท้วงนโยบายของโรงเรียนที่พวกเขาเห็นว่าไม่เป็นธรรม การกระทำของนักเรียนแม้จะละเมิดกฎระเบียบ แต่เป็นการแสดงออกซึ่งความเป็นผู้นำและความกล้าหาญในการเรียกร้องความยุติธรรม

ผู้บริหารโรงเรียนมักตอบสนองด้วยบทลงโทษ มากกว่าการรับฟังเหตุผล หรือความรู้สึกของนักเรียน ซึ่งสะท้อนความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชน เหตุการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าการกระทำของนักเรียนมีพลังในการตั้งคำถามกับโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม และสามารถจุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบได้ หากโรงเรียนเปิดใจกว้างและพร้อมเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน

แทนที่จะมองการ walkout เป็นการท้าทายอำนาจ ควรมองว่าเป็นสัญญาณของการมีส่วนร่วมเชิงพลเมือง (civic participation) ของนักเรียน และควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย ที่กระทบต่อชีวิตของพวกเขาเอง

เข้าร่วมการประชุมคณะกรรมการโรงเรียน

เล่าเหตุการณ์ที่กลุ่มนักเรียนร่วมกันเข้าไปมีส่วนร่วมในที่ประชุม คณะกรรมการโรงเรียน โดยมีเป้าหมายเพื่อเรียกร้องให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม นักเรียนเหล่านี้ได้เตรียมตัวอย่างรอบคอบ ใช้ข้อมูลและประสบการณ์ตรงของตนเองในการนำเสนอข้อเรียกร้อง และตั้งคำถามต่อระบบที่ไม่เป็นธรรมในโรงเรียน

การเข้าร่วมอย่างจริงจังของนักเรียนในเวทีนโยบาย แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของเยาวชนในการเป็น “ผู้เปลี่ยนแปลง” ไม่ใช่เพียง “ผู้ถูกเปลี่ยนแปลง” ทีมนักเรียนใช้กลยุทธ์ทางการเมืองอย่างมีวิจารณญาณ เช่น การสร้างพันธมิตรกับผู้ใหญ่ การดึงสื่อเข้ามามีส่วน และการกำหนดกรอบวาทกรรมที่ทำลายอำนาจแบบเดิม

เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงพลังของ “Student Voice” ที่ไม่ใช่แค่การแสดงความเห็น แต่เป็นการมีบทบาทในการกำหนดทิศทางของนโยบายการศึกษา หากโรงเรียนและระบบการศึกษายอมรับความชอบธรรมของนักเรียนในฐานะพลเมืองที่มีสิทธิ์ร่วมตัดสินใจ ก็จะนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เป็นธรรมและยั่งยืนยิ่งขึ้น

ดำเนินการเชิงรุก ร่วมกับทีมเยาวชน

โรงเรียนควรใช้แนวทางการทำงานเชิงรุกร่วมกับนักเรียนที่เป็นนักจัดตั้งเยาวชน (youth organizers) เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างมีส่วนร่วม แทนที่จะรอให้เกิดความขัดแย้งหรือการประท้วง โรงเรียนบางแห่งเลือกเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจตั้งแต่ต้น

ความร่วมมือระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ในบทบาทที่เท่าเทียมกัน ช่วยสร้างความไว้วางใจและกระตุ้นพลังของเยาวชนในการออกแบบ นโยบายที่เป็นธรรม โดยมีการตั้งคณะทำงานร่วม การจัดวงพูดคุย และการอบรมร่วมกันเพื่อพัฒนาความเข้าใจเรื่องอำนาจ ความเป็นธรรม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

แนวทางนี้ไม่เพียงลดความตึงเครียดระหว่างนักเรียนกับผู้บริหาร แต่ยังส่งเสริมการเติบโตของนักเรียนในฐานะพลเมืองผู้มีบทบาท โรงเรียนที่เปิดรับแนวทางนี้ได้กลายเป็นพื้นที่ที่ปลูกฝังวัฒนธรรมของการ รับฟัง การเคารพความแตกต่าง และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งเป็น หัวใจของการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาให้เท่าเทียมและยั่งยืน

พลังของประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน

ประสบการณ์ตรงของนักเรียน โดยเฉพาะผู้ที่มาจากชุมชนชายขอบ คือแหล่งความรู้ที่มีคุณค่าและทรงพลังต่อการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา เมื่อโรงเรียนเปิดพื้นที่ให้เยาวชนได้เล่าเรื่องราวชีวิตของตนเอง โดยไม่ถูก กรองผ่านมุมมองของผู้ใหญ่ นักเรียนจะสามารถวิเคราะห์ปัญหาเชิง โครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำ การเลือกปฏิบัติ หรือวัฒนธรรมที่กดทับ ได้อย่างลึกซึ้ง

การให้ความสำคัญกับเสียงของนักเรียน ไม่ใช่เพียงเพื่อสร้างความเห็นใจ แต่เพื่อยอมรับว่าเยาวชนมีองค์ความรู้เฉพาะที่ผู้ใหญ่ไม่มี และควรเป็นผู้ร่วมออกแบบนโยบายหรือแนวทางแก้ปัญหาอย่างเท่าเทียม ประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนจึงไม่ใช่ “ข้อมูลส่วนตัว” แต่คือ “ข้อมูลเชิงระบบ” ที่สามารถสะท้อนข้อบกพร่องเชิงโครงสร้างในโรงเรียนและสังคม

หากเรามุ่งสร้างโรงเรียนที่เป็นธรรมและยั่งยืน การฟังอย่างลึกซึ้งต่อเรื่องเล่าของนักเรียน และการยอมรับความชอบธรรมของประสบการณ์เหล่านั้น เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง

บทเรียนเพื่อปฏิบัติ

สรุปบทเรียนจากประสบการณ์การทำงานร่วมกับนักเรียน ว่าการสร้างความร่วมมืออย่างแท้จริง ต้องอาศัยการยอมรับอำนาจของนักเรียน การสร้างความไว้วางใจ และการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างมีความหมาย ไม่ใช่เพียงในเชิงสัญลักษณ์

ค้นหาจุดร่วม

กล่าวถึงความสำคัญของการสร้างพื้นที่กลางระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ เพื่อร่วมกันออกแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างมีความหมาย ความร่วมมือที่แท้จริงเกิดขึ้นได้เมื่อทั้งสองฝ่ายยอมรับฟังกันอย่างลึกซึ้ง เคารพประสบการณ์ของกันและกัน และพร้อมเรียนรู้ร่วมกัน แม้จะมีความแตกต่างด้านอำนาจ มุมมอง หรือภาษา

ในกระบวนการนี้ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นเป็นธรรมดา แต่หากจัดการด้วยความเคารพและเป้าหมายร่วม ความขัดแย้งนั้นจะกลายเป็นแรงขับเคลื่อนสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น นักเรียนไม่ใช่เพียงผู้รับฟังหรือผู้ให้ข้อมูล แต่เป็นผู้ร่วมสร้างวิสัยทัศน์และแนวทางแก้ปัญหากับผู้ใหญ่

การ “หาจุดร่วม” จึงหมายถึงการสร้างความสัมพันธ์ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียม ความไว้วางใจ และความมุ่งมั่นร่วมกัน สู่การสร้างระบบการศึกษาที่เป็นธรรมและยั่งยืนสำหรับทุกคน

สร้างความไว้วางใจและความเห็นพ้อง

การทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่เพื่อเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา ต้องเริ่มจากการสร้างความไว้วางใจและข้อตกลงร่วมภายในกลุ่ม ความไว้วางใจไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยเวลา ความสม่ำเสมอ และความโปร่งใสในการสื่อสาร โดยเฉพาะเมื่อมีเหตุการณ์ของความไม่ไว้วางใจระหว่างนักเรียนจากกลุ่มชายขอบกับสถาบัน

ข้อตกลงร่วม (internal agreements) เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยสร้างกรอบการทำงานที่ปลอดภัย ชัดเจน และเคารพความแตกต่าง เช่น ข้อตกลงว่าจะรับฟังกันโดยไม่ตัดสิน หรือเปิดพื้นที่ให้ผู้มีประสบการณ์ตรงได้พูดก่อน กลไกเหล่านี้ช่วยป้องกันการใช้อำนาจแบบเดิม และสร้างวัฒนธรรมการทำงานร่วมที่เป็นประชาธิปไตย

การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน เกิดจากโครงสร้างหรือนโยบาย ประสานกับรากฐานของความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงด้วยความเคารพ ความไว้วางใจ และความเข้าใจซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง

ร่วมกันติดตามผลการดำเนินการ

การติดตามและประเมินผลการดำเนินการเปลี่ยนแปลงร่วมกันระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ ช่วยให้มีความร่วมมือครบวงจร คือการมีส่วนร่วมของนักเรียนไม่ควรหยุดอยู่แค่ขั้นเสนอความคิดเห็นหรือออกแบบนโยบาย แต่ควรร่วมกันดำเนินการ และร่วมกันตรวจสอบว่าการเปลี่ยนแปลงที่ได้ริเริ่มนั้นเกิดขึ้นจริงหรือไม่ และมีผลกระทบอย่างไร

“การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต้องเริ่มจากการเชื่อในศักยภาพความเป็นมนุษย์ของนักเรียน โดยยอมรับเสียงของนักเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ การทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย แต่ยังช่วยสร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคในระบบการศึกษา การมีส่วนร่วมของนักเรียนควรเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน และเป็นการลงทุนในอนาคตของทั้งนักเรียนและสังคม”

การติดตามร่วมกัน ช่วยสร้างความรับผิดชอบทั้งสองฝ่าย เสริมพลังให้นักเรียนรู้สึกว่าการพยายามของพวกเขามีความหมาย และสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดโยงกับข้อมูลและเสียงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอย่างแท้จริง

เครื่องมือเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ การทำแบบสำรวจ การจัดวงสะท้อนผล หรือแม้แต่การใช้ศิลปะและสื่อสร้างสรรค์ สามารถนำมาใช้ในการประเมินร่วมได้อย่างมีพลัง อีกทั้งยังเป็นกระบวนการเรียนรู้ของทุกฝ่ายอย่างเท่าเทียมอีกด้วย

สิ่งที่ผู้ใหญ่ควรทำ และไม่ควรทำ ในการเป็นส่วนระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่

ควรทำ

ฟังและทำความเข้าใจ
เรื่องเล่าประสบการณ์
ในชีวิตส่วนตัวของ
เยาวชน

เข้าใจว่าเยาวชนก็
เหมือนกับผู้ใหญ่ที่
ต้องการเรียนรู้และ
เติบโตเช่นเดียวกัน

ยอมรับความเปราะบาง
หรือความไม่รู้

พร้อมเรียนรู้
จากเยาวชน

มองเยาวชนเป็นผู้รู้
ในเรื่องที่กำลังสนทนากัน

แบ่งปันพลังอำนาจและ
ทรัพยากรกับเยาวชน

ไม่ควรทำ

ตัดบท ด้วยความคิดว่า
ตนเข้าใจความต้องการ
และไม่ต้องการของเยาวชน

พูดมากกว่าเยาวชน
ที่เป็นหุ้นส่วน

ดูถูกความคิด
ของนักเรียน

บอกว่าความคิด
ของนักเรียนเป็นสิ่งที่
เป็นไปได้

มองว่าเยาวชนกำลัง
ทำเพื่อผลประโยชน์
ของตนเอง

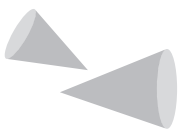
หลอกใช้เยาวชนเพื่อ
ผลประโยชน์ส่วนตัว
ของผู้ใหญ่

สรุป

การมีส่วนร่วมของนักเรียนไม่ใช่เพียงเครื่องมือเสริมในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน แต่เป็นแกนกลางของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน นักเรียนโดยเฉพาะผู้ที่มาจากชุมชนชายขอบมีความรู้ ประสบการณ์ และพลังที่สามารถร่วมออกแบบนโยบาย สร้างวัฒนธรรม และกำหนดอนาคตของโรงเรียนได้

การทำงานร่วมกับนักเรียนอย่างเท่าเทียม ต้องอาศัยความเชื่อมั่นในศักยภาพของเยาวชน การเปิดพื้นที่ให้พวกเขาเรียนรู้และลงมือจริง และการเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจภายในโรงเรียนให้มีความเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

นักการศึกษาต้องใช้พลังของ “การฟังอย่างลึกซึ้ง” และพลังของการมองเห็นนักเรียนไม่ใช่ในฐานะ “ผู้รับ” แต่ในฐานะ “หุ้นส่วนสร้างการเปลี่ยนแปลง”

“การส่งเสริมเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง ช่วยให้เกิด
การเปลี่ยนแปลงโรงเรียนที่มีความเท่าเทียมมากขึ้น
ทั้งยังส่งเสริมการเติบโตทางจิตใจ ความมั่นใจ
และความเป็นผู้นำของนักเรียน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

9

สรุปภาพรวมของ พลังนักเรียน

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 9 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 7 *When Voice Becomes Activism* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

หนังสือ *Transformative Student Voice* เน้นย้ำถึงพลังของการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาอย่างเป็นธรรม ใช้กรอบแนวคิดที่ผสมผสานทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง (transformative theory), ความยุติธรรมเชิงวิพากษ์ (critical justice), และการสร้างความสัมพันธ์เชิงพันธมิตรระหว่างนักเรียน ครู และผู้บริหาร จุดเน้นสำคัญคือ การเคารพความรู้จากประสบการณ์ของนักเรียน และการให้พื้นที่ที่แท้จริงสำหรับเสียงของนักเรียนในการออกแบบ ตัดสินใจ และประเมินนโยบายหรือโครงการในโรงเรียน

การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงต้องอาศัยการเปลี่ยนวัฒนธรรมของโรงเรียน — ไม่ใช่แค่โครงการชั่วคราว แต่มุ่งสู่การสร้างโครงสร้างที่ถาวรเพื่อหล่อเลี้ยงการมีส่วนร่วมที่เท่าเทียม ยั่งยืน และเต็มศักยภาพของเยาวชน ท่านผู้อ่านควรร่วมสร้างระบบการศึกษาที่เห็นนักเรียนไม่ใช่แค่ผู้รับบริการ แต่เป็น “หุ้นส่วนการเปลี่ยนแปลงระดับพลิกโฉม” (partners in transformation) อย่างแท้จริง

ประเด็นหลักๆ สำหรับนำไปใช้ประโยชน์

ประเด็นสำคัญเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริงในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนอย่างเป็นธรรมชาติ ได้แก่ :

1. นักเรียนต้องได้รับการยอมรับว่าเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง” ไม่ใช่แค่ผู้ได้รับผล
2. กระบวนการต้องสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัย เชื่อถือได้ และมีโครงสร้างที่ชัดเจนสำหรับนักเรียนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะกลุ่มชายขอบ
3. ความร่วมมือระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ต้องมีความเสมอภาค เชื่อใจ และเปิดโอกาสให้นักเรียนมีอำนาจต่อรอง
4. โครงการหรือกลไกการมีส่วนร่วมควรฝังอยู่ในโครงสร้างโรงเรียนอย่างถาวร ไม่ใช่แค่กิจกรรมเฉพาะกิจ
5. การติดตามผล การสะท้อนคิดร่วม และการประเมิน ควรทำร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาและปรับปรุงระบบที่ยั่งยืน

ผลที่เกิดขึ้น

การส่งเสริมเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนที่มีความเท่าเทียมมากขึ้น ทั้งยังส่งเสริมการเติบโตทางจิตใจ ความมั่นใจ และความเป็นผู้นำของนักเรียน นอกจากนี้ยังช่วยสร้างความเข้าใจและความร่วมมือระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ พร้อมผลักดันให้เกิดการปรับเปลี่ยนนโยบายและวัฒนธรรมโรงเรียนอย่างยั่งยืน

ในหนังสือ Transformative Student Voice มีตัวอย่างบุคคลที่เวลานี้เป็นผู้ใหญ่ และมีงานทำที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม บอกว่าตนได้แรงบันดาลใจในอาชีพนั้นๆ จากประสบการณ์ TSV ตอนเป็นนักเรียน

ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและจำเพาะ การมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างแท้จริงในการปรับปรุงโรงเรียน สามารถเปิดเผยมุมมองเฉพาะที่ผู้ใหญ่ในระบบมักมองไม่เห็น เช่น ความเป็นธรรมในห้องเรียน ความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติหรือเศรษฐกิจ และช่องว่างด้านความสัมพันธ์และความไว้วางใจ นักเรียนสามารถตั้งคำถามต่อโครงสร้างที่มีอยู่และเสนอแนวทางที่สร้างสรรค์ต่อการเปลี่ยนแปลง โดยการทำงานร่วมกันของนักเรียนกับผู้ใหญ่ในการวิเคราะห์และออกแบบการเปลี่ยนแปลงจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนอย่างลึกซึ้งและยั่งยืนยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นการฝึกฝนให้นักเรียนกลายเป็นพลเมืองที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงสังคมในระยะยาว

เพิ่มความผูกพันของเยาวชน เมื่อเยาวชนมีบทบาทอย่างแท้จริงในกระบวนการปรับปรุงโรงเรียน จะเกิดความผูกพันต่อการเรียนรู้และต่อชุมชนโรงเรียนมากขึ้น การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจช่วยให้เยาวชนรู้สึกว่าคุณค่า มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง และมีความรับผิดชอบมากขึ้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมทักษะด้านความเป็นผู้นำ การสื่อสาร และการวิเคราะห์เชิงระบบ ซึ่งล้วนเป็นทักษะสำคัญของพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของเยาวชนจึงไม่เพียงเป็นผลลัพธ์ แต่ยังเป็นกลไกสำคัญในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนให้มีความเป็นธรรมและยั่งยืน

สำนึกเชิงวิพากษ์ (critical consciousness) กิจกรรม TSV นำสู่การพัฒนาความตระหนักรู้เชิงวิพากษ์ในหมู่เยาวชน ซึ่งหมายถึงความสามารถในการมองเห็นและวิเคราะห์โครงสร้างอำนาจ ความเป็นธรรม

และระบบกดทับต่างๆ ที่ฝังอยู่ในโรงเรียนและสังคม เยาวชนที่มีความตระหนักทางวิพากษ์ สามารถตั้งคำถามต่อสถานการณ์ที่ไม่เป็นธรรม และริเริ่มการเปลี่ยนแปลงที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเสมอภาค การมีพื้นที่ให้เยาวชนพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ร่วมกับผู้ใหญ่ เป็นการส่งเสริมความสามารถของเยาวชนในการเป็นผู้สร้างระบบที่ยุติธรรมมากขึ้นในอนาคต

ความท้าทาย

ความท้าทายที่พบในการทำงานร่วมกับเสียงของนักเรียนอย่างมีความหมาย ได้แก่ การต่อต้านจากผู้ใหญ่ที่ไม่คุ้นเคยกับการให้เยาวชนมีบทบาทในเชิงอำนาจ การขาดทรัพยากรสนับสนุน และความไม่มั่นใจของนักเรียนเอง ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่สมดุลในโรงเรียนยังเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องตระหนักและจัดการอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ต้องสร้างสภาพแวดล้อมที่นักเรียนสามารถมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมที่แท้จริงไม่ได้เกิดจากแค่การเชิญนักเรียนมาร่วมประชุมเท่านั้น แต่ต้องเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีการฟังอย่างลึกซึ้ง และเปิดโอกาสให้เสียงของนักเรียนส่งผลต่อการตัดสินใจในระดับนโยบายและการปฏิบัติในโรงเรียน ครูและผู้บริหารต้องใส่ใจในโครงสร้างอำนาจและความสัมพันธ์ที่อาจขัดขวางการมีส่วนร่วม เช่น ความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติ ชนชั้น ภาษา หรืออัตลักษณ์อื่นๆ

ควรมีการออกแบบพื้นที่ปลอดภัยทางจิตใจ และให้การสนับสนุนด้านการพัฒนาทักษะ และสนับสนุนทรัพยากรแก่เยาวชน เพื่อให้พวกเขาสามารถสะท้อนความคิด เสนอแนวทาง และทำงานร่วมกับผู้ใหญ่ได้

“การเริ่มต้นสร้างวัฒนธรรมของ student voice จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองของครู โดยเฉพาะเรื่องอำนาจ อคติ และบทบาทของตนในโครงสร้างการศึกษาแบบเดิม ครูต้องกล้ายอมรับความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชน และตั้งใจฟังเสียงนักเรียนอย่างลึกซึ้ง”

อย่างมั่นใจ การสร้างวัฒนธรรมของการมีส่วนร่วมต้องอาศัยความมุ่งมั่นระยะยาว การฝึกฝน และความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่

เผชิญแรงต้าน การส่งเสริมเสียงของนักเรียนมักเผชิญกับแรงต้านจากผู้ใหญ่ในระบบการศึกษา ซึ่งเกิดจากความกลัวการสูญเสียอำนาจ ความไม่มั่นใจในความสามารถของนักเรียน หรือความเคยชินกับวัฒนธรรมแบบลำดับชั้น แรงต้านเหล่านี้อาจแสดงออกในรูปแบบของการเพิกเฉย การลดทอนความสำคัญ หรือการบิดเบือนเป้าหมายของนักเรียน ดังนั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจำเป็นต้องมีทักษะในการสร้างพันธมิตร ใช้ข้อมูล และเรื่องเล่าเพื่อโน้มน้าว และค่อยๆ เปลี่ยนแปลงความคิดของผู้ใหญ่ โดยเน้นการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างความไว้วางใจ และแสดงให้เห็นว่าการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมสามารถนำไปสู่การปรับปรุงที่แท้จริงในโรงเรียน

ดำเนินการขยายผล การขยายแนวปฏิบัติเสียงของนักเรียนให้ครอบคลุมระบบโรงเรียนในวงกว้าง เพื่อนำสู่ผลกระทบอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีโครงสร้างสนับสนุนที่ชัดเจน เช่น การฝึกอบรมผู้ใหญ่ การสนับสนุนจากผู้นำองค์กร และนโยบายที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียนอย่างยั่งยืน การขยายผลที่ประสบความสำเร็จต้องรักษาหลักการความเท่าเทียม และอำนาจของนักเรียนไว้ ไม่ให้สูญหายไประหว่างการขยายขอบเขตของโครงการ

ปัจจัยที่ก่อผลสำเร็จของพลังนักเรียน

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้แนวทาง Transformative Student Voice (TSV) ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของนักเรียน ความร่วมมืออย่างแท้จริงระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่ และโครงสร้างสนับสนุนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีอำนาจตัดสินใจ การมีวัฒนธรรมองค์กรที่ยอมรับความหลากหลายของเสียงนักเรียน และมีความยืดหยุ่นในการปรับกระบวนการตามบริบท ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญเช่นกัน

ภาวะผู้นำ

ภาวะผู้นำในแนวทาง TSV ต้องตั้งอยู่บนความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนระหว่างผู้ใหญ่นักเรียน ผู้ใหญ่ต้องกล้ารับฟังและแบ่งอำนาจให้นักเรียนอย่างแท้จริง พร้อมทั้งสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้การเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นร่วมกัน ภาวะผู้นำที่ดีในบริบทนี้ยังต้องมีความสามารถในการสะท้อนตนเอง และส่งเสริมความยุติธรรมในระดับโครงสร้าง

ฝึกรอบผู้ใหญ่

การเตรียมผู้ใหญ่ (ครู ผู้บริหาร หรือบุคลากรทางการศึกษา) ให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการ TSV อย่างมีประสิทธิภาพ มีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จ ผู้ใหญ่ต้องเรียนรู้ทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามแบบเปิด การสร้างพื้นที่ปลอดภัย และการแบ่งอำนาจแก่นักเรียน นอกจากนี้ การอบรมควรส่งเสริมการสะท้อนคิดเกี่ยวกับอคติส่วนตัว ระบบโครงสร้างที่ไม่เป็นธรรม และอำนาจที่มีอยู่ เพื่อให้ผู้ใหญ่สามารถร่วมขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงร่วมกับนักเรียนอย่างแท้จริง การฝึกอบรมเหล่านี้ควรต่อเนื่อง ไม่ใช่เพียงครั้งเดียว และต้องดำเนินภายใต้หลักคิดของความยุติธรรมและความเสมอภาคทางการศึกษา

ระบบสนับสนุน

การสร้างระบบสนับสนุนอย่างรอบด้านเพื่อให้ TSV ดำเนินไปได้อย่างยั่งยืน มีความจำเป็นยิ่ง ระบบเหล่านี้รวมถึงการจัดสรรเวลา พื้นที่ และทรัพยากร สำหรับทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่ในการทำงานร่วมกันอย่างมีความหมาย นอกจากนี้ยังเน้นการสร้างโครงสร้างองค์กรที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียน เช่น การมีที่นั่งในคณะกรรมการ การเข้าถึงข้อมูล และการมีบทบาทในการตัดสินใจอย่างแท้จริง การมีที่ปรึกษาและโค้ชที่เข้าใจหลักการของ TSV ก็เป็นอีกกลไกสำคัญในการสร้างความต่อเนื่องและความลึกซึ้งของกระบวนการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน

หุ้นส่วน เยาวชน-ผู้ใหญ่

ความร่วมมือระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่เป็นหัวใจของ TSV ที่แท้จริง ความร่วมมือนี้ต้องตั้งอยู่บนฐานของความไว้วางใจ ความเคารพ และความเสมอภาคในการมีอำนาจตัดสินใจ ผู้ใหญ่ต้องเปิดใจฟังและเรียนรู้จากประสบการณ์ของนักเรียน ขณะที่เยาวชนก็ต้องได้รับโอกาสและการสนับสนุนเพื่อพัฒนาความสามารถในการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมาย ความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนนี้ สามารถเปลี่ยนแปลงพลวัตของโรงเรียน และเป็นพื้นฐานของการพัฒนาโรงเรียนอย่างยั่งยืนและเท่าเทียม

หุ้นส่วนชุมชน

การสร้างพันธมิตรกับชุมชนภายนอกโรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการขับเคลื่อน TSV อย่างยั่งยืน ความร่วมมือกับองค์กรภาคประชาสังคม มหาวิทยาลัย และกลุ่มเคลื่อนไหวทางสังคม สามารถช่วยเติมเต็มทรัพยากร สนับสนุนการเรียนรู้และขยายพื้นที่เสี่ยงของนักเรียนให้มีอิทธิพลนอกโรงเรียน

ความร่วมมือดังกล่าวยังช่วยให้นักเรียนเข้าใจปัญหาในระดับระบบ และรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่กว้างขึ้น ชุมชนจึงเป็นทั้งเวทีการเรียนรู้ และเป็นแหล่งหนุนเสริมอำนาจนักเรียน ในการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

บันทึกข้อมูลผลกระทบ

การบันทึกและประเมินผลกระทบจากการมีส่วนร่วมของนักเรียน ในกระบวนการเปลี่ยนแปลงโรงเรียนอย่างตรงไปตรงมา มีความจำเป็น และสำคัญยิ่ง การประเมินผลต้องไม่เพียงแต่ใช้ตัวชี้วัดทางปริมาณ เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา แต่ยังต้องรวมถึงการประเมินด้านคุณภาพ เช่น การเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกของนักเรียนที่มีต่อโรงเรียน ความมั่นใจ ในตนเอง และการพัฒนาทักษะการเป็นผู้นำ

การบันทึกผลกระทบอย่างแท้จริงต้องทำโดยการใช้เครื่องมือที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ การสำรวจความคิดเห็น และการสะท้อน จากนักเรียนเอง เพื่อให้เห็นภาพรวมที่ชัดเจนและครบถ้วน การประเมินผล ต้องได้รับการยอมรับจากทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่ในโรงเรียน และต้อง เปิดโอกาสให้มีการสะท้อนและปรับปรุงกระบวนการอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลยั่งยืนและสามารถนำไปขยายผลใน อนาคตได้ แนะนำให้ร่วมกันพัฒนา rubric ของการประเมิน และร่วมกัน ปรับปรุงจนใช้การได้ดี

ผมขอเพิ่มเติมว่า ควรใช้กระบวนการและผลการประเมินเป็นข้อมูล ป้อนกลับ (feedback) สำหรับปรับปรุงกระบวนการ TSV อย่างต่อเนื่อง คือใช้พลังของ การเรียนรู้ ‘ขั้นสูง’ จากประสบการณ์¹ ในการเรียนรู้จาก การปฏิบัติ อย่างต่อเนื่องตลอดไป

ความคิดสุดท้าย

การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงต้องเริ่มจากการเชื่อในศักยภาพความเป็นมนุษย์ของนักเรียน โดยยอมรับเสียงของนักเรียนในทุกขั้นตอนของกระบวนการ การทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ไม่เพียงแต่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีความหมาย แต่ยังช่วยสร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคในระบบการศึกษา การมีส่วนร่วมของนักเรียนควรเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมองค์กรที่ยั่งยืน และเป็นการลงทุนในอนาคตของทั้งนักเรียนและสังคม

1

“การสร้างตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) ทั้งในหมู่ครูและนักเรียน มีเป้าหมายเพื่อเป็นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในห้องเรียน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

10

ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน

1

ตระหนักรู้
ในตนเอง

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 10 ตีความจากหนังสือ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 1 Self-Awareness รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การสร้างตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) ทั้งในหมู่ครูและนักเรียน มีเป้าหมายเพื่อเป็นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีความหมายในห้องเรียน ครูควรสำรวจอัตลักษณ์ ความเชื่อ ค่านิยม และอคติของตนเองอย่างลึกซึ้ง เพื่อไม่ให้สิ่งเหล่านี้กลายเป็นอุปสรรคต่อการรับฟังเสียงของนักเรียน ขณะเดียวกัน นักเรียนก็ควรได้รับการส่งเสริมให้สะท้อนความคิด ความรู้สึก และประสบการณ์ของตน เพื่อเสริมสร้างอำนาจและความกล้าหาญในการมีส่วนร่วมเชิงวิพากษ์ การพัฒนา Self-Awareness จึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ยึดโยงกับความยุติธรรมทางสังคม

เปลี่ยนใจเรื่องบทบาทของโรงเรียน

เพื่อความสำเร็จของ Transformative Student Voice (TSV) จำเป็นต้องปลดปล่อย (unlearn) วาทกรรมหลัก (dominant narrative) เกี่ยวกับโรงเรียนที่ฝังรากลึกมาอย่างยาวนาน เช่น ความเชื่อว่า “โรงเรียนคือสถานที่ที่ครูเป็นผู้มีอำนาจสูงสุด นักเรียนต้องเชื่อฟัง” และ “ความสำเร็จวัดได้จากคะแนนสอบเท่านั้น” โดยครูและนักเรียนตั้งคำถามต่อระบบและแนวปฏิบัติเหล่านี้ พร้อมเปิดพื้นที่ให้เสียงของนักเรียนมีอิทธิพลในการออกแบบการเรียนรู้ กระบวนการนี้ต้องการความกล้าหาญและการยอมรับว่าเราอาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา การ unlearn จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างโรงเรียนที่ยุติธรรมและเคารพเสียงของทุกคน

เชื้อชาติ อำนาจ และสิทธิพิเศษ

ความสัมพันธ์เชิงอำนาจในห้องเรียนและระบบการศึกษา ถูกหล่อหลอมด้วยประวัติศาสตร์ของการเหยียดเชื้อชาติ การเลือกปฏิบัติ และความไม่เท่าเทียมอย่างเป็นระบบ ครูจำนวนมากเติบโตในบริบทที่ไม่ได้เผชิญกับอคติทางเชื้อชาติ ทำให้ไม่ตระหนักถึงบทบาทของตนในโครงสร้างอำนาจนี้

ครูต้องสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องเชื้อชาติ อำนาจ และสิทธิพิเศษ ของตนเองผ่านการสะท้อนคิดอย่างซื่อสัตย์ และต้องรับฟังประสบการณ์ ของนักเรียนที่ถูกกดทับโดยระบบ โดยเฉพาะนักเรียนผิวสี ครูควรตั้งคำถามกับระบบที่ทำให้นักเรียนบางกลุ่มถูกทำให้เสียเปรียบหรือตกเป็นเป้า และใช้พลังของตนในการรื้อสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสนทนาและการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงจึงเริ่มต้นจากการยอมรับว่า “เรา” อาจเป็นส่วนหนึ่งของปัญหา และต้องรับผิดชอบร่วมกัน ในการสร้างความเป็นธรรมทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศสภาพ และ ฯลฯ ในห้องเรียนและโรงเรียน

ครูตั้งคำถามต่อตนเอง

- อัตลักษณ์อะไรบ้าง ที่เป็นพลังอำนาจที่ฉันได้มาโดยไม่ต้องทำอะไร (พิจารณาฐานะด้านเชื้อชาติ เพศสภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ ความสามารถ และสัญชาติ)
- อัตลักษณ์อะไรบ้าง ที่ฉันได้มาโดยต้องลงทุนลงแรง (ปริญญา หรือประกาศนียบัตรด้านวุฒิการศึกษา รางวัล เกียรติยศ ฐานะหรือการยอมรับในสังคม ประสบการณ์ชีวิต)

- คนอื่นมองว่าตัวฉันเป็นอย่างไร (ในเชิงยกย่อง หรือเชิงตัดสิน
อัตลักษณ์ของฉันไปกดทับคนอื่นอย่างไรบ้าง)
- ฉันกำลังต้องการล้มล้างอะไร ต้องการบรรลุเป้าหมายอะไร
(ต้องการลบประวัติอะไรของครอบครัว หรือของตนเอง ต้องการ
ต่อต้านอะไร ต้องการเปลี่ยนอคติหรือกระบวนทัศน์อะไรของ
ตนเอง เพื่อประโยชน์ของนักเรียน)

เป็นต้น

เพศวิถีผู้ใหญ่มากขนาดอำนาจ

“Adulthood” ซึ่งหมายถึงการที่ผู้ใหญ่ใช้อำนาจกดทับหรือมองว่า
เยาวชนมีคุณค่าน้อยกว่า จากสภาพ “ยังไม่โต” หรือ “ยังไม่มีประสบการณ์”
แนวคิดนี้ฝังลึกในวัฒนธรรมโรงเรียนและสังคม ทำให้เสียงของนักเรียน
ถูกทำให้เงียบหรือไม่ถูกนับว่าเป็นความรู้

การต่อต้าน Adulthood ต้องเริ่มจากการเปลี่ยนความเชื่อของครู
และผู้ใหญ่ สู่ความเชื่อว่า เยาวชนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์
และนำเสนอแนวทางเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่า ครูควรตั้งใจฟังอย่างแท้จริง
เชื่อมั่นในศักยภาพของนักเรียน และออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่ให้ศิษย์
มีอำนาจในการกำหนดทิศทางของตนเอง (agency)

ตัวอย่างเชิงปฏิบัติที่เสนอคือการเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์
ระหว่างครูกับนักเรียน จากแนวตั้งเป็นแนวราบ สร้างวัฒนธรรมของการ
เคารพ ความร่วมมือ และการเรียนรู้ร่วมกัน การต่อต้าน Adulthood ไม่ได้
หมายถึงการล้มล้างอำนาจของครู แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ใหม่
ที่มีพื้นฐานบนความเสมอภาค การยอมรับ และความหวังร่วมกัน
ต่อการเปลี่ยนแปลงการศึกษาให้ดีขึ้น จากภายในห้องเรียนเอง

ครูตัวอย่าง

มีตัวอย่างจริงจากห้องเรียนของครูหลายคนที่ได้ประยุกต์ใช้แนวคิด Transformative Student Voice (TSV) เพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีการสอนและความสัมพันธ์กับนักเรียน โดยเน้นการให้นักเรียนมีบทบาทกำหนดการเรียนรู้ของตนเอง และมีส่วนร่วมในการพัฒนาห้องเรียนอย่างเป็นรูปธรรม

ครูแต่ละคนสร้างสรรค์พื้นที่ให้นักเรียนได้ตั้งคำถาม สังเกต และสะท้อนความรู้สึกต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในโรงเรียนและสังคม บางห้องเรียนใช้การอภิปราย การเขียนสะท้อนความคิด หรือการออกแบบโครงการของตนเอง ครูเหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “Facilitator” มากกว่าผู้บรรยาย ถ่ายทอดเนื้อหาเพียงด้านเดียว

ตัวอย่างเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าเมื่อครูตั้งใจฟังเสียงของนักเรียนจริงๆ และมองพวกเขาเป็น “ผู้พัฒนาร่วม” (co-constructors of knowledge) นักเรียนจะกล้าคิด กล้าสร้าง และมีพลังในการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ทั้งยังช่วยให้ห้องเรียนกลายเป็นพื้นที่ประชาธิปไตยที่แท้จริง ซึ่งส่งผลดีต่อการเรียนรู้เชิงลึกและการพัฒนาทักษะชีวิตของนักเรียนในระยะยาว

คำแนะนำวิธีสร้างความตระหนักรู้ในตนเอง

ครูและผู้ใหญ่ต้องพัฒนาการตระหนักรู้ในตนเอง (self-awareness) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกับนักเรียน โดยเฉพาะในบริบทที่ครูมีอำนาจเหนือกว่านักเรียนอย่างเป็นระบบ เช่น เรื่องอายุ เชื้อชาติ เพศ หรือชนชั้นทางสังคม

คำแนะนำสำคัญ ได้แก่ การตรวจสอบอคติที่ตนเองอาจมีอยู่โดยไม่รู้ตัว (implicit bias) การฟังเสียงของนักเรียนอย่างลึกซึ้งโดยไม่ตัดสินล่วงหน้า การยอมรับข้อผิดพลาดของตนเอง และการพยายามเรียนรู้จากประสบการณ์ของนักเรียน นอกจากนี้ยังแนะนำให้ครูสะท้อนตนเองผ่านการเขียน การสนทนาในชุมชนของครูที่ปลอดภัย และการตั้งคำถามต่ออำนาจที่ตนเองมีอยู่ในห้องเรียน

ทั้งหมดนี้คือการวางรากฐานที่จำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน จากแบบบนลงล่าง (top-down) ไปสู่ความร่วมมือที่ให้คุณค่าสติปัญญาและประสบการณ์ของเยาวชนอย่างแท้จริง เพื่อให้ Transformative Student Voice (TSV) เกิดขึ้นได้จริงในห้องเรียน

สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง

พฤติกรรมที่ครูควรหลีกเลี่ยงในช่วงเริ่มต้นของการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ได้แก่ การเร่งรีบเข้าสู่กิจกรรมโดยไม่พัฒนาการตระหนักรู้ในตนเองก่อน การแสดงท่าทีเปิดรับเพียงผิวเผิน แต่ยังคงใช้อำนาจควบคุม การมองเสียงของนักเรียนเป็นสิ่งที่ตกแต่ง หรือเพียงใช้เป็นกลยุทธ์บริหาร และการไม่รับฟังเสียงวิพากษ์หรือความเจ็บปวดจากนักเรียนอย่างจริงจัง

การละเลยประเด็นด้านอำนาจ อคติ และความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างอาจทำให้กระบวนการ Student Voice กลายเป็นการทำซ้ำวัฒนธรรมเดิมที่กดทับเสียงของเยาวชนโดยไม่ตั้งใจ ครูต้องตั้งใจฟังอย่างลึกซึ้งและพร้อมเปลี่ยนแปลงตนเองเป็นอันดับแรก จึงจะสามารถสร้างพื้นที่ที่ปลอดภัยและมีความหมายให้นักเรียนได้อย่างแท้จริง

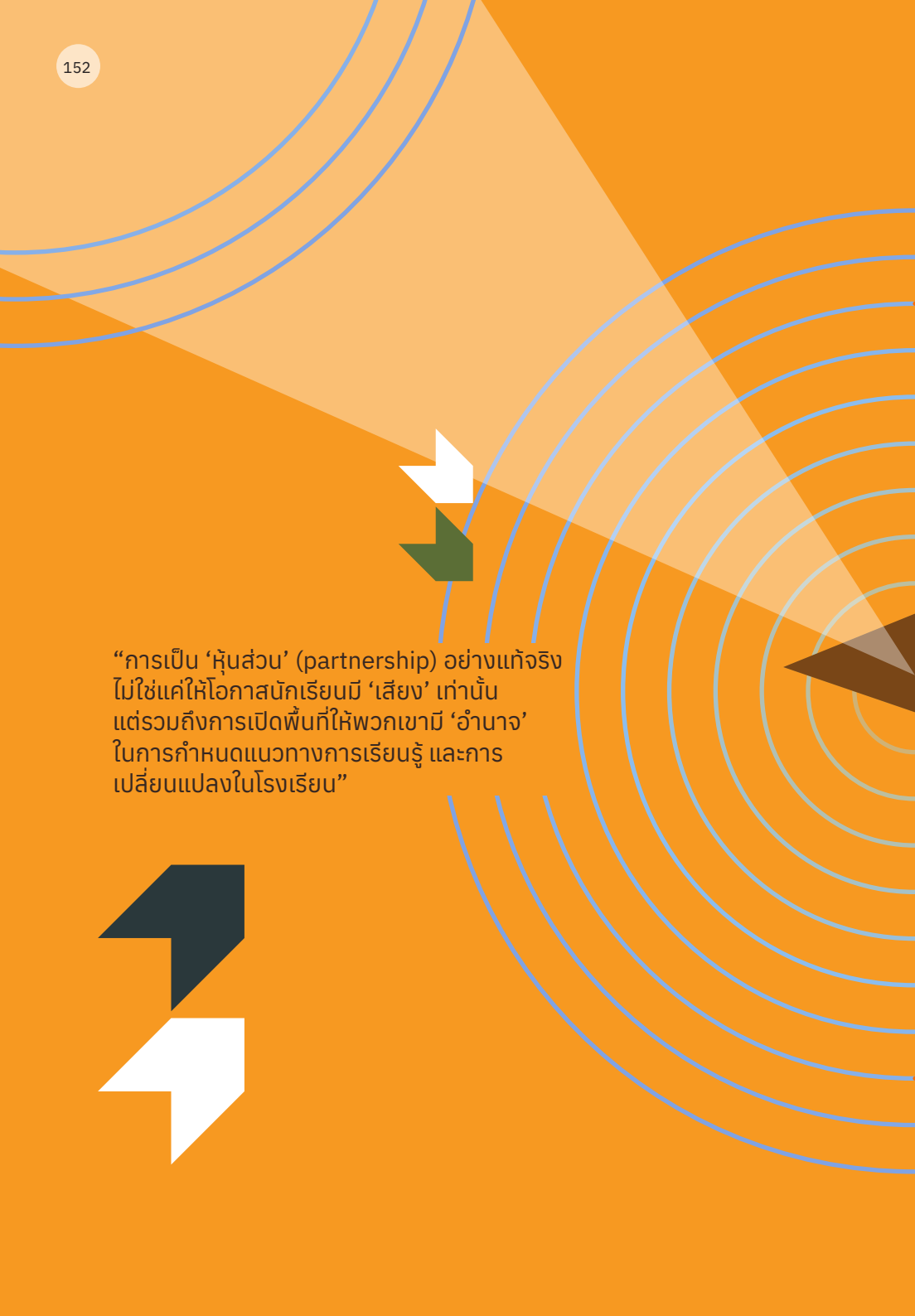
สรุป

การเริ่มต้นสร้างวัฒนธรรมของ Student Voice จำเป็นต้องเริ่มจากการพัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองของครู โดยเฉพาะเรื่องอำนาจ อคติ และบทบาทของตนในโครงสร้างการศึกษาแบบเดิม ครูต้องกล้ายอมรับความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชน และตั้งใจฟังเสียงนักเรียนอย่างลึกซึ้ง

การเรียนรู้เรื่อง Race, Power และ Privilege เป็นแกนสำคัญที่ช่วยให้ครูไม่เพียงเข้าใจตนเอง แต่ยังเข้าใจบริบทที่นักเรียนต้องเผชิญ การต่อต้านAdulthood และการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนมีบทบาทนำในห้องเรียนจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในระบบการศึกษา ครูควรมองตนเองเป็นผู้ร่วมเรียนรู้ ไม่ใช่ผู้ควบคุมความรู้ และต้องพัฒนา “Growth Mindset” ตลอดเวลา ทั้งนี้จุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนคือ ความกล้าในการตั้งคำถามต่อวิถีคิดเดิมๆ ของตนเอง

ก้าวต่อไปหลังจากที่ครูได้พัฒนาความตระหนักรู้ในตนเองแล้ว ขั้นตอนถัดไปคือการสร้าง “ความร่วมมือที่แท้จริง” (authentic partnership) ระหว่างครูกับนักเรียน โดยเน้นการสร้างความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการยอมรับว่าเยาวชนเป็นหุ้นส่วนที่มีคุณค่าในการออกแบบการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน บทต่อไปจะนำผู้อ่านสู่แนวทางการร่วมมือกับนักเรียนอย่างเป็นระบบเพื่อสร้างพลังการเปลี่ยนแปลงร่วมกันในห้องเรียนและชุมชนการเรียนรู้

The background is a solid orange color. It features several concentric circles in a light blue color, centered on the right side of the page. There are also several arrows: a white arrow pointing right and a green arrow pointing down, both located in the upper middle section; a large dark blue arrow pointing up and to the right, and a white arrow pointing down and to the right, both located in the bottom left corner; and a dark brown arrow pointing right, located on the right side of the page, partially overlapping the concentric circles.

“การเป็น ‘หุ้นส่วน’ (partnership) อย่างแท้จริง
ไม่ใช่แค่ให้โอกาสนักเรียนมี ‘เสียง’ เท่านั้น
แต่รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้พวกเขามี ‘อำนาจ’
ในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้ และการ
เปลี่ยนแปลงในโรงเรียน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

11

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

2

สร้างหุ่นส่วน
นักเรียน-ครู

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 11 ตีความจากหนังสือ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 2 Forming Authentic Student-Educator Partnership รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การสร้างความร่วมมือที่แท้จริงระหว่างนักเรียนและครูในการเปลี่ยนแปลงการศึกษาอย่างมีความหมาย จุดเน้นสำคัญคือการละทิ้งกรอบความสัมพันธ์แบบอำนาจนิยมที่ผู้ใหญ่เป็นฝ่ายควบคุม แทนที่ด้วยความสัมพันธ์ที่มีความเท่าเทียม เคารพซึ่งกันและกัน และฟังเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง การเป็น “หุ้นส่วน” (partnership) อย่างแท้จริงไม่ใช่แค่ให้โอกาสนักเรียนมี “เสียง” เท่านั้น แต่รวมถึงการเปิดพื้นที่ให้พวกเขามี “อำนาจ” ในการกำหนดแนวทางการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียน

ควรควรเริ่มจากการตั้งคำถามสู่การสะท้อนคิด ต่อบทบาทและอคติของตนเอง สร้างพื้นที่ปลอดภัยในการสื่อสาร เปิดโอกาสให้นักเรียนสะท้อนประสบการณ์ชีวิตของตน และร่วมกันออกแบบการเรียนรู้ ตลอดจนส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์การเป็นผู้เปลี่ยนแปลงของนักเรียนอย่างเป็นระบบ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาโรงเรียนที่ยุติธรรม มีส่วนร่วม และตอบโจทย์สังคมในยุคเปลี่ยนผ่านอย่างแท้จริง

หลายบทบาทของผู้นำ

บทบาทของครูในการเป็นผู้นำที่ส่งเสริม “เสียง” และ “อำนาจ” ของนักเรียนในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน ไม่ใช่ผู้นำแบบสั่งการ แต่เป็นผู้นำที่สร้างพฤติกรรม “เอื้อ” (empower) ให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง ผ่านการสร้างความสัมพันธ์แบบหุ้นส่วนกับนักเรียน

บทบาทของครูในการนำการเปลี่ยนแปลง มี 4 บทบาท ได้แก่
 1) ผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ที่สร้างพื้นที่ให้เสียงของนักเรียน
 เกิดขึ้น 2) ผู้ร่วมเรียนรู้ (co-learner) ที่เดินทางเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน
 3) ผู้สะท้อนกลับ (critical friend) ที่ช่วยนักเรียนขยายมุมมองอย่างวิพากษ์
 และ 4) ผู้ร่วมสร้าง (co-conspirator) ที่ยืนเคียงข้างนักเรียนในการ
 เปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

วิธีการสร้างฉันทามติ ในหลักสูตร CCI เมื่อจะต้องตัดสินใจ

- จัดทำรายการทางเลือก (เป็นสไลด์ บนกระดาน หรือในกระดาษ
 ชาร์ต) เพื่อให้เห็นง่าย
- อภิปรายแต่ละทางเลือก ว่ามีข้อมูลหลักฐานสนับสนุนอย่างไร
 บ้าง จากผลงาน หรือการวิจัยที่มีการดำเนินการ และตั้งคำถาม
 - หากเลือกแนวทางนี้ คุณยอมรับได้ไหม
 - คุณยินดีช่วยสนับสนุนเพื่อนๆ ในการวิจัยเรื่องนี้ไหม
 - คุณพร้อมที่จะเป็นส่วนหนึ่งของการแก้ปัญหานี้ไหม
- หลังการอภิปราย ตัดทางเลือกที่มีคนตอบว่า “ไม่” ออกไป หวังว่า
 จะเหลือทางเลือกอีก 2-3 ทางเลือก
 - สมาชิกแต่ละคนให้คะแนนแต่ละทางเลือก
 1) ใช่แน่ๆ 2) ชอบ 3) ไม่แน่ใจ 4) ไม่เอา
- อภิปรายผลการลงคะแนน ตัดทางเลือกที่ละทางเลือก จนได้
 ฉันทามติ ซึ่งหมายความว่าทุกคนยอมรับได้

หัวใจสำคัญคือการที่ครูต้องละอัตตา ไม่ยึดติดกับอำนาจดั้งเดิม
 และเปิดรับการนำ (ร่วม) ของนักเรียนอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นการปลดล็อก
 ศักยภาพของทั้งนักเรียนและครูให้กลายเป็น “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”
 ร่วมกันในโรงเรียน

ยอมรับความเปราะบางหรือความไม่สมบูรณ์แบบ

การที่ครูและนักเรียนต่างเปิดเผยความเปราะบาง (vulnerability) หรือความไม่สมบูรณ์แบบของตนเอง อย่างจริงใจ เพื่อสร้างความไว้วางใจ และความสัมพันธ์ที่แท้จริงในการทำงานร่วมกัน เป็นเรื่องสำคัญ

การเปิดเผยความไม่สมบูรณ์แบบ ความสงสัย หรือแม้แต่ความกลัว ของครู ไม่ใช่การลดคุณค่า แต่เป็นการสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ครูจึงควรตั้งใจฟัง รับรู้ความรู้สึก และให้คุณค่ากับประสบการณ์ของนักเรียน โดยไม่พยายามควบคุมหรือแก้ไขทันที

ขณะเดียวกัน นักเรียนก็ต้องได้รับการสนับสนุนให้กล้าเปิดเผยมุมมองส่วนตัว โดยรู้สึกรว่าเสี่ยงของตนเองมีความหมายในพื้นที่นั้น ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อครูแสดงความเปราะบางเป็นตัวอย่าง การสร้างความเปราะบางร่วมกันนี้จึงเป็นรากฐานสำคัญของความร่วมมือที่แท้จริง และเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่ลึกซึ้งทั้งในระดับบุคคลและในระบบโรงเรียน

พิธีกรรมในชุมชนห้องเรียน

พิธีกรรมในชุมชน (community rituals) ห้องเรียน มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือและความไว้วางใจระหว่างนักเรียนกับครู

พิธีกรรมเหล่านี้หมายถึงกิจกรรมหรือการปฏิบัติที่ทำอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเปิดวงสนทนา การแบ่งปันเรื่องราวส่วนตัว การตั้งคำถามสะท้อนคิด รวมทั้งการกล่าวขอบคุณกันในตอนท้ายของแต่ละสัปดาห์ จุดประสงค์คือ การทำให้ทุกคนรู้สึกมีตัวตน มีคุณค่า และเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและสนับสนุนซึ่งกันและกัน

เมื่อชุมชนห้องเรียนมีพิธีกรรมร่วมกันอย่างจริงจัง นักเรียนจะกล้าแสดงออกมากขึ้น กล้าคิดต่าง และสามารถเชื่อมโยงกันในระดับอารมณ์และคุณค่าร่วม ทำให้การเรียนรู้และการลงมือเปลี่ยนแปลงร่วมกันมีพลังและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น พิธีกรรมจึงไม่ใช่เรื่องเล็ก แต่เป็นเครื่องมือเปลี่ยนวัฒนธรรมของห้องเรียนไปสู่ความเป็นประชาธิปไตยและความเป็นมนุษย์ร่วมกัน

ข้อตกลงและการตัดสินใจกลุ่ม

การสร้างข้อตกลงร่วม (group agreements) และกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน (collaborative decision-making) ระหว่างนักเรียนกับครูเป็นรากฐานสำคัญของความร่วมมือแบบจริงจัง (authentic partnership)

ข้อตกลงร่วมไม่ใช่กฎที่ตั้งจากฝ่ายครูฝ่ายเดียว แต่เป็นกติกาทางสังคมที่ทุกคนร่วมกันกำหนด ผ่านการสนทนา สะท้อนความคาดหวัง ความกลัว และความต้องการของแต่ละคน เพื่อให้ห้องเรียนเป็นพื้นที่ปลอดภัย สร้างสรรค์ และเท่าเทียม ตัวอย่างข้อตกลง เช่น การไม่ดัดบดกัน การเคารพเสียงของทุกคน หรือการยอมรับความผิดพลาดของตนเอง

แนวทางการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การใช้ฉันทามติ (consensus-based decision-making) ที่ให้ทุกเสียงมีความหมายอย่างแท้จริง ไม่ใช่เพียงการโหวตเสียงข้างมาก วิธีการนี้เน้นการฟังเชิงลึก การเจรจา การยืดหยุ่น และการปรับตัวร่วมกัน ซึ่งไม่เพียงทำให้ทุกคนรู้สึกมีอำนาจร่วมในการกำหนดทิศทาง แต่ยังเป็นการเรียนรู้ทักษะประชาธิปไตยและการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

กระบวนการนี้อาจใช้เวลา ต้องอาศัยความอดทน ความตั้งใจ และภาวะผู้นำที่เปิดกว้างของทั้งนักเรียนและครู อย่างไรก็ตาม การลงทุนด้านเวลาและความพยายามนี้จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและความเป็นเจ้าของร่วมในห้องเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืน

การสร้างข้อตกลงและกระบวนการตัดสินใจร่วมกัน ไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือการบริหารจัดการชั้นเรียน แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมแห่งความเป็นมนุษย์ การยอมรับ และการเติบโตไปด้วยกันของทุกคนในชุมชนการเรียนรู้

สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง

- ครูทำตัวเป็นผู้รู้เหนือนักเรียน
- มองภาวะผู้นำเป็นความสำเร็จ ไม่มองเป็นโอกาสเรียนรู้
- ไม่เคารพต่อข้อตกลงของกลุ่ม

สรุป

ข้อเรียนรู้ของครู

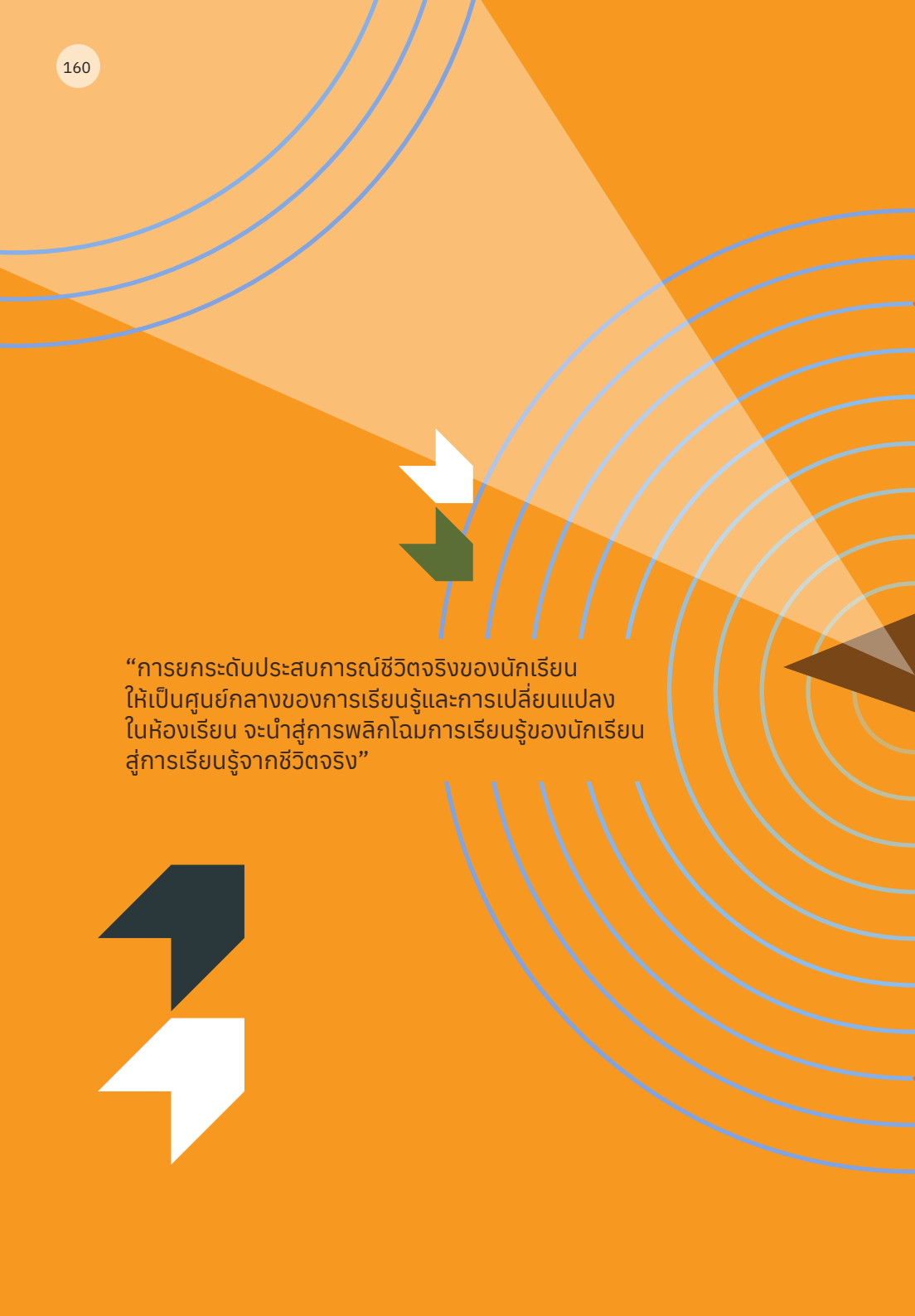
- สร้างหุ้นส่วนนักเรียน-ครูที่มีความหมาย โดยครูยินดีแบ่งปันอำนาจกับนักเรียน
- ปฏิบัติตามหลักการแบ่งปันอำนาจ เพื่อพัฒนาความเป็นหุ้นส่วนนักเรียน-ครู ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
- สร้างความไว้วางใจ (trust) ต่อกันและกัน

- แสดงความเปราะบางหรือความเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์แบบ และจริงใจต่อนักเรียน เพื่อสร้างความไว้วางใจ

กลยุทธ์ของครู

- *บทบาทผู้นำ* เปิดโอกาสให้นักเรียนได้หมุนเวียนกันแสดงบทบาทในห้องเรียน หรือในโครงการ เช่นบทบาท ผู้อำนวยการความสะอาด ผู้จับเวลา ผู้จัดการวัสดุ ผู้ออกแบบการสำรวจ ผู้จัดกำหนดการ นักวิจัยภาคสนาม นักวิเคราะห์ หัวหน้า ผู้ประสานงาน ผู้ดูแลความก้าวหน้าของงาน เป็นต้น
- *การแสดงพฤติกรรมที่สะท้อนว่าครูเป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์แบบ* ให้เห็นว่ากิจกรรมต่างๆ ดำเนินไปตามความเป็นจริง ครูเป็นปุถุชน ไม่ใช่เทวดา เพื่อให้นักเรียนมีความมั่นใจและจริงใจต่อตนเอง ไม่กลัวความผิดพลาดหรือล้มเหลว
- *พิธีกรรมในชุมชนชั้นเรียน* เช่น พิธีเปิดชั้นเรียน พิธีสะท้อนคิด หลังแต่ละคาบเรียน พิธีขอบคุณต่อกันและกันก่อนเลิกเรียน ในแต่ละวัน ให้นักเรียนหมุนเวียนกันเป็นผู้นำ
- *ข้อตกลงกลุ่ม และการตัดสินใจ* สนับสนุนให้นักเรียนร่วมกัน กำหนดกติกา และดำเนินการบรรลุข้อตกลงกันเอง

“การยกระดับประสบการณ์ชีวิตจริงของนักเรียน
ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง
ในห้องเรียน จะนำไปสู่การพลิกโฉมการเรียนรู้ของนักเรียน
สู่การเรียนรู้จากชีวิตจริง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

12

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

3

ยกระดับ
ประสบการณ์ชีวิต
ของนักเรียน

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 12 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 3 *Elevating Students' Lived Experience* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การยกระดับประสบการณ์ชีวิตจริงของนักเรียน ให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน จะนำสู่การพลิกโฉมการเรียนรู้ของนักเรียน สู่การเรียนรู้จากชีวิตจริง เชื่อมโยงชีวิตจริงกับการเรียนรู้เชิงวิชาการ ซึ่งจะนำสู่การพลิกโฉมการศึกษาในภาพใหญ่

ครูควรเลิกมองนักเรียนจากกรอบ “ขาดแคลน” เปลี่ยนเป็นเห็นว่านักเรียนทุกคนมี “ทุนทางวัฒนธรรม” (cultural wealth) ซึ่งประกอบด้วยประสบการณ์ ความรู้ ภูมิหลัง และวิธีมองโลก (ตามแบบของนักเรียน) และมองว่านักเรียนเป็นผู้มีศักยภาพทางปัญญา สังคม และอารมณ์ การยอมรับและเชื่อมั่นในประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน จะช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่มีพลัง และเปิดพื้นที่ให้การเรียนรู้เกิดจากเรื่องจริง ชีวิตจริงของนักเรียน ไม่ใช่แค่จากตำรา

ครูสามารถใช้วิธีต่างๆ เช่น “Pláticas” หรือการพูดคุยอย่างลึกซึ้ง และกิจกรรม “Story Circles” เพื่อให้นักเรียนได้แบ่งปันเรื่องราวของตน เพื่อให้การเรียนรู้เกิดจากความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และการฟังอย่างแท้จริง ทั้งนี้การให้คุณค่าเสียงของนักเรียนไม่ได้เป็นเพียงเรื่องของความเมตตา แต่เป็นกระบวนการจากความเชื่อว่า นักเรียนมีสิทธิในการกำหนดความหมายของการเรียนรู้ของตนเอง

การยกระดับประสบการณ์ของนักเรียน เป็นการต่อต้านโครงสร้างแบบเดิมที่กดทับยับยั้งเสียงของเยาวชน และเป็นการวางรากฐานสู่การ

เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และความยุติธรรมในโรงเรียนที่เป็นโครงสร้างแบบใหม่

พัฒนาการด้านสังคมการเมือง

การพัฒนาความตระหนักทางสังคมและการเมืองของนักเรียน เน้นให้นักเรียนเข้าใจว่าประสบการณ์ชีวิตของตนเกี่ยวข้องกับโครงสร้างอำนาจสถาบัน และประเด็นความยุติธรรม ผ่านการตั้งคำถามกับสิ่งที่เคยชิน มองเห็นความไม่เป็นธรรม และกล้าลงมือเปลี่ยนแปลงโลกรอบตัว

ข้อเรียนรู้

จากประสบการณ์ของครู 3 คน ตามที่เล่าในหนังสือ Transformative Student Voice สรุปเป็นข้อเรียนรู้ได้ 3 ประการ คือ

ทำความเข้าใจความอึดอัดขัดข้อง การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนเล่าเรื่องและสะท้อนประสบการณ์ชีวิต อาจทำให้ครูรู้สึกไม่สบายใจ เพราะเรื่องราวเหล่านั้นมักเกี่ยวข้องกับอำนาจ การเหยียดหยาม หรือการถูกกดทับ แต่ครูจำเป็นต้องยอมรับความรู้สึกไม่สบายใจนี้ เพื่อสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่แท้จริงและเปลี่ยนแปลงได้ ครูควรฝึกฟังด้วยความตั้งใจและเปิดใจยอมรับว่าอารมณ์ ความไม่รู้ หรือข้อผิดพลาดของตนเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน

ไม่ยอมแพ้ การสร้างพื้นที่ให้นักเรียนมีเสียงและอำนาจในชั้นเรียนเป็นกระบวนการที่ยากและอาจเต็มไปด้วยความล้มเหลวหรือความไม่แน่นอน ครูและนักเรียนอาจรู้สึกท้อถอยหรือสงสัยในระหว่างทาง สิ่งสำคัญคือการอดทน อดกลั้น และยึดมั่นในเป้าหมายร่วมในการสร้างความเปลี่ยนแปลง

ครูต้องมองเห็นคุณค่าในกระบวนการ แม้ผลลัพธ์จะไม่ชัดเจนหรือสมบูรณ์แบบ และเชื่อว่าการเรียนรู้ร่วมกันจะนำไปสู่การเติบโตทั้งของนักเรียนและตนเอง

สร้างความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจต่อกัน ความไว้วางใจที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงลึกระหว่างครูกับนักเรียนเป็นรากฐานสำคัญของการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน ครูต้องแสดงออกถึงความจริงใจ รับฟัง และยอมรับมุมมองของนักเรียนอย่างแท้จริง เพื่อสร้างบรรยากาศที่นักเรียนรู้สึกปลอดภัยกล้าแสดงออกและรู้ว่าตนมีคุณค่า ความไว้วางใจไม่สามารถเร่งรัดได้ แต่ต้องสร้างผ่านการสื่อสารที่สม่ำเสมอ การเคารพซึ่งกันและกัน และความเสมอภาคในการมีส่วนร่วม

กลยุทธ์สร้างพื้นที่

ครูควรวางโครงสร้างห้องเรียนให้เอื้อต่อการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของนักเรียน เช่น จัดที่นั่งแบบวงกลม ใช้คำถามปลายเปิด สร้างบรรยากาศที่นักเรียนรู้สึกว่าเสียงของตนมีคุณค่า และมีพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทั้งนี้เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีบทบาทเป็นผู้นำการเรียนรู้ร่วมกับครู

บทกวี “ฉันคือ”

บทกวี “I am” เป็นกิจกรรมเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงตัวตน ประสบการณ์ชีวิต และมุมมองของตนอย่างสร้างสรรค์ กิจกรรมนี้ช่วยให้นักเรียนรู้จักและเข้าใจกันมากขึ้น เสริมสร้างความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม และทำให้เสียงของนักเรียนได้รับการรับฟังอย่างจริงจัง เป็นอีกหนึ่งวิธีที่

ส่งเสริมความเป็นมนุษย์และศักยภาพของนักเรียนในการมีส่วนร่วมในชั้นเรียนอย่างมีพลัง

วงกลมปัญหา (problem circle)

เป็นกระบวนการสร้างพื้นที่ปลอดภัย เพื่อให้นักเรียนสามารถอภิปรายปัญหาส่วนตัว สังคม หรือที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนอย่างลึกซึ้ง โดยให้นักเรียนและครูนั่งเป็นวงกลม ผลัดกันบอกปัญหาของตน

“Problem Circles สนับสนุนให้เกิดการฟังอย่างตั้งใจ ความเห็นอกเห็นใจ และการเข้าใจซึ่งกันและกันในกลุ่ม สร้างความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และความไว้วางใจระหว่างนักเรียนกับครู ช่วยให้นักเรียนรู้สึกว่าคุณคือนั่นเป็นเจ้าของการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียน กระบวนการนี้ยังเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของการพัฒนาเชิงสังคม-อารมณ์ (social-emotional learning) และการสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่เน้นความยุติธรรมและความเป็นธรรม

วาทกรรมสวนกลับ

ส่งเสริมให้นักเรียนได้เล่าเรื่องจากประสบการณ์ของตนเอง เพื่อท้าทายกรอบคิด กระแสหลัก หรือเรื่องเล่าครอบงำที่มักลดทอนคุณค่าความสามารถ และศักยภาพของนักเรียน โดยเฉพาะนักเรียนจากกลุ่มที่ถูกกดทับ (marginalized groups) การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้สร้างและแบ่งปัน Counternarratives คือการยืนยันอัตลักษณ์และเสียงของพวกเขาเป็นกระบวนการฟื้นฟูพลังภายใน (healing) และเป็นรูปแบบหนึ่งของการต่อต้านเชิงสร้างสรรค์ (constructive resistance)

ครูมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดการเล่าเรื่อง เช่น การเขียนบันทึกเชิงสะท้อน บทกวี การจัดเวทีเล่าเรื่อง หรือการใช้สื่อดิจิทัล ทั้งนี้ ความสำเร็จของกระบวนการขึ้นอยู่กับ การสร้างความไว้วางใจ ความปลอดภัยทางอารมณ์ และการยอมรับความหลากหลายอย่างแท้จริง Counternarratives ไม่เพียงทำให้นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่การเรียนรู้ แต่ยังสามารเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจในห้องเรียน และเปิดประตูสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในโรงเรียนและชุมชนด้วย

ประสบการณ์ชีวิต

ประสบการณ์ตรงของนักเรียนคือแหล่งข้อมูลสำคัญที่มีคุณค่าทางปัญญา และเป็นฐานในการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย การฟังและให้ความสำคัญกับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน ไม่ใช่เพียงการแสดง ความเห็นใจ แต่เป็นการแสดงความยอมรับว่านักเรียนมีความรู้ มีมุมมอง และมีสิทธิที่จะร่วมออกแบบการเรียนรู้ ครูควรปรับบทบาทจากผู้ควบคุม มาเป็นผู้ร่วมเรียนรู้และร่วมสร้างความรู้ผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและ เท่าเทียม การยอมรับ Lived Experience ยังช่วยลดอคติ สร้างพื้นที่ ปลอดภัย และปลดปล่อยเสียงของนักเรียนให้มีบทบาทอย่างแท้จริงในการ เปลี่ยนแปลงห้องเรียนและโรงเรียน

ความอึดอัดขัดข้อง

ความไม่สบายใจหรือความรู้สึกตึงเครียดที่เกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนและครูเผชิญหน้ากับประเด็นทางสังคมที่ซับซ้อน เช่น อำนาจ อัตลักษณ์ และความ ไม่เท่าเทียม เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ที่เปลี่ยนแปลงตนเอง อย่างลึกซึ้ง Discomfort ไม่ใช่สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง แต่เป็นจุดเริ่มต้นของ

การเติบโตและการตั้งคำถามต่อกรอบคิดเดิม ครูควรสร้างพื้นที่ปลอดภัยที่เอื้อให้เกิดการพูดคุยอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ปิดกั้นความรู้สึกเจ็บปวดหรือไม่มั่นคง ทั้งยังควรตระหนักว่าความรู้สึกเหล่านี้จะไม่เท่ากันในแต่ละคน เพราะอิงอยู่กับประสบการณ์ชีวิตและโครงสร้างทางสังคม การทำงานร่วมกันบนฐานของความไว้วางใจและความกล้าหาญจะช่วยให้ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกับ Discomfort และเปลี่ยนมันเป็นพลังในการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงสังคม

กติการ่วม มีการสร้างกติกาพื้นฐานร่วมกันในชั้นเรียนเพื่อส่งเสริมความปลอดภัย ความไว้วางใจ และการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการเรียนรู้แบบเปลี่ยนแปลง กติกาเหล่านี้ควรพัฒนาขึ้นโดยนักเรียนร่วมกับครู ไม่ใช่เพียงครูเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียว เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกัน

ตัวอย่างของกติกาพื้นฐานที่เสนอ ได้แก่ การฟังอย่างตั้งใจโดยไม่ขัดจังหวะ, เคารพในความแตกต่างของประสบการณ์และความคิดเห็น, ใช้ถ้อยคำที่ไม่ตัดสินผู้อื่น, กล้าแสดงความคิดเห็นแม้ไม่แน่ใจ และเปิดใจเรียนรู้จากความผิดพลาดของตนเองและผู้อื่น กติกาเหล่านี้ไม่ควรตายตัว แต่ควรได้รับการทบทวนและปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอโดยทุกฝ่ายในชั้นเรียน เพื่อให้สอดคล้องกับความสัมพันธ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป การตั้งกติกาพื้นฐานไม่ใช่เพียงการควบคุมพฤติกรรม แต่เป็นการสร้างวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างมีคุณค่า และเอื้อให้เกิดบทสนทนาและการเรียนรู้อย่างแท้จริง

แนวทางยกระดับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียน เคล็ดลับในการยกระดับประสบการณ์ชีวิตของนักเรียนคือ ผู้ใหญ่ควรเริ่มแบ่งปันประสบการณ์ของตนเองก่อน เพื่อสร้างความไว้วางใจและเป็นตัวอย่างที่ดี

ควรใช้เวลาเพียงพอในการคิด แบ่งปัน และประมวลผล เพราะกระบวนการนี้ต้องใช้ความอดทน พร้อมเตรียมรับมือกับปัญหา เช่น นักเรียนพยายามหาคำตอบที่สมบูรณ์แบบ เติบโตแรงกดดันจากผู้ใหญ่ หรือรู้สึกสิ้นหวังได้ง่าย

สิ่งที่ต้องเลี่ยง สิ่งที่เราควรหลีกเลี่ยงในช่วงนี้ได้แก่ ความสมบูรณ์แบบ เพราะยังอยู่ในขั้นตอนการเรียนรู้ ไม่ใช่การแก้ปัญหา, แรงกดดันโดยเฉพาะจากผู้ใหญ่ที่อาจพยายามลดทอนความรับผิดชอบของระบบโรงเรียน หรือสังคม และคาดหวังผลลัพธ์ที่ชัดเจนจากนักเรียน, และความสิ้นหวังเนื่องจากกระบวนการนี้เต็มไปด้วยอุปสรรค จึงควรรักษาทัศนคติที่มีความหวังไว้ให้มากที่สุด

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- ประสบการณ์ตรงในชีวิตของนักเรียน สามารถนำสู่การค้นพบปัญหาและโครงการพัฒนาความเป็นธรรมทางสังคม
- การนำประสบการณ์ดังกล่าว มาทำความเข้าใจ แลกเปลี่ยน และไกล่เกลี่ย ควรทำอย่างระมัดระวังและตั้งใจ
- ต้องสร้างบรรยากาศ ที่นักเรียนมีความไว้วางใจ รู้สึกปลอดภัย และมั่นใจที่จะเสนอความรู้สึกนึกคิดต่อประสบการณ์ตรงของตนเอง

The background is a solid teal color. It features several concentric circles in a lighter teal shade, centered on the right side. A large, semi-transparent teal triangle points from the top left towards the center. Within this triangle, there are two arrows: a white one pointing right and a red one pointing down. On the right side, a red arrow points towards the center. In the bottom left corner, there are two large, stylized arrows: a blue one pointing up and to the right, and a white one pointing down and to the right.

“การจัดการบทสนทนาเชิงวิพากษ์
ต้องเคารพศักดิ์ศรีและเสรีภาพของผู้เรียน
ครูควรค่อย ๆ สร้างบรรยากาศแห่ง
ความไว้วางใจและการร่วมสร้างความหมาย”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

13

ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน

4

สนทนา
เชิงวิพากษ์

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 13 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 4 *Having Critical Conversations* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

ทีม Action Civics ที่โรงเรียน John Lewis High School (JLHS) มีชื่อเสียงว่าเป็นทีมที่ขับเคลื่อนโดยนักเรียนอย่างแท้จริง โดยมีผู้นำนักเรียนเป็นผู้วางแผนและจัดการประชุมเองทั้งหมด แม้โค้ชผู้ใหญ่จะร่วมประชุมทุกครั้ง แต่ก็ใช้แนวทางปล่อยมือ ให้พื้นที่นักเรียนเรียนรู้และนำทีมด้วยตนเอง อย่างไรก็ตาม รูปแบบนี้แม้จะเสริมพลังให้กับเยาวชน แต่บางครั้งก็มีความท้าทาย เช่น ในปีหนึ่ง นักเรียนตกลงกันว่าโครงการควรมุ่งเน้นเรื่องความปลอดภัยในโรงเรียน แต่ไม่สามารถระบุประเด็นย่อยได้ชัด หนึ่งในผู้นำนักเรียนพยายามตั้งคำถามเชิงลึก แต่เพื่อนๆ กลับรีบกระโดดไปหาคำตอบ เช่น เสนอใช้เครื่องตรวจจับโลหะ กระเป๋าใส่ หรือสร้างศูนย์ชุมชน โดยยังไม่ได้ทำความเข้าใจสาเหตุรากเหง้าของปัญหา

กรณีนี้สะท้อนถึงความเชื่อมโยงระหว่างบทที่แล้ว ซึ่งเน้น “ประสบการณ์ชีวิต” กับบทใหม่นี้ที่จะเน้น “ความตื่นรู้เชิงวิพากษ์” (critical consciousness) ทั้งสองประเด็นนี้มีความเกี่ยวพันกัน แต่ไม่เหมือนกัน แม้นักเรียนที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจะมีข้อมูลลึกซึ้งจากชีวิตจริง แต่เด็กมักจะไม่ใช่รากเหง้า (root cause) ของปัญหาที่ตนกำลังเผชิญอยู่นั้น

ดังนั้น ผู้ใหญ่หรือครูยังมีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถาม สร้างกิจกรรม และเปิดบทสนทนา เพื่อช่วยให้นักเรียนวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical analysis) เพื่อทำความเข้าใจสาเหตุเชิงโครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังปัญหานั้นๆ การวิเคราะห์เชิงระบบเช่นนี้ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นได้เอง ต้องอาศัยการเรียนรู้

แบบมีโครงสร้างและการพูดคุยอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะในบริบทวัฒนธรรม ที่เน้นความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคลอย่างในสหรัฐฯ สาระในบทนี้ ครอบคลุม แนวคิดของความตื่นรู้เชิงวิพากษ์ (critical consciousness) วิธีสร้าง บทสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical conversation) ในห้องเรียน สิ่งที่ต้อง หลีกเลี่ยง และตัวอย่างจริงจากการสอน

สำนึกเชิงวิพากษ์คืออะไร

จิตสำนึกเชิงวิพากษ์ (critical consciousness) มีรากฐานจาก แนวคิดของ เปาโล เฟรเร (Paulo Freire) นักการศึกษาและนักคิดจาก บราซิล ผู้พัฒนาแนวทางการเรียนรู้ผ่าน “วงวัฒนธรรม” (culture circles) และ “การตั้งคำถาม” (problem-posing education) เพื่อให้ผู้เรียน โดยเฉพาะชาวชนบทที่ยากจน มีทักษะการอ่านเขียน และการ ตระหนักรู้ถึงบทบาทของตนในฐานะนักเปลี่ยนแปลงสังคม แนวคิดนี้เน้น ให้ผู้เรียนเข้าใจทั้ง “คำ” และ “โลก” (the word and the world)

ในบริบทของ YPAR (Youth Participatory Action Research) จิตสำนึกเชิงวิพากษ์เป็นทั้งเงื่อนไขเบื้องต้น และผลลัพธ์ของกระบวนการ เรียนรู้แบบเปลี่ยนแปลง Critical Consciousness ไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นทันที แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องของการตั้งคำถาม การค้นพบ ความตึงเครียด และการเติบโต

สาระสำคัญของจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ มีสองประการคือ หนึ่ง การตั้งคำถามต่อสามัญสำนึกและความเชื่อทั่วไป เช่น แนวคิดเรื่อง “ความสามารถส่วนตัวคือหนทางสู่ความสำเร็จ” (meritocracy) สอง การตระหนักว่าประสบการณ์ส่วนตัวของเราเชื่อมโยงกับโครงสร้าง

สังคม วัฒนธรรม และระบบสถาบัน ซึ่งช่วยลดความรู้สึกโดดเดี่ยว และเปลี่ยนความรู้สึกผิดส่วนตัวให้เป็นปัญหาเชิงระบบ

การเรียนรู้แบบนี้มีพลัง โดยเฉพาะเมื่อเยาวชนได้แบ่งปันประสบการณ์ เช่น กรณีห้องเรียนที่นักเรียนแบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการถูกกีดกันทางเชื้อชาติ แล้วพบว่าความรู้สึกของตนไม่ใช่เรื่องส่วนตัว แต่เป็นประสบการณ์ร่วม การรับรู้เช่นนี้เป็นแรงจูงใจต่อการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม การจัดการบทสนทนาเชิงวิพากษ์ต้องเคารพศักดิ์ศรี และเสรีภาพของผู้เรียน ไม่ใช่การยึดเย็ดมุมมอง หรือชี้นำให้รู้สึกว่าตนถูกกดขี่ ครูควรค่อยๆ สร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจและการร่วมสร้างความหมาย เพราะนักเรียนจำนวนมากเคยชินกับการเรียนแบบผู้รับสาร ไม่ใช่ผู้ร่วมตั้งคำถามหรือผู้ร่วมสร้างความรู้

เริ่มสนทนาเชิงวิพากษ์

การเริ่มต้นบทสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical conversations) จำเป็นต้องมีความตั้งใจและการวางแผนอย่างรอบคอบ เนื่องจากบางครั้งเมื่อเริ่มพูดคุยเรื่องละเอียดอ่อน เช่น ความไม่เท่าเทียมทางเชื้อชาติ อาจเจอกับคำพูดจากนักเรียนบางคนที่ปิดกั้นการมีส่วนร่วมของผู้อื่น เช่น “นักเรียนส่วนใหญ่แค่นี้ก็เกียจ” หรือ “การพูดเรื่องเชื้อชาติเป็นการเหยียดผิว” อีกทั้งยังมีช่องว่างทางประสบการณ์ระหว่างครูกับนักเรียน เช่น นักเรียนที่เป็นคนผิวดำ ละติน อเมริกัน เชื้อสายเอเชีย หรือชนพื้นเมือง มักมีครูที่เป็นผู้เหยียดผิวชาวชนชั้นกลาง ซึ่งอาจทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจ หรือทำให้นักเรียนลังเลที่จะพูดเพราะกลัวทำให้ครูไม่พอใจ

จึงควรมีการเตรียมการเชิงระบบ เช่น ประกาศชัดเจนว่า “เราจะพูดเรื่องการเหยียดเชื้อชาติในชั้นเรียนนี้” และหากยังไม่มีข้อตกลงร่วมเกี่ยวกับการพูดคุยอย่างเปิดเผย ก็ควรร่วมกันจัดทำ รวมถึงการหาวิธีการโต้แย้งอย่างให้เกียรติ เช่น การเชิญเพื่อนครุมาแสดงบทสนทนาหรือใช้วิดีโอประกอบ ตัวอย่างเช่น “ทักษะแสดงความเห็นพ้องอย่างสุภาพ” แล้วชวนนักเรียนสะท้อนสิ่งที่สังเกตเห็น บรรยายากาตเช่นนี้ช่วยให้การสนทนาเชิงวิพากษ์เป็นไปได้อย่างปลอดภัยและมีพลัง

แนะนำกิจกรรม แนะนำให้ใช้ศิลปะ เช่น ดนตรี การ์ตูน และเรื่องสั้น เป็นจุดเริ่มต้นของบทสนทนาเชิงวิพากษ์ เพราะศิลปะไม่เป็นเรื่องส่วนตัว และเปิดโอกาสให้มีการตีความหลากหลาย ดังตัวอย่างเรื่องสั้น ให้นักเรียนอ่านและสะท้อนความเห็น จากนั้นจึงชวนวิเคราะห์ทีละบรรทัด โดยให้ใส่ความหมายของแต่ละบรรทัดลงในสไลด์ที่จัดไว้ พร้อมตั้งคำถามเกี่ยวกับการเลือกคำหรือภาพพจน์ในเรื่องที่สะท้อนความเป็นจริงในชีวิตนักเรียน การสนทนาเช่นนี้อาจใช้เวลาถึง 45 นาทีถึง 1 ชั่วโมง และมักทำให้นักเรียนประหลาดใจที่เข้าใจเรื่องสั้นได้ลึกซึ้งขึ้น สุดท้ายถามนักเรียนว่าทำไมต้องทำกิจกรรมนี้ ซึ่งมักจะได้อะตอบว่าเพื่อฝึกคิดเชิงวิพากษ์ และเป็นตัวอย่างของการสนทนาเชิงลึก หรือเชิงวิพากษ์ ในชั้นเรียน

สนทนาเรื่องการเหยียดชาติพันธุ์เชิงโครงสร้าง

การเริ่มต้นบทสนทนาเชิงวิพากษ์เรื่องการเหยียดชาติพันธุ์เชิงโครงสร้าง (structural racism) อาจเริ่มจากการให้ผู้เรียนสะท้อนประสบการณ์ทางการศึกษา เช่น ความสัมพันธ์กับครู ห้องน้ำที่สะอาด ความปลอดภัย หรือการมีวิชาเรียนเกี่ยวกับชาติพันธุ์มากขึ้น ครูบางคนอาจชี้ชวนให้พิจารณาช่องว่างด้านผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เช่น อัตราการจบการศึกษา การเข้าสู่มหาวิทยาลัย หรือคะแนนสอบ เพื่อกระตุ้น

ให้เห็นถึงปัญหาที่ฝังลึกในระบบ แต่การนำเสนอข้อมูลเหล่านี้อาจทำให้บางคนรู้สึกแย่ หากไม่มีกรอบความเข้าใจหรือผู้ชี้แนะที่มีทักษะ จึงแนะนำให้เริ่มต้นด้วยแนวคิดเรื่อง “ช่องว่างด้านโอกาส” (opportunity gap) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของโอกาสที่นักเรียนแต่ละกลุ่มได้รับตามเชื้อชาติ ชนชั้น ภาษา หรือสถานะพลเมือง มากกว่าที่จะโยนความผิดให้กับตัวนักเรียนล้วนๆ

กิจกรรมช่องว่างด้านโอกาส กิจกรรมเพื่อสำรวจ “ช่องว่างด้านโอกาส” (opportunity gap) มีหลายวิธีที่ช่วยเปิดมุมมองของนักเรียน เช่น ใช้เว็บไซต์ Opportunity Atlas เพื่อดูความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงมหาวิทยาลัยในละแวกต่างๆ หรือใช้ฐานข้อมูลจาก New York Times, ProPublica และ Education Trust การจัดให้นักเรียนไปเยี่ยมชมโรงเรียนใกล้เคียงที่มีทรัพยากรมากกว่า ช่วยให้เกิดการเปรียบเทียบจากประสบการณ์จริง อีกแนวทางหนึ่งคือการใช้ภาพถ่าย ให้นักเรียนถ่ายภาพโรงเรียนของตน เช่น ห้องสมุด โรงอาหาร หรือยิม เพื่อสะท้อนและตั้งคำถามต่อสภาพแวดล้อมที่คุ้นเคย กิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้นักเรียนเห็นปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม ก่อนจะต่อยอดไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์ เช่น อัตราการสำเร็จการศึกษา หรือผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งจะเป็นฐานให้พัฒนาสู่โครงการเปลี่ยนแปลงเชิงปฏิบัติในภายหลัง

อำนวยความสะดวกการสนทนาเชิงวิพากษ์

การนำสนทนาเชิงวิพากษ์ (critical conversations) เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ ผู้สอนควรมีทักษะเฉพาะ เช่น การตั้งคำถามต่อปัญหาเชิงโครงสร้าง และพัฒนาทัศนคติที่เหมาะสม บทนี้ให้คำแนะนำต่อการเป็นผู้อำนวยความสะดวก เช่น การจัดกลุ่ม การใช้คำถามเชิงวิพากษ์เพื่อเปิดประเด็นทางสังคม และการรับมือมุมมองที่ตัดสินหรือมองลบต่อผู้อื่น

เป็น “คุณอำนวย” (facilitator)

การเป็นผู้อำนวยความสะดวกต่อการสนทนาเชิงวิพากษ์ที่ดีคือการทำให้การสนทนาเคลื่อนไหวอย่างต่อเนื่อง และดึงผู้เข้าร่วมทุกคนให้มีส่วนร่วม โดยไม่เข้าไปแทรกแซงหรือจัดการทิศทางการสนทนาเกินไป “คุณอำนวย” ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือมีคำตอบที่ถูกต้อง แต่ควรกระตุ้นและแสดงตัวอย่างการคิดเชิงวิพากษ์ให้นักเรียน หลีกเลี่ยงการบรรยาย และเน้นการตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นความคิดให้ลึกซึ้งขึ้น นอกจากนี้ ควรลดการแสดงอำนาจของผู้ใหญ่ และสร้างความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมโดยการพูดถึงอัตลักษณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง และให้โอกาสนักเรียนแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการพูดคุยนี้

กิจกรรมแนะนำ การใช้ “การเริ่มต้นการสนทนาด้วยเรื่องน่าอัปยศ” (broaching) เป็นวิธีที่ใช้ในที่ปรึกษาวัฒนธรรมหลายเชื้อชาติ โดยจุดประสงค์คือการเปิดโอกาสให้พูดถึงอคติที่อาจมีในกลุ่ม ตั้งแต่เริ่มต้นเพื่อให้สามารถจัดการกับอคติเหล่านั้นได้ทันที และไม่ปล่อยให้สะสมไปเรื่อยๆ

ตัวอย่างการเริ่มต้นสนทนาในกรณีนี้ เช่น การที่ผู้สอนพูดถึงอัตลักษณ์ของตนเอง เช่น เพศ สถานะทางสังคม เพื่อให้กลุ่มนักเรียนได้สะท้อนความคิดเห็นหรือความรู้สึกเกี่ยวกับความแตกต่างนี้ แม้ว่าบางครั้งจะรู้สึกตะขิดตะขวง แต่การให้เวลานักเรียนได้สะท้อนความคิดเห็นโดยไม่รีบเติมเต็มความเงียบก็เป็นสิ่งสำคัญ ในบางกรณี นักเรียนอาจแสดงออกถึงอคติหรือความรู้สึกต่างๆ และอาจเกิดการตั้งคำถามจากนักเรียน ซึ่งควรนำไปสู่การสนทนาร่วมกันในกลุ่มเพื่อเป็นการเสริมสร้างการพูดคุยแบบเพื่อนร่วมกลุ่ม

จัดโครงสร้างกลุ่ม

ในการสนทนาเรื่องที่มีความสำคัญ ขนาดของกลุ่มมีความสำคัญ นักจิตวิทยา Maritza Montero แนะนำว่ากลุ่มที่มีขนาดพอเหมาะควรมีความหลากหลายทางความคิดเห็น แต่ไม่ใหญ่เกินไปจนทำให้การมีส่วนร่วมของทุกคนเป็นไปได้ยาก โดยแนะนำให้กลุ่มมีขนาดประมาณ 8 ถึง 12 คน หากกลุ่มใหญ่เกินไป ควรแบ่งเป็นกลุ่มย่อยและให้สมาชิกที่มีประสบการณ์มากขึ้นรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก การสนทนาควรเป็นการสื่อสารระหว่างเพื่อนร่วมกลุ่ม โดยไม่ให้สมาชิกคนใดโดดเด่นเกินไป ควรให้ความสำคัญต่อเสียงของคนที่ยังไม่ได้พูด และใช้วิธีการ เช่น ใช้ “Token” ในการควบคุมการพูดให้เท่าเทียมกันทุกคน

ตั้งคำถามเชิงวิพากษ์

ตั้งคำถามที่ท้าทายและสำรวจความไม่เท่าเทียมในสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อเพิ่มความตระหนักรู้เกี่ยวกับสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางสังคมและการเมือง ผู้อำนวยความสะดวกต้องทำให้ความไม่เท่าเทียม

ทางสังคมมีความชัดเจน และตั้งคำถามเกี่ยวกับสาเหตุที่ทำให้บางกลุ่ม ถูกผลักไสออกไป เช่น ตั้งคำถามว่า “ทำไมผู้หญิงถึงได้รับค่าจ้างต่ำกว่าผู้ชาย” แทนที่จะโต้แย้งความเป็นจริงของช่องว่างดังกล่าว

นอกจากนี้ยังควรถามนักเรียนเกี่ยวกับประสบการณ์ส่วนตัว เพื่อทำลายและทำลายความเชื่อที่มีอยู่ เช่น ถามว่า “คุณเห็นตัวเองว่าเป็นคนขี้เกียจหรือไม่” คำถามเช่นนี้จะช่วยเปิดพื้นที่ให้เกิดการตั้งคำถาม และการคิดอย่างมีวิจารณญาณเกี่ยวกับคำบอกเล่าที่ได้รับจากสังคม อีกทั้งยังช่วยเปิดพื้นที่สำหรับนำเสนอเรื่องราวใหม่ๆ ที่ท้าทายมุมมองเดิมๆ ผ่านการตั้งคำถามต่อสื่อหรือกิจกรรมต่างๆ เช่น หลังชมวิดีโอที่คนผู้อำนวยความสะดวกตั้งคำถาม 5 คำถาม ได้แก่ 1) คุณเห็นอะไร 2) สิ่งที่คุณเห็นบอกอะไร หรือมีความหมายว่าอย่างไร 3) ทำไมจึงตีความเช่นนั้น 4) คุณคิดและรู้สึกต่อสิ่งที่เห็นและได้ยินอย่างไร 5) คุณจะทำอะไรเพื่อให้สถานการณ์ดีขึ้น

จัดการวาทกรรมที่บกพร่อง

ในการสนทนาเชิงวิพากษ์ บางครั้งนักเรียนอาจแสดงมุมมองที่เน้นข้อบกพร่องของตนเองหรือผู้อื่น (deficit perspective) เช่น ความเชื่อว่าหากเยาวชนมีส่วนร่วมในคณะกรรมการคัดเลือกครู พวกเขาจะเลือกครูที่คบง่าย แต่ไม่จริงจังกับการสอน ในกรณีนี้ ผู้ดำเนินการสนทนา ควรใช้วิธีตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนทบทวนความคิดของตนเอง เช่น “คุณคิดว่าเพื่อนนักเรียนจะทำเช่นนั้นจริงหรือ” และ “คุณเองจะเลือกครูแบบนั้นไหม” จุดมุ่งหมายคือการชี้ให้เห็นว่าแนวคิดเหล่านี้อาจมาจากอคติแบบผู้ใหญ่ที่ไม่ไว้ใจเยาวชน (adultism) กลุ่มนักเรียนอื่นๆ ก็สามารถท้าทายแนวคิดนี้ได้ โดยเสนอว่าเยาวชนมีความเข้าใจในคุณลักษณะของครูที่ดี และสามารถประเมินความเข้าใจของครูต่อวัฒนธรรมของนักเรียนได้

การรับมือกับมุมมองแบบเน้นข้อบกพร่อง ควรทำอย่างอ่อนโยน หลีกเลี่ยงการตำหนิ หรือทำให้นักเรียนรู้สึกดั่งรับ เพราะจะทำให้การสนทนาหยุดชะงัก ผู้ดำเนินการควรตั้งคำถามให้ผู้เรียนได้คิด ทบทวน และหาเหตุผลสนับสนุนด้วยตัวเอง โดยไม่ชี้นำคำตอบที่ถูกต้อง แต่สนับสนุนให้เกิดการไตร่ตรองด้วยตนเอง

สิ่งที่ต้องเลี่ยง สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยงในเวทีสนทนาเชิงวิพากษ์ ได้แก่ การมองหาคำตอบที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว ควรเปิดใจและใคร่ครวญร่วมกัน หลีกเลี่ยงการให้ความสำคัญกับคำศัพท์มากกว่าความเข้าใจ อย่างบอกนักเรียนว่าควรคิดอย่างไรหรือใช้คำใด และอย่าหลบเลี่ยงการพูดคุยในประเด็นที่ยากหรือท้าทาย จุดสำคัญคือการส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ ไม่ใช่การยึดยึดคำตอบหรือถ้อยคำที่ถูกต้องตามทฤษฎี

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

“จิตสำนึกวิพากษ์” ไม่ใช่สิ่งที่เปิดปิดได้ทันที แต่เป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เต็มไปด้วยการตั้งคำถาม การค้นพบ ความตึงเครียด และการเติบโต ควรตั้งชื่อและเชิญชวนให้เกิดบทสนทนาอย่างชัดเจน เช่น “วันนี้เราจะคุยเรื่องความไม่เท่าเทียมกันทางสังคม” การใช้ดนตรี วิดีโอ หรือศิลปะช่วยนำเข้าสู่บทสนทนาได้ดี ทั้งบทบาทของผู้อำนวยความสะดวกและโครงสร้างกลุ่มล้วนมีความสำคัญต่อการสนทนาเชิงวิพากษ์

The background is a solid teal color. It features several concentric circles in a lighter shade of teal, centered on the right side. A large, semi-transparent teal triangle points from the top left towards the center. Within this triangle, there are two arrows: a white one pointing right and a red one pointing down. On the right side, outside the triangle, there is a red arrow pointing towards the right. In the bottom left corner, there is a large graphic consisting of a blue arrow pointing up and to the right, and a white arrow pointing down and to the right, both in a stylized, blocky font.

“ประเด็นที่ดีควรเชื่อมโยงกับชีวิตของนักเรียน
สัมพันธ์กับความยุติธรรมทางสังคม
และเปิดโอกาสให้มีพันธมิตรในชุมชน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

14

ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน

5

เลือก
ประเด็น

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 14 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 5 *Selecting a Topic* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

นักเรียนจากโรงเรียนมัธยมขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา ได้ขึ้นเวทีกับเพื่อนร่วมชั้นและตั้งคำถามกับผู้ชมว่า “The wheels on the bus go...?” ผู้ชมตอบว่า “Round and round” แต่นักเรียนตอบกลับอย่างมีอารมณ์ขันว่า “ไม่ใช่ที่โรงเรียนนี้หรอก” จากนั้นนักเรียนอีกคนเล่าถึงปัญหาความไม่เท่าเทียมเรื่องระบบขนส่ง ซึ่งกลายเป็นปัญหาใหญ่ในโรงเรียน เพราะไม่มีรถโดยสารประจำทางถึงหน้าโรงเรียน นักเรียนต้องเดินกว่า 30 นาที ส่งผลให้มาสายจำนวนมาก เดิมนักเรียนมองว่าการมาสายคือปัญหา แต่เมื่อวิเคราะห์สาเหตุเชิงรากเหง้า และพูดคุยกับผู้ใหญ่ นักเรียนเริ่มเห็นว่าการมาสายเป็นเพียงอาการของปัญหาใหญ่ เรื่องระบบขนส่งที่ไม่ปลอดภัยและไม่มีประสิทธิภาพ

นักเรียนจึงเลือกปัญหานี้เป็นหัวข้อในการทำ Youth Participatory Action Research (YPAR) เพราะเชื่อมโยงกับความยุติธรรมทางสังคม เข้าใจง่าย มีความซับซ้อนที่น่าสนใจ และสามารถสร้างพันธมิตรกับผู้ใหญ่ ในชุมชน แม้นักเรียนบางคนจะไม่ประสบปัญหานี้โดยตรง แต่ทุกคนเข้าใจความเหลื่อมล้ำและรู้สึกเห็นอกเห็นใจเพื่อนที่ได้รับผลกระทบ จึงร่วมกันผลักดันปัญหานี้ พร้อมเชื่อมโยงกับเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นและเขตการศึกษา

เรื่องนี้แสดงให้เห็นว่า การเลือกหัวข้อในการทำ CCI (Critical Civic Inquiry) ไม่ง่าย แต่เมื่อเลือกได้ดี จะช่วยจุดประกายจิตสำนึกเชิงวิพากษ์ และความร่วมมือในชั้นเรียนอย่างแท้จริง

เลือกปัญหา

การเลือกปัญหาในกระบวนการ CCI เป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดขั้นตอนหนึ่ง เพราะต้องเลือกประเด็นที่ทั้งดึงดูดและจูงใจนักเรียนให้ทำวิจัยอย่างลึกซึ้งและมีความหมาย จากประสบการณ์กว่า 15 ปี ผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice พบว่า ปัญหาที่ใกล้ตัวนักเรียนและส่งผลกระทบต่อโดยตรง มักจะได้ผลดีที่สุด ตัวอย่างเช่น ปัญหาขนส่งสาธารณะใกล้โรงเรียน ที่นักเรียนประสบด้วยตนเองและสามารถลงมือเปลี่ยนแปลงได้จริง ต่างจากหัวข้ออย่าง “ขยะพลาสติกในทะเล” ซึ่งแม้จะสำคัญ แต่ใกล้ตัวและยากต่อการเห็นผลกระทบหรือการเปลี่ยนแปลงโดยตรงจากนักเรียนเอง

วิธีเลือกประเด็นปัญหาหลัก การเลือกประเด็นปัญหาหลัก (focal problem) ที่ดีในกระบวนการ Critical Civic Inquiry ควรพิจารณาว่า

- ปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนเองหรือคนที่เขาห่วงใยหรือไม่ เพราะปัญหาที่ใกล้ตัวจะสร้างความผูกพันและแรงจูงใจสูงกว่า
- ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับประเด็นความยุติธรรมทางสังคมหรือไม่ โดยเฉพาะความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงทรัพยากรหรือโอกาส
- ปัญหานั้นสามารถเปิดโอกาสให้นักเรียนสร้างความร่วมมือกับคนในโรงเรียน ชุมชน หรือแม้แต่เจ้าหน้าที่รัฐได้หรือไม่
- ปัญหานั้นน่าสนใจและซับซ้อนพอที่จะทำให้นักเรียนยอมฝ่าฟันอุปสรรค และทำงานต่อเนื่องได้ยาวนานหรือไม่ เพราะโครงการอาจใช้เวลาหลายเดือน
- สุดท้าย ครูสามารถสนับสนุนการวิจัยของนักเรียนในประเด็นนี้ได้โดยไม่เสี่ยงต่อผลกระทบทางวินัยหรือหน้าที่การงานหรือไม่

ปัญหาที่ดีควรเดินอยู่บนเส้นความวิพากษ์อย่างสร้างสรรค์ เปิดโอกาสให้เกิดความร่วมมือระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในรูปแบบที่เหมาะสมและปลอดภัย

วิธีเลือกประเด็นปัญหาหลัก (focal problem)

ปัญหานั้นส่งผลกระทบต่อตัวนักเรียนเอง
หรือคนที่เขาห่วงใยหรือไม่

ปัญหานั้นเกี่ยวข้องกับประเด็น
ความยุติธรรมทางสังคมหรือไม่

ปัญหานั้นสามารถเปิดโอกาสให้
นักเรียนสร้างความร่วมมือหรือไม่

ปัญหานั้นน่าสนใจและซับซ้อนพอที่จะทำให้นักเรียนยอม
ฝ่าฟันอุปสรรค และทำงานต่อเนื่องได้ยาวนานหรือไม่

ครูสามารถสนับสนุนการวิจัยของนักเรียน โดยไม่เสี่ยง
ต่อผลกระทบทางวินัยหรือหน้าที่การทำงานหรือไม่

ให้แนวทาง

การหนุนให้นักเรียนบรรลุข้อตกลงเลือกปัญหาหลักที่ดี (focal problem) ไม่ใช่เรื่องง่าย และต้องเริ่มจากพื้นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การที่ครูมีความตระหนักรู้ในตนเอง มีความไว้วางใจกับนักเรียน และได้เปิดพื้นที่สนทนาเชิงวิพากษ์เกี่ยวกับประสบการณ์จริงของนักเรียนในสังคม

กิจกรรมหนึ่งที่แนะนำคือ “โรงเรียนในฝัน” โดยให้นักเรียนเขียนบรรยายชีวิตประจำวันของตนในโรงเรียน ซึ่งเมื่อเริ่มต้นอาจเต็มไปด้วยคำชม แต่เมื่อครูตั้งคำถามท้าทาย นักเรียนก็เริ่มสะท้อนปัญหาจริง เช่น อาหารกลางวันแย่ เครื่องแบบอึดอัด หรือครูไม่หลากหลายทางวัฒนธรรม จากนั้นนักเรียนได้ออกแบบโรงเรียนที่พวกเขาใฝ่ฝัน ซึ่งแม้จะดูเพ้อฝันแต่สะท้อนความต้องการที่แท้จริง เช่น หลักสูตรที่ครอบคลุมความหลากหลาย ไม่มีตำราเรียนในโรงเรียน เป็นต้น

ขั้นต่อไป คือการตั้งคำถามว่า “ชุมชนของเราควรปรับปรุงเรื่องใด” แล้วให้นักเรียนคิด เขียน แลกเปลี่ยน จนได้แนวคิดปัญหาเบื้องต้น จากนั้นจึงใช้เกณฑ์การคัดกรอง (ที่กล่าวถึงก่อนหน้านี้) เพื่อรวม ปรับ หรือตัดประเด็นที่ไม่เหมาะสม เช่น พลาสติกในมหาสมุทร

สุดท้าย ใช้กระบวนการตัดสินใจร่วมกันในการเลือกปัญหาหลัก ซึ่งอาจเลือกเป็นปัญหาเดียวของทั้งห้อง แบ่งกลุ่มย่อย หรือให้นักเรียนแต่ละคนเลือกหัวข้อเอง แต่ยิ่งแยกมาก ครูยิ่งต้องรับภาระมากขึ้น จึงควรพิจารณาตามบริบทของห้องเรียน โดยเน้นการร่วมมือกันระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ในทุกขั้นตอน

ตัดสินใจโดยกลุ่ม

การตัดสินใจร่วมกันในกลุ่มเพื่อเลือกหัวข้อปัญหาเป็นขั้นตอนสำคัญและท้าทาย โดยทั่วไปนักเรียนจะเริ่มจากการทำรายการปัญหามบนกระดานไวท์บอร์ด แล้วค่อยๆ ตัดออกหรือเชื่อมโยงปัญหาที่คล้ายกัน แต่เมื่อนักเรียนมีความเห็นต่าง อาจเกิดความสับสนและไม่สามารถหาข้อสรุปได้ง่าย

ในหลักสูตร CCI การตัดสินใจแบบกลุ่มถือเป็นทักษะที่ควรฝึก โดยแนะนำให้ใช้กระบวนการตัดสินใจแบบประชาธิปไตยหรือฉันทามติ ซึ่งจะช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมมากกว่าระบบอำนาจนิยมหรือการเลือกตัวแทน แม้การหาฉันทามติจะยาก และใช้เวลามาก แต่ควรพยายามทำให้ทุกคนยอมรับหรืออย่างน้อยก็ “ทนได้” กับหัวข้อที่เลือก

หากไม่สามารถหาฉันทามติได้ อาจเลือกใช้การแบ่งกลุ่มตามความสนใจ หรือใช้การโหวตเพื่อแก้ทางตัน ทั้งนี้กระบวนการอภิปรายเจรจา และปรับแก้หัวข้อ เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ร่วมกันที่สำคัญ

กระบวนการตัดสินใจโดยกลุ่ม กระบวนการตัดสินใจร่วมกันในกลุ่มแบ่งได้เป็น 4 แบบ ได้แก่ (1) การตัดสินใจแบบเผด็จการ (autocratic) ที่ผู้ใหญ่ตัดสินใจแทน (2) แบบตัวแทน (representative) ที่มีนักเรียนบางคนตัดสินใจแทนกลุ่ม (3) แบบประชาธิปไตย (democratic) ที่ใช้การโหวตเสียงข้างมาก และ (4) แบบฉันทามติ (consensus) ที่ทุกคนร่วมกันเจรจาจนได้ข้อสรุปพร้อม ซึ่งแม้จะใช้เวลามาก แต่ช่วยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและยอมรับผลการตัดสินใจได้ดีที่สุด แนะนำให้ใช้รูปแบบประชาธิปไตยหรือฉันทามติในกระบวนการ Transformative Student Voice (TSV) เพราะส่งเสริมความเท่าเทียมและการมีส่วนร่วมของนักเรียนทุกคน

**“การวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้าร่วมกันในทีมนักเรียน ช่วยให้
นักเรียนได้ฝึกทักษะที่หลากหลายและซับซ้อน ทักษะเหล่านี้จะค่อยๆ
พัฒนาติดตัวนักเรียน และเป็นคุณต่อชีวิตนักเรียนไปตลอดชีวิต”**

ตัวอย่าง

ตัวอย่างการใช้กระบวนการตัดสินใจในชั้นเรียนเพื่อเลือกประเด็นปัญหาที่จะทำโครงการ CCI (Critical Civic Inquiry) มาจากชั้นเรียนระดับมัธยมต้น ซึ่งเริ่มจากการให้ผู้เรียนระดมสมองเกี่ยวกับปัญหาในโรงเรียนหรือชุมชนและจัดรายการไว้บนกระดาน นักเรียนอภิปราย ถกเถียงและรวมแนวคิดที่คล้ายกัน จากนั้นครูจึงแนะนำกระบวนการตัดสินใจแบบฉันทามติ โดยตั้งเป้าว่าทุกคนต้องสามารถ “ยอมรับได้” กับหัวข้อที่เลือก แม้จะไม่ใช่ตัวเลือกแรกของตน การอภิปรายอาจใช้เวลาหลายวันและต้องมีการเจรจา ปรับแก้ และฟังกันอย่างลึกซึ้ง กระบวนการนี้แม้จะใช้เวลานาน แต่ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกการฟังอย่างเคารพ ฝึกความอดทน และการประนีประนอม นำสู่ความเป็นเจ้าของร่วมในประเด็นที่เลือก ซึ่งส่งผลให้เกิดแรงจูงใจและความมุ่งมั่นในการทำโครงการอย่างแท้จริง

ความผิดพลาด

อุปสรรคที่พบบ่อยในการเลือกหัวข้อโครงการแบบมีส่วนร่วม คือ นักเรียนอาจรู้สึกว่าคุณไม่มีสิทธิ์เสียงจริงในกระบวนการตัดสินใจ หากครูเป็นฝ่ายชี้แนะหรือควบคุมมากเกินไป ซึ่งจะบั่นทอนความรู้สึกเป็นเจ้าของและลดแรงจูงใจในการทำโครงการ

อีกปัญหาหนึ่งคือความโน้มเอียงของครูที่อาจมองข้ามหัวข้อที่ดู “เล็กน้อย” เช่นเรื่องอาหารกลางวัน หรือระเบียบเครื่องแต่งกาย ทั้งที่ประเด็นเหล่านี้มีความสำคัญในชีวิตจริงของนักเรียน การละเลยอารมณ์ ความโกรธ หรือความขุ่นเคืองของนักเรียนก็เป็นอีกกับดักที่ควรระวัง เพราะอารมณ์เหล่านี้อาจเป็นจุดเริ่มต้นของพลังในการเปลี่ยนแปลง

ครูจึงควรเปิดพื้นที่ปลอดภัยให้เยาวชนได้สำรวจทั้งความรู้สึกและ ประเด็นที่สัมพันธ์กับชีวิต เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การวิเคราะห์เชิงโครงสร้าง และความยุติธรรมทางสังคมอย่างแท้จริง

สรุป

ข้อเรียนรู้อีก

การเลือกประเด็นที่นักเรียนจะศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการ CCI (Critical Civic Inquiry) ประเด็นที่ดีควรเชื่อมโยงกับชีวิตของนักเรียน สัมพันธ์กับความยุติธรรมทางสังคม และเปิดโอกาสให้มีพันธมิตรในชุมชน การตัดสินใจเลือกควรทำแบบมีส่วนร่วม ใช้กระบวนการประชาธิปไตย หรือฉันทามติ และให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง กระบวนการนี้อาจใช้เวลาหลายวันหรือเป็นเดือน หรือหลายเดือน ไม่รีบด่วนลงมติ เพื่อใช้เป็นโอกาสในการเรียนรู้ทักษะการสื่อสาร การประนีประนอม และการสร้างพลังร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลต่อความผูกพันของนักเรียน ต่อโครงการและต่อการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชุมชน และโรงเรียน ของตนเอง

ความเห็นเสริม

ผมขอให้ความเห็นเพิ่มเติมสำหรับนำไปปรับใช้ในบริบทไทยว่า อาจปรับหลักการสำหรับใช้เลือกประเด็นสำหรับทำ YPAR ว่า เน้นประเด็นที่นักเรียนจะได้ฝึกทำประโยชน์แก่ชุมชนรอบตัวเด็ก ไม่ใช่เน้นประโยชน์ของเด็กอย่างในหนังสือของฝรั่ง ซึ่งจะเป็นการยกระดับ CCI จากการตั้งคำถาม สู่อำนาจลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง คือพัฒนาจาก CCI (Critical Civic Inquiry) สู่ CCA (Critical Civic Action) เด็กได้ฝึกทั้งเรื่อง การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ การลงมือปฏิบัติ และการพัฒนาจิตใจเห็นแก่ส่วนรวม (civic mind) ด้วย

The background is a solid teal color. It features several concentric circles in a lighter shade of teal, centered on the right side. A large, semi-transparent teal triangle points from the top left towards the center. Within this triangle, there are two arrows: a white one pointing right and a red one pointing down. On the right side, outside the triangle, there is a red arrow pointing towards the right. In the bottom left corner, there are two large, stylized arrows: a blue one pointing up and to the right, and a white one pointing down and to the right.

“การวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้าร่วมกันในทีมนักเรียน
ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะที่หลากหลายและซับซ้อน
ทักษะเหล่านี้จะค่อยๆ พัฒนาตัวนักเรียน
และเป็นคุณต่อชีวิตนักเรียนไปตลอดชีวิต”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

15

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

6

วิเคราะห์สาเหตุ
ระดับรากเหง้า

หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา ตอนที่ 15 ตีความจากหนังสือ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 6 Root Cause Analysis รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

เน้นความสำคัญของการช่วยให้นักเรียนขุดค้นลงไปถึง “รากของปัญหา” แทนที่จะหยุดที่อาการหรือผลลัพธ์ของปัญหาสังคม กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ส่วนตัวกับโครงสร้างเชิงระบบ เช่น กฎหมาย นโยบาย หรือบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม นักเรียนจะเรียนรู้การตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ วิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และเริ่มพัฒนาความตระหนักรู้ด้านสังคมที่ลึกซึ้งขึ้น ทั้งนี้ ครูมีบทบาทสำคัญในการตั้งคำถามกระตุ้น ชี้แนะแนวทาง และรักษาพื้นที่ปลอดภัยให้สามารถสนทนาเรื่องยากอย่างตรงไปตรงมา

จากปัจเจกบุคคลสู่ระบบ

ต้องขยายมุมมองจากปัญหาส่วนบุคคลไปสู่ปัญหาระบบที่กว้างขึ้น นักเรียนจะเรียนรู้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เช่น ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ หรือปัญหาทางสังคมต่างๆ มักมีรากเหง้ามาจากโครงสร้างทางสังคมและระบบที่ไม่ได้รับการแก้ไข ความเข้าใจนี้ช่วยให้นักเรียนมองเห็นปัญหาในมุมกว้าง และตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการในระดับโครงสร้างหรือระบบ คำถามที่ตั้งขึ้นจะกระตุ้นให้นักเรียนเข้าใจว่าระบบต่างๆ มีผลต่อการดำรงชีวิตของผู้คนอย่างไร

สาเหตุระดับรากเหง้า

ต้องเน้นการสำรวจสาเหตุระดับรากเหง้าที่แท้จริงของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยไม่เพียงแค่ว่าแก้ไขปัญหามิวนะ แต่จะต้องมองลึกลงไปสาเหตุที่ทำให้ปัญหานั้นเกิดขึ้น ซึ่งมักเกี่ยวข้องกับปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ หรือการเมืองที่เป็นระบบ แนวทางเช่นนี้ ช่วยให้นักเรียนพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ และเข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาส่วนบุคคล กับสภาพแวดล้อมภาพใหญ่

ต้นไม้ของสาเหตุระดับรากเหง้า “ต้นไม้แห่งสาเหตุระดับรากเหง้า” (root cause tree) เป็นเครื่องมือช่วยวิเคราะห์ปัญหาอย่างเป็นระบบ โดยแยกแยะปัญหาหลักออกจากสาเหตุย่อย ผ่านการตั้งคำถามและระดมสมองเพื่อหาต้นตอที่แท้จริงของปัญหา

การใช้ต้นไม้สาเหตุระดับรากเหง้า จะช่วยให้นักเรียนเห็นภาพรวมของปัญหาที่ต้องการแก้ไข และเข้าใจถึงความซับซ้อนของปัญหาภายในระบบต่างๆ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความไม่เท่าเทียมในสังคม เช่น ความยากจน ความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา หรือปัญหาสุขภาพ

ผมขอแนะนำว่าอีกวิธีหนึ่งของการทำความเข้าใจสาเหตุจำนวนมาก และซับซ้อนที่นำไปสู่ปัญหา คือใช้ ผังก้างปลา หรือ แผนภูมิก้างปลา (fishbone diagram)

ควรย้ำกับนักเรียนบ่อยๆ ว่า “ผลเกิดจากเหตุ” ปัญหาคือผล เมื่อพบปัญหา ต้องหาทางสาวไปหาเหตุ และเหตุของปัญหาสังคมมีลักษณะซับซ้อนมาก จึงต้องมีเครื่องมือช่วยให้ทำความเข้าใจง่ายและครบถ้วนขึ้น คือต้นไม้สาเหตุระดับรากเหง้า กับผังก้างปลา

คำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้า (root cause analysis) เน้นการใช้กระบวนการที่รอบคอบ และมีระบบ เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจปัญหาจากหลายมุมมอง เช่น การใช้คำถามที่เปิดกว้างเพื่อกระตุ้นการคิดอย่างลึกซึ้ง การทำงานเป็นกลุ่มเพื่อแชร์ความคิดและค้นหาคำตอบร่วมกัน นอกจากนี้ยังแนะนำให้หลีกเลี่ยงการตัดสินใจที่เร็วเกินไป และดำเนินการสำรวจสาเหตุระดับรากเหง้าอย่างช้าและระมัดระวัง เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่แท้จริงและมีคุณค่า

ปกป้องเด็ก ไม่ใช่แค่ช่วยเหลือ

ควรวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้า โดยใช้ตัวอย่างของปัญหาทางสังคมที่มักถูกมองข้ามหรือเข้าใจผิด โดยให้ความสำคัญต่อปัญหาที่เฉพาะเจาะจง เช่น การช่วยเหลือเด็กในครอบครัวที่ยากจน หรือในสถานการณ์ที่เกิดจากการขาดแคลนทรัพยากร ที่ผู้ดำเนินการมักจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ปัญหาเฉพาะด้าน หรือเฉพาะราย เช่น ช่วยเหลือเด็กที่เกิดมาในครอบครัวที่ด้อยโอกาส แต่ไม่ได้มองถึงสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา ซึ่งมาจากระบบและโครงสร้างทางสังคมที่ไม่เป็นธรรม แนะนำให้มองความเชื่อมโยงระหว่างสาเหตุของปัญหากับระบบที่อยู่เบื้องหลัง เพื่อหาทางแก้ไขที่ยั่งยืนและมีผลกระทบในระยะยาว

ตัวอย่างจากประสบการณ์ของครู

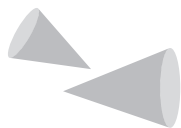
ตัวอย่างจากประสบการณ์ของครูในการทำ Root Cause Analysis (การวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้า) กับนักเรียน โดยใช้กระบวนการที่ช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจปัญหาทางสังคมและระบุถึงรากเหง้าของปัญหาที่เกิดขึ้น เช่น ในการทำงานกับนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาความไม่เท่าเทียมทางการศึกษา ครูจะช่วยนักเรียนแยกแยะระหว่างอาการของปัญหากับสาเหตุที่แท้จริง เช่น การเรียนไม่ดีอาจไม่ใช่แค่ปัญหาของนักเรียนแต่เกิดจากโครงสร้างการศึกษาที่ไม่เหมาะสม ซึ่งช่วยให้นักเรียนเห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างปัญหาล้วนบุคคลและปัญหาระบบการศึกษา ครูในตัวอย่างเหล่านี้ใช้เทคนิคต่างๆ เช่น การตั้งคำถามเพื่อกระตุ้นให้เด็กคิดและเชื่อมโยงประสบการณ์ส่วนตัวกับปัญหาทางสังคม เช่น การนำเสนอกรณีศึกษาจากชีวิตจริงหรือการใช้สถิติเพื่อแสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียม นอกจากนี้ยังแนะนำให้นักเรียนทำงานร่วมกับชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อค้นหาวิธีการแก้ไขที่ยั่งยืน

สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง ข้อควรระวังในการทำ Root Cause Analysis กับนักเรียน คือการรีบร้อนหาคำตอบหรือแนวทางแก้ไขโดยไม่เข้าใจรากของปัญหาอย่างแท้จริง ครูไม่ควรผลักดันให้เด็กคิดในแนวทางเดียวกันหรือกำหนดคำตอบไว้ล่วงหน้า รวมถึงไม่ควรปล่อยให้การสนทนาเกี่ยวกับปัญหาล้วนบุคคล หลุดออกจากบริบทของระบบหรือโครงสร้างใหญ่ของสังคม นอกจากนี้ ควรหลีกเลี่ยงการมองปัญหาด้วยสายตาผู้ใหญ่เพียงฝ่ายเดียว ควรให้พื้นที่และความไว้วางใจให้นักเรียนได้ใช้ประสบการณ์ของตนเองในการวิเคราะห์ ครูควรคอยชี้แนะแต่ไม่ควบคุม และส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจร่วมกันระหว่างปัจเจกและระบบ

สรุป

ข้อเรียนรู้อีก

- การวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้าร่วมกันในที่นักเรียนช่วยให้ นักเรียนได้ฝึกทักษะที่หลากหลายและซับซ้อน ได้แก่ ทักษะ ไม่ด่วนสรุป ทักษะคิดวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบ ทักษะ รับฟังคนอื่น ทักษะความร่วมมือ ทักษะใช้เครื่องมือ เช่น ต้นไม้สาเหตุ ผังก้างปลา ทักษะความอดทน ค่อยๆไล่ประเด็น เป็นต้น ทักษะเหล่านี้จะค่อยๆพัฒนาติดตัวนักเรียน และเป็นคุณ ต่อชีวิตนักเรียนไปตลอดชีวิต ครูพึงตระหนักว่าข้อเรียนรู้ฝึกฝน ทักษะดังกล่าวข้างต้น น่าจะสำคัญพอๆ กันกับการเกิดความ เข้าใจเรื่องรากเหง้าของปัญหาที่กำลังช่วยกันวิเคราะห์
- การใช้อุปมาอุปไมย หรือการเปรียบเทียบนามธรรมกับรูปธรรม เช่น ต้นไม้ แม่น้ำ ทางแยก ก้างปลา มีผลช่วยความคิดและความ เข้าใจ และช่วยให้วิเคราะห์รากเหง้าของปัญหาได้สะดวกขึ้น
- การวิเคราะห์สาเหตุระดับรากเหง้า ช่วยให้นักเรียนมีมุมมองที่ ลึกและกว้างขวางขึ้น อาจส่งผลให้นักเรียนอยากเปลี่ยนหัวข้อ งานวิจัย (YPAR) ครูต้องยืดหยุ่น ไม่ยึดอยู่กับหัวข้อเดิม

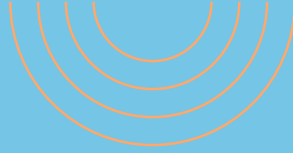

“การเก็บข้อมูลเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ทำให้นักเรียนสามารถใช้เสียงของตนเองอย่างมีพลัง และมีน้ำหนักมากขึ้น การเก็บข้อมูลไม่ได้มีไว้เพื่อพิสูจน์ว่าปัญหานั้นมีอยู่จริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นวิธีการเข้าใจประสบการณ์ มุมมอง และโครงสร้างระบบที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

16

ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน

7

รวบรวม
ข้อมูล

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 16 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 7 Collecting Data รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การเก็บข้อมูลเป็นกระบวนการสำคัญ ที่ทำให้นักเรียนสามารถใช้เสียงของตนเองอย่างมีพลัง และมีน้ำหนักมากขึ้น การเก็บข้อมูลไม่ได้มีไว้เพื่อพิสูจน์ว่าปัญหานั้นมีอยู่จริงเพียงอย่างเดียว แต่เป็นวิธีการเข้าใจประสบการณ์ มุมมอง และโครงสร้างระบบที่เกี่ยวข้องกับปัญหานั้นๆ

การทำวิจัยโดยนักเรียน ช่วยฝึกทักษะสำคัญ เช่น การตั้งคำถาม การวางแผน การวิเคราะห์ข้อมูล และการเชื่อมโยงข้อมูลกับการลงมือเปลี่ยนแปลง ควรสนับสนุนให้นักเรียนใช้เครื่องมือวิจัยที่เหมาะสม เช่น แบบสอบถาม สัมภาษณ์ หรือการสังเกต และช่วยให้นักเรียนเห็นว่าข้อมูลคือพลังที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในโรงเรียน และชุมชนของตนเอง

นักเรียนในฐานะผู้ผลิตความรู้

นักเรียนไม่ควรถูกมองว่าเป็นเพียงผู้รับความรู้ แต่เป็นผู้สร้างความรู้ด้วยตนเอง เพื่อการเรียนรู้ของตน ผ่านกระบวนการวิจัยและวิเคราะห์ข้อมูล ในประเด็นที่ตนเองสนใจและมีส่วนเกี่ยวข้อง การวางบทบาทนักเรียนเป็นนักวิจัย (youth-led research) สร้างพลังอำนาจเชิงวิชาการ (academic agency) และช่วยให้นักเรียนพัฒนาอัตลักษณ์ทางปัญญา

ครูต้องสร้างพื้นที่ปลอดภัย และเปิดโอกาสให้มีการตั้งคำถาม การทดลอง และการวิจารณ์ระบบอย่างสร้างสรรค์ โดยที่ครูทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) แทนการเป็นผู้ควบคุม การเรียนรู้จึงกลายเป็นการมีส่วนร่วมแบบร่วมสร้างความรู้ (co-construction of knowledge) ซึ่งช่วยให้ทั้งนักเรียนและครูเติบโตร่วมกัน

เมื่อนักเรียนมองตนเองว่าเป็นผู้มีอำนาจในการผลิตความรู้ จะรู้สึกว่ามีคุณค่า เห็นว่าประสบการณ์ของตนสำคัญ และสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนกับโลกจริงได้ดีขึ้น การเป็นนักวิจัยของนักเรียนจึงไม่ใช่แค่เรื่องวิธีการ แต่เป็นกระบวนการสร้างตัวตน พัฒนาความเป็นพลเมือง ที่ริเริ่มการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างยั่งยืน

เริ่มที่ไหน

เริ่มที่ประสบการณ์ตรง (lived experience) ของนักเรียนในชั้นเรียนนั้นๆ ที่ทำให้นักเรียนรู้สึกอัดอั้นขัดข้องใจ ที่ถือเป็น “ข้อมูลที่ผุดขึ้น” (emergent data) เป็นข้อมูลของนักเรียนคนเดียว นำสู่การหมั่นเกี่ยวกิจกรรมเก็บข้อมูลยกระดับสู่ข้อมูลของนักเรียนทั้งห้องเรียน และยกระดับต่อไปสู่ข้อมูลของนักเรียนทั้งโรงเรียนในที่สุด

วิธีการที่ดีที่สุดในการเก็บข้อมูลจากบุคคลเรียกว่า “การตั้งคำถามต่อตนเอง” (autoethnographic inquiry) ซึ่งก็คือการสะท้อนคิดกับตนเอง (self-reflection) นั่นเอง นักเรียนแต่ละคนเขียนข้อสะท้อนคิดของตนเองในหัวข้อที่ตกลงกันได้ แล้วจับคู่ อ่านข้อเขียนให้เพื่อนฟัง และช่วยกันจับประเด็นสร้างเป็น “ประเด็นร่วม” (shared themes) นำมารวมกันเป็นประเด็นร่วมของห้องเรียน และหาทางเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจปัญหานั้นในระดับโรงเรียน

นักเรียนต้องเรียนรู้วิธีเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการตั้งคำถามที่ดี (powerful questions) ซึ่งสะท้อนความสงสัยใคร่รู้ของนักเรียนเกี่ยวกับปัญหาที่ส่งผลต่อพวกตน และชุมชนการเรียนรู้ของตนเอง การตั้งคำถามเหล่านี้ควรมาจากการฟังเสียงกันและกัน การวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา และการสนทนาอย่างลึกซึ้งที่ผุดขึ้น

ครูควรช่วยนักเรียนพัฒนาคำถามวิจัยที่เน้นประเด็นความเป็นธรรมชาติ ความเท่าเทียม และการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นคำถามใหญ่โตตั้งแต่แรก แต่ควรมีความหมายสำหรับนักเรียนเอง การเริ่มต้นจากประสบการณ์ตรงและมุมมองของนักเรียนเป็นกุญแจสำคัญ

นอกจากนี้ยังแนะนำให้ครูช่วยนักเรียนสร้างข้อตกลงร่วมกันในการเก็บข้อมูล เช่น ความยินยอม ความปลอดภัย และการใช้ข้อมูลอย่างมีจริยธรรม การสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้เรียนเป็นปัจจัยสำคัญในการเริ่มต้นกระบวนการนี้อย่างยั่งยืนและมีคุณธรรม

คำแนะนำแก่ผู้สอน

- จัดให้นักเรียนได้ทำความรู้จักระเบียบวิธีวิจัยหลากหลายแบบ รวมทั้งมีตัวอย่างผลงานของนักเรียนในแต่ละแบบ
- ให้นักเรียนร่วมกันพิจารณาข้อดีและข้อเสียของระเบียบวิธีแต่ละแบบ และพิจารณาความเหมาะสมต่อปัญหาที่นักเรียนต้องการเสนอ
- มีตัวอย่างแบบสอบถาม หรือแบบสัมภาษณ์ ให้นักเรียนดูเป็นตัวอย่าง หรือให้นักเรียนค้นตัวอย่างจากอินเทอร์เน็ตมาศึกษาแล้วให้นักเรียนช่วยกันยกกว้างชุดของตนเอง แล้วปรับปรุงหลายๆ รอบ

- ผู้เรียนให้กล้าใช้วิธีผสม (mixed methods)
- ช่วงเวลาที่นักเรียนว่างพร้อมกัน (เช่น พักอาหารกลางวัน) เป็นช่วงเหมาะต่อการเก็บข้อมูล สถานที่ที่นักเรียนชุมนุมกัน (เช่น ทางเดินในอาคาร) เป็นสถานที่ที่เหมาะสมต่อการเก็บข้อมูล
- ครูร่วมกับนักเรียนออกแบบการวิจัยที่ชัดเจน (ใคร ทำอะไร เมื่อไร) และร่วมกันกำหนดหน้าที่ของนักเรียน เช่น หัวหน้าทีมสำรวจ ผู้ประสานงานการสัมภาษณ์

ชนิดของระเบียบวิธีวิจัย

ครูช่วยนักเรียนเลือกระเบียบวิธีวิจัยที่เหมาะสมกับตนเอง และเป็นวิธีวิจัยที่ช่วยเชื่อมโยงระหว่าง “เรื่องราวที่อยากบอก” กับ “วิธีที่เหมาะสมในการรวบรวมข้อมูล” เพื่อให้เสียงของนักเรียนมีพลังและมีความน่าเชื่อถือ

เริ่มจากการตั้งคำถามว่า “เราอยากรู้อะไร” และ “ใครมีคำตอบ” แล้วจึงเลือกเครื่องมือที่ช่วยค้นหาคำตอบนั้น เช่น หากต้องการเข้าใจประสบการณ์เชิงลึก อาจเลือกสัมภาษณ์ หากต้องการรู้มุมมองจากคนจำนวนมาก อาจใช้แบบสอบถาม หรือหากต้องการจับภาพความเป็นจริงในชีวิตประจำวัน การสังเกตหรือใช้ภาพถ่ายอาจเหมาะสม ทั้งหมดนี้ต้องยึดโยงกับจุดประสงค์ของนักเรียน และเคารพบริบททางวัฒนธรรมของแหล่งข้อมูล เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมายและเปลี่ยนแปลงได้จริง

วิจัยหอดหมายเหตุ

“Archival Research” หมายถึงการใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น สถิติของโรงเรียน รายงานจากเขตการศึกษา หรือเอกสารประวัติศาสตร์

เป็นเครื่องมือวิจัยที่สำคัญสำหรับนักเรียนในการทำความเข้าใจปัญหาในระดับระบบ จุดเด่นของวิธีนี้คือช่วยให้นักเรียนได้วิเคราะห์แนวโน้มความเหลื่อมล้ำ หรือรูปแบบที่ซ่อนอยู่ในนโยบายหรือโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของตนเอง การวิจัยเชิงเอกสารยังช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ การตีความข้อมูล และการตั้งคำถามกับ “ความจริง” ที่ถูกนำเสนอในเอกสารเหล่านั้น แม้วิธีนี้จะดูห่างไกลจากชีวิตประจำวัน แต่สามารถเปิดเผย “รากเหง้าทางระบบ” ของปัญหา และสนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อความเป็นธรรมในโรงเรียนและชุมชนได้อย่างทรงพลัง

วิจัยแบบสำรวจ

การใช้แบบสอบถามเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มใหญ่ ช่วยให้นักเรียนสามารถฟังเสียงของเพื่อนร่วมโรงเรียนในวงกว้าง และเข้าใจประเด็นปัญหาที่สะท้อนจากหลากหลายมุมมอง จุดแข็งของการใช้แบบสอบถามคือสามารถระบุรูปแบบหรือแนวโน้มได้ เช่น ระดับความรู้สึกปลอดภัยในโรงเรียน ความยุติธรรมในการปฏิบัติของครู อย่างไรก็ตาม การสร้างคำถามต้องมีความรอบคอบ ไม่ชี้นำ และเข้าใจง่าย โดยควรออกแบบร่วมกันระหว่างครูกับนักเรียน เพื่อให้สะท้อนความสนใจและประสบการณ์จริง การวิเคราะห์ผลควรทำด้วยความเคารพต่อผู้ตอบแบบสอบถาม และใช้เพื่อจุดประสงค์เชิงสร้างสรรค์ เช่น การเสนอแนวทางปรับปรุงนโยบายหรือบรรยากาศในโรงเรียน

วิจัยแบบสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์ช่วยเปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้คนถูกได้ยินอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะเมื่อประเด็นที่นักเรียนต้องการสำรวจมีความซับซ้อนเชิงประสบการณ์ การสัมภาษณ์ช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลได้เล่าเรื่องราวส่วนตัวและตีความสิ่งที่เกิดขึ้นจากมุมมองของตนเอง นักเรียนจะได้เรียนรู้ทักษะการตั้งคำถาม การฟังอย่างตั้งใจ และการเคารพความเป็นส่วนตัวของผู้อื่น แนะนำให้นักเรียนเตรียมคำถามอย่างรอบคอบ โดยเริ่มจากคำถามกว้างไปหาลึก และควรเก็บข้อมูลด้วยวิธีที่เหมาะสม เช่น การจดหรือบันทึกเสียง ทั้งนี้ต้องมีการขอความยินยอมและรักษารหัสกรรมในการวิจัย การสัมภาษณ์จึงไม่ใช่แค่การเก็บข้อมูล แต่เป็นการฝึกความเข้าใจและการเรียนรู้แบบมนุษย์สัมพันธ์

คำให้การ (testimony)

“Testimony” ใช้การเล่าเรื่องส่วนตัว (personal storytelling) เป็นเครื่องมือวิจัยที่ทรงพลังสำหรับนักเรียน โดยเฉพาะเมื่อต้องการเรียนรู้ความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การให้ปากคำหรือถ้อยแถลงจากประสบการณ์ตรง ช่วยเปิดเผยความไม่เป็นธรรมที่ซ่อนอยู่ และเป็นการยืนยันว่าชีวิตของนักเรียนมีคุณค่าและสมควรได้รับการรับฟัง วิธีการนี้เน้นการใช้ภาษาของตนเอง แทนที่จะต้องแปลเป็นภาษาวิชาการ โดยมีครูหรือโค้ชเป็นผู้ช่วยสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียนกล้าเปิดใจ การใช้ testimony ยังเป็นวิธีเชื่อมโยงข้อมูลกับความรู้ลึก ความเป็นมนุษย์ และความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งมีพลังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของผู้ฟัง และกระตุ้นให้เกิดการลงมือทำในระดับชุมชนหรือโรงเรียน

วิจัยแบบสังเกตการณ์

การสังเกตการณ์เป็นเครื่องมือวิจัยที่มีพลังและเข้าถึงได้ง่ายสำหรับนักเรียน โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของกระบวนการวิจัย นักเรียนสามารถสังเกตปรากฏการณ์ในห้องเรียน โรงอาหาร สนามกีฬา หรือพื้นที่อื่นๆ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม รูปแบบปฏิสัมพันธ์ หรือสิ่งที่มีถูกมองข้าม การสังเกตช่วยให้นักเรียนพัฒนาทักษะการตั้งคำถามเชิงวิเคราะห์ ฝึกฝนความใส่ใจต่อบริบท และเปิดโอกาสให้เห็นโครงสร้างอำนาจหรือความไม่เป็นธรรมที่อาจเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ครูควรแนะนำวิธีบันทึกสังเกตอย่างเป็นระบบ เช่น การใช้ตาราง หรือจดบันทึกอย่างมีเป้าหมาย เพื่อให้นักเรียนสามารถเปลี่ยนสิ่งที่เห็นให้กลายเป็นข้อมูลที่มีความหมายในการผลักดันการเปลี่ยนแปลง

วิจัยโดยใช้ศิลปะ

เป็นแนวทางการวิจัยที่ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการรวบรวมและสื่อสารข้อมูล โดยเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึก ประสบการณ์ และข้อเสนอ ผ่านสื่อสร้างสรรค์ เช่น บทกวี ภาพถ่าย ละคร บันทึกลีลา วิดีทัศน์ หรือการออกแบบเชิงภาพ วิธีการนี้เหมาะสำหรับนักเรียนที่รู้สึกไม่สบายใจกับการเขียนหรือการพูดในรูปแบบดั้งเดิม และสามารถช่วยเปิดเผยประเด็นที่ยากจะสื่อสารด้วยคำพูดตรงๆ ได้ ศิลปะยังช่วยกระตุ้นพลังอารมณ์และความสัมพันธ์ระหว่างผู้ชมกับเรื่องราวของนักเรียน ทำให้ข้อมูลมีความลึกซึ้งและสร้างผลกระทบต่อผู้กำหนดนโยบายและชุมชนได้มากขึ้น ครูควรส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เคารพความเป็นเจ้าของเรื่องราวของนักเรียน และช่วยเชื่อมโยงงานศิลปะเข้ากับการตั้งคำถามเชิงวิจัยอย่างมีจริยธรรม

ชนิดของระเบียบวิธีวิจัย

วิจัยหอดจดหมายเหตุ

การใช้ข้อมูลที่มีอยู่แล้ว เช่น สถิติของโรงเรียน รายงานจากเขตการศึกษา หรือเอกสารประวัติศาสตร์ เป็นเครื่องมือวิจัยที่สำคัญในการทำความเข้าใจปัญหาในระดับระบบ

วิจัยแบบสำรวจ

การรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มใหญ่ ช่วยให้สามารถฟังเสียงของเพื่อนร่วมโรงเรียนในวงกว้าง และเข้าใจประเด็นปัญหาที่สะท้อนจากหลากหลายมุมมอง

วิจัยแบบสัมภาษณ์

เปิดพื้นที่ให้เสียงของผู้คนถูกได้ยินอย่างลึกซึ้ง โดยเฉพาะประเด็นที่มีความซับซ้อนเชิงประสบการณ์ ช่วยให้ผู้ใช้ข้อมูลได้เล่าเรื่องราวส่วนตัวและตีความสิ่งที่เกิดขึ้นจากมุมมองของตนเอง

คำให้การ

ใช้การเล่าเรื่องส่วนตัวเป็นเครื่องมือวิจัยสำหรับนักเรียน การให้ปากคำหรือถ้อยแถลงจากประสบการณ์ตรง เน้นการใช้ภาษาของตนเอง แทนที่จะเป็นภาษาวิชาการ

วิจัยแบบสังเกตการณ์

เป็นเครื่องมือวิจัยที่มีพลังและเข้าถึงได้ง่าย โดยเฉพาะในช่วงเริ่มต้นของกระบวนการวิจัย เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม รูปแบบปฏิสัมพันธ์ หรือสิ่งที่มักถูกมองข้าม

วิจัยโดยใช้ศิลปะ

ใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการรวบรวมและสื่อสารข้อมูล โดยเปิดพื้นที่ให้นักเรียนได้แสดงความรู้สึก ประสบการณ์ และข้อเสนอ ผ่านสื่อสร้างสรรค์

สิ่งที่ต้องหลีกเลี่ยง

- *ข้อมูลมากเกินไป* ครูต้องคอยเตือนนักเรียนว่า ในเรื่องข้อมูล คุณภาพสำคัญกว่าปริมาณ และเมื่อจะเก็บข้อมูลด้วยวิธีใดต้องคิดไว้ล่วงหน้าว่าจะประมวลหรือวิเคราะห์ข้อมูลอย่างไร ให้เลือกเก็บข้อมูลเท่าที่จะช่วยให้ได้คำตอบที่ต้องการเท่านั้น และจำกัดการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามปลายเปิด (open-ended question) ไว้เพียง 1-2 คำถามเท่านั้น (เพราะวิเคราะห์ยาก ต้องลงแรง และใช้เวลามาก)
- *อย่าลงแรงทำสิ่งที่มีอยู่แล้ว* (reinventing the wheel) เช่น แบบสอบถามเรื่อง que ที่นักเรียนกำลังทำ น่าจะมีให้ค้นได้ทางอินเทอร์เน็ต แล้วนำมาปรับเล็กน้อยก็ใช้ได้ เป็นการผ่อนแรง
- *ความคิดว่าผู้ใหญ่รู้ดีกว่า* (adultism) อย่าเข้าไปช่วยทำแทนการที่เยาวชนได้ใช้ความมานะพยายาม และทำผิดพลาดเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้
- *ด่วนสรุป* แม้นักเรียนจะรู้อยู่แล้วว่าข้อสรุปจะเป็นอย่างไร การได้ฝึกเก็บข้อมูล และสังเคราะห์หาความหมาย นำมาอ้างอิงเป็นข้อมูลหลักฐาน (evidence) ในการนำเสนอต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ

“การวิเคราะห์ข้อมูลในทีมไม่เพียงแต่เป็นการแยกแยะและจัดระเบียบข้อมูล แต่ยังเป็นการเสริมสร้างการทำงานร่วมกันและการคิดเชิงวิพากษ์ การเรียนรู้จากประสบการณ์และมุมมองของผู้อื่น จะช่วยให้สมาชิกของทีมสามารถเข้าใจปัญหาหรือคำถามการวิจัยได้อย่างรอบด้าน (นำสู่การเรียนรู้และพัฒนาภายในตน) และสร้างคำตอบที่มีประสิทธิภาพและมีความหมายมากขึ้น”

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- นักเรียนเป็นนักวิจัยที่มีความสามารถ ต่อการเก็บและรวบรวมข้อมูล นำมาหาความหมาย
- ใน TSV การวิจัยหมายถึงการเก็บข้อมูลจากสภาพจริง ซึ่งจริงไม่ใช่การค้นคว้าจากตำรา จากห้องสมุด หรือทางอินเทอร์เน็ต
- คำถามที่ช่วยการเลือกระเบียบวิธีวิจัยได้แก่ ก) ฉันกำลังจะบอกเรื่องราวอะไร ข) ฉันกำลังค้นหาอะไร ค) เสี่ยงหรือประสบการณ์ของใครที่ถูกละเลย

“กระบวนการวิเคราะห์ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับประสบการณ์ของตนเอง และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้ง ทั้งยังส่งเสริมให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

17

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

8

วิเคราะห์ข้อมูล
เชิงคุณภาพ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 17 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 8 *Qualitative Data Analysis* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

ข้อมูลเชิงคุณภาพเรื่องนักเรียนถูกดูถูกว่ายากจน ที่นักเรียนแต่ละคนเขียนข้อสะท้อนคิดของตนคนละหนึ่งย่อหน้า และที่ได้จากการทำแบบสอบถามปลายเปิด สมมติว่าได้มา 80 คำตอบ เรียกว่าข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) เป็นข้อมูลที่ต้องมีการวิเคราะห์

ข้อมูลเชิงคุณภาพ แตกต่างจากข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative data) ตรงที่ข้อมูลเชิงปริมาณนับได้ วัดได้ เป็นข้อมูลเชิงตัวเลข นำมาคำนวณและเปรียบเทียบหาความหมายได้ง่าย มีความเป็นรูปธรรม (objectivity) สูง แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพทำเช่นนั้นไม่ได้ และมีความเป็นนามธรรม (subjectivity) สูง การหาความหมายจากข้อมูลจริงของนักเรียนต้องการทักษะ 3 ประการ ที่ไม่มีอยู่ในการศึกษาแบบที่ใช้กันอยู่ ได้แก่

- ทักษะของนักวิจัย เมื่อมีข้อมูลเชิงคุณภาพแล้ว จะวิเคราะห์หาความหมายให้น่าเชื่อถือ และแม่นยำ ได้อย่างไร
- ทักษะของทีมนักวิจัย จะวิเคราะห์หาความหมาย ของข้อมูลเชิงคุณภาพ ให้น่าเชื่อถือ และแม่นยำ ได้อย่างไร
- ทักษะของครู ในการทำหน้าที่ นั่งร้าน (scaffolding) ช่วยหนุนนักเรียน ผู้เป็นนักวิจัยมือใหม่

นักเรียนควรตั้งคำถามต่อข้อมูล ไม่ด่วนหาข้อสรุป เพื่อเปิดพื้นที่ให้เข้าใจประสบการณ์ของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง ซึ่งจะนำสู่ความเข้าใจเชิงวิพากษ์ และการเรียนรู้ระดับเปลี่ยนใจตนเอง (transformative learning)

ดำเนินการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

ข้อมูลเชิงคุณภาพควรช่วยให้ครูและทีมวิจัยเล่าเรื่องราว รวมทั้งช่วยให้ครู นักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง ได้เข้าใจประสบการณ์ และทัศนคติของตนเอง และของผู้เกี่ยวข้อง ในระดับที่ลึก

เป้าหมายของการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ คือ การนำประสบการณ์ของทีมวิจัยออกสู่การนำเสนอ

งานในขั้นตอนนี้ มีเป้าหมายให้นักเรียนมีบทบาทในการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพ (qualitative data) ด้วยตนเอง โดยใช้กระบวนการ 3 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การเข้ารหัสข้อมูล (coding) (2) การจัดหมวดหมู่ (categorizing) และ (3) การตีความและหาข้อสรุป (interpreting and drawing conclusions) ทั้งนี้กระบวนการวิเคราะห์ช่วยให้นักเรียนเชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับประสบการณ์ของตนเอง และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งที่ยังส่งเสริมให้เกิดพลังการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนผ่านการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

ข้อมูลเชิงคุณภาพคืออะไร

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) คือข้อมูลที่มีลักษณะเป็นคำพูด ภาพ หรือสัญลักษณ์ที่สะท้อนประสบการณ์ มุมมอง ความรู้สึก และความหมายของผู้เรียน ตัวอย่างได้แก่ บันทึกการสนทนา (transcripts) บันทึกภาคสนาม (field notes) งานศิลปะ งานเขียนส่วนตัว วิดีโอ ภาพถ่าย และสิ่งสร้างสรรค์อื่นๆ ที่สะท้อนเสียงของนักเรียน การยอมรับข้อมูลเหล่านี้ในฐานะ “ข้อมูล” ช่วยเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีตัวตนในกระบวนการวิจัย และทำให้การเรียนรู้มีความเป็นมนุษย์ และมีคุณค่ามากขึ้น

เตรียมข้อมูล

ขั้นตอนการเตรียมข้อมูลคุณภาพเพื่อการวิเคราะห์อย่างมีระบบ เน้นการจัดระเบียบข้อมูลที่ได้จากนักเรียน เช่น การถอดเสียงจากการสัมภาษณ์หรือการสนทนา การจัดระเบียบบันทึกภาคสนาม การรวบรวมงานศิลปะหรือสิ่งประดิษฐ์ให้อยู่ในรูปแบบที่เข้าถึงและวิเคราะห์ได้ง่าย คืออยู่ในสภาพข้อความที่เป็นลายลักษณ์อักษร ผู้วิจัยควรตรวจสอบให้แน่ใจว่า ข้อมูลเหล่านี้ครบถ้วน ชัดเจน และมีความสัมพันธ์กับคำถามวิจัย เพื่อให้สามารถตีความได้อย่างมีความหมาย การเตรียมข้อมูลอย่างรอบคอบเป็นพื้นฐานสำคัญของกระบวนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพที่ดี

ใส่โค้ดข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพผ่านกระบวนการ “โค้ด” หรือการจัดหมวดหมู่ข้อมูล เป็นการแบ่งข้อมูลทั้งหมดออกเป็นส่วนย่อยที่มีขนาดเล็กลง เพื่อให้ครูและนักเรียนร่วมกันตีความ หรือให้ความหมายข้อมูลได้ง่ายขึ้น โค้ดอาจเป็นคำหรือวลีที่สะท้อนแนวคิดหรือประเด็นสำคัญที่ปรากฏในข้อมูล เช่น ประสบการณ์ของนักเรียน ความรู้สึก หรือความอยุติธรรม กระบวนการนี้ต้องให้นักเรียนเป็นผู้นำการกำหนดและอภิปรายโค้ด (ครูทำหน้าที่อำนวยความสะดวก เน้นตั้งคำถามกระตุ้นความคิด) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและการเป็นเจ้าของข้อมูลร่วมกัน การโค้ดไม่ใช่เพียงการจัดระเบียบ แต่เป็นกระบวนการคิดอย่างวิพากษ์และตีความโลกผ่านสายตาของผู้เรียน

โค้ดแบบอุปนัย (inductive coding) เป็นกระบวนการโค้ดข้อมูลแบบอิงจากข้อมูล (data-driven) ที่ไม่ตั้งสมมติฐานล่วงหน้า แต่ให้แนวคิดหรือหมวดหมู่ (codes) ค่อยๆ ปรากฏจากการอ่านข้อมูลซ้ำๆ อย่างละเอียด

(โดยมีใจหทัยวิจัยเป็นฐานอยู่ในใจ) กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้เสียงของนักเรียน (student voice) ให้ความหมายในแบบที่เป็นจริง ไม่ถูกตีกรอบด้วยมุมมองของผู้ใหญ่หรือครูเท่านั้น นักเรียนที่เป็นทีมวิจัยและนักเรียนอื่นๆ ทำงานร่วมกันในการสร้างโค้ดจากประสบการณ์และภาษาเฉพาะของนักเรียนเอง เป็นกระบวนการที่ส่งเสริมความเท่าเทียมในอำนาจการตีความข้อมูล และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ทรงพลังจากความจริงในชีวิตของผู้เรียน

การจัดกลุ่มข้อมูลแบบอุปนัยนี้ เป็นการพัฒนาสิ่งที่เป็นรูปธรรม มีความชัดเจน (specific) สู่ความหมายเชิงนามธรรม (abstract) มีความท้าทายคือ ต่างคนอาจมองวิธีจัดกลุ่มต่างกัน วิธีนี้จึงมักต้องใช้เวลานานกว่าจะบรรลุข้อตกลงแบบฉันทามติกันได้

โค้ดแบบนิรนัย (deductive coding) เป็นการโค้ด (จัดกลุ่ม) ข้อมูลโดยใช้กรอบแนวคิดหรือหมวดหมู่ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า ซึ่งมักมาจากทฤษฎี คำถามวิจัย หรือกรอบการเรียนรู้ที่ครูหรือนักวิจัยวางไว้ กระบวนการนี้ช่วยให้การวิเคราะห์มีทิศทางและสามารถเปรียบเทียบข้อมูลกับแนวคิดที่มีอยู่ได้อย่างเป็นระบบ แนะนำให้ทำตารางจัดหมวดหมู่ความคิดไว้ล่วงหน้า สำหรับให้ทีมวิจัยและนักเรียนอื่นๆ สะท้อนคิดข้อมูลบรรจุลงในแต่ละส่วนของตาราง

จุดอ่อนของการจัดกลุ่มข้อมูลแบบนิรนัยคือ อาจมีข้อมูลหรือเสียงนักเรียนที่อยู่นอกกรอบที่กำหนด จึงแนะนำให้เปิดพื้นที่ให้มีความยืดหยุ่นเพื่อรับฟังเสียงของนักเรียนที่อยู่นอกกรอบที่กำหนดไว้ และแนะนำให้ นำการโค้ดแบบอุปนัย และนิรนัย มาใช้ร่วมกันเพื่อให้ได้การวิเคราะห์ที่ ลุ่มลึกและครอบคลุมยิ่งขึ้น

ภาคฝึกปฏิบัติ

- ดำเนินการจัดกลุ่ม (โค้ด) ข้อมูลแบบอุปนัย จากการร่วมกันตีความและจัดกลุ่ม แยกออกเป็นชั้นๆ (segment) โดยทีมงานแต่ละคนมีอิสระในการเสนอความเห็นในการวิเคราะห์ตามโจทย์วิจัย
- ดำเนินการแบบนิรนัย โดยใช้ตารางเข้าช่วย ให้ทีมงานจัดกลุ่มข้อมูลเข้าตาราง โดยอาจมีการปรับปรุงตารางให้เหมาะสมยิ่งขึ้น
- ร่วมกันสะท้อนคิดต่อประสบการณ์ที่เกิดขึ้น กระบวนการแบบไหนช่วยให้คิดลึกซึ้งกว่า ช่วยให้เข้าใจความหมายของข้อมูลแต่ละตอน (segment) ได้ดีกว่า นำสู่ความเข้าใจข้อมูลในภาพรวม เพื่อการตอบโจทย์วิจัยได้ดีกว่า ฯลฯ

ตัวอย่างผลการโค้ด เรื่องการใช้อำนาจแก่เยาวชน

โค้ดระดับ 1 (กว้าง)	ความหมาย/นิยาม	โค้ดระดับ 2 (จำเพาะ)	ความหมาย/นิยาม
1. ปฏิสัมพันธ์ ระหว่าง เยาวชน กับผู้ใหญ่	เยาวชนกับผู้ใหญ่ มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ปฏิสัมพันธ์นั้นแสดง ออกมาในข้อมูลอย่างไร	1.1 ผู้ใหญ่ รวบอำนาจ (adultism)	ผู้ใหญ่มีปฏิสัมพันธ์กับ เยาวชนแตกต่างกัน ตามอายุของเยาวชน หรือผู้ใหญ่ปฏิบัติตัว ในฐานะที่มีอำนาจเหนือกว่า
		1.2 เอื้ออำนาจ (empowerment)	ผู้ใหญ่ปฏิบัติต่อเยาวชน ในฐานะคนเสมอกัน เป็นเพื่อนหรือผู้ร่วมงาน มีการสะท้อนคิดร่วมกัน ในฐานะหุ้นส่วน
2. เสียงของ เยาวชน	วิธีการที่เยาวชน เสนอข้อคิดเห็นของตน ในประเด็นที่ตน ให้ความสำคัญ ในหลากหลาย สถานการณ์ หรือหลากหลายบริบท	2.1 การเสนอ จุดยืนของตน โดยเยาวชน	นักเรียนเสนอให้บรรจุวาระ นักเรียนเสนอข้อเรียกร้องใน การประชุม เป็นการกำหนด วาระการประชุมที่ให้โอกาส นักเรียนได้เสนอข้อคิดเห็น
		2.2 การเสนอ จุดยืนของเยาวชน เรื่องนโยบายใหม่ ด้านการศึกษา	นักเรียนเสนอการ เปลี่ยนแปลงที่ตนต้องการ ในโรงเรียน หรือในเขตพื้นที่ ต่อผู้กำหนดนโยบาย หรือ ต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ
		2.3 เยาวชนเสนอ มุมมองของตน ผ่านงานศิลปะ	นักเรียนเสนอหรือแสดงออก ด้านคำนิยม แรงบันดาลใจ หรือความเชื่อ ผ่านกิจกรรม ด้านศิลปะ เช่น ภาพวาด บทกวี ดนตรี สุนทรพจน์

การฝึกฝนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างเป็นรูปธรรม ทำโดยครูและนักเรียนร่วมกันเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เช่น การเลือกชิ้นข้อมูล การโค้ดข้อมูล และการอภิปรายตีความร่วมกัน เพื่อฝึกความเข้าใจในกระบวนการและเสริมพลังให้กับเสียงของนักเรียน กระบวนการนี้ควรเปิดกว้างต่อความหลากหลายของมุมมอง ใช้ทั้ง Inductive และ Deductive Coding และให้ความสำคัญกับการสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการสื่อสารอย่างแท้จริง

การฝึกฝนควรเน้นการพัฒนาทักษะการตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล และให้ความหมายสาระจากเสียงของนักเรียนผู้ให้ข้อมูลอย่างอิสระ เพื่อเชื่อมโยงสู่การเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนและโรงเรียน

ช่วงของข้อมูล (coding segments) กระบวนการโค้ดข้อมูล (coding) เป็นการแบ่งข้อมูลออกเป็นช่วงๆ (segments) แล้วให้ความหมายหรือ “โค้ด” แก่แต่ละช่วง เพื่อช่วยให้เข้าใจข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างลึกซึ้ง โดยเห็นว่า แต่ละโค้ดต้องสะท้อนความหมายจากมุมมองของผู้ให้ข้อมูล ไม่ใช่จากอคติของนักวิจัย

แต่ละช่วงต้องมีความยาวพอเหมาะ แนะนำว่าควรยาวสองสามบรรทัดถึงหนึ่งย่อหน้า ไม่ควรสั้นเพียงสองสามคำ หรือยาวเป็นหน้ากระดาษ “พอเหมาะ” ในที่นี้หมายถึงพอเหมาะต่อการตีความให้ความหมายต่อข้อความช่วงนั้น หากสั้นเกินไป อาจมีข้อความไม่พอสำหรับให้ความหมาย หากยาวเกินไป อาจมีหลายความหมายอยู่ในช่วงนั้น เราต้องการให้ข้อมูลแต่ละช่วงมีหนึ่งความหมายหลัก

การโค้ดควรทำอย่างรอบคอบและเป็นระบบ โดยเริ่มจากการอ่านข้อมูลอย่างตั้งใจ ทำความเข้าใจบริบท แล้วค่อยๆ สังเกตคำ วลี หรือประเด็นที่เกิดขึ้น หรือมีพลังสะท้อนอารมณ์/ความคิด ซึ่งอาจนำไปสู่หัวข้อ

“การผสมผสานระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถสร้างพลังในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอย่างแท้จริง”

หรือประเด็นเชิงแนวคิดที่ลึกซึ้ง นอกจากนี้ ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการได้ร่วมกับผู้อื่น เช่น เพื่อนนักเรียนหรือครู เพื่อสร้างความหลากหลายของมุมมอง และช่วยให้การตีความมีความรอบด้านยิ่งขึ้น

การโค้ดไม่ใช่แค่เทคนิค แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ การฟัง และทำความเข้าใจเสียงของนักเรียนอย่างให้คุณค่า เพื่อให้ข้อมูลกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา

กระบวนการโค้ดดิ้ง กระบวนการโค้ดข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative coding) เน้นการแยกแยะข้อมูลให้มีระเบียบและสามารถใช้วิเคราะห์ได้ง่ายขึ้น ขั้นตอนแรกคือการทำความเข้าใจข้อมูลที่มี โดยการอ่านข้อมูลหรือบันทึกจากนักเรียนหลายๆ ครั้ง เพื่อให้เห็นภาพรวมและเข้าใจสิ่งที่พวกเขาพูดหรือเขียน จากนั้นเริ่มระบุประเด็นหลักหรือคำสำคัญที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกันในข้อมูลที่มี

การโค้ดนั้นมีทั้งแบบอุปนัย (inductive) และแบบนิรนัย (deductive) การโค้ดแบบอุปนัยเริ่มต้นจากข้อมูลที่มีและค่อยๆ สร้างหัวข้อหรือโค้ดขึ้นจากข้อมูลเอง ส่วนการโค้ดแบบนิรนัยเริ่มต้นจากหัวข้อหรือทฤษฎีที่มีอยู่แล้วและนำมาวิเคราะห์ข้อมูลที่มีให้ตรงกับโค้ดที่ตั้งไว้

อาจใช้เครื่องมือดิจิทัลช่วย เช่น spreadsheet (excel หรือ google sheet) อำนวยความสะดวกในการจัดหมวดหมู่ความหมายของข้อมูล

ตัวอย่างการโค้ดโดยใช้ Spreadsheet

ส่วนหนึ่งของข้อความ	ผู้เสนอ	ชื่อโค้ด	คำอธิบายโค้ด
น่าสนใจมากที่ผู้ใหญ่รวบรวมอำนาจในการดำเนินการ แม้จะมีนักเรียนคนหนึ่งถามว่า ขอให้เยาวชนดำเนินการก่อนได้ไหม ก็ไม่มีใครฟัง เยาวชนถูกบังคับให้รอจนผู้ใหญ่ดำเนินการเสร็จ	ครูคาร์ลอส	การโฆษณาชวนเชื่อของนักเรียน	ตัวอย่างการโฆษณาชวนเชื่อโดยนักเรียนต่อเพื่อนนักเรียน
ร้ายยิ่งกว่านั้น ผู้ใหญ่หลายคนออกไปจากห้องประชุมหลังพูดเสร็จ ไม่คิดจะฟังคนอื่น ไม่คิดจะฟังเยาวชน แม้ครูโนนิจะกล่าวว่า นักเรียนเป็นศูนย์กลางของเขตพื้นที่ แต่พฤติกรรมที่เห็นนักเรียนไม่ได้เป็นศูนย์กลางแม้ในโรงเรียนของตน	ครูคาร์ลอส	ลัทธิผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือ (adultism)	ตัวอย่างที่ผู้ใหญ่ถือเอาเสียงของพวกเขาตนเป็นใหญ่ ไม่ฟังเสียงของเยาวชน
การที่ครูเย็นถูกเรียกชื่อ ว่ายังไม่ได้เสนอความเห็นใดๆ	ครูคาร์ลอส	ลัทธิผู้ใหญ่มีอำนาจเหนือ (adultism)	ตัวอย่างที่ผู้ใหญ่ถือเอาเสียงของพวกเขาตนเป็นใหญ่ ไม่ฟังเสียงของเยาวชน

ขั้นตอนถัดมาคือการจัดกลุ่มโค้ดที่มีความคล้ายคลึงกัน และสร้างธีม (หัวข้อ หรือกลุ่มข้อมูล) ที่เชื่อมโยงข้อมูลเหล่านั้นให้เป็นชุดความรู้ที่มีความหมายมากขึ้น เมื่อทำการโค้ดเสร็จสิ้น นักเรียนหรือผู้วิจัยจะต้องทบทวนและปรับแต่งโค้ดที่ใช้ในการวิเคราะห์ให้เหมาะสมกับบริบทและประเด็นที่ต้องการเข้าใจ และเหมาะสมต่อการนำเสนอต่อผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง

เพื่อให้ผลการวิจัยที่น่าเสนอต่อผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องมีความกระชับรัดกุมเข้าใจง่าย แนะนำว่าผลการจัดกลุ่มข้อมูล (โค้ดดิ้ง) ควรมี 5 หรือไม่เกิน 7 โค้ด และมีไม่เกิน 20-25 โค้ดย่อย

การโค้ดเป็นกระบวนการที่ไม่เพียงแต่การจัดระเบียบข้อมูล แต่ยังเป็น การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้คิดวิเคราะห์ (ตีความ) และเชื่อมโยงข้อมูล ในมุมมองที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการตีความที่ลึกซึ้ง ยิ่งขึ้นในเรื่องที่นักเรียนกำลังศึกษาหรือสนใจ

วิเคราะห์ข้อมูลเป็นทีม

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลในทีม เป็นส่วนสำคัญในการทำงาน ร่วมกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจข้อมูลตรงกับเจตนาของนักเรียนผู้ให้ข้อมูล เกิดการเรียนรู้จากข้อมูลที่รวบรวมไว้ ทีมงานต้องแบ่งปันข้อมูลและ ประสพการณ์ที่ได้รับจากการเก็บข้อมูล ซึ่งช่วยให้ทุกคนในทีมมีมุมมองที่ หลากหลายและลึกซึ้งมากขึ้น

การทำงานเป็นทีมในการวิเคราะห์ข้อมูลมีหลายขั้นตอน เริ่มจาก การแบ่งปันข้อมูลที่เก็บได้ในรูปแบบต่างๆ เช่น ข้อความจากการสัมภาษณ์ ผลสำรวจ หรือสังเกตการณ์ จากนั้นสมาชิกในทีมจะร่วมกันโค้ดข้อมูล เพื่อระบุหัวข้อหรือธีมที่สำคัญ โดยใช้วิธีการโค้ดแบบอุปนัย หรือนิรนัย หรือใช้ร่วมกันทั้งสองแนว เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่ตอบโจทย์คำถามการวิจัย

หลังจากการโค้ดเสร็จสิ้น สมาชิกทีมจะช่วยกันจัดกลุ่มและประเมิน โค้ดต่างๆ เพื่อค้นหาความเชื่อมโยงหรือรูปแบบที่มีความหมายในข้อมูลนั้นๆ อาจพิจารณารวมโค้ดที่มีความหมายเดียวกันหรืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น รวมโค้ด เกรด, GPA และ ผลสอบ เป็นโค้ดเดียวชื่อ ผลลัพธ์ทางวิชาการ เน้นการนำเสนอประเด็นหรือธีม ที่สามารถนำไปสู่การอภิปรายเชิงลึก และการแก้ปัญหาที่มีผลกระทบต่อชุมชนนักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง

ต้องไม่ลืมจัดการเรื่องอคติ โดยตรวจสอบอคติที่อาจแฝงอยู่ในข้อมูล ตระหนักว่า ข้อมูลจากรายบุคคลเป็นข้อมูลที่มีธรรมชาติแฝงอคติที่มาจากประสบการณ์ตรงของชีวิตของผู้นั้น ข้อมูลที่ได้มาจึงไม่ใช่ข้อมูลที่เป็นกลาง แต่เป็นข้อมูลจากหลากหลายมุมมองหรืออคติที่ได้จากประสบการณ์ตรงของชีวิตที่แตกต่างกัน การวิเคราะห์และจัดกลุ่มของทีมวิจัยจึงต้องใช้มุมมองที่ยอมรับความแตกต่างหลากหลาย และระวังอคติของตนเองหรือพวกตน ในการหยิบมาเฉพาะประเด็นที่ตนเห็นด้วย (confirmation bias) หรือหยิบมาเฉพาะประเด็นหรือหลักฐานขึ้นหลังๆ (เพราะลืมข้อมูลขึ้นก่อนๆ ไปแล้ว - recency bias)

การวิเคราะห์ข้อมูลในทีมไม่เพียงแต่เป็นการแยกแยะและจัดระเบียบข้อมูล แต่ยังเป็นการเสริมสร้างการทำงานร่วมกันและการคิดเชิงวิพากษ์ การเรียนรู้จากประสบการณ์และมุมมองของผู้อื่น จะช่วยให้สมาชิกของทีมสามารถเข้าใจปัญหาหรือคำถามการวิจัยได้อย่างรอบด้าน (นำสู่การเรียนรู้และพัฒนาภายในตน) และสร้างคำตอบที่มีประสิทธิภาพและมีความหมายมากขึ้น

สร้างนั่งร้านช่วยนักเรียน

หลักฐานกับความเห็น

การแยกแยะระหว่าง “หลักฐาน” กับ “ข้อคิดเห็น” ในกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มีความสำคัญยิ่ง โดยหลักฐาน (evidence) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากแหล่งจริง เช่น คำพูดของนักเรียน บันทึกการสังเกต หรือแบบสอบถาม ส่วนข้อคิดเห็น (opinion) คือการตีความหรือการสรุปของผู้วิจัย

ครูอาจช่วยสร้างนั่งร้าน หนุนให้นักเรียนได้ฝึกแยกแยะระหว่าง หลักฐานกับข้อคิดเห็น โดยจัดกิจกรรมเล่นแสดงบทบาทการเสนอแนะให้ผู้บริหารโรงเรียนปรับปรุงห้องสมุด โดยนักเรียนทีม ก (สาม-สี่คน) เสนอเรื่องราวเกี่ยวกับการใช้ห้องสมุด ทีม ข (จำนวนเท่ากัน) เสนอข้อมูลและข้อวิเคราะห์จากการวิจัย นักเรียนที่เหลือแสดงบทผู้บริหารหรือผู้กำหนดนโยบาย เมื่อสองทีมเสนอจบ นักเรียนที่เหลือให้ความเห็นว่าข้อเสนอของทีมใดน่าเชื่อถือ ชวนสนทนงตอบมากกว่า เพราะเหตุใด

ฝึกหารูปแบบ (pattern)

ครูอาจชวนนักเรียนเล่นเกม เพื่อฝึกหารูปแบบ หรือจัดกลุ่ม เช่น เมื่อครูพูดคำต่อไปนี้นักเรียนคนใดบอกได้ว่าคำเหล่านั้นมีจุดรวมเป็นคำใด ให้ยืนขึ้น แล้วตอบ หากตอบถูกได้รางวัล ตะเพียน ช้อน ชะโด นาย ก ลุกขึ้น และตอบว่า ปลา น้ำจืด และได้รับรางวัล

ครูอาจบอกชื่อที่มีความหมายซับซ้อนขึ้น เช่น ปลาทุ วาฬ โลมา นาย ข ลุกขึ้น และตอบว่า ปลาทะเล ซึ่งผิด น.ส. ค ลุกขึ้น และตอบว่า สัตว์ทะเล ซึ่งเป็นคำตอบที่ถูกต้อง เป็นกิจกรรมที่นำสู่การพูดคุยทำความเข้าใจรูปแบบการจัดกลุ่ม และความหมายของแต่ละถ้อยคำ

สร้างโมเดลของกระบวนการ

ครูอาจให้นักเรียนฝึกวิธีสร้าง “โมเดล” หรือแบบจำลองกระบวนการสำหรับหารูปแบบ (pattern) จากข้อมูลที่นักเรียนช่วยกันรวบรวม เช่น ครูอาจให้นักเรียนไปช่วยกันค้นชื่อภาพยนตร์ไทยที่แสดงเรื่องราวของครู แล้วนำมาดูพร้อมกันทีละเรื่อง แล้วนักเรียนช่วยกันระบุคำที่สะท้อนลักษณะจำเพาะของครูในภาพยนตร์ เช่นในเรื่อง ก ได้คำว่า เสียสละ รักนักเรียน มีเมตตา เรื่อง ข ได้คำว่า เจ้าระเบียบ เจ้าอารมณ์ ปากร้าย เป็นต้น เมื่อดูไปหลายๆ เรื่อง จนได้คำสะท้อนลักษณะของครูจำนวนหนึ่ง

ครูชวนนักเรียนสังเกตสิ่งที่เห็นซ้ำๆ เช่นอาจเห็นว่า ครูผู้หญิงเป็นคนมีความเห็นอกเห็นใจนักเรียนที่เรียนอ่อนมากกว่าครูผู้ชาย

กระบวนการสนทนาระหว่างนักเรียนโดยครูช่วยทำหน้าที่ตั้งคำถาม (ซึ่งบางครั้งเป็นคำถามนำ – scaffolding) นี้ ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ 2 ด้าน (1) นักเรียนสามารถร่วมกันสรุปข้อมูลเรื่องใดเรื่องหนึ่งได้ด้วยตนเอง จากข้อมูลจริง และร่วมกันสร้างแบบแผนวิธีคิดไปสู่ข้อสรุปได้ ไม่ใช่เอาแต่ฟังและเชื่อจากแหล่งภายนอก (2) ได้เรียนรู้รูปแบบวิธีวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (critical analysis) ต่อถ้อยคำ คือไม่เพียงวิเคราะห์ว่าตามในภาพยนตร์ ครูไทยเป็นคนเจ้าระเบียบ แต่มีการวิพากษ์ต่อว่าในความเป็นจริงผู้คนเขาคิดอย่างไรต่อครูในเรื่องความเป็นคนเจ้าระเบียบ หรืออาจร่วมกันวิเคราะห์ว่า เรื่องความเป็นคนเจ้าระเบียบของครูในโรงเรียนของตนเองเป็นอย่างไร มีข้อดีหรือข้อเสียต่อนักเรียนอย่างไร

กระบวนการที่ใช้กับข้อมูลเชิงคุณภาพ ขึ้นตอนพื้นฐานของการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

- กำหนดข้อมูลที่จะใช้ตอบคำถามวิจัย
- ทำความชัดเจนเรื่องคำถาม
- ทำความเข้าใจข้อมูล อ่านด้วยใจที่เปิดกว้าง
- ต่อข้อมูลแต่ละแหล่ง ทำความเข้าใจเพื่อตอบคำถามวิจัย
- เมื่อได้หลักฐานหลายหลักฐานจากแต่ละแหล่งข้อมูล ตรวจสอบรูปแบบ (pattern) และความถี่ที่พบ ริมอะไรที่โผล่ออกมาจากแหล่งข้อมูลนั้น พบกี่ครั้งในแหล่งข้อมูลนั้น พบกี่ครั้งในทุกแหล่งข้อมูล
- ตรวจสอบข้อมูลสำคัญที่อยู่นอกธีม
- เล่าเรื่องเกี่ยวกับข้อมูลที่รวบรวมมาได้

สร้างข้อสรุป

หลักการในเรื่องข้อมูลเชิงคุณภาพคือ ที่มวิจัยสรุปได้ตรงตามข้อมูลที่รวบรวมมา โดยระมัดระวังปัจจัยที่ทำให้เข้าใจผิดและสรุปผิด เช่น ข้อมูลที่มาจากนักเรียนเพียงคนเดียว ไม่น่าจะนำไปเสนอเป็นภาพแทนนักเรียนทั้งหมดได้ ต่างจากข้อมูลที่มาจากนักเรียนหลายคน ต่างอายุ ต่างสถานภาพด้านผิวและเชื้อชาติ

ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ข้อสรุปตรงหรือตอบคำถามวิจัย

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- เรียนรู้ผ่านการปฏิบัติ
- ข้อมูลหลักฐาน เห็นความเห็น
- ทำงานเป็นทีม
- มีการเตรียมข้อมูล
- ได้คิด แบบอุปนัย และแบบนิรนัย
- กำหนดรูปแบบ (pattern)

“การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นทักษะสำคัญที่นักเรียนสามารถเรียนรู้และใช้ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนได้ โดยเน้นให้การวิเคราะห์นั้นมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีจริยธรรม และเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของนักเรียนเอง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

18

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

9

วิเคราะห์ข้อมูล
เชิงปริมาณ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 18 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 9 Quantitative Data Analysis รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ เน้นการมีส่วนร่วมของนักเรียน แม้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจะดูซับซ้อน แต่หากนำเสนอด้วยบริบทที่นักเรียนเข้าใจได้ ก็สามารถเป็นเครื่องมือทรงพลังในการสนับสนุนเสียงของนักเรียนได้

ผู้เรียนสามารถใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ เช่น แบบสอบถามหรือการเก็บคะแนน มาเปรียบเทียบหรือชี้ให้เห็นปัญหาในโรงเรียน เช่น ความเหลื่อมล้ำ หรือการจัดสภาพแวดล้อมไม่เท่าเทียม กระบวนการวิเคราะห์ควรเป็นแบบมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถาม วิเคราะห์ข้อมูล และตีความด้วยตนเอง โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก ผลลัพธ์ของการวิเคราะห์ควรนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบและสร้างวัฒนธรรมในโรงเรียนผ่านข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ ข้อมูลเชิงปริมาณเมื่อจับคู่กับมุมมองของนักเรียน ย่อมเป็นเครื่องมือเปลี่ยนแปลงที่ทรงพลัง

ดำเนินการวิเคราะห์เชิงปริมาณ

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณในโครงการ Student Voice เน้นให้ผู้เรียนใช้ทักษะพื้นฐาน เช่น การนับจำนวน การหาค่าเฉลี่ย เปอร์เซ็นต์ และการเปรียบเทียบ เพื่อตีความหมายจากข้อมูล การวิเคราะห์ควรกระทำอย่างร่วมมือ เน้นความเข้าใจมากกว่าความซับซ้อนทางสถิติ และนำข้อมูลไปใช้สร้างข้อเสนอเชิงนโยบายหรือเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอย่างมีเป้าหมาย

ข้อมูลเชิงปริมาณคืออะไรบ้าง

ข้อมูลเชิงปริมาณหมายถึงข้อมูลที่สามารถนับ วัด หรือแปลงเป็นตัวเลขได้ เช่น คำตอบแบบเลือกตอบ คะแนน แบบสอบถาม หรือข้อมูลเชิงประชากร เช่น อายุ เพศ และเชื้อชาติ ข้อมูลเหล่านี้มีประโยชน์ในการสะท้อนแนวโน้ม ความถี่ และความแตกต่างระหว่างกลุ่มผู้เรียน การใช้ข้อมูลเชิงปริมาณช่วยให้นักเรียนสามารถสร้างข้อค้นพบที่น่าเชื่อถือและโน้มน้าวผู้อื่นในกระบวนการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้ควบคู่กับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

เตรียมข้อมูล

ขั้นตอนการเตรียมข้อมูลเชิงปริมาณให้พร้อมสำหรับการวิเคราะห์ เริ่มจากการจัดระเบียบข้อมูลในตาราง เช่น Spreadsheets เพื่อให้สามารถตรวจสอบความครบถ้วนและความสอดคล้องได้ง่ายขึ้น แนะนำให้ใส่ชื่อผู้ตอบ ข้อมูลประชากร เช่น ชั้นเรียน เพศ เชื้อชาติ และคะแนนหรือคำตอบจากแบบสอบถามไว้ในแถวเดียวกัน การทำความสะอาดข้อมูล (data cleaning) ก็มีความสำคัญ เช่น การจัดการกับช่องว่าง ข้อมูลที่ซ้ำ หรือคำตอบที่ไม่สมเหตุผล

ควรพิจารณาวิธีการให้คะแนนหรือตีความข้อมูลที่เป็นคำตอบแบบมาตราส่วน เช่น “มากที่สุด” “น้อยที่สุด” โดยการแปลงเป็นตัวเลขเพื่อความสะดวกในการวิเคราะห์ ทั้งยังควรให้ความสำคัญกับความเป็นส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล โดยไม่ใช่ข้อเท็จจริงหากไม่จำเป็น และใช้รหัสหรือตัวเลขแทนการเตรียมข้อมูลที่ดีช่วยให้นักเรียนสามารถดำเนินการวิเคราะห์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สร้างความเชื่อมั่นในผลการวิจัย และสามารถสื่อสารผลลัพธ์ต่อผู้อื่นได้อย่างชัดเจนและมีพลัง

การวิเคราะห์สถิติเชิงพื้นฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพื้นฐานเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยให้นักเรียนเข้าใจรูปแบบและแนวโน้มจากข้อมูลของตนเอง เช่น การหาค่าเฉลี่ย มัธยฐาน ฐานนิยม และร้อยละ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยอธิบายเรื่องราวจากตัวเลข แนะนำให้ใช้วิธีการง่ายๆ และการแสดงข้อมูลผ่านแผนภูมิ เช่น แผนภูมิแท่งหรือวงกลม เพื่อให้การสื่อสารผลการวิเคราะห์มีพลัง เข้าใจง่าย และเข้าถึงผู้ชมได้หลากหลาย ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ความซับซ้อนของสูตรคำนวณ แต่อยู่ที่การตั้งคำถามที่มีความหมายและการนำเสนออย่างมีจุดยืน

ความถี่ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้การนับความถี่ของคำตอบในแบบสอบถามหรือแบบสำรวจ ซึ่งเป็นหนึ่งในวิธีพื้นฐานที่สุดของการวิเคราะห์ข้อมูล ตัวอย่างเช่น การนับจำนวนผู้ตอบที่เลือกแต่ละตัวเลือกในคำถามแบบปรนัย ช่วยให้นักเรียนสามารถระบุแนวโน้มความนิยม หรือปัญหาที่พบบ่อยในประเด็นที่สนใจได้อย่างชัดเจน

การแสดงผลการนับความถี่ควรใช้ภาพ เช่น ตารางหรือกราฟแท่ง เพื่อให้เห็นภาพรวมอย่างเป็นระบบ และควรตั้งคำถามต่อข้อมูลที่ได้ เช่น “ทำไมตัวเลือกนี้จึงได้รับความนิยมสูงสุด” หรือ “ความถี่ที่ต่ำของคำตอบนี้บ่งชี้อะไร” จุดมุ่งหมายไม่ใช่แค่แสดงตัวเลข แต่เป็นการจุดประกายการสะท้อนคิด การสนทนา และการออกแบบการเปลี่ยนแปลงอย่างมีข้อมูลรองรับ โดยใช้เครื่องมือการนับความถี่เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบจากมุมมองของนักเรียน

ร้อยละ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้ “ร้อยละ” เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้ข้อมูลเชิงจำนวนมีความหมายมากขึ้น โดยเฉพาะเมื่อต้องการเปรียบเทียบกลุ่มข้อมูลที่มีขนาดต่างกัน เช่น หากมีผู้ตอบ

แบบสอบถาม 100 คน กับ 20 คน การดูจำนวนเพียงอย่างเดียวอาจทำให้เข้าใจผิด แต่การเปรียบเทียบกับร้อยละจะให้ภาพที่แม่นยำกว่า

นักเรียนควรได้เรียนรู้การแปลงจำนวนเป็นร้อยละ และตีความว่า “อะไรคือสิ่งที่ร้อยละนี้สะท้อนให้เห็น” การใช้ร้อยละช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำเสนอข้อมูลได้อย่างชัดเจน น่าเชื่อถือ และสามารถใช้ในการสนับสนุนข้อเสนอนหรือผลวิเคราะห์ต่างๆ ได้อย่างมีพลังมากขึ้น ผู้เรียนควรได้ฝึกตั้งคำถามกับร้อยละ เช่น “ทำไมร้อยละของคำตอบข้อนี้จึงสูงหรือต่ำกว่าที่คาดไว้” และ “ข้อมูลนี้หมายความว่าอะไรต่อการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนของเรา”

ร้อยละจึงไม่ใช่เพียงแค่ตัวเลข แต่เป็นประตูสู่การคิดวิเคราะห์เชิงลึก และเป็นเครื่องมือสำคัญในการเชื่อมโยงเสียงของนักเรียนเข้ากับการออกแบบแนวทางปรับปรุงที่มีข้อมูลรองรับอย่างแท้จริง

ค่าเฉลี่ย “ค่าเฉลี่ย” (mean) ช่วยให้เข้าใจแนวโน้มทั่วไปของชุดข้อมูล เน้นให้นักเรียนเรียนรู้ทั้งการคำนวณค่าเฉลี่ย และการตีความอย่างรอบด้าน โดยไม่เข้าใจผิดว่า ค่าเฉลี่ยเป็นตัวแทนของทุกคนเสมอไป เช่น หากมีคะแนนเฉลี่ย 70 แต่อาจมีบางคนได้คะแนนต่ำมากและบางคนสูงมาก ค่าเฉลี่ยจึงควรถูกวิเคราะห์ควบคู่กับการกระจายของข้อมูล

แนะนำให้ใช้ค่าเฉลี่ยเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งคำถาม เช่น “นักเรียนส่วนใหญ่รู้สึกอย่างไร” หรือ “บริการใดของโรงเรียนที่มีระดับความพึงพอใจโดยเฉลี่ยต่ำ” นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมองเห็นข้อจำกัดของค่าเฉลี่ย โดยเฉพาะเมื่อมีข้อมูลเบี่ยงเบนสูง หรือจำนวนตัวอย่างน้อย และสนับสนุนการใช้ค่าเฉลี่ยควบคู่กับการพิจารณาเชิงคุณภาพหรือสถิติเชิงบรรยายอื่นๆ

โดยรวม แนวทางนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถใช้ค่าเฉลี่ยเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเสียงของตนอย่างมีพลัง มีเหตุผล และสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับโรงเรียนอย่างมีข้อมูลรองรับ

สิ่งที่ต้องเลี่ยง พึงหลีกเลี่ยงการเร่งรีบสรุปผลจากข้อมูลโดยไม่พิจารณาอย่างรอบคอบ และไม่ควรเลือกเฉพาะข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อหรือเป้าหมายเดิมของกลุ่มเท่านั้น ควรหลีกเลี่ยงการละเลยบริบทของข้อมูล และต้องระวังไม่ให้การตีความกลายเป็นการตัดสินหรือตัดสินจากบุคคลหรือกลุ่มใดๆ โดยไม่เป็นธรรม การวิเคราะห์ควรตั้งอยู่บนความเปิดกว้าง ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ

การวิเคราะห์แบบก้าวหน้า

การวิเคราะห์เชิงลึก ที่นักเรียนสามารถเรียนรู้และฝึกฝนได้ เมื่อต้องการเข้าใจข้อมูลเชิงปริมาณให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น มีตัวอย่าง เช่น การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร การเปรียบเทียบผลลัพธ์ของกลุ่มต่างๆ และการตรวจสอบความแตกต่างทางสถิติอย่างง่าย โดยกระบวนการเหล่านี้ไม่จำเป็นต้องใช้ซอฟต์แวร์ซับซ้อน แต่อาศัยการตั้งคำถามที่ดี การตีความข้อมูลอย่างมีเหตุผล และการแปลความหมายเชิงพลเมืองเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง การฝึกฝนขั้นตอนวิเคราะห์ที่ซับซ้อนขึ้นจะช่วยให้นักเรียนพัฒนา “Literacy ทางข้อมูล” (data literacy) และความสามารถในการสื่อสารข้อมูลอย่างมีพลังและสร้างผลกระทบต่อบรรบบหรือชุมชนที่ตนเองเป็นส่วนหนึ่ง

“ความสามารถของนักเรียนในการเชื่อมโยงข้อมูลและเรื่องเล่าส่วนตัว ทำให้ผู้มีอำนาจในโรงเรียนตระหนักถึงปัญหาเชิงระบบ และสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริง จุดเด่นคือ การยืนยันว่าเสียงของนักเรียนมีพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้ หากมีพื้นที่ให้พวกเขาสื่อสารอย่างจริงจังและสร้างสรรค์”

สร้างข้อสรุป

การสรุปผลจากข้อมูลเชิงปริมาณอย่างมีความรับผิดชอบและเชื่อมโยงกับเป้าหมายของนักเรียน มีความสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง โดยกระบวนการสรุปผลควรตั้งอยู่บนการตีความข้อมูลที่แม่นยำ และคำนึงถึงบริบทของโรงเรียน ชุมชน และประสบการณ์ของผู้เรียนเอง

นักเรียนควรถามตัวเองว่า “ข้อมูลนี้บอกอะไรเกี่ยวกับปัญหาที่เรากำลังแก้” “จะใช้ข้อมูลนี้อย่างไรในการสื่อสารกับผู้ที่มีอำนาจ” และ “ข้อมูลนี้นำไปสู่ข้อเสนอหรือการดำเนินการอย่างไร” กระบวนการนี้ไม่ใช่เพียงเพื่อสรุปว่า “ข้อมูลว่าอย่างไร” แต่เป็นการใช้ข้อมูลเพื่อบอกเล่าเรื่องราว สร้างพลัง และวางรากฐานสำหรับการปฏิบัติที่เปลี่ยนแปลงระบบอย่างมีจริยธรรมและมีความหวัง ทั้งยังช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าของเสียงของตนในฐานะผู้สร้างความรู้ ไม่ใช่เพียงผู้บริโภคข้อมูล

สรุป

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นทักษะสำคัญที่นักเรียนสามารถเรียนรู้และใช้ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนได้ โดยเน้นให้การวิเคราะห์นั้นมีเป้าหมายที่ชัดเจน มีจริยธรรม และเชื่อมโยงกับ

ประสบการณ์ของนักเรียนเอง กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงเข้าใจข้อมูล แต่ยังสามารถใช้ข้อมูลเพื่อสร้างข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและปฏิบัติที่ทรงพลังและมีผลต่อระบบการศึกษาอย่างแท้จริง

ข้อเรียนรู้หลัก

ประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อสนับสนุนเสียงของนักเรียนในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน ได้แก่ :

- ข้อมูลเชิงปริมาณช่วยให้นักเรียนมองเห็นรูปแบบ (patterns) และแนวโน้มที่ชัดเจนในประสบการณ์ของตน และสามารถใช้อ้างอิงข้อมูลนี้เพื่อสนับสนุนข้อเรียกร้องหรือข้อเสนอแนะของพวกเขา
- นักเรียนสามารถเรียนรู้กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างง่าย เช่น การนับ ความถี่ ร้อยละ และค่าเฉลี่ย เพื่อสร้างความเข้าใจและอธิบายประเด็นต่างๆ ได้อย่างมีน้ำหนัก
- กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลควรตั้งอยู่บนฐานของจริยธรรม ความถูกต้อง และความหมายที่นักเรียนสร้างร่วมกัน ไม่ใช่แค่การใช้สูตรทางสถิติ
- ครูและผู้สนับสนุนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสม สนับสนุนการตีความข้อมูล และสร้างพื้นที่ให้นักเรียนได้เป็นเจ้าของกระบวนการ
- การผสมผสานระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสามารถสร้างพลังในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนอย่างแท้จริง

“การเล่าเรื่องจากข้อมูลควรเน้นจุดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของนักเรียนกับประเด็นเชิงโครงสร้าง ควรสื่อสารให้เข้าใจง่าย มีอารมณ์ร่วม และมีเป้าหมายในการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลง เรื่องเล่าควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจริง แต่ต้องมีความเป็นมนุษย์ (humanizing data)”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

19

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

10

เรื่องราว
ที่นักเรียน
อยากเล่า

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 19 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 10 *The Story You Want to Tell* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

สะท้อนคิดเรื่องการวิเคราะห์ข้อมูล

ในขั้นตอนนี้ ผู้เรียนและครูสะท้อนความหมายของข้อมูลที่ได้รวบรวมและวิเคราะห์ เพื่อให้ข้อมูลเหล่านั้นกลายเป็นเรื่องราวที่ทรงพลังและสื่อสารได้อย่างมีผลกระทบ การสะท้อนคิด (reflection) ไม่ใช่แค่การดูว่าข้อมูลบอกอะไร แต่เป็นการตั้งคำถามว่า “ทำไม” (Why) และ “แล้วจะอย่างไรต่อไป” (What’s Next)

การตีความข้อมูลต้องคำนึงถึงบริบท วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ของผู้เรียน โดยต้องเชื่อมโยงข้อมูลกับประสบการณ์จริง ความรู้สึก และเสียงของนักเรียน กระบวนการนี้ควรเป็นการเรียนรู้ร่วมกันที่ตั้งอยู่บนความไว้วางใจและการเปิดพื้นที่ปลอดภัย (safe space) เพื่อให้ทุกคนมีส่วนร่วมและกล้าแสดงความคิด ความเข้าใจที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะกลายเป็นเครื่องมือสำหรับการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ หากผู้เรียนสามารถตีความข้อมูลด้วยวิธีที่สะท้อนคุณค่า ความหวัง และเป้าหมายของตนเองในการสร้างโรงเรียนที่ดีกว่าเดิม

การค้นพบคือเรื่องราว

ข้อมูลหรือผลการวิจัยที่ได้จากเสียงของนักเรียนไม่ควรนำเสนอในลักษณะเพียงตัวเลขหรือกราฟเท่านั้น แต่ควรถ่ายทอดออกมาเป็น “เรื่องเล่า” (narrative) ที่มีพลังในการสร้างความเข้าใจและผลกระทบต่อผู้ฟังหรือผู้อ่าน

การเล่าเรื่องจากข้อมูลควรเน้นจุดเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของนักเรียนกับประเด็นเชิงโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำ ความยุติธรรม หรือวัฒนธรรมในโรงเรียน

ควรสื่อสารให้เข้าใจง่าย มีอารมณ์ร่วม และมีเป้าหมายในการกระตุ้นการเปลี่ยนแปลง เรื่องเล่าควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจริง แต่ต้องมีความเป็นมนุษย์ (humanizing data) คือไม่ทำให้ข้อมูลดูห่างไกลหรือเย็นชาเกินไป การสร้างเรื่องเล่าจากข้อมูลยังช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของประสบการณ์ตนเอง และสามารถพัฒนาเป็นผู้เล่าเรื่อง (storyteller) ที่มีบทบาทในการผลักดันให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนหรือสังคมในวงกว้างได้

เชื่อมโยงข้อมูลเข้ากับเรื่องเล่า

การเชื่อมโยงข้อมูลที่นักเรียนรวบรวมและวิเคราะห์เข้ากับเรื่องเล่าที่พวกเขาต้องการถ่ายทอด ไม่ใช่เพียงการอธิบายข้อมูลเท่านั้น แต่เป็นการตีความข้อมูลอย่างมีความหมายเพื่อให้สะท้อนประสบการณ์ ความรู้สึก และประเด็นสำคัญที่นักเรียนต้องการเน้น

นักเรียนควรตั้งคำถามว่า “ข้อมูลนี้กำลังบอกอะไรเรา” และ “สิ่งนี้สัมพันธ์กับเรื่องที่เราต้องการเล่าอย่างไร” การเชื่อมโยงข้อมูลกับเรื่องเล่าควรทำอย่างมีเป้าหมาย โดยเน้นให้ผู้ฟังเข้าใจโครงสร้าง ปัญหา หรือ

ความต้องการการเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนหรือชุมชนที่นักเรียนกำลังเน้น นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ครูและนักเรียนร่วมกันไตร่ตรองความหมายของข้อมูล เพื่อสร้างเรื่องเล่าที่มีอำนาจในการเปลี่ยนแปลง และมีความจริงแท้จากมุมมองของผู้เรียนเอง ไม่ใช่แค่การตีความตามกรอบของผู้ใหญ่หรือผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

เสนอมุมมองใหม่ กรณีศึกษาของกลุ่มนักเรียน (ในสหรัฐอเมริกา) ที่ชื่อว่า New Outlook ใช้การเล่าเรื่องเพื่อเสนอข้อมูลและผลการวิจัยของตนเองอย่างทรงพลัง นักเรียนกลุ่มนี้ไม่ได้เพียงแค่แสดงผลลัพธ์เชิงสถิติ แต่ใช้ข้อมูลเพื่อบอกเล่าเรื่องราวที่เต็มไปด้วยความหมายเกี่ยวกับประสบการณ์ การถูกกีดกัน การไม่มีเสียง และการดิ้นรนในระบบการศึกษาที่ไม่ตอบสนองต่อความต้องการของพวกเขา

พวกเขาใช้การนำเสนอในรูปแบบที่สร้างสรรค์ เช่น การแสดง การใช้ภาพ และคำพูดส่วนตัว เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างอารมณ์ร่วมจากผู้ฟัง ความสามารถของนักเรียนในการเชื่อมโยงข้อมูลเชิงปริมาณและเรื่องเล่าส่วนตัวทำให้ผู้มีอำนาจในโรงเรียนตระหนักถึงปัญหาเชิงระบบและสนับสนุนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริง จุดเด่นของกรณีนี้คือการยืนยันว่าเสียงของนักเรียนสามารถมีพลังในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงได้ หากมีพื้นที่ให้พวกเขาสื่อสารอย่างจริงจังและสร้างสรรค์

เลือกข้อมูลที่ดีที่สุด

นักเรียนต้องเลือกข้อมูลที่เหมาะสมที่สุดสำหรับการเล่าเรื่องอย่างมีพลัง ข้อมูลที่เลือกควรเชื่อมโยงกับประเด็นที่ต้องการเปลี่ยนแปลง และมีผลกระทบทางอารมณ์ต่อผู้ฟัง ไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลทั้งหมดที่รวบรวมมา แต่ควรเลือกเฉพาะส่วนที่มีคุณค่าทางการสื่อสาร เพื่อสร้างเรื่องเล่าที่ชัดเจนและทรงพลังในเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง

แบ่งปันข้อมูลและข้อค้นพบ

เลือกข้อมูลที่ถูกต้อง

กระบวนการเลือกข้อมูลที่เหมาะสมที่สุดเพื่อสนับสนุนเรื่องเล่าที่นักเรียนต้องการถ่ายทอด มีหลักการว่า “ข้อมูลที่ถูกต้อง” ไม่ได้หมายถึงข้อมูลที่แม่นยำเชิงสถิติเสมอไป แต่หมายถึงข้อมูลที่สามารถสร้างความเข้าใจต่อประสบการณ์ ความเป็นธรรมชาติ หรือโอกาสของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง ผู้เรียนควรเลือกข้อมูลที่เชื่อมโยงกับประเด็นสำคัญของตนเอง เป็นข้อมูลที่กระตุ้นการตั้งคำถาม กระตุ้นการเปลี่ยนแปลง และสามารถโน้มน้าวกลุ่มเป้าหมายได้ นอกจากนี้ การสะท้อนคิดร่วมกันภายในกลุ่ม (co-analysis) จะช่วยให้นักเรียนเห็นมุมมองที่หลากหลาย และเข้าใจถึงความหมายของข้อมูลในบริบทของตนเองมากขึ้น กระบวนการนี้ทำให้ข้อมูลมีพลังและความเกี่ยวข้องทางสังคมสูงกว่าการนำเสนอแบบวิชาการทั่วไป

เลือกคำพูดที่ดีที่สุด

การเลือกคำพูด (quotes) จากนักเรียนที่สะท้อนประเด็นหลักของเรื่องราวที่ต้องการถ่ายทอด มีหลักการว่าคำพูดที่ดีที่สุดคือคำพูดที่ “ส่งเสียงแทน” นักเรียนได้จริง เป็นธรรมชาติ สื่อสารอารมณ์ ประสบการณ์ และมุมมองที่แท้จริงของพวกเขา คำพูดเหล่านี้ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ฟังกับเรื่องเล่าทำให้ข้อมูลมีชีวิตชีวาและเข้าถึงจิตใจของผู้รับสาร

การเลือกคำพูดจึงไม่ใช่แค่การคัดลอกข้อความ แต่เป็นการพิจารณาอย่างตั้งใจว่าคำพูดใดจะสร้างพลังต่อการเปลี่ยนแปลงได้มากที่สุด นอกจากนี้ นักเรียนควรพิจารณาบริบทของคำพูดแต่ละประโยค เพื่อให้เข้าใจว่าเชื่อมโยงกับประเด็นหลักอย่างไร และนำเสนอด้วยความเคารพต่อเจ้าของคำพูดและเรื่องราวของพวกเขา

เลือกวิธีนำเสนอข้อมูลด้วยภาพ

การเลือกวิธีนำเสนอข้อมูลด้วยภาพเพื่อสื่อสารเรื่องราวให้ชัดเจน และทรงพลังมากขึ้น ด้วยการใช้อักษร ภาพ แผนภูมิ แผนที่ความคิด หรือ อินโฟกราฟิก ควรเลือกตามลักษณะของข้อมูล และเป้าหมายของผู้เล่าเรื่อง เช่น กราฟแท่งอาจเหมาะกับการเปรียบเทียบความถี่ ส่วนแผนภูมิวงกลม ช่วยแสดงสัดส่วน ขณะที่ภาพถ่ายหรือคำพูดอาจสื่อสารประสบการณ์เฉพาะบุคคลได้อย่างทรงพลัง

การนำเสนอข้อมูลควรเรียบง่าย ไม่ซับซ้อนเกินไป และส่งเสริมความเข้าใจของผู้ชม ทั้งยังควรเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะแสดงข้อมูลอย่างไรให้ตรงกับความจริงและจุดยืนของพวกเขา การเลือกวิธีการแสดงข้อมูลที่เหมาะสมจึงเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยืนยันพลังเสียงของนักเรียนอย่างมีจริยธรรมและมีเป้าหมายในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในชุมชนหรือห้องเรียน

เสนอข้อมูลกระตุ้นจิตสำนึก การแสดงข้อมูลไม่ควรเป็นเพียงการแสดงตัวเลข แต่ต้องเล่าเรื่องราวของผู้เรียนด้วย การออกแบบภาพข้อมูลควรสะท้อนอารมณ์ ความหมาย และเจตนารมณ์ของข้อมูลนั้นๆ เพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจและเชื่อมโยงกับประเด็นทางสังคมที่นักเรียนหยิบยกขึ้นมา

แนะนำให้ใช้การเปรียบเทียบ ใช้ความแตกต่างด้านสี และขนาดเพื่อดึงความสนใจไปยังประเด็นสำคัญ แนะนำให้นักเรียนมีบทบาทเป็นนักออกแบบข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมพลังเสียงและความเป็นเจ้าของข้อมูลของตนเอง การฝึกฝนทักษะนี้ไม่เพียงทำให้นักเรียนสื่อสารข้อมูลได้ดีขึ้น แต่ยังช่วยให้นักเรียนคิดอย่างมีวิจารณญาณและสร้างสรรค์ในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

“กระบวนการเลือกข้อมูลที่เหมาะสมที่สุดเพื่อสนับสนุนเรื่องเล่าที่นักเรียนต้องการถ่ายทอด มีหลักการว่า “ข้อมูลที่ถูกต้อง” ไม่ได้หมายถึงข้อมูลที่แม่นยำเชิงสถิติเสมอไป แต่หมายถึงข้อมูลที่สามารถสร้างความเข้าใจต่อประสบการณ์ ความไม่เป็นธรรม หรือโอกาสของนักเรียนได้อย่างลึกซึ้ง”

เลือกรูปแบบนำเสนอ

การเลือกวิธีนำเสนอข้อมูลเป็นขั้นตอนสำคัญที่ช่วยขบขันพลังของเสียงนักเรียน โดยอาจนำเสนอได้หลากหลายรูปแบบ เช่น นำเสนอด้วยสไลด์ วิดีโอ บทละคร งานศิลปะ หรือการพูดในที่สาธารณะ โดยแต่ละรูปแบบเหมาะกับเป้าหมายและกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน นักเรียนควรถามตนเองว่า “ผู้ฟังคือใคร” “เราต้องการให้เขาารู้สึกและทำอะไร” และ “รูปแบบใดที่เราสื่อสารได้ดีที่สุด” เพื่อเลือกวิธีที่ผู้ฟังทั้งเข้าถึงใจและประทับใจ กระบวนการนี้ยังส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ทักษะการสื่อสาร และความมั่นใจของนักเรียนในการเป็นผู้เปลี่ยนแปลงเชิงระบบผ่านเสียงของตนเอง

สรุปวิธีนำเสนอ

เรื่องราวที่เราต้องการบอกคือ ...

- ข้อมูลหรือสารสนเทศที่ดีที่สุดสำหรับใช้สนับสนุนเรื่องราวที่ต้องการบอกคือ ...
- คำคมสำหรับใช้สนับสนุนเรื่องราวคือ ...
- เราจะแชร์เรื่องราวด้วย ...

“การวิเคราะห์เชิงนโยบายช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่า กฎ กติกา หรือ แนวปฏิบัติที่มีอยู่ส่งผลต่อชีวิตประจำวันของพวกเขาอย่างไร และการเสนอแนวทางนโยบายใหม่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง ที่เป็นระบบได้”

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

การวิเคราะห์ข้อมูลและการเล่าเรื่องเป็นหัวใจของการขับเคลื่อนเสียงนักเรียนอย่างทรงพลัง นักเรียนต้องสามารถเลือกข้อมูล ตัวอย่าง และรูปแบบการนำเสนอที่เหมาะสม เพื่อสื่อสารประเด็นของตนอย่างมีประสิทธิภาพ การช่วยให้นักเรียนพัฒนาแนวคิดเชิงวิพากษ์ ทักษะการสื่อสาร และการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนของตน

“การวิเคราะห์อำนาจ ค่านิยม และบริบททางประวัติศาสตร์ เป็นหัวใจสำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลง ในโรงเรียนและชุมชน นักเรียนจึงควรได้รับการสนับสนุน ให้พัฒนาเครื่องมือการวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์ อย่างรอบด้าน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

20

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

11

ทำแผนที่
คำนิยม
และอำนาจ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 20 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 11 Mapping Values and Power รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

บทนี้มุ่งให้ผู้เรียนทำความเข้าใจโครงสร้างอำนาจในโรงเรียนและชุมชน โดยเริ่มจากการระบุค่านิยมหลักที่อยู่เบื้องหลังปัญหาที่พวกเขาเผชิญอยู่ จากนั้นนักเรียนจะเรียนรู้วิธีวิเคราะห์ ว่าใครมีอำนาจในการกำหนดนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลง และพลังนั้นกระจายหรือกระจุกอยู่ที่ใด กิจกรรมนี้ช่วยให้นักเรียนสามารถวางแผนกลยุทธ์การสื่อสารหรือการนำเสนอเสียงของตนให้ตรงเป้าหมาย รวมถึงสร้างความเข้าใจเชิงระบบเกี่ยวกับอุปสรรคและโอกาสในการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงบวกผ่านการมีส่วนร่วมอย่างตั้งใจ อย่างเคารพผู้มีอำนาจรับผิดชอบ และอย่างมีเป้าหมาย

สื่อสารอะไร สื่อสารอย่างไร และสื่อต่อใคร

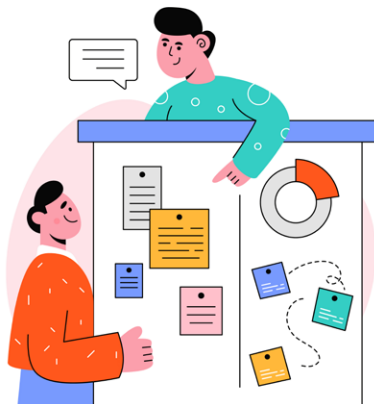
การเตรียมความพร้อมของนักเรียนในการเข้าสู่กระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลง เริ่มจากการตั้งคำถามว่า “จะนำเสนอข้อมูลอะไร (What) อย่างไร (How) และต่อใคร (Whom)” โดยทีมผู้เรียนร่วมกันระบุว่าประเด็นหรือข้อค้นพบใดจากการวิจัยของพวกเขาที่มีพลังมากพอจะกระตุ้นให้เกิดความสนใจ หรือความร่วมมือจากผู้มีอำนาจ

นักเรียนควรวิเคราะห์ว่าผู้มีอำนาจตัดสินใจมีมุมมอง ค่านิยม หรือแรงจูงใจอย่างไร และการนำเสนอควรได้รับการออกแบบให้สอดคล้องกับบริบทและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลง แนะนำให้ใช้กลยุทธ์การเล่าเรื่อง

ที่มีพลัง (powerful storytelling) และใช้ข้อมูลสนับสนุนที่ชัดเจน รวมถึงการเลือกวิธีสื่อสารที่เหมาะสม เช่น การเขียนจดหมาย การจัดประชุม หรือการพูดในเวทีสาธารณะ กระบวนการนี้จะช่วยฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการวิเคราะห์เชิงกลยุทธ์ และเสริมพลังการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในระดับนโยบายหรือการตัดสินใจ

ทำแผนที่ประเด็น

ต้องให้ความสำคัญต่อการทำความเข้าใจปัญหาในภาพรวม ก่อนลงมือเปลี่ยนแปลง โดยเสนอให้ครูและนักเรียนวิเคราะห์ประเด็นในเชิงระบบ เพื่อเข้าใจรากของปัญหา ไม่ใช่แค่ผลลัพธ์ที่ปรากฏ การทำ “แผนที่ประเด็น” (issue mapping) ช่วยให้เห็นว่าใครบ้างที่ได้รับผลกระทบ มีผู้มีส่วนได้ส่วนเสียใดเกี่ยวข้อง และมีพลังอำนาจใดที่ดำเนินอยู่ในระบบ การวิเคราะห์นี้ยังส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้การคิดอย่างเป็นระบบ (systems thinking) และเห็นความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์เฉพาะของตนกับโครงสร้างทางสังคมที่กว้างขึ้น อันเป็นขั้นตอนสำคัญในการเคลื่อนไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างแท้จริง

พิจารณาเรื่องนโยบาย

การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจำเป็นต้องเชื่อมโยงกับนโยบายสาธารณะ การวิเคราะห์เชิงนโยบายช่วยให้นักเรียนเข้าใจว่า กฎ กติกา หรือแนวปฏิบัติที่มีอยู่ส่งผลกระทบต่อชีวิตประจำวันของพวกเขาอย่างไร และการเสนอแนวทางนโยบายใหม่สามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่เป็นระบบได้ กระบวนการนี้ช่วยส่งเสริมการคิดเชิงวิพากษ์ การมีส่วนร่วมพลเมือง และการพัฒนาทักษะการสื่อสารเพื่อโน้มน้าวผู้มีอำนาจตัดสินใจ เป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างเสียงของนักเรียนกับเวทีนโยบายอย่างสร้างสรรค์

ค้นหาพันธมิตรและฝ่ายตรงข้าม

การทำความเข้าใจภูมิทัศน์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีความสำคัญยิ่ง นักเรียนควรเรียนรู้ที่จะระบุว่าเป็นใครคือพันธมิตรที่สนับสนุนเป้าหมายของพวกเขา ใครที่ยังไม่ชัดเจน และใครอาจเป็นฝ่ายตรงข้าม พร้อมทั้งวิเคราะห์ว่าทำไมบุคคลหรือกลุ่มเหล่านั้นจึงมีจุดยืนเช่นนั้น กระบวนการนี้ไม่ใช่เพื่อบมองคนในเชิงศัตรู แต่เพื่อสร้างกลยุทธ์การสื่อสาร การสร้างความร่วมมือ และการโน้มน้าวใจอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นการฝึกฝนทักษะการคิดเชิงระบบและการสร้างพันธมิตรเพื่อขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในระดับที่กว้างขึ้น

ทำแผนที่บุคคล

นักเรียนต้องได้ฝึกกระบวนการวิเคราะห์บทบาทของบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่พวกเขากำลังขับเคลื่อน โดยใช้เครื่องมืออย่าง stakeholder mapping หรือ influence mapping เพื่อวิเคราะห์ว่าใครมีอำนาจในการตัดสินใจ ใครเป็นผู้ได้รับผลกระทบ และใครสามารถเป็นพันธมิตรในการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลง นักเรียนฝึกระบุชื่อบุคคล

หรือกลุ่ม พร้อมทั้งวิเคราะห์ระดับอิทธิพล ความสัมพันธ์ และทำที่ต่อประเด็นที่ศึกษา กระบวนการนี้ช่วยให้นักเรียนเข้าใจบริบททางสังคม-การเมืองของโรงเรียนหรือชุมชน และเตรียมกลยุทธ์ในการสร้างความร่วมมือหรือโน้มน้าวใจได้อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกฝนการคิดอย่างมีโครงสร้าง สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของ และเพิ่มศักยภาพการเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน

เผยประวัติศาสตร์และบริบท

เยาวชนทำความเข้าใจรากฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมที่ก่อรูปปัญหาที่พวกเขากำลังสำรวจ นักเรียนได้ฝึกตั้งคำถามเชิงวิพากษ์ว่า “ปัญหานี้เกิดขึ้นได้อย่างไร” และ “ใครได้รับผลกระทบบ้าง” โดยตระหนักถึงความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ความไม่เท่าเทียม และพลวัตทางสังคมที่มีผลต่อโครงสร้างและนโยบายในปัจจุบัน กระบวนการนี้ช่วยให้ นักเรียนไม่เพียงเห็นปัญหาเชิงผิวเผิน แต่สามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ปัจจุบันกับอดีต และเข้าใจบริบทที่ซับซ้อนมากขึ้น นอกจากนี้ ยังเป็น

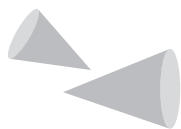
การส่งเสริมให้เยาวชนมีความรู้ทางประวัติศาสตร์เชิงวิพากษ์ เพื่อสร้าง
การเปลี่ยนแปลงที่มีรากฐานมั่นคงและยั่งยืน

สรุป

การวิเคราะห์อำนาจ ค่านิยม และบริบททางประวัติศาสตร์ เป็นหัวใจ
สำคัญของการเคลื่อนไหวเพื่อเปลี่ยนแปลงในโรงเรียนและชุมชน
การทำงานเชิงโครงสร้างต้องอาศัยความเข้าใจลึกซึ้งเกี่ยวกับบุคคล กลุ่ม
และนโยบายที่มีบทบาทในระบบ นักเรียนจึงควรได้รับการสนับสนุนให้
พัฒนาเครื่องมือการวิเคราะห์เพื่อสร้างกลยุทธ์อย่างรอบด้าน ซึ่งไม่เพียงแต่
อยู่บนพื้นฐานของข้อมูล แต่ยังเชื่อมโยงกับพลังทางสังคมและจริยธรรม
การสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนจึงต้องเริ่มจากการมองเห็นภาพใหญ่
และรู้จักผู้มีบทบาทในระบบอย่างลึกซึ้ง

ข้อเรียนรู้หลัก

- ยิ่งเข้าใจกว้าง โอกาสสำเร็จยิ่งมาก รู้คน รู้ระบบ รู้นโยบาย
และ รู้ประวัติศาสตร์
- คน นโยบาย และการปฏิบัติ มีอยู่แล้ว สำหรับใช้สนับสนุนงาน
ของนักเรียน ทำความเข้าใจ ใคร อะไร และ อย่างไร
- รู้ว่าใครต่อต้านและทำไม สำคัญพอๆ กับรู้ว่าใครสนับสนุน

“การสร้างสัมพันธภาพระหว่างนักเรียน
ครู ผู้นำโรงเรียน และพันธมิตรในชุมชน
เป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความร่วมมือ
เพื่อเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

21

**ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน**

12 สร้างพันธมิตร

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 21 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 12 Building Alliances รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การขับเคลื่อนเสียงนักเรียน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรมและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง นักเรียนควรเป็นพันธมิตรกับครู ผู้ปกครอง และภาคีอื่นๆ ที่มีเป้าหมายร่วมกัน เพื่อเสริมพลังและขยายขอบเขตของผลกระทบ การสร้างพันธมิตรต้องอาศัยความไว้วางใจ ความเข้าใจซึ่งกันและกัน และการสื่อสารที่จริงใจ

สร้างพันธมิตรได้อย่างไร

เริ่มจากความสัมพันธ์

ความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งเป็นหัวใจของการสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในโรงเรียน ความสัมพันธ์เหล่านี้ต้องอิงกับความไว้วางใจ ความเคารพซึ่งกันและกัน และการฟังอย่างตั้งใจ การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างนักเรียน ครู ผู้นำโรงเรียน และพันธมิตรในชุมชนเป็นรากฐานสำคัญที่จะนำไปสู่ความร่วมมือเพื่อเปลี่ยนแปลงเชิงระบบ

ให้เริ่มต้นด้วย “การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก” ที่ไม่ใช่แค่การรู้จักกัน แต่เข้าถึงความเชื่อ ค่านิยม และเป้าหมายในระดับ “ผลประโยชน์ส่วนตัว” (self-interest) ของแต่ละฝ่าย กระบวนการเหล่านี้ควรเป็นไปอย่างค่อยเป็นค่อยไป จริงใจ และยึดโยงกับบริบทของชุมชน นักเรียนควรได้รับการส่งเสริมให้เห็นคุณค่าของตนเองและคนรอบข้าง ผ่านบทสนทนา และกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้แต่ละคนได้เล่าเรื่องราวของตนเอง

ภาคีทุกฝ่ายต้องมีมุมมองเชิงบวกต่อ “ผลประโยชน์ส่วนตัว” (ที่ไม่ใช่ การเห็นแก่ตัว) และหาทางเชื่อมโยงกับผลประโยชน์ส่วนรวม คือของ ชั้นเรียน ตัวอย่างของบทสนทนาสั้นๆ สอดคล้องระหว่างนักเรียนกับครู ใช้เวลาเพียงประมาณ 15 นาที เพื่อให้นักเรียนเข้าใจผลประโยชน์ส่วนตัว ของครู

นักเรียน : อะไรส่งตัวครูให้มาเป็นครู

ครู :

นักเรียน : เมื่อโรงเรียนนี้เข้าสู่สภาพที่ดีที่สุด เราจะเห็นอะไรบ้าง

ครู :

นักเรียน : สำหรับครู สิ่งตอบแทนที่มีค่าสูงสุดคืออะไร

ครู :

นักเรียน : สำหรับตัวครู สภาพที่ครูประสบความสำเร็จสูงสุดใน การสอน ห้องเรียนมีสภาพอย่างไร

ครู :

นักเรียน : ความท้าทายใหญ่ที่สุดที่ครูเคยประสบ คืออะไร

ครู :

คำสนทนาอาจสั้นไหลต่อเนื่อง หลังจากนักเรียนมีความมั่นใจต่อ การพูดคุยอย่างเป็นกันเองกับครู และได้ฝึกการตั้งคำถามในการสนทนา ไประยะหนึ่ง

ครูมีบทบาทสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมแห่งการฟัง ซึ่งส่งผลให้ เกิดความไว้วางใจและความรู้สึกปลอดภัยในการมีส่วนร่วม ครูสามารถใช้เครื่องมืออย่าง “Community Asset Mapping” เพื่อระบุแหล่งทรัพยากร หรือผู้สนับสนุนในโรงเรียนและชุมชน ที่อาจกลายเป็นพันธมิตรในการ ขับเคลื่อนเสียงนักเรียน

การเริ่มต้นจากความสัมพันธ์จึงไม่ใช่ขั้นตอนที่เบ็ดเสร็จ แต่เป็นแนวทางปฏิบัติที่ต่อเนื่อง และเป็นฐานของการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะในกระบวนการ Transformative Student Voice (TSV) ที่ต้องการการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ตัวอย่างการประชุม การประชุมที่จัดร่วมกันโดยนักเรียนและครู เพื่อสร้างความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลงโรงเรียน จะมีประสิทธิภาพต้องมีการวางแผนล่วงหน้า มีเป้าหมายชัดเจน และเปิดพื้นที่ให้ทุกเสียงมีคุณค่า

การประชุมเริ่มด้วยการทบทวนเป้าหมาย และเสนอความคืบหน้าจากครั้งก่อน ตามด้วยการแบ่งปันข้อมูลใหม่หรือการค้นพบจากนักเรียน แล้วจึงนำเข้าสู่การอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับทางเลือกหรือแนวทางแก้ปัญหา โดยมีการจัดบันทึกประเด็นสำคัญและข้อเสนออย่างเป็นระบบ

บทเรียนสำคัญจากตัวอย่างนี้คือ การสร้างพื้นที่ปลอดภัยสำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างเปิดเผย และการสร้างความรู้สึกร่วมกันทุกฝ่ายเป็นเจ้าของกระบวนการ การประชุมลักษณะนี้ยังช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการสื่อสาร การนำเสนอข้อมูล การทำงานร่วมกัน และการตัดสินใจร่วมเชิงประชาธิปไตย ซึ่งเป็นหัวใจของแนวคิด Student Voice แบบ Transformative

สร้างพันธมิตรกับใคร

ที่โรงเรียน

ก่อนหาแนวร่วม ต้องให้ชัดเจน (อย่างแจ่มแจ้ง) เสียก่อนว่า ประเด็นที่จะขับเคลื่อนคืออะไร และจะเสนอแนวทางแก้ไขอย่างไร แล้วจึงนึกถึงนักเรียนกลุ่มอื่นๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่นๆ ในโรงเรียน

ว่าประเด็นที่จะขับเคลื่อนน่าจะมีผลกระทบต่อพวกเขาอย่างไร ในสหรัฐอเมริกา บางโรงเรียนมี GSA (Gender/Sexuality Alliance) ในโรงเรียนไทย อาจมีชมรมนักเรียนที่อาจเป็นแนวร่วม

ครูบางคนอาจมีเป้าหมายเดียวกัน ต้องการให้พบ เพื่อนำมาเป็นแนวร่วม คนสำคัญที่สุดคือครูใหญ่หรือผู้อำนวยการโรงเรียน หรือรองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน ที่อาจมีเป้าหมายเดียวกันอยู่แล้ว เช่น ต้องการลดการข่มเหงรังแกกัน (bully) ในโรงเรียน

สิ่งที่พึงระวังคือ อย่าให้ท่านเหล่านี้เข้ามาบงการที่นักเรียนผู้ริเริ่ม หรือเอาโครงการไปจัดการเอง เพราะจะทำให้มีการแก้ปัญหา แต่นักเรียนไม่ได้เรียนรู้

หัวใจคือ การดำเนินการที่มีการบรรจบกัน ร่วมมือกัน ของพลังสั่งการ (จากบนลงล่าง) กับพลังนักเรียน ที่ดำเนินการจากล่างขึ้นบน เกิดผลกระทบตามที่ต้องการ และเกิดการเรียนรู้จากกระบวนการนั้นร่วมกัน ระหว่างนักเรียนและผู้เกี่ยวข้อง

นอกโรงเรียน

องค์กรชุมชนและนักเคลื่อนไหว เน้นการสร้างพันธมิตรกับองค์กรชุมชนและนักเคลื่อนไหวภายนอกโรงเรียน เพื่อขยายพลังเสียงของนักเรียนให้เข้าถึงระดับนโยบายหรือการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบในวงกว้าง นักเรียนควรเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์ในชุมชน เช่น นักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม ผู้นำศาสนา หรือองค์กรไม่แสวงหากำไรที่ทำงานกับคนชายขอบ เพื่อเห็นภาพของปัญหาอย่างลึกซึ้ง และเรียนรู้กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม

กระบวนการร่วมมือควรเริ่มจากการสร้างความสัมพันธ์จริงใจ เปิดรับฟัง และยอมรับความแตกต่างของจุดยืน โดยนักเรียนอาจเชิญ

“นักเรียนควรนำเสนอให้ผู้มีอำนาจเข้าใจว่าทำไมข้อเสนอของพวกเขาจึงสำคัญ และควรดำเนินการทันที ด้วยการอิงข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจริงในโรงเรียนหรือชุมชนของตน”

เขารับเชิญมาเล่าเรื่องในห้องเรียน หรือลงพื้นที่ศึกษาชุมชนร่วมกับครูหรือโค้ช การเชื่อมโยงกับภายนอกทำให้นักเรียนได้พัฒนาทักษะสื่อสารขยายแนวคิดจากห้องเรียนสู่โลกจริง และได้แรงบันดาลใจจากผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อความเป็นธรรมทางสังคมอย่างจริงจัง

โดยรวม หัวข้อนี้เน้นการเรียนรู้แบบลงมือทำ (experiential learning) การมีส่วนร่วมอย่างเคารพ และการเห็นคุณค่าของพันธมิตรนอกระบบ การศึกษาอย่างเป็นทางการ ในการขับเคลื่อนโครงการเปลี่ยนแปลงของนักเรียนให้ลึกและไกลยิ่งขึ้น

ใช้สื่อสังคมและสื่อหลัก นักเรียนต้องรู้จักใช้พลังของสื่อภายในโรงเรียนและสื่อดั้งเดิมในการขยายเสียงของนักเรียน เช่น ใช้เว็บไซต์ของโรงเรียน จดหมายข่าว วิทยุ หรือสื่อโซเชียลมีเดียของโรงเรียน เพื่อบอกเล่าเรื่องราวของตนและผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อความเป็นธรรม (YPAR)

นักเรียนควรหาทางเข้าถึงสื่อมวลชนกระแสหลัก เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น สถานีโทรทัศน์ หรือเว็บไซต์ข่าว เพื่อให้เรื่องราวของพวกเขาสะท้อนสู่สาธารณะวงกว้างมากขึ้น ซึ่งอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

สิ่งสำคัญคือนักเรียนต้องเตรียมความพร้อมในการสื่อสารอย่างชัดเจน ตรงประเด็น และคงความเป็นเจ้าของเนื้อหา แสดงออกถึงความจริง ความสุภาพ และความมั่นใจ การใช้สื่ออย่างมีจริยธรรมและมีเป้าหมาย จะช่วยให้นักเรียนกลายเป็นผู้เปลี่ยนแปลงที่มีพลังในโลกแห่งความจริง

การมีพันธมิตรเป็นสิ่งจำเป็น แต่ซับซ้อน

การสร้างพันธมิตรระหว่างนักเรียนกับผู้ใหญ่หรือกลุ่มต่างๆ เป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม แต่ก็มีความซับซ้อนที่ต้องจัดการอย่างระมัดระวัง พันธมิตรบางรายอาจมีเป้าหมายหรือคุณค่าที่ไม่ตรงกันกับนักเรียน หรืออาจพยายามควบคุมทิศทางของงานมากเกินไป

นักเรียนและครูผู้สนับสนุนควรตั้งคำถามเกี่ยวกับพลังอำนาจในความสัมพันธ์กับพันธมิตร และเรียนรู้ที่จะปกป้องความเป็นเจ้าของงานของตน รวมทั้งฝึกทักษะการเจรจา การฟัง และความยืดหยุ่น เพื่อรักษาความร่วมมือที่สร้างสรรค์ ทั้งนี้ การสะท้อนตนเองและการประเมินพันธมิตรอย่างต่อเนื่อง จะช่วยให้นักเรียนสามารถรักษาเป้าหมายเพื่อความเป็นธรรมไว้ได้อย่างมั่นคง

ระวังความเสี่ยง

ความเสี่ยงแรก *เดินถอยหลัง* ความเสี่ยงที่นักเรียนอาจเผชิญเมื่อกล้าลุกขึ้นตั้งคำถามหรือท้าทายโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นธรรม โดยเฉพาะเมื่อเสียงของพวกเขาถูกมองว่า “เกินขอบเขต” หรือ “ไม่เหมาะสม” จากมุมมองของผู้มีอำนาจ เช่น ผู้บริหาร ครู หรือบุคคลภายนอก

นักเรียนอาจเผชิญกับการตอบโต้ เช่น การถูกตำหนิ การลดบทบาท หรืออาจไปถึงถูกลงโทษทางวินัย ดังนั้น ครูและผู้ใหญ่ผู้สนับสนุนควรเตรียมพร้อมรับมือ โดยช่วยนักเรียนประเมินความเสี่ยงอย่างรอบด้าน วางแผนรับมือ และสร้างพื้นที่ปลอดภัยในการเคลื่อนไหว อีกทั้งยังควรร่วมรับผิดชอบหากเกิดผลกระทบ พร้อมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนใช้พลังเสียงอย่างมีความรับผิดชอบ มีหลักฐานรองรับ และมีพันธมิตรคอยสนับสนุน

ความเสี่ยงที่สอง จะเลือกกลยุทธ์ร่วมมือกับคนใน หรือร่วมมือกับคนนอก พึงระวังความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นระหว่างแนวทางการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกระบบ (outsider) กับภายในระบบ (insider) เช่น การประท้วงการใช้สื่อสาธารณะ เทียบกับการร่วมมือกับผู้บริหารโรงเรียนหรือเขตพื้นที่

แม้นักเรียนจะเลือกแนวทาง Insider เพื่อรักษาความร่วมมือและสร้างการเปลี่ยนแปลงจากภายใน แต่ก็อาจถูกมองว่าอ่อนหรือประนีประนอมมากเกินไป ขณะเดียวกัน หากเลือกใช้แนวทาง Outsider เช่น การประท้วงหรือสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ก็อาจกระทบความสัมพันธ์กับพันธมิตรภายในและสร้างความขัดแย้ง

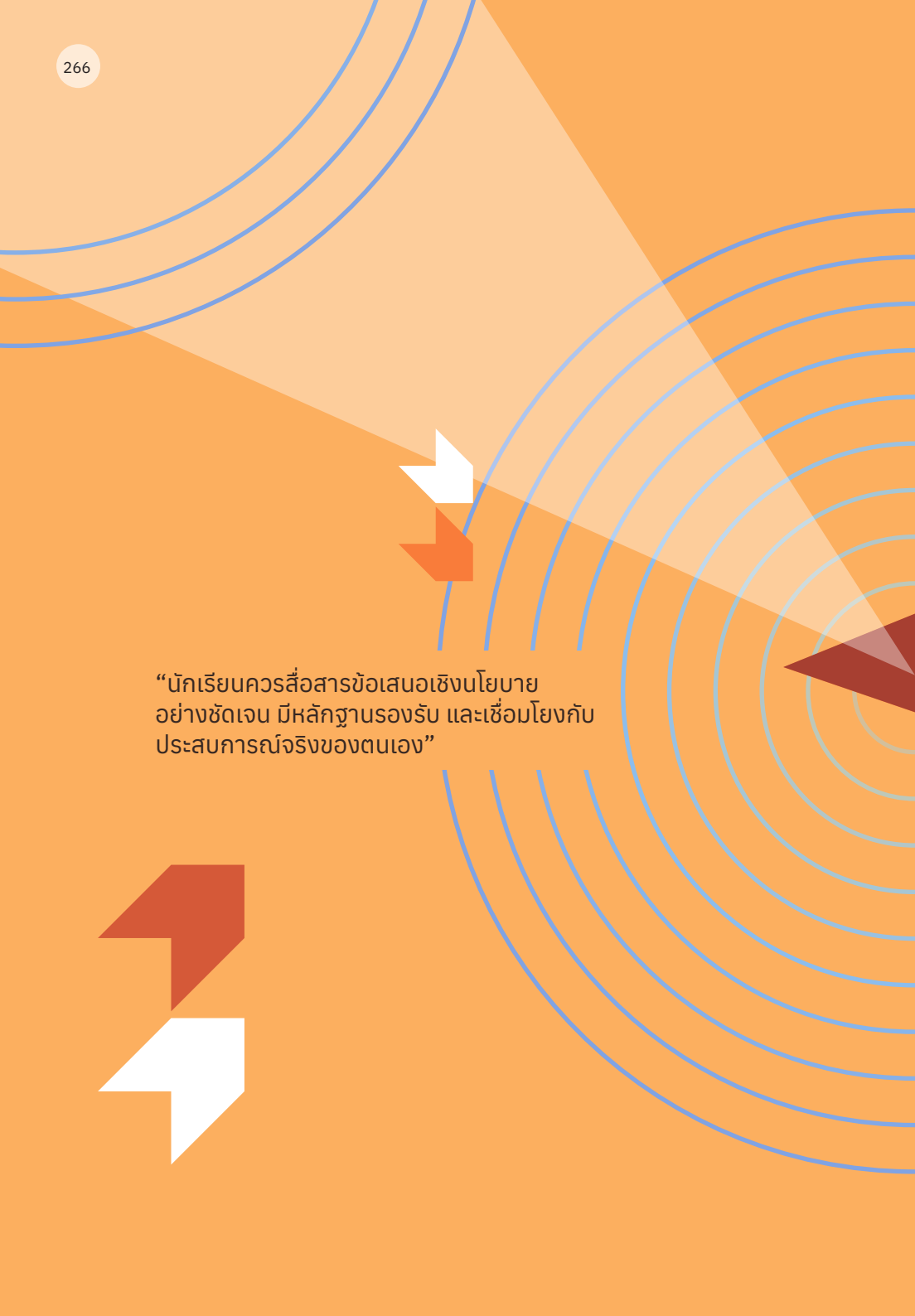
ผู้ใหญ่ที่ทำงานร่วมกับเยาวชนควรช่วยสร้างความเข้าใจในกลยุทธ์ทั้งสองด้าน และร่วมพิจารณาความเหมาะสมตามบริบท เพื่อให้นักเรียนสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงอย่างมีพลัง โดยไม่ทำลายพันธมิตรที่สำคัญหรือโอกาสในการมีส่วนร่วมในระยะยาว

สรุป

ข้อเรียนรู้อีก

- ส่งเสริมให้นักเรียนแสวงหาพันธมิตรจากชมรมนักเรียนกลุ่มอื่นๆ และจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ ในโรงเรียน
- ครูอาจช่วยหนุนนักเรียนโดยช่วยให้นักเรียนหาจุดร่วมกับครูในอาคารเดียวกัน
- การเป็นพันธมิตรกับนักเคลื่อนไหวในชุมชน อาจช่วย หรืออาจเป็นความเสี่ยง ต้องเข้าใจข้อจำกัด

“นักเรียนควรสื่อสารข้อเสนอเชิงนโยบาย
อย่างชัดเจน มีหลักฐานรองรับ และเชื่อมโยงกับ
ประสบการณ์จริงของตนเอง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

22

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

13

วิธีนำเสนอ
ข้อโต้แย้ง
เชิงนโยบาย

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 22 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 13 Presenting Compelling Policy Arguments รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

นักเรียนควรสื่อสารข้อเสนอเชิงนโยบายอย่างชัดเจน มีหลักฐานรองรับ และเชื่อมโยงกับประสบการณ์จริงของตนเอง การนำเสนอควรใช้ภาษาที่เข้าถึงได้ และกระตุ้นให้ผู้ฟังเกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าของข้อเสนอ และพร้อมร่วมผลักดันการเปลี่ยนแปลง

เปิดเรื่องด้วยเป้าหมายของการนำเสนอที่ชัดเจน

เน้นความสำคัญของการเปิดการนำเสนอเชิงนโยบายด้วยวิธีที่น่าสนใจ ดึงดูด และสร้างความเชื่อมโยงทางอารมณ์ การเปิดเรื่องที่ดียังจะช่วยดึงดูดความสนใจของผู้ฟังและทำให้ผู้ฟังเข้าใจว่าทำไมประเด็นนี้จึงสำคัญ

ควรเริ่มด้วยการเล่าเรื่อง (storytelling) ที่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ส่วนตัวหรือของเพื่อนในชุมชน เพื่อให้เกิดความเห็นใจและเข้าใจมุมมองของนักเรียนมากขึ้น วิธีนี้จะช่วยให้ประเด็นนโยบายมีชีวิต ไม่ใช่แค่ข้อมูลแห้งๆ และสามารถเปิดพื้นที่ให้เกิดความรู้สึก “นี่คือปัญหาของเรา” ไม่ใช่แค่ “ของพวกเขา”

นักเรียนยังสามารถใช้คำถามเชิงปลุกเร้า หรือข้อความที่ท้าทายกรอบคิดเดิม เพื่อสร้างความตื่นตัวทางปัญญาในช่วงเริ่มต้น ทั้งนี้ควรใช้ภาษาที่เรียบง่าย จริงใจ และสะท้อนเจตนารมณ์ของการเปลี่ยนแปลงโดยไม่โจมตีหรือกล่าวโทษ เพราะเป้าหมายคือการสร้างพันธมิตร ไม่ใช่ศัตรู

“การเปิดที่ทรงพลัง” เป็นการลงทุนที่คุ้มค่า เพราะช่วยให้ผู้ฟังเปิดใจ พร้อมรับฟังข้อเสนอของนักเรียนอย่างลึกซึ้งและเคารพ

บอกปัญหาอย่างชัดเจน

ต้องระบุปัญหาอย่างชัดเจนและมีพลัง โดยเฉพาะในการนำเสนอต่อผู้มีอำนาจและสาธารณชน นักเรียนควรสรุปปัญหาให้กระชับชัดเจน และจับต้องได้ โดยไม่หลีกเลี่ยงประเด็นสำคัญ เช่น ความเป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ หรือการเลือกปฏิบัติ

การตั้งชื่อปัญหาไม่ใช่เพียงการกล่าวว่า “มีบางอย่างผิดปกติ” แต่ต้องแสดงให้เห็นถึงระบบหรือโครงสร้างที่ทำให้เกิดปัญหานั้นๆ ตัวอย่าง เช่น แทนที่จะพูดว่า “มีเด็กมาโรงเรียนสาย” ควรพูดว่า “ระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่ครอบคลุมทำให้นักเรียนไม่มีโอกาสเท่าเทียมในการมาเรียนตรงเวลา”

การตั้งชื่อปัญหาอย่างถูกต้องยังเป็นการสร้างกรอบความคิดใหม่ (reframing) ให้แก่ผู้ฟัง ทำให้เห็นว่าปัญหาไม่ใช่ความผิดของบุคคล แต่เป็นผลของระบบ เพื่อเปิดทางไปสู่การสร้างนโยบายที่ตอบโจทย์เชิงโครงสร้างอย่างแท้จริง

เชื่อมโยงปัญหาสู่บริบทความเป็นจริง

ต้องอธิบายปัญหาในบริบทที่กว้างขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นว่าปัญหาไม่ได้เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยว แต่เป็นผลมาจากโครงสร้าง ระบบ หรือประวัติศาสตร์ทางสังคมที่ซับซ้อน การทำเช่นนี้ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจว่าปัญหาไม่ใช่เพียงเรื่องเฉพาะบุคคลหรือเหตุการณ์เฉพาะหน้า แต่เป็นปัญหาเชิงระบบที่ต้องการการแก้ไขในระดับนโยบาย

การให้บริบทยังช่วยให้การนำเสนอมีพลังและโน้มน้าวใจมากขึ้น โดยอาจใช้ข้อมูลเชิงปริมาณ ประสบการณ์ส่วนตัวของนักเรียน หรือ คำบอกเล่าจากผู้ได้รับผลกระทบมาเป็นส่วนหนึ่งของการเล่าเรื่อง การวาง ปัญหาในบริบทเช่นนี้สามารถสร้างความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจจาก ผู้มีอำนาจ ตลอดจนเปิดช่องทางสำหรับความร่วมมือในการเปลี่ยนแปลง

ทำให้ปัญหามีความหมายต่อสังคมในโรงเรียน

ทำให้ปัญหาที่นักเรียนเสนอมีความหมายต่อผู้ฟังโดยตรง โดยเฉพาะ ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ เช่น ครู ผู้บริหาร หรือเจ้าหน้าที่นโยบาย นักเรียน ควรอธิบายให้เห็นว่าปัญหานั้นไม่เพียงกระทบต่อพวกเขา แต่ยังเกี่ยวข้อง กับความสำเร็จทางการศึกษา ความเท่าเทียม หรือเป้าหมายของโรงเรียน ในภาพรวมด้วย การเชื่อมโยงปัญหาเข้ากับค่านิยม ความรับผิดชอบ หรือ วิสัยทัศน์ของโรงเรียน จะช่วยโน้มน้าวผู้ฟังให้รู้สึกว่าการแก้ไขปัญหานั้น เป็นเรื่องสำคัญที่พวกเขาควรมีส่วนร่วมและลงมือทำทันที

ระเบียบวิธีวิจัย

ให้ความสำคัญต่อการเลือกใช้วิธีวิจัยที่เหมาะสมกับประเด็นที่นักเรียนสนใจ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ และสะท้อนเสียงของนักเรียนอย่างแท้จริง แนะนำให้นักเรียนพิจารณาเลือกใช้ระเบียบวิธีที่หลากหลาย เช่น การสำรวจ (surveys), การสัมภาษณ์ (interviews), การสังเกตการณ์ (observation), การวิจัยเอกสาร (archival research), และวิธีเชิงศิลปะ (arts-based methods) โดยคำนึงถึงบริบท ทักษะ ความพร้อม และเป้าหมายของทีมงาน การเลือกเครื่องมือวิจัยอย่างรอบคอบจะช่วยหนุนให้เสียงของนักเรียนทรงพลังและสามารถขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างแท้จริง

นำเสนอระเบียบวิธีวิจัย

การบรรยายระเบียบวิธีวิจัย (research methods) เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการนำเสนอข้อมูลหรือข้อค้นพบ นักเรียนควรอธิบายอย่างชัดเจนว่าได้ข้อมูลมาอย่างไร ใช้วิธีการใด เช่น การสำรวจ สัมภาษณ์ หรือการเก็บข้อมูลเชิงสังเกต พร้อมทั้งระบุจำนวนกลุ่มตัวอย่าง และเหตุผลที่เลือกใช้วิธีนั้นๆ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความโปร่งใสให้แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง การอธิบายวิธีการอย่างตรงไปตรงมาแสดงถึงความรับผิดชอบต่อกระบวนการวิจัย และยังช่วยให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจหรือใช้แนวทางเดียวกันในการศึกษาเรื่องอื่นๆ ต่อไปได้อีกด้วย

เชื่อมโยงระเบียบวิธีวิจัยเข้ากับปัญหาหรือนโยบาย

ต้องเชื่อมโยงระเบียบวิธีวิจัยกับปัญหาหรือข้อเสนอเชิงนโยบาย นักเรียนควรชี้ให้เห็นว่าเหตุใดจึงเลือกใช้วิธีการนั้นในการศึกษาเรื่องที่ตนให้ความสนใจ เช่น หากต้องการสำรวจประสบการณ์ของนักเรียนเกี่ยวกับ

“การพูดความจริงต่อผู้มีอำนาจ (speaking truth to power) ไม่ใช่เพียงการแสดงออกเชิงอารมณ์ แต่เป็นกระบวนการที่อิงการวิเคราะห์ วิพากษ์ และมีเป้าหมายเชิงนโยบาย ช่วยให้เยาวชนกลายเป็นนักเปลี่ยนแปลงที่ยืนหยัดในความจริงของตนเอง แม้ในสถานการณ์ที่อาจไม่ปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการถูกต่อต้าน”

ความปลอดภัยในโรงเรียน ก็อาจเลือกวิธีสัมภาษณ์เพื่อเข้าถึงเรื่องเล่าลึกซึ้ง หรือหากต้องการตรวจสอบขอบเขตของปัญหา ก็อาจใช้แบบสอบถามเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มใหญ่ ทั้งนี้ การอธิบายเหตุผลในการเลือกใช้วิธีการต่างๆ ต้องสะท้อนว่าเป็นการเลือกที่มีเป้าหมาย สอดคล้องกับปัญหา และช่วยสร้างความน่าเชื่อถือให้กับข้อค้นพบ รวมถึงสามารถนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีหลักฐานรองรับ

เสนอข้อค้นพบ

การนำเสนอผลการวิจัยของนักเรียนอย่างมีพลังและชวนคิด ต้องเน้นการใช้ข้อมูลหลักฐานเป็นหัวใจของการสื่อสาร ทั้งนี้ควรเลือกข้อมูลที่ทรงพลัง ไม่ว่าจะเป็นคำพูดจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลเชิงสถิติ หรือภาพถ่าย และนำเสนอในรูปแบบที่เหมาะสม เช่น การเล่าเรื่อง การแสดง บทบาทสมมติ หรือสื่อผสม เพื่อให้ผู้ฟังรู้สึกเชื่อมโยงกับเรื่องราว

นอกจากนี้ ควรคำนึงถึงผู้รับสารว่าเป็นใคร และออกแบบการนำเสนอให้สอดคล้องกับบริบทของผู้ฟัง เช่น ถ้าเป็นผู้บริหารโรงเรียนควรเน้นข้อมูลที่สามารถนำไปปรับเปลี่ยนนโยบายได้ ขณะที่หากเป็นกลุ่มเพื่อนนักเรียน อาจเน้นการเล่าเรื่องร่วมประสบการณ์เพื่อสร้างพลังชุมชน จุดมุ่งหมายคือการสื่อสารผลการค้นพบอย่างจริงใจ มีความน่าเชื่อถือ และปลูกฝังให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งในเชิงความคิดและการกระทำ

ข้อเสนอโยบาย และวิธีดำเนินการ

เน้นให้นักเรียนเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรมชัดเจน และนำไปปฏิบัติได้ โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายควรตรงประเด็น เชื่อมโยงกับข้อมูลที่ค้นพบ และเหมาะสมกับผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจ พร้อมทั้งมี “คำเชิญชวนให้ลงมือทำ” (call to action) ที่กระตุ้นให้ผู้ฟังรู้สึกว่าเขามีส่วนรวมและสามารถเริ่มเปลี่ยนแปลงได้ทันที

ข้อเสนอโยบาย

นักเรียนต้องฝึกวิธีจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย (policy proposal) ที่ชัดเจน มีข้อมูลสนับสนุนและเน้นผลกระทบที่เป็นรูปธรรม โดยเริ่มจากการนิยามปัญหาที่เกิดขึ้นจริงจากประสบการณ์ของนักเรียนและชุมชน ตามด้วยการวิเคราะห์รากเหง้าของปัญหา (root cause) และนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพหรือปริมาณเพื่อหนุนข้อเสนอ

ข้อเสนอเชิงนโยบายควรมีองค์ประกอบหลัก เช่น เป้าหมายที่ชัดเจน แนวทางปฏิบัติที่เป็นไปได้ แหล่งทรัพยากรที่จำเป็น พันธมิตรที่เกี่ยวข้อง และการคาดการณ์ผลลัพธ์ ข้อเสนอที่ดีควรมีความชัดเจนว่าส่งถึงใคร (ผู้มีอำนาจตัดสินใจ) และต้องเขียนด้วยภาษาที่เข้าถึงได้ เป็นกันเอง และตรงประเด็น

แนะนำให้ใช้รูปแบบการนำเสนอที่น่าสนใจ เช่น สไลด์ อินโฟกราฟิก หรือเอกสารสรุป 1 หน้า (one-pager) และแนะนำให้นักเรียนเตรียมคำพูดปิดท้ายที่ทรงพลัง เพื่อกระตุ้นให้ผู้ฟังรู้สึกถึงความเร่งด่วนของปัญหา และมีแรงบันดาลใจที่จะลงมือเปลี่ยนแปลง ทั้งนี้ การเขียนข้อเสนอเชิงนโยบายไม่เพียงแต่เป็นจุดสิ้นสุดของโครงการ แต่ยังเป็นก้าวแรกของการมีส่วนร่วมในสังคมในฐานะพลเมืองที่มีพลัง

คำเรียกร้องให้ลงมือทำ

การที่เยาวชนใช้เสียงของตนเองเพื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมในเชิงนโยบายและการปฏิบัติ โดยการนำเสนอผลงานของตนเองไม่ควรจบเพียงที่ข้อเสนอ แต่ควรมี “คำเรียกร้องให้ลงมือทำ” (call to action) ที่ชัดเจนและมีพลัง การเรียกร้องนั้นต้องเจาะจงถึงกลุ่มเป้าหมายว่าใครควรทำอะไร เมื่อไร และทำอย่างไร

นักเรียนควรนำเสนอให้ผู้มีอำนาจเข้าใจว่าทำไมข้อเสนอของพวกเขาจึงสำคัญ และควรดำเนินการทันที พร้อมทั้งเตรียมรับคำถามหรือข้อโต้แย้งจากผู้ฟัง ด้วยการอิงข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจริงในโรงเรียนหรือชุมชนของตน นักเรียนควรสื่อสารด้วยความมั่นใจ เชื่อในความชอบธรรมของเสียงของตน

Call to Action ที่ทรงพลังต้องมีความจริงใจ กระตุ้นอารมณ์ และเชื่อมโยงกับคุณค่า เช่น ความยุติธรรม หรือโอกาสที่เท่าเทียม นักเรียนสามารถเสริมคำเรียกร้องด้วยสื่อหรือการแสดงเชิงศิลปะเพื่อเพิ่มพลังการสื่อสาร จุดสำคัญที่สุดคือ ต้องทำให้ผู้ฟังรู้สึกว่าการเปลี่ยนแปลงไม่ใช่เรื่องไกลตัว และสามารถลงมือทำได้ทันที

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- Call to Action ต้องชัดเจน ตรงประเด็น และเจาะจงว่าต้องการให้ใครทำอะไร อย่างไร และเมื่อใด
- นักเรียนควรใช้ข้อมูลและหลักฐานที่ตนเองรวบรวมมาในการเรียกร้องเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือและอำนาจในการเสนอ
- การนำเสนอควรแสดงพลัง ความเชื่อมั่น และความจริงจัง เพื่อกระตุ้นการตอบสนองและการลงมือทำจากผู้ฟัง
- การเรียกร้องควรสอดคล้องกับคุณค่าร่วม เช่น ความยุติธรรม ความเท่าเทียม หรือสิทธิของนักเรียน
- การใช้สื่อสร้างสรรค์ เช่น วิดีโอ กวี หรือศิลปะ ช่วยเพิ่มพลังในการสื่อสารและทำให้ข้อความฝังใจผู้รับสารได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

“การพูดความจริงต่อผู้มีอำนาจ (speaking truth to power) ไม่ใช่เพียงการแสดงออกเชิงอารมณ์ แต่เป็นกระบวนการที่อิงการวิเคราะห์ วิพากษ์ และมีเป้าหมายเชิงนโยบาย ช่วยให้เยาวชนกลายเป็น นักเปลี่ยนแปลงที่ยืนหยัดในความจริงของตนเอง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

23

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

14 พูดความจริง
ต่อผู้มีอำนาจ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 23 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 14 *Speaking Truth to Power* รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

เน้นการฝึกให้นักเรียนใช้เสียงของตนในการสื่อสารความจริงต่อผู้มีอำนาจอย่างกล้าหาญและมีจริยธรรม จุดมุ่งหมายคือการเปิดพื้นที่ให้เยาวชนสามารถท้าทายโครงสร้างทางอำนาจอย่างสร้างสรรค์โดยใช้ข้อมูลและประสบการณ์ของตนเองในการชี้ให้เห็นความไม่ยุติธรรมและปัญหาเชิงระบบที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขาโดยตรง

การพูดความจริงต่อผู้มีอำนาจ (speaking truth to power) ไม่ใช่เพียงการแสดงออกเชิงอารมณ์ แต่เป็นกระบวนการที่อิงการวิเคราะห์วิพากษ์ และมีเป้าหมายเชิงนโยบาย ช่วยให้เยาวชนกลายเป็นนักเปลี่ยนแปลงที่ยืนหยัดในความจริงของตนเอง แม้ในสถานการณ์ที่อาจไม่ปลอดภัยหรือเสี่ยงต่อการถูกต่อต้าน

ผู้ใหญ่ที่เป็นพันธมิตรต้องสนับสนุนให้นักเรียนมีพื้นที่ปลอดภัย และฝึกให้มีความกล้าหาญในการสื่อสารความจริงด้วยวิธีที่ไม่ทำลายศักดิ์ศรีของผู้ฟัง รวมถึงการใช้ภาษา การจัดวางเหตุผล และการเล่าเรื่องที่เชื่อมโยงจากประสบการณ์ตรง ซึ่งจะส่งพลังต่อทั้งผู้ฟังและนักเรียนผู้พูดเองอย่างลึกซึ้งและทรงพลัง

การตอบสนองของผู้ใหญ่ต่องานวิจัยของเยาวชน

ผู้ใหญ่ โดยเฉพาะครู ผู้บริหาร และผู้กำหนดนโยบาย พึงพิจารณาท่าทีของตนเองเมื่อเผชิญกับงานวิจัยของนักเรียนที่อาจตั้งคำถามถึงความยุติธรรมในระบบโรงเรียนหรือสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเนื้อหาวิจัยอาจท้าทายอำนาจดั้งเดิม

ผู้ใหญ่บางคนอาจตอบสนองด้วยการตั้งรับหรือรู้สึกถูกคุกคาม เช่น ปฏิเสธข้อค้นพบของนักเรียน หรือลดทอนคุณค่าของผลงาน อย่างไรก็ตาม ปฏิบัติการที่เหมาะสมควรเป็นการเปิดใจ รับฟังอย่างเคารพ และตั้งคำถามร่วมกับนักเรียนอย่างจริงจัง แทนที่จะเร่งผลักดันให้นักเรียน “เสนอวิธีแก้ไข” อย่างฉับพลัน การทำเช่นนั้นอาจละเลยการทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทของปัญหา

ผู้ใหญ่ควรมีความยืดหยุ่นทางอารมณ์ เข้าใจว่าความไม่สบายใจจากข้อมูลหรือข้อเรียกร้องของนักเรียน เป็นโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกัน และใช้โอกาสนี้เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งความร่วมมือและการเติบโต ข้อเสนอสำคัญคือการรับฟังนักเรียนด้วยท่าทีของ “พันธมิตร” (allyship) แทนที่จะเป็น “ผู้ปกป้องระบบ” และควรยอมรับความไม่สมบูรณ์ของตน เพื่อเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีบทบาทในการพัฒนาระบบการศึกษาที่เท่าเทียมและยั่งยืนยิ่งขึ้น

เตรียมพูดความจริง

ครูช่วยฝึกการเตรียมตัวของนักเรียนก่อนนำเสนอข้อค้นพบที่ท้าทายโครงสร้างอำนาจหรือความเชื่อที่ฝังรากในสังคม โดยชวนพิจารณาผู้ฟัง ความเสี่ยง และวิธีการสื่อสารอย่างรอบคอบ ช่วยฝึกซ้อมการนำเสนอ

ลองตอบคำถามที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งช่วยจัดให้มีพื้นที่ปลอดภัยและการสนับสนุนซึ่งกันและกัน ในกลุ่มนักเรียนเองด้วย

ยอมรับความท้าทาย

พึงตระหนักว่า การพูดความจริงต่อผู้มีอำนาจนั้นเป็นเรื่องยากและอาจเผชิญกับความตึงเครียดหรือแรงต้าน ครูควรช่วยนักเรียนตระหนักถึงอารมณ์ ความกลัว หรือความไม่แน่ใจที่อาจเกิดขึ้น พร้อมสนับสนุนให้เยาวชนรู้ว่าความรู้สึกเหล่านี้เป็นเรื่องปกติ และเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีคุณค่า

กรณีศึกษาโรงเรียน Science Tech การเตรียมทีมเข้าแข่งขัน Youth Policy ของเขตพื้นที่เริ่มต้นในโรงเรียน Science Tech Charter ด้วยความมุ่งมั่น

- ทีมนักเรียนได้รับการฝึกฝนอย่างดีจากครูผู้ดูแลทั้งในด้านข้อมูล กระบวนการ และทักษะการคิดเชิงวิพากษ์
- ครูใช้เวลาเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเข้าใจปัญหา นโยบาย วิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของนักเรียน และวางแผนกลยุทธ์การเสนอข้อคิดเห็น
- การฝึกฝนครอบคลุมทั้งการพูดในที่ประชุม ฝึกซ้อมนำเสนอ การรับมือคำถาม และการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และมีการสร้างบทบาทผู้นำร่วมในกลุ่ม
- ในระหว่างการฝึก ครูสนับสนุนให้นักเรียนสะท้อนประสบการณ์ของตนเองเชื่อมโยงกับประเด็นนโยบาย สนับสนุนให้เกิดความมั่นใจและกล้าตั้งคำถามต่อผู้มีอำนาจ
- นักเรียนบางคนรู้สึกกังวลหรือไม่มั่นใจในศักยภาพตนเอง แต่ได้รับแรงบันดาลใจจากเพื่อนและผู้ใหญ่ในทีม

- ขบวนการฝึกเน้นพลังของ “Student Voice” ที่แท้จริง นักเรียนมีส่วนร่วมออกแบบประเด็นและแนวทางเสนอข้อเสนอ
- เมื่อถึงวันแข่ง ทีม Science Tech Charter นำเสนอยุทธศาสตร์ของตนต่อคณะกรรมการเขตอบอย่างมั่นใจ สามารถเล่าถึงปัญหาสะท้อนเสียงนักเรียน ทำให้คณะกรรมการประทับใจ
- นักเรียนแสดงความรับผิดชอบและภาวะผู้นำกล้าพูดถึงประเด็นที่ทำทนายและให้ข้อเสนอที่เป็นไปได้จริง
- ผลลัพธ์คือ โรงเรียนได้รับการยอมรับในฐานะทีมที่ใช้กระบวนการ Student Voice อย่างลึกซึ้ง เสริมสร้างศรัทธาและศักยภาพของเยาวชนในเวทีชุมชนและการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย

ทำความเข้าใจผู้ฟัง

เน้นย้ำความสำคัญของการรู้จักผู้ฟังเมื่อเยาวชนจะนำเสนองานหรือข้อเสนอเชิงนโยบาย การเข้าใจพื้นฐาน ความคาดหวัง และแรงจูงใจของผู้ฟังจะช่วยให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพมากขึ้น นักเรียนควรปรับเนื้อหาและวิธีพูดให้เหมาะสมกับบริบทและผู้ฟัง เพื่อสร้างโอกาสให้ข้อเสนอของตนได้รับการพิจารณาและนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง

ฝึกฝน ฝึกฝน ฝึกฝน

การฝึกซ้อม (practice) ของนักเรียนในการนำเสนอ “เสียง” หรือข้อคิดเห็นต่อผู้มีอำนาจในโรงเรียนหรือชุมชน ไม่ใช่แค่เรื่องเทคนิคการพูดหรือการเขียน แต่เป็นกระบวนการพัฒนาทักษะที่ซับซ้อนอย่างต่อเนื่อง โดยครูคอยเน้นย้ำความสำคัญของการฝึกซ้อมบ่อยครั้ง เพื่อให้นักเรียนค่อยๆ ตระหนักถึงศักยภาพของตนเอง และกล้าพูดสิ่งที่คิดอย่างมีเหตุผล

การฝึกฝนครอบคลุมทั้งการนำเสนอ, รับฟัง, การโต้แย้งเชิงสร้างสรรค์, การตั้งคำถาม, และการรับมุมมองใหม่ที่แตกต่าง โดยเน้นประสบการณ์มากกว่าตำรา เช่น ตัวอย่างการสร้างสถานการณ์จำลอง (role play) หรือให้ฝึกนำเสนอประเด็นในกลุ่มย่อยก่อน แล้วขยายสู่เวทีใหญ่

ครูทำหน้าที่เป็นทั้งโค้ชและผู้สร้างพื้นที่ปลอดภัย ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าทดลองวิธีนำเสนอ, กล้าเผชิญหน้ากับความล้มเหลว และทำความเข้าใจ Feedback เพื่อกลับไปฝึกซ้อมรอบใหม่ บางช่วงเน้นให้เพื่อนช่วยวิจารณ์กันเอง (peer feedback) เพื่อสร้างวัฒนธรรม Critique ที่อบอุ่นและให้กำลังใจมากกว่าตัดสินแบบดี-เลว

มีการวางเป้าหมายการฝึกที่ชัดเจน—เช่น การวางโครงสร้างข้อเสนอให้กระชับ ฟังง่าย หรือการฝึกอธิบายความเชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์กับประเด็นเชิงนโยบาย ครูสนับสนุนให้นักเรียนเรียนรู้จากข้อผิดพลาดและสถานการณ์ที่ไม่ราบรื่น มองความผิดพลาดเป็นโอกาสพัฒนา ไม่ใช่จุดล้มเหลว

หลังการฝึกแต่ละครั้งจะมี Reflection ร่วมกันทั้งกลุ่ม ช่วยให้ทุกคนเข้าใจ “วงจรแห่งการเติบโต” (growth cycle) ว่าเกิดขึ้นจากการทำซ้ำ-ล้มเหลว-เรียนรู้-ฝึกต่อเนื่อง วิธีฝึกแบบนี้ทำให้เสียงนักเรียนกล้าแสดงออกมากขึ้นในเวทีจริง พร้อมสามารถปรับตัว รับฟัง และมีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง

การฝึกซ้อม คือหัวใจของการทำ Student Voice ให้เกิดผล เพราะช่วยปลูกฝังความมั่นใจ ความกล้า และทักษะการสื่อสารเชิงวิพากษ์ในระยะยาว หากขาดการฝึกซ้อม เสียงของนักเรียนจะสะท้อนออกมาไม่ครบหรือขาดพลัง ไม่ว่าสภาพแวดล้อมจะเอื้อเพียงใด

กระบวนการนี้จึงต้องอาศัยทั้งความตั้งใจของนักเรียนและบทบาท
การเป็นโค้ชของครูอย่างมีพลวัตตลอดเส้นทางการเรียนรู้

ตัวอย่างคำถามหรือคำแนะนำนำป้อนกลับมาตรวฐาน

- ทำไมคุณเลือกประเด็นปัญหานี้
- ทำไมเลือกกระเป๋ยบวิธีวิจัยเหล่านี้
- รู้ได้อย่างไรว่าผลลัพธ์นี้ไม่มีอคติแฝงอยู่
- ทำไมไม่ยื่นข้อเสนอนะต่างจากนี้ เป็น ก หรือ ข หรือ ค แทน
- การดำเนินการตามข้อเสนอนี้ต้องใช้เงินเท่าไร จะหาทุนสนับสนุนจากที่ไหน
- พบหรือคาดว่า จะมีแรงต้านอย่างไรบ้าง
- คุณไปพบผู้จะมีส่วนตัดสินใจที่เป็นใครบ้าง เขาให้ความเห็นอย่างไรบ้าง
- คุณต้องการให้ตัวฉัน หรือคณะกรรมการ ทำอะไรกับข้อมูลหรือสารสนเทศเหล่านี้
- ทำไมคุณจึงเก่งอย่างนี้
- น่าชื่นชมมาก ที่คุณดำเนินการกิจกรรมที่ยากเช่นนี้
- ยืนยันใหม่ว่า คุณเขียนงานชิ้นนี้เอง โดยไม่มีคนอื่น หรือใช้ AI ช่วยเขียนให้

สร้างกำลังอำนาจตามเงื่อนไข

การสร้างอำนาจตามเงื่อนไข (contingent authority) ในห้องเรียน
หมายถึงการที่ครูและนักเรียนร่วมกันสร้างความน่าเชื่อถือและอำนาจ
ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ที่มีความหมาย และวางอยู่บนพื้นฐานของความ
เคารพและความไว้วางใจ รวมถึงการยอมรับเสียงและความคิดของนักเรียน
อย่างแท้จริง อำนาจนี้ไม่ใช่อำนาจที่ถูกบังคับหรือกำหนดจากบนลงล่าง

แต่เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ที่มีการตอบสนองและปรับตัวไปตามสถานการณ์และความต้องการของนักเรียน เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง และสร้างพื้นที่การเรียนรู้ที่นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีพลังในการทำงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม

การสร้าง Contingent Authority คือการสร้างผู้นำห้องเรียนที่มีอำนาจและความน่าเชื่อถือ จากความสัมพันธ์แบบร่วมมือ และการตอบสนองต่อเสียงนักเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมและการเปลี่ยนแปลงในชั้นเรียนอย่างแท้จริง

หลังการนำเสนอ

การมีเสียงของนักเรียนควรส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริงๆ ไม่ใช่แค่การรับฟังอย่างผิวเผิน แม้ว่าจะมีการเก็บข้อมูลหรือฟีดแบ็กจากนักเรียน แต่ถ้ามการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นช้าเกินไป หรือไม่มีผลกระทบต่อนักเรียนในปัจจุบัน จะทำให้นักเรียนรู้สึกว่านี่เป็นเพียงขั้นตอนทางพิธีกรรมมากกว่าการมีส่วนร่วมที่แท้จริง

การเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าสำหรับนักเรียน คือการที่เสียงของพวกเขานำไปสู่การปรับปรุงนโยบายหรือการปฏิบัติที่ส่งผลโดยตรงต่อประสบการณ์เรียนรู้และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น การเปลี่ยนแปลงกฎระเบียบที่นักเรียนเสนอจนเกิดประโยชน์จริงๆ ในชีวิตประจำวันของพวกเขา ดังนั้นการติดตามผลและการปฏิบัติที่ตอบสนองอย่างทันท่วงทีจึงเป็นสิ่งสำคัญเพื่อเสริมสร้างความน่าเชื่อถือ และพลังของเสียงนักเรียนในระบบการศึกษา

การส่งเสียงของนักเรียนต้องการผลลัพธ์ที่จับต้องได้ และมีความหมายต่อการเรียนรู้ และชีวิตในโรงเรียน มิฉะนั้นจะทำให้นักเรียนรู้สึกว่าเสียงของตนไม่ได้รับการเคารพอย่างแท้จริง

สรุป

ข้อเรียนรู้อหลัก

- เสียงของนักเรียนต้องเป็นเสียงสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เสนออย่างสุภาพ แสดงความเคารพต่อผู้มีอำนาจ ไม่ใช่ท้าทายหรือต่อต้าน
- การเสริมพลังเสียงนักเรียน เป็นการสร้างความสัมพันธ์แบบร่วมมือ ที่เคารพและแลกเปลี่ยนระหว่างครูและนักเรียน
- เสียงของนักเรียนต้องได้รับการรับฟัง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่จับต้องได้จริงในบริบทการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมโรงเรียน
- การตั้งคำถาม และเปิดแบ็กที่ส่งเสริมความคิดเชิงวิพากษ์ ช่วยเพิ่มพลังและความหมายของเสียงนักเรียน
- ครูควรสร้างอำนาจที่ขึ้นอยู่กับความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ของนักเรียน
- การสะท้อนคิด (reflection) หลังการดำเนินงาน เพื่อให้แน่ใจว่าเสียงนักเรียนมีผลกระทบจริง เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับความต่อเนื่องและความน่าเชื่อถือของกระบวนการ
- การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงมุ่งเน้นการปรับปรุงนโยบายและการปฏิบัติในโรงเรียน ที่สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของนักเรียน
- การมีส่วนร่วมของนักเรียนต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่อง ที่มีการติดตามและตอบสนองอย่างทันทั่วทั้งที่
- การสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่นักเรียนรู้สึกเป็นเจ้าของ ทำให้การมีเสียงของพวกเขามีพลังและยั่งยืน

ประเด็นเหล่านี้เน้นความสำคัญของการขับเคลื่อนเสียงนักเรียนในเชิงสร้างสรรค์และเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในระบบการศึกษา

“การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ที่นักเรียนและผู้ใหญ่ร่วมมือกัน
อย่างแท้จริง เน้นการเป็นหุ้นส่วนและความสัมพันธ์ที่
ความเคารพซึ่งกันและกัน ต้องหนุนการมีส่วนร่วมของ
นักเรียนในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้เสียงของนักเรียน
ได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

24

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

15

หุ้นส่วนดำเนินการ
ระหว่างเยาวชน
กับผู้ใหญ่

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 25 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 15 Youth-Adult Partnerships รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ที่นักเรียนและผู้ใหญ่มือร่วมกันอย่างแท้จริง เพื่อสร้างชั้นเรียนด้านสุขภาพองค์รวม โดยเน้นการเป็นหุ้นส่วนและความสัมพันธ์ที่ให้ความเคารพซึ่งกันและกัน ต้องหนุนการมีส่วนร่วมของนักเรียนในกระบวนการตัดสินใจ ทำให้เสียงของนักเรียนได้รับการพิจารณาอย่างจริงจัง ชั้นเรียนที่นำมาเล่าจึงมุ่งเน้นไปที่สุขภาพในมุมมององค์รวม ครอบคลุมทั้งด้านกาย จิตใจ สังคม และความเป็นอยู่ที่ดีของนักเรียน

การร่วมมือระหว่างเยาวชนกับผู้ใหญ่ ช่วยให้อุณหภูมิครอบคลุมและตอบโต้ภัยความต้องการจริงของนักเรียน เช่น การให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิและความยินยอมในความสัมพันธ์ทางเพศ เป็นต้น โดยผ่านกระบวนการสะท้อนและการร่วมคิดร่วมทำ ที่ส่งเสริมความรู้สึกเป็นเจ้าของและการเติบโตอย่างยั่งยืนในชั้นเรียนด้านสุขภาพนี้

การสร้างชั้นเรียนสุขภาพองค์รวม เกิดจากความร่วมมือของเยาวชนและผู้ใหญ่ ที่ตั้งใจสร้างพื้นที่เรียนรู้ที่เคารพเสียงและประสบการณ์ของนักเรียน ครอบคลุมสุขภาพในมิติหลายด้าน และตอบสนองความต้องการจริงของนักเรียนในบริบทชั้นเรียนอย่างแท้จริง

เชิญชวน วิจัย แสดงบท

การส่งเสริมเสียงนักเรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลง เน้นใช้วิธีการเชิญชวนนักเรียนร่วมมืออย่างจริงจัง (inviting) เพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดและข้อกังวลอย่างเปิดเผย และรู้สึกว่าคุณค่าของตนเองมีคุณค่าและมีผล กระบวนการวิจัยร่วมกัน (researching) ให้นักเรียนทำหน้าที่เหมือนนักวิจัย โดยมีส่วนในการตั้งคำถาม เก็บข้อมูล และวิเคราะห์ประสบการณ์หรือปัญหาต่างๆ ในบริบทของตน ทั้งนี้เพื่อเสริมสร้างทักษะคิดเชิงวิพากษ์และความเข้าใจลึกซึ้งในเรื่องที่สนใจ

ส่วนวิธีการเล่นบทบาท (role-playing) ใช้เป็นเครื่องมือในการจำลองสถานการณ์และบทบาทที่หลากหลาย ช่วยให้นักเรียนได้ฝึกฝนการสื่อสาร การเข้าใจมุมมองของผู้อื่น และทดลองแก้ปัญหาหรือแสดงความเห็นในสถานการณ์ที่ซับซ้อนอย่างปลอดภัย กระบวนการนี้ส่งเสริมการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในชั้นเรียนและโรงเรียน

สาระในบทนี้ เน้นการเชิญชวนให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ผ่านการวิจัยร่วมและการเล่นบทบาท เพื่อพัฒนาความสามารถในการสะท้อนคิด การสื่อสาร และการมีส่วนร่วมจริงจังในกระบวนการเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมในชั้นเรียนอย่างแท้จริง

นักเรียนเป็นผู้ให้สัญญาณ

กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงบทบาทนักเรียนจากผู้รับฟังหรือมีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย ให้กลายมาเป็น “ผู้กำหนดทิศทาง” หรือผู้มีอำนาจตัดสินใจหลักในห้องเรียนและโรงเรียน ผ่านแนวทางที่เน้นให้นักเรียนได้เป็นผู้นำ

กระบวนการคิด วางแผน ตัดสินใจ และดำเนินกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเอง โดยครูและผู้ใหญ่จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกและผู้สนับสนุน กระบวนการนี้ต้องสร้างความไว้วางใจและเปิดพื้นที่ให้ความคิดและเสียงของนักเรียนมีน้ำหนักอย่างแท้จริงในการเปลี่ยนแปลงนโยบาย กิจกรรม หรือแนวปฏิบัติในโรงเรียน

การให้นักเรียนเป็นผู้นำช่วยให้พวกเขาได้พัฒนา “Critical Consciousness” หรือความสามารถในการคิดเชิงวิพากษ์ต่อสังคมและระบบโดยรวม เพิ่มทักษะการสื่อสาร การประนีประนอม การบริหารจัดการ รวมถึงความรับผิดชอบต่อผลการตัดสินใจของตนเอง งานวิจัยที่ยกตัวอย่างในหนังสือแสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่มีโอกาสรับบทบาทนี้ มีแนวโน้มจะมีส่วนร่วมทางพลเมืองและเคลื่อนไหวในประเด็นสังคม และสามารถเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น

กระบวนการผลักดันให้ “Student Shot-Callers” มีความท้าทายในแง่ของการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจดั้งเดิม ครูต้องฝึกปล่อยวาง การควบคุมและยอมรับความไม่แน่นอน นักเรียนเองก็ต้องเรียนรู้ กระบวนการตกลงร่วมกันและแก้ปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้ง ผลที่เกิดขึ้นคือห้องเรียนที่มีความเป็นประชาธิปไตย มีพลวัตสูง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง ทั้งในระดับห้องเรียนและทั้งระบบโรงเรียน

แนวคิดนี้เสนอว่าวิธีการให้ “เสียง” นักเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่ฟังแล้วจบ แต่ต้องให้มีอำนาจต่อรองและตัดสินใจจริง เพื่อพัฒนาทั้งตนเองและสังคมในระยะยาว

ผมขอเพิ่มเติมว่า ผลกระทบสำคัญยิ่งของกระบวนการดังกล่าวคือการสนับสนุนให้นักเรียนได้ลงมือความเป็นผู้ริเริ่ม หรือความเป็นผู้ก่อการ (agency) ของตน ที่เป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาคุณภาพพลเมืองในยุคปัจจุบันและอนาคต

สิ่งควรทำ และไม่ควรทำ สำหรับผู้ใหญ่

ควรทำ

ฟังและทำความเข้าใจ
เรื่องราวของนักเรียน

คิดว่า นักเรียนก็เหมือนผู้ใหญ่
ที่ต้องการเรียนรู้และเติบโต

ยอมรับว่าตนไม่รู้

พร้อมที่จะเรียนรู้
จากเยาวชน

มองนักเรียนว่าเป็นผู้รู้
ในเรื่องที่กำลังสนทนากัน

แบ่งปันอำนาจและ
ทรัพยากรกับนักเรียน

ไม่ควรทำ

สั่งการ ด้วยความคิดว่า ตนเข้าใจ
ความต้องการของนักเรียน

พูดมากกว่าเยาวชน
ที่เป็นหุ้นส่วน

สั่งสอนนักเรียน

บอกว่า “ที่นักเรียนพูด
เป็นสิ่งที่ไปไม่ได้”

มองเรื่องที่กำลังคุย
เป็นเรื่องส่วนตัว

ใช้เยาวชนเพื่อ
ผลประโยชน์ส่วนตัว

ความรับผิดชอบของผู้ใหญ่และเยาวชน

ความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่ (ครูและผู้บริหาร) และนักเรียน ในบริบทของการส่งเสริมเสียงนักเรียน (student voice) และกระบวนการเปลี่ยนแปลงในห้องเรียนและโรงเรียน มีจุดเน้นคือ

- ความรับผิดชอบต้องเกิดขึ้นทั้งสองฝ่าย คือ ผู้ใหญ่ต้องแสดงความรับผิดชอบในการฟังและตอบสนองเสียงของนักเรียนอย่างจริงจัง และตัดสินใจโดยคำนึงถึงผลกระทบต่อชีวิตนักเรียน
- นักเรียนต้องรับผิดชอบต่อบทบาทการเป็นผู้นำ และการมีส่วนร่วมในการดำเนินการ และติดตามผลของการเปลี่ยนแปลงที่ตนเองมีส่วนร่วมด้วย
- การสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่มีความหมาย ระหว่างผู้ใหญ่และนักเรียน เป็นปัจจัยพื้นฐานสำคัญในการเสริมสร้างความรับผิดชอบ (accountability)
- ความรับผิดชอบที่ไม่มีการติดตาม ผลลัพธ์ หรือความเปลี่ยนแปลงที่จับต้องได้ จะทำให้เสียงนักเรียนถูกมองว่าไม่มีความหมาย และลดความเชื่อมั่นในการร่วมมือ
- ผู้ใหญ่ต้องมีความโปร่งใส เปิดเผยการตัดสินใจและกระบวนการต่างๆ ให้นักเรียนเข้าใจและเห็นว่าความคิดเห็นและข้อเสนอของพวกเขาถูกนำไปพิจารณาอย่างแท้จริง
- ต้องมีระบบและวิธีการที่ชัดเจน สำหรับการติดตามผลและประเมินผลลัพธ์ของการมีส่วนร่วมของนักเรียน เพื่อให้แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นมีความยั่งยืนและเกิดผลจริง

- การรับผิดชอบร่วมกันนี้ ยังส่งเสริมการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ การสื่อสาร และการแก้ปัญหาในเชิงรุกของนักเรียน พร้อมสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดกว้างและให้ความเคารพ
- โดยรวมแล้ว Accountability เป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้การขับเคลื่อนเสียงนักเรียนเป็นไปอย่างจริงจัง ไม่ใช่เพียงการรับฟัง แต่คือการร่วมมือเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริงในบริบทการศึกษา

การมี Accountability จากทั้งผู้ใหญ่และนักเรียนต้องเกิดขึ้นควบคู่กัน เพื่อสร้างชั้นเรียนและโรงเรียนที่เสียงนักเรียนมีพลัง และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายและยั่งยืน

โครงสร้างการจัดระบบ

โครงสร้างการจัดระบบในการส่งเสริมเสียงนักเรียน ต้องสร้างระบบและกรอบปฏิบัติที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของนักเรียนในระดับชั้นเรียนและโรงเรียนอย่างแท้จริง ไม่ใช่แค่การให้เสียงในลักษณะสัญลักษณ์หรือผิวเผิน แต่ต้องวางมาตรฐานและกลไกที่ชัดเจนในการอำนวยความสะดวกให้นักเรียนได้มีบทบาทเป็นผู้นำ และผู้กำหนดทิศทางในกระบวนการเรียนรู้และการตัดสินใจ

โครงสร้างนี้รวมถึงการจัดตั้งกลุ่มหรือตัวแทนนักเรียนที่มีความเชื่อมโยงกับกระบวนการตัดสินใจของโรงเรียน เช่น การมีกรรมการนักเรียนที่ไม่ได้เป็นแค่ตัวแทน แต่มีหน้าที่จริงจังในการส่งต่อความต้องการและข้อเสนอแนะ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่จับต้องได้และสอดคล้องกับเสียงของนักเรียน

นอกจากนี้ โครงสร้างต้องสนับสนุนความสัมพันธ์ที่โปร่งใส และการสื่อสารอย่างต่อเนื่องระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ รวมถึงระบบการติดตามผลและความรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้เสียงของนักเรียนไม่ถูกเพิกเฉยและกระบวนการมีส่วนร่วมมีความหมายจริง

ด้วยโครงสร้างที่ดีนี้ นักเรียนจะรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของการเรียนรู้ และบริบทของโรงเรียน ส่งเสริมความคิดริเริ่ม การเป็นผู้นำ และการพัฒนาทักษะสำคัญในการรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการตัดสินใจร่วมกัน

โครงสร้างองค์กรสำหรับเสียงนักเรียนต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความร่วมมือที่แท้จริง มีกลไกและช่องทางที่ชัดเจนในการมีส่วนร่วมและอำนาจในการตัดสินใจ รวมทั้งการสร้างความรู้ความรับผิดชอบ และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนในชั้นเรียนและโรงเรียน

คำถามสำหรับผู้ใหญ่ในการแสดงบทหุ่นส่วนกับเยาวชน

- โครงสร้างการประชุมเอื้อให้นักเรียนเสนอข้อคิดเห็นหรือไม่
- การสื่อสารในที่ประชุมตามปกติเป็นอย่างไร คุณจะร่วมสร้างการประชุมที่เอื้อให้เยาวชนแสดงข้อคิดเห็นได้อย่างอิสระอย่างไรบ้าง
- มีการกำหนดวาระการประชุมอย่างไร ทำอย่างไรเยาวชนจึงจะมีส่วนกำหนด เพิ่ม และให้คำแนะนำป้อนกลับ
- ตัดสินใจอย่างไร ฉันทามติ ลงมติ หรือผู้มีอำนาจรับฟังแล้วตัดสินใจ
- มีการระบุประเด็นขัดแย้ง และหาทางไกล่เกลี่ยอย่างไร

“กระบวนการ Transformative Student Voice ที่ต่อเนื่องในหลายรุ่นช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและสังคม สนับสนุนความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และขยายผลลัพธ์ของเสียงนักเรียนให้เป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง และยั่งยืนในระบบการศึกษาและชีวิตของนักเรียนเอง”

- มีการใช้กลยุทธ์จัดกลุ่มเพื่อให้มีการรับฟังทุกเสียง ก่อนเสนอในที่ประชุมใหญ่หรือไม่ มีเวลาเพียงพอไหม จัดการพลังอำนาจ และรูปแบบการมีส่วนร่วมอย่างไร
- ขนาดของกลุ่มเป็นอย่างไร กระบวนการมีผลต่อการตัดสินใจอย่างไร นักเรียนเป็นกลุ่มเล็กที่สุดหรือไม่ ทำอย่างไรไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าทำเพียงให้เป็นพิธีกรรม
- ผู้ใหญ่มีความรับผิดชอบอย่างไร ในการให้เยาวชนมีบทบาท และในการสื่อสารกับเยาวชน

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- ฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ใหญ่
- ผู้ใหญ่ก็ต้องฝึกทักษะเชิงอำนาจแก่เด็กด้วย
- ทั้งผู้ใหญ่และเด็ก ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน
- โครงสร้างของการจัดระบบที่ดี จะช่วยหนุนปฏิสัมพันธ์ที่ดี ที่นำไปสู่ความสำเร็จ

“กระบวนการ Transformative Student Voice
ช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและสังคม
สนับสนุนความร่วมมือ และขยายผลลัพธ์ของ
เสียงนักเรียนให้เป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง
และยั่งยืน”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

25

ภาคปฏิบัติ ในชั้นเรียน

16

สร้างสมดุลระหว่าง
ความต่อเนื่อง
กับการเปลี่ยนแปลง

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 25 ตีความจากหนังสือ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 16 Balancing Continuity and Change รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

การจัดการกับความสมดุลระหว่างความต่อเนื่อง (continuity) และการเปลี่ยนแปลง (change) ในห้องเรียนและโรงเรียน ทั้งในเรื่อง TSV และเรื่องอื่นๆ เป็นสิ่งสำคัญเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและมีผลจริง โดยต้องรักษาสິงที่ทำงานได้ดีไว้ ในขณะเดียวกันก็พร้อมเปิดรับและทดลองวิธีการใหม่ๆ ที่ตอบสนองต่อเสียงและความต้องการของนักเรียนอย่างแท้จริง การเปลี่ยนแปลงควรได้รับการออกแบบอย่างรอบคอบเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนหรือความไม่มั่นคงในระบบการเรียนรู้

ควรมีการเตรียมส่งต่อระหว่างรุ่นของนักเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมของนักเรียนชั้นสุดท้ายของโรงเรียน

กระบวนการนี้ต้องการการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องของนักเรียนและผู้ใหญ่ เพื่อร่วมสะท้อนและประเมินการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ ทั้งยังต้องมีระบบสนับสนุนที่ชัดเจน สำหรับการติดตามผล เพื่อให้มั่นใจว่าเสียงนักเรียนไม่เพียงได้รับฟัง แต่ยังนำไปสู่การปรับปรุงที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม การรักษาสสมดุลนี้ยังช่วยเสริมสร้างความน่าเชื่อถือและความไว้วางใจระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ ทำให้เกิดชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและร่วมมือกันอย่างแท้จริง

บทนี้เน้นว่าการขับเคลื่อนเสียงนักเรียนต้องผสมผสานระหว่างรักษาความต่อเนื่องของสิ่งที่ดีอยู่แล้ว พร้อมกับทดลองและปรับเปลี่ยนสิ่งใหม่ เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณค่าและยั่งยืนในชั้นเรียนและโรงเรียน

ตัวอย่างโรงเรียนที่มีความต่อเนื่อง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

ในบทนี้ จะมีตัวอย่างจากโรงเรียนแสดงให้เห็นการรักษาความต่อเนื่องของแนวปฏิบัติและค่านิยมที่ดี ในขณะที่ยังเปิดรับการเปลี่ยนแปลงที่ตอบสนองต่อเสียงนักเรียนอย่างแท้จริง การขับเคลื่อนเสียงนักเรียนในบริบทนี้ไม่ได้ทำลายระบบเดิม แต่สร้างสมดุลและพัฒนาต่อยอดเพื่อให้เกิดพื้นที่เรียนรู้ที่นักเรียนและผู้ใหญ่มีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน การรักษาความต่อเนื่องช่วยให้เกิดความมั่นคงและความน่าเชื่อถือ ในขณะที่การเปลี่ยนแปลงนำไปสู่การปรับปรุงที่มีความหมายและตอบโจทย์ความต้องการจริงของนักเรียนในโรงเรียน

กล่าวโดยสรุปคือ โรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในแง่นี้สามารถผสมผสานระหว่างการรักษาสິงที่ดี และเปิดรับการเปลี่ยนแปลงตามเสียงนักเรียน เป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพในบริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

นักเรียนนำการพัฒนาวิชาชีพครู

การพัฒนาวิชาชีพ (Professional Development, PD) ที่นำโดยนักเรียน เป็นกระบวนการที่ให้โอกาสนักเรียนมีบทบาทสำคัญในการออกแบบและดำเนินกิจกรรมฝึกอบรมสำหรับครูและบุคลากรในโรงเรียน โดยนักเรียนจะเป็นผู้นำในการตั้งคำถาม สร้างสถานการณ์จริง (scenario-based discussions) และจัดการประชุมปฏิบัติการ ที่สนับสนุนการแลกเปลี่ยนมุมมองระหว่างครูและนักเรียนอย่างเปิดเผย และเคารพซึ่งกันและกัน

กระบวนการนี้ช่วยเพิ่มพลังเสียงนักเรียน และสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่มีการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยครูได้รับการฝึกอบรมให้สามารถสร้างและดำเนินโปรแกรม PD ที่มีนักเรียนเป็นศูนย์กลาง พร้อมกับสนับสนุนและพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำของนักเรียน เช่น ความเข้าใจผู้อื่น (empathy) ความมั่นใจ ความรับผิดชอบ และความร่วมมือ การใช้วิธีนี้ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียนให้มีความเข้าใจและไว้วางใจกันมากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีการจัดเตรียม ตัวอย่างสถานการณ์และแนวทางปฏิบัติ ที่ครูสามารถนำไปใช้ปรับใช้งานในบริบทของตนเอง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แบบร่วมมือและสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายในโรงเรียนอย่างยั่งยืน

สรุปคือ Student-led Professional Development คือแนวทางที่ให้นักเรียนมีบทบาทนำในการพัฒนาครูและสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงและการฝึกอบรม ที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและเท่าเทียมในโรงเรียน

โครงการความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคม

โครงการ Socioeconomic Diversity Project ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในสหรัฐอเมริกา มุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจและส่งเสริมความหลากหลายทางเศรษฐกิจและสังคมในโรงเรียน โดยให้นักเรียนมีบทบาทสำคัญในการสำรวจและสะท้อนประสบการณ์ที่แตกต่างของแต่ละกลุ่มในชุมชนการเรียนรู้ นักเรียนร่วมกันวิเคราะห์อุปสรรคและความไม่เท่าเทียมที่เกิดขึ้นจากความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมในบริบทของโรงเรียน เพื่อเสนอนโยบายและแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการมีนักเรียนและครูจาก

ต่างฐานะทางเศรษฐกิจ สีผิว และวัฒนธรรม สร้างความยุติธรรมและเปิดโอกาสอย่างเท่าเทียม โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ส่งต่อกันในหลายรุ่นของนักเรียน

โครงการนี้สร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนจากหลากหลายพื้นฐาน ให้สามารถแสดงเสียงและมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ โดยเน้นบทบาทของนักเรียนในการขับเคลื่อนความเปลี่ยนแปลงเชิงระบบที่ส่งผลต่อสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และโอกาสทางการศึกษาอย่างแท้จริง อีกทั้งยังส่งเสริมการทำงานร่วมกันระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่เพื่อสร้างความตระหนักรู้คุณค่าของการมีนักเรียนและครูจากต่างระดับเศรษฐกิจและสังคม และแนวทางป้องกันปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคมในโรงเรียน

สรุปคือ โครงการนี้เน้นการใช้เสียงนักเรียนเพื่อพัฒนาให้โรงเรียนเป็นพื้นที่เรียนรู้ความหลากหลายทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในสังคม สร้างความเท่าเทียมในโรงเรียนผ่านการวิจัย สะท้อน และการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเปลี่ยนแปลงนโยบายและการปฏิบัติในชั้นเรียนและโรงเรียน

ลำดับขั้นของภาวะผู้นำ

เล่าเรื่องของครู Joni ซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกเรียนวิชาเดิมซ้ำหลายปี เพื่อส่งเสริมกระบวนการ Transformative Student Voice (TSV) อย่างต่อเนื่อง การดำเนินการนี้เปิดพื้นที่ให้กับนักเรียนรุ่นพี่—ที่มีประสบการณ์ในการทำงาน TSV แล้ว—ได้ถ่ายทอดความรู้และทักษะให้กับนักเรียนรุ่นใหม่ ผ่านการทำงานร่วมกันจริงในชั้นเรียน

**“หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อนักเรียนและ
เยาวชน จากผู้ไร้เดียงสา เป็นผู้มีศักยภาพต่อการเรียนรู้ผ่าน
การเป็นผู้ริเริ่มกระทำการ ระบบการศึกษาไทยต้องให้โอกาสนี้แก่นักเรียนไทยทุกคน”**

นักเรียนที่กลับมาเรียนอีกในปีต่อไป ไปจะได้รับบทบาทผู้นำ หรือ พี่เลี้ยง ที่คอยสนับสนุน กระตุ้น และผลักดันให้นักเรียนใหม่ได้แสดงศักยภาพของตนเอง และเกิดวงจรการเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง พลังของ Cascade of Leadership จึงอยู่ที่การผลักดันให้นักเรียนได้เป็นทั้ง ผู้รับการเรียนรู้และผู้ถ่ายทอด โดยมีครู Joni เป็นผู้ดูแลและเสริมสร้างสภาพแวดล้อมที่นักเรียนทั้งสองกลุ่มรู้สึกมั่นใจที่จะทำหน้าที่ของตน

การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การดูแลกัน และการส่งต่อกัน รุ่นต่อรุ่นเช่นนี้ ทำให้ห้องเรียน TSV มีพลวัตสูง พัฒนาเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีแรงผลักดันภายในจากนักเรียนเอง ขณะเดียวกัน ครู Joni ก็มีบทบาทเหมือนผู้ประสาน และผู้อำนวยความสะดวก ไม่ใช่เจ้าของ กระบวนการแต่เพียงผู้เดียว ส่งผลให้คุณค่าของการส่งต่อกระบวนการ TSV ไม่หยุดนิ่งอยู่แค่กลุ่มเดิม แต่ค่อยๆ ขยายผลข้ามปีการศึกษา สร้างรากฐานวัฒนธรรมผู้นำและการมีส่วนร่วมของนักเรียนในโรงเรียน อย่างยั่งยืน

แนวปฏิบัติที่สะท้อนหลักการสำคัญของ Cascade of Leadership คือการสร้างโอกาสให้ผู้นำรุ่นเล็กเติบโตจากบทบาทผู้ตาม และผู้ที่มีประสบการณ์ได้ฝึกฝนภาวะผู้นำและจิตวิญญาณการให้ คืนกลับสู่ชุมชน TSV ผ่านกระบวนการเรียนรู้และส่งต่อผู้นำอย่างต่อเนื่องในแต่ละรุ่น

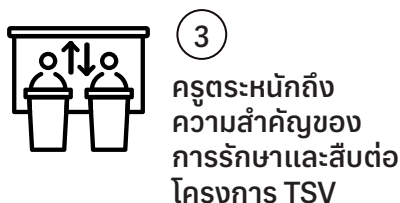
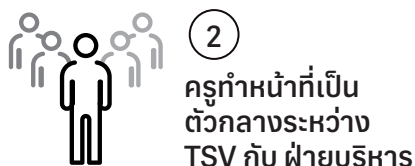
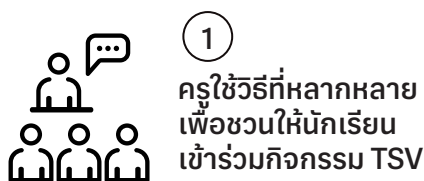
ข้อเรียนรู้สำหรับครู TSV

สรุปข้อเรียนรู้ของครู 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ :

1. วิธีดึงดูดนักเรียนเข้าสู่กิจกรรม ครูใช้วิธีที่หลากหลายเพื่อชวนให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม TSV เช่น การเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนวิชา Elective ที่สอดคล้องกับความสนใจ สร้างกลุ่มนักเรียน (student club) ที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน TSV โดยให้กิจกรรมมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือประเด็นจริงที่นักเรียนเผชิญ เพื่อกระตุ้นความสนใจและสร้างความรู้สึกมีคุณค่าในการมีส่วนร่วม รวมถึงสร้างบรรยากาศปลอดภัยและเปิดโอกาสแสดงความคิดเห็นอย่างแท้จริง

2. วิธีที่ครูทำหน้าที่เป็นตัวกลางระหว่าง TSV กับฝ่ายบริหาร ครูมีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงเสียงและความคิดของนักเรียนกับฝ่ายบริหารโรงเรียน โดยครูทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน สื่อสาร ปกป้อง และกลั่นกรองข้อเสนองานของนักเรียน ก่อนนำเสนอให้ฝ่ายบริหารรับรู้ เพื่อให้ข้อเสนอนั้นได้รับการพิจารณาและดำเนินการได้จริง ครูช่วยสร้างความเข้าใจและผูกพันระหว่างทั้งสองฝ่าย เสริมสร้างความน่าเชื่อถือและพลังในการเปลี่ยนแปลง

3. การสร้างความต่อเนื่อง ครูตระหนักถึงความสำคัญของการรักษาและสืบต่อโครงการ TSV ผ่านระบบพี่เลี้ยงให้นักเรียนรุ่นเก่าถ่ายทอดประสบการณ์และทักษะแก่รุ่นใหม่ สร้างวัฒนธรรมการส่งต่อความรู้และคุณค่า และปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของนักเรียนในแต่ละรุ่น เพื่อให้ชุมชนการเรียนรู้ของ TSV มีพลังและความยั่งยืนในระยะยาว

โดยรวม ข้อเรียนรู้เหล่านี้สะท้อนบทบาทครูที่ไม่ใช่เพียงผู้สอน แต่เป็นผู้สร้างแรงจูงใจ ตัวกลางเชื่อมโยง และผู้ออกแบบระบบสนับสนุน นักเรียนให้เป็นเจ้าของกระบวนการ TSV อย่างแท้จริงในโรงเรียนและ ชั้นเรียน

ความท้าทาย ผลที่ได้รับ และภาวะกลืนไม่เข้า คายไม่ออก

งาน TSV เป็นงานยาก เพราะต้องเกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์สารพัดแบบ แต่ก็เป็งานที่ให้ประโยชน์คุ้มค่าต่อความยากลำบาก ดังจะแสดงต่อไปนี้

ความท้าทาย

ครูต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ความสนใจของ นักเรียนที่แตกต่างกัน ทำให้การดึงดูดนักเรียนเข้าสู่กิจกรรมมีความซับซ้อน นอกจากนี้ ครูต้องช่วยนักเรียนมองความยากและอุปสรรคในการทำงาน

ว่าเป็นความท้าทายที่ควรยอมรับและแก้ไขอย่างจริงจัง การตอบสนองปัญหาอย่างเร่งด่วนและมองว่าเป็นเรื่องที่ต้องได้รับการแก้ทันที ก็เป็นอีกหนึ่งความท้าทายที่ต้องจัดการ

อีกทั้งครูต้องสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรม TSV ให้สืบทอดรุ่นสู่รุ่นได้ โดยต้องออกแบบระบบพี่เลี้ยงหรือกระบวนการส่งต่อองค์ความรู้และทักษะ นอกจากนี้การส่งเสริมให้นักเรียนก่อตั้งหรือเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมเป็นช่องทางสำคัญในการสร้างแรงขับเคลื่อนและสื่อสารเสียงนักเรียนได้อย่างมีพลัง และครูยังต้องสนับสนุนการสร้างประเด็นใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของนักเรียนในแต่ละช่วงเวลา

โดยสรุป ครู TSV ต้องบริหารจัดการความหลากหลายของนักเรียน แปลงความยากเป็นพลัง เปลี่ยนวิกฤตเป็นโอกาส พร้อมทั้งสร้างระบบความต่อเนื่องและสนับสนุนการเติบโตของชุมชนการเรียนรู้ที่นักเรียนเป็นเจ้าของอย่างแท้จริง เพื่อผลักดันเสียงนักเรียนให้เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนในโรงเรียนและชั้นเรียน

ผลที่ได้รับ

ผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียนเมื่อมีกระบวนการดำเนินการหัวข้อหนึ่งในนักเรียนหลายรุ่น (cohort) ตลอดหลายปีอย่างต่อเนื่อง ได้แก่

นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในมุมมองต่อตนเองและโลกภายนอกอย่างลึกซึ้ง พวกเขาพัฒนาความรู้สึกเป็นเจ้าของ (ownership) ต่อเสียงและความคิดของตนเอง และมีความเชื่อมั่นในความสามารถของตนในการมีส่วนร่วมและสร้างการเปลี่ยนแปลง นักเรียนได้เรียนรู้ที่จะเห็นปัญหาและความท้าทายต่างๆ เป็นสิ่งที่สามารถจัดการและแก้ไขได้ผ่านการทำงานร่วมกัน

ในกระบวนการนี้ นักเรียนไม่เพียงแต่สนับสนุนและช่วยเหลือกันในกลุ่มเพื่อนร่วมรุ่นเดียวกันเท่านั้น แต่ยังส่งต่อความรู้และทักษะให้กับรุ่นน้องในรุ่นถัดไปด้วย ทำให้เกิดชุมชนการเรียนรู้และความสัมพันธ์แบบเครือข่ายที่ยั่งยืนและมีพลัง นักเรียนรุ่นหลังได้เติบโตจากการเป็นผู้ตามที่ได้รับการสนับสนุนจนกลายเป็นผู้นำรุ่นใหม่ที่มีความมั่นใจและมีความรับผิดชอบ

ด้วยการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องนี้ นักเรียนสามารถพัฒนาความคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร และทักษะการแก้ปัญหาที่สำคัญ ผลลัพธ์เหล่านี้ช่วยให้พวกเขามีศักยภาพที่จะเป็นผู้นำในระดับชั้นเรียน โรงเรียน และชุมชนในระยะยาว รวมทั้งเตรียมพร้อมสำหรับบทบาทพลเมืองที่มีส่วนร่วมและมีอิทธิพลต่อสังคมในวงกว้าง

กระบวนการ Transformative Student Voice (TSV) ที่ต่อเนื่องในหลายรุ่นช่วยเสริมสร้างความตระหนักรู้ในตนเองและสังคม สนับสนุนความร่วมมือและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และขยายผลลัพธ์ของเสียงนักเรียนให้เป็นพลังการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงและยั่งยืนในระบบการศึกษาและชีวิตของนักเรียนเอง

ภาวะกลืนไม่เข้า คายไม่ออก

ในกระบวนการทำงานกับเสียงนักเรียน (TSV) ครูและผู้ใหญ่ต้องเผชิญกับความยุ่งยากและสถานการณ์ท้าทายหลายประการที่เรียกว่า “Dilemmas” หรือความขัดแย้งทางจริยธรรมและการปฏิบัติ เช่น การตัดสินใจว่าจะให้อำนาจนักเรียนมากน้อยแค่ไหนในกระบวนการตัดสินใจ บางเรื่องซึ่งอาจขัดแย้งกับบทบาทความรับผิดชอบของผู้ใหญ่ การจัดการกับความแตกต่างของความคิดเห็นระหว่างนักเรียนและผู้ใหญ่ การรักษาสมดุลระหว่างการเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีเสียงและการควบคุมเพื่อความ

ปลอดภัยและความเหมาะสมของชั้นเรียน รวมถึงความท้าทายในการตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายของนักเรียนอย่างเท่าเทียม

ความขัดแย้งเหล่านี้ทำให้ครูต้องใช้ความรอบคอบและวิธีคิดแบบไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง เพื่อสร้างความสมดุลระหว่างการส่งเสริมเสียงนักเรียนและการรักษาความเป็นระเบียบในชั้นเรียน จึงเน้นว่าไม่มีคำตอบที่ถูกต้องเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยการเจรจา ปรับตัว และความร่วมมืออย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริงในระบบการศึกษา

Dilemmas ในงาน TSV แสดงถึงความซับซ้อนของการสร้างพลังให้เสียงนักเรียนภายใต้ข้อจำกัดและความรับผิดชอบหลายมิติ ที่ครูและนักเรียนต้องเผชิญร่วมกันในการผลักดันการเปลี่ยนแปลงอย่างมีคุณภาพและยั่งยืน

ความยุ่งยากที่ซับซ้อนอยู่ลึกที่สุด และน่าจะเป็นต้นเหตุความล้มเหลวของ TSV มากที่สุด คือ บทบาทของครู ครูต้องหลีกเลี่ยงไม่เข้าไปเป็นเจ้าของการ หรือครอบครองความสำเร็จของโครงการเสียเอง ต้องทำงานอยู่เบื้องหลัง เหมือนกรณีครู Joni ในหนังสือ Transformative Student Voice

สรุป

ข้อเรียนรู้หลัก

- การเปลี่ยนแปลงในเรื่องที่ซับซ้อนต้องใช้เวลา แนะนำให้เตรียมแผนงานข้ามปี
- อย่าตกใจหรือหมดกำลังใจ หากโครงการไม่นำสู่การเปลี่ยนแปลงภายใน 1 ปีการศึกษา ให้มุ่งหน้าหนทางการดำเนินการต่อไป นักเรียนที่เข้าร่วมได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้และพัฒนาทักษะการเป็นผู้ริเริ่ม และทักษะการเป็นพลเมืองผู้ริเริ่ม (agentic citizen) ไปแล้ว
- เป็นเรื่องปกติที่นักเรียนรุ่นต่อไปจะเลือกเปลี่ยนเรื่อง จากเรื่องที่ประสบความสำเร็จและสร้างชื่อเสียงโด่งดัง ไปสู่เรื่องใหม่ที่อาจมีความเร่งด่วนกว่า ครูต้องไม่เอาความคิดของตนเองเข้าไปมีอิทธิพลต่อเด็ก ต้องปล่อยให้เด็กได้ฝึกความเป็นผู้ริเริ่ม (agency)

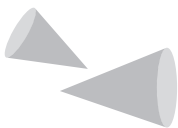
คำแนะนำเพื่อสร้างความต่อเนื่องท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง

- พัฒนาโครงสร้างที่นักเรียนเป็นศูนย์กลาง หนุนโดยครู โรงเรียน และเขตพื้นที่การศึกษา
- ทำงานเป็นขั้นๆ หลายชั้นปี และส่งต่อกิจกรรมจากรุ่นสู่รุ่น การแก้ปัญหาทางสังคมที่ซับซ้อนเรื่องหนึ่งมักต้องใช้เวลาดำเนินการต่อเนื่องหลายปี
- ใช้ตัวกลาง (broker) ช่วยสื่อสารกับผู้ที่มีอำนาจ

- เมื่อจะจบปีการศึกษา ร่วมกันสะท้อนคิดว่าจะส่งต่อกิจกรรมให้นักเรียนรุ่นต่อไปดำเนินการอย่างไร
- จัดให้มีหลายช่องทางสำหรับนักเรียนที่เข้าร่วม เปิดช่องทั้งแก่ผู้เรียนรู้ช้า และผู้เรียนรู้เร็ว
- หาทางป้องกันช่องว่าง ที่เกิดจากนักเรียนในทีมย้ายโรงเรียนเรียนจบ หรือได้รับทุนไปต่างประเทศ เตรียมตัวแทนไว้ปฏิบัติหน้าที่

สิ่งที่ต้องเลี่ยง

- คาดหวังว่าจะเห็นผลอย่างรวดเร็ว
- ควรต้องไม่อิงกับโครงการมากเกินไป หากนักเรียนไม่สนใจ ก็ต้องปล่อย让他คิดเอง
- ทำแบบงานด่วน เรื่องเชิงสังคมต้องทำแบบมีแผน

The background features a teal color palette with concentric circles in shades of blue and orange. A large, semi-transparent white arrow points towards the right, and a smaller orange arrow points downwards. In the bottom left corner, there is a large, stylized white arrow pointing upwards and to the right, with a dark teal arrow pointing downwards and to the left, creating a sense of movement and direction.

“การที่เยาวชนได้รับการเฝ้าอำนาจ ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เป็นสิ่งดี แต่ไม่พอ เราต้องการให้เยาวชนพัฒนาขึ้นเป็นผู้กล้าริเริ่มกระทำการ (agency) คือกล้าแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่เหมาะสม มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม ”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

26

ภาคปฏิบัติ
ในชั้นเรียน

17

จากได้รับ
การเชื่ออำนาจ
สู่การมีพลังอำนาจ

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* ตอนที่ 26 ตีความจากหนังสือ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado บทที่ 17 *From Empowerment to Power: Transformative Student Voice* (ซึ่งเป็นบทสุดท้าย) รวมทั้งผมเพิ่มเติมแนวคิดของผมเองเข้าไปด้วย

หนังสือเล่มนี้มีเป้าหมายสำหรับให้ครูและผู้ใหญ่ใช้เป็นคู่มือในการทำหน้าที่ “คุณอำนวย” (facilitator) หรือเป็นโค้ช หรือพี่เลี้ยง แก่นักเรียนหรือเยาวชน ในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะ (soft skills) เพื่อปูพื้นฐานการเป็นพลเมืองผู้ริเริ่ม (agentic citizen) หรือพลเมืองผู้ก่อการ ในอนาคตผ่านกิจกรรมที่เรียกว่า TSV (Transformative Student Voice) ที่ใช้เครื่องมือ CCI (Critical Civic Inquiry) ตั้งคำถามต่อกิจกรรมสาธารณะ หรือกติกาสังคม รอบตัวนักเรียนหรือเยาวชน ทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน นำมาเป็นประเด็นดำเนินการค้นคว้าหรือวิจัยที่เรียกว่า YPAR (Youth Participatory Action Research) สู่การนำเสนอต่อผู้มีอำนาจเปลี่ยนแปลงเรื่องนั้นๆ โดยมีเป้าหมายพลิกโฉม (transform) สังคมในเรื่องนั้นๆ เป็นที่มาของคำว่า Transformative Student Voice ซึ่งกว่าจะมีการนำเสนอการพลิกโฉมนโยบายในเรื่องนั้นๆ ได้ ก็ต้องมีการค้นคว้าหาข้อมูลหลักฐานอย่างรอบด้าน การ “ส่งเสียง” ในที่นี้จึงไม่ใช่ส่งเสียงตามอารมณ์หรือความเชื่อ แต่เป็นการส่งเสียงอย่างมีข้อมูลหลักฐาน และมีวิธี “ส่งเสียง” ที่ผ่านการฝึกฝนมาอย่างดี ตามที่เสนอไว้โดยพิสดารในหนังสือเล่มนี้

ได้รับการเอื้ออำนาจมีลักษณะอย่างไร

มองมุมหนึ่ง การได้รับการเอื้ออำนาจ (being empowered) หมายถึง ได้รับการยอมรับ เช่น รับฟัง ทำให้ผู้ได้รับการเอื้ออำนาจรู้สึกมั่นใจในตนเอง มั่นใจในการกระทำของตน การเอื้ออำนาจ (empowerment) จึงมีผลต่อสภาพจิตใจภายในของผู้ได้รับการเอื้ออำนาจ

การที่เยาวชนได้รับการเอื้ออำนาจ ส่งผลให้เกิดความมั่นใจในตนเอง เป็นสิ่งดี แต่ไม่พอ เราต้องการให้เยาวชนพัฒนาขึ้นเป็นผู้กล้าริเริ่มกระทำการ (agency) คือกล้าแสดงพฤติกรรมบางอย่างที่เหมาะสม มีคุณค่า มีประโยชน์ต่อสังคม จึงต้องส่งเสริมเกื้อหนุนให้เยาวชนมี “พลังอำนาจ” (power)

ความหมายของ “พลังอำนาจ”

ในที่นี้ พลังอำนาจ (power) หมายถึง ความสามารถบรรลุเป้าหมายที่ยิ่งใหญ่ (purpose) เป็นศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงตนเอง และโลกโดยรวมตัว ซึ่งในหลายกรณีต้องทำผ่านผู้อื่น หรือร่วมกับผู้อื่น โดยต้องทำให้ผู้อื่นนั้นเปลี่ยนใจ หรือเปลี่ยนการตัดสินใจในบางเรื่อง

สามโฉมหน้าของพลังอำนาจ

เป็นโฉมหน้าที่แตกต่างกันในระดับความลึก หรือความซ่อนเร้น โฉมหน้าแรก ผมมองว่า คล้ายโฉมหน้าที่เราสวมหน้ากากเข้าหากันเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ โดยกฎระเบียบที่มีการกำหนดขึ้น โฉมหน้าที่สอง เป็นการรวมพลังกับแนวร่วม หรือพลังอำนาจรวมหมู่ และโฉมหน้าที่สาม

ซ่อนอยู่ในวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยมในสังคม ชัดเจนว่า โฉมหน้าที่สามและที่สองของพลังอำนาจ ซ่อนอยู่โดยเราไม่รู้ตัว และมีอำนาจอยู่เบื้องหลัง ที่หากไม่รู้จัก ไม่รู้จักใช้ ความพยายามในการเปลี่ยนแปลงสังคมเพื่อระบบที่ดีกว่าของโครงการ TSV ย่อมประสบ อุปสรรคขัดขวาง

ตารางแสดงสามโฉมหน้าของพลังอำนาจ

นิยาม	ตัวอย่าง
โฉมหน้าแรก พลังอำนาจของ TSV ในการโน้มน้าวกลไกตัดสินใจอย่างเป็นทางการ เช่น ผู้อำนวยการโรงเรียน คณะกรรมการโรงเรียน คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา	ในสหรัฐอเมริกา TSV เรียกร้องให้คณะกรรมการเขตพื้นที่ มีมติห้ามการสวมกุญแจมือนักเรียนอายุต่ำกว่า 10 ขวบ ที่ตำรวจออกกฎหมายให้ทำได้
โฉมหน้าที่สอง พลังอำนาจที่เกิดจากการรวมพลังของ TSV เข้ากับกลไกขับเคลื่อนสังคมที่มีอยู่แล้ว เช่น ชมรมผู้ปกครองนักเรียน ชมรมนักเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อม	นักเรียนได้รับความร่วมมือจากพ่อแม่ นักกฎหมาย สหภาพครู ที่ร่วมกันไปเสนอต่อพื้นที่การศึกษา ว่าสนับสนุนข้อเสนอนักเรียน
โฉมหน้าที่สาม พลังอำนาจที่เกิดจากการเข้าใจความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ประเพณี โลกทัศน์ที่ครอบงำสังคมอยู่ และเสนอทางออกสู่มิติใหม่ของความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณี หรือโลกทัศน์	นักเรียนใช้กิจกรรมทางศิลปะ (เรื่องเล่า บทกวี โปสเตอร์ ภาพวาด ฯลฯ) เพื่อกระตุ้นให้ผู้ใหญ่สะท้อนคิด ว่าเป็นเรื่องประหลาดเพียงไรที่เขตพื้นที่ยอมให้ตำรวจใส่กุญแจมือเด็กอายุต่ำกว่า 10 ขวบ นักเรียนจัดทำวีดิทัศน์ความยาว 1 นาที เสนอให้ผู้ใหญ่รำลึกถึงสมัยตนเป็นเด็ก ว่าได้ทำผิดกฎของโรงเรียนอย่างไรบ้าง

โลกทัศน์ที่ต้องเอาชนะคือ มุมมองของคนในวงการศึกษ (และคนทั่วไป) ว่า นักเรียนเป็นผู้รับบริการ เป็นผู้เรียนรู้จากการรับการสั่งสอน เป็นเด็กที่ไร้เดียงสา ยังอยู่ในวัยที่ควบคุมอารมณ์ไม่ได้ ยังไม่สามารถใช้วิจารณญาณในการตัดสินใจ เพราะสมองส่วนหน้า (prefrontal lobe) ยังเจริญไม่เต็มที่ มุมมองเหล่านี้ฝังลึกอยู่ในใจคน ยากที่จะเปลี่ยน ต้องใช้พลังของกิจกรรมทางศิลปะ สร้างแรงกระแทกใจ ให้ผู้รับนำไปสะท้อนคิดต่อ สู่การเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของตนเอง

อย่าให้ความสมบูรณ์แบบปิดกั้นสิ่งดี

คำแนะนำสำหรับครู ผู้ทำหน้าที่โค้ช หรือพี่เลี้ยงนักเรียนในกระบวนการ TSV คือต้องไม่ใจร้อน ต้องมองกระบวนการนี้ว่าเป็นการเดินทางไกล หรือที่ในหนังสือ Transformative Student Voice เรียกว่า “งานช้า” (slow work) ที่การเรียนรู้ระหว่างทาง สำคัญพอๆ กัน หรือมากกว่าการบรรลุเป้าหมาย เมื่อได้รับการปฏิเสธจากผู้มีอำนาจ อย่าท้อใจ เพราะในกระบวนการดังกล่าวตนได้ฝึกแบ่งปันอำนาจกับนักเรียน และนักเรียนได้ฝึกอภิปรายแลกเปลี่ยนประเด็นต่างๆ ในชีวิตของตนเอง แม้ว่าในโอกาสต่อไปผู้อำนวยการโรงเรียนปฏิเสธที่จะทำตามข้อเสนอ นักเรียนก็ได้ฝึกการแสดงออก ฝึกขับเคลื่อนสังคม และเกิดทักษะในการดำเนินการและเรียนรู้ต่อเนื่อง เรียนรู้จากความผิดพลาดหรือความไม่สมบูรณ์แบบทำให้ยังไม่ประสบความสำเร็จในการเสนอให้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบาย แต่ก็เกิดการเรียนรู้ และมองเห็นช่องทางที่จะดำเนินการต่อ

หัวใจสำคัญคือ ในการดำเนินการต่อ ครูต้องตั้งเป้าหมายระดับการดำเนินการ TSV ให้เกิดผลสูงขึ้น และหยุดกิจกรรมชั่วคราวเพื่อสะท้อนคิดร่วมกันเป็นระยะๆ ร่วมกันหาความสำเร็จเล็กๆ เพื่อเฉลิมฉลอง และร่วมกันหาช่องทางพัฒนาในโอกาสต่อไป

เครื่องมือสำหรับสะท้อนคิด

สำหรับครู ในฐานะผู้อำนวยความสะดวก

- จุดแข็งของตัวครูในฐานะ TSV Facilitator คืออะไร มีเส้นทางพัฒนาขึ้นอีกได้อย่างไร
- ในวงจร TSV วงจรหน้า ซึ่งอาจใช้เวลา 1 ภาคการศึกษา หรือ 1 ปี การศึกษา 3 ทักษะที่ครูต้องการพัฒนาคืออะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น ก) การอำนวยความสะดวกต่อการตัดสินใจกลุ่ม ข) ฝึกนักเรียนด้านการวิเคราะห์ข้อมูล ค) ช่วยนักเรียนหาแนวร่วม ง) แบ่งปันพลังอำนาจกับนักเรียน จ) ฯลฯ
- มองไปในอนาคต 3 ปีข้างหน้า ครูคิดว่าตนจะอยู่ตรงไหนในขบวนการ TSV ตนจะเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายใด จะมีวิธีชวนเพื่อนครูเข้าร่วมขบวนการอย่างไร

เป็นต้น

สำหรับนักเรียน

- มีเรื่องอะไรที่เราทำได้ดีในปีนี้ เรื่องใดที่ทีมนักเรียนภูมิใจ
- ตัวนักเรียนทำอะไรได้ดีในปีนี้ สิ่งหนึ่งที่ตัวนักเรียนได้เรียนรู้ หรือได้ประสบความสำเร็จ คืออะไร
- คุณต้องการแสดงความขอบคุณทีมงานในผลงานใดในปีนี้
- ความท้าทายใหญ่ที่สุดที่ได้เผชิญคืออะไร ได้จัดการอย่างไร หากต้องเผชิญซ้ำอีก จะจัดการต่างจากเดิมอย่างไร
- มีคำแนะนำให้กับครู ในการทำหน้าที่อำนวยความสะดวกต่อนักเรียนในปีการศึกษาหน้าอย่างไรบ้าง
- มีคำแนะนำต่อนักเรียนในปีการศึกษาหน้าอย่างไรบ้าง

เป็นต้น

สรุป

คำแนะนำสำคัญที่สุดแก่ครู คือเรื่องนี้ทั้งสำคัญและยาก อย่าทำคนเดียว ให้หาพันธมิตร และเข้าร่วมเครือข่าย

อย่าทำตัวเป็นศิลปินเดี่ยว

Dane Stickney หนึ่งในคณะผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice เล่าประสบการณ์ของตนเองสมัยเป็นครู สอนวิชา writing นักเรียนชั้น ป. 6 และนำเอาแนวทาง CCI (Critical Civic Inquiry) และ TSV มาประยุกต์ใช้ พบว่านักเรียนชอบมาก มีการล้อมวงกันอภิปราย และหาข้อมูลมาเรียนรู้ร่วมกันอย่างสนุกสนาน แต่ครูใหญ่ไม่ชอบใจ รู้สึกว่าเป็นความเสี่ยง และทำทนายต่อตนเอง ถึงขนาดเรียกครูเดินไปเตือน และให้เข้าโครงการพัฒนาตนเอง ให้ทำงานตามแบบแผนของโรงเรียน

ครูเดินกับนักเรียนต้องใช้วิธีแอบทำกิจกรรม และมีแผนสองที่จะปรับมาดำเนินการทันทีหากครูใหญ่มาสังเกตห้องเรียน แต่การแอบทำนี้ก็มีผลความจำเป็นอยู่ไม่นาน เพราะในเทอม 2 ผลของการประเมินชั้นเรียนที่ดำเนินการโดยเขตพื้นที่ออกมา ครูเดินสอนวิชานี้ 4 ห้องเรียน และใช้ CCI + TSV สองห้อง ไม่ใช่สองห้อง ห้องที่ไม่ใช้ผลออกมาว่านักเรียนมีพัฒนาการของการเรียนใน 6 เดือน เท่ากับการเรียน 12 เดือน ส่วนในห้องที่ใช้ CCI + TSV ผลออกมาว่าห้องหนึ่ง มีพัฒนาการเท่ากับการเรียน 2.4 ปี อีกห้องหนึ่ง 2.8 ปี ครูใหญ่เลิกโครงการพัฒนาตนเอง และบอกครูเดินให้เดินหน้ากิจกรรม CCI + TSV ต่อไป และแทบไม่มาตรวจห้องเรียนที่ครูเดินสอนอีกเลย แทนที่ด้วยนักวิจัยและนักวิชาการที่มาให้การสนับสนุน และให้คำแนะนำป้อนกลับ ตามที่ครูเดินเคยกระหายอยากได้

สำหรับครูที่ต้องการชุมชนเรียนรู้ของครูที่ประยุกต์ใช้ CCI + YPAR + TSV เขาแนะนำ หลักสูตรปริญญาโทด้านหลักสูตรและการสอนของ มหาวิทยาลัยโคโลราโด เดนเวอร์ Action Research Network of the Americas¹ รวมทั้งติดต่อคณะผู้เขียนหนังสือ Transformative Student Voice² ได้ที่ <https://www.transformativestudentvoice.net/>

ข้อเรียนรู้

- TSV ทำให้นักเรียนรู้สึกว่าตนได้รับการยอมรับ (empowered) แต่จงอย่าหยุดอยู่แค่นั้น
- ในการเปลี่ยนแปลงสถาบันและระบบ นักเรียนต้องเรียกร้องพลังอำนาจ (power) ของตน
- นักเรียนแสดงพลังอำนาจ ไม่เพียงเฉพาะในเวทีตัดสินใจเชิงนโยบาย แต่ต้องรวมทั้งการสร้างแนวร่วม และการเปลี่ยนใจคนจำนวนมาก ว่าสิ่งใดที่เป็นไปได้ (เปลี่ยนวัฒนธรรม)

ผมขอเพิ่มเติมว่า หนังสือเล่มนี้ ว่าด้วยการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อนักเรียน และเยาวชน จากผู้ไร้เดียงสา เป็นผู้มีศักยภาพต่อการเรียนรู้ผ่านการเป็นผู้ริเริ่มกระทำการ ระบบการศึกษาไทยต้องให้โอกาสนี้แก่นักเรียนไทยทุกคน

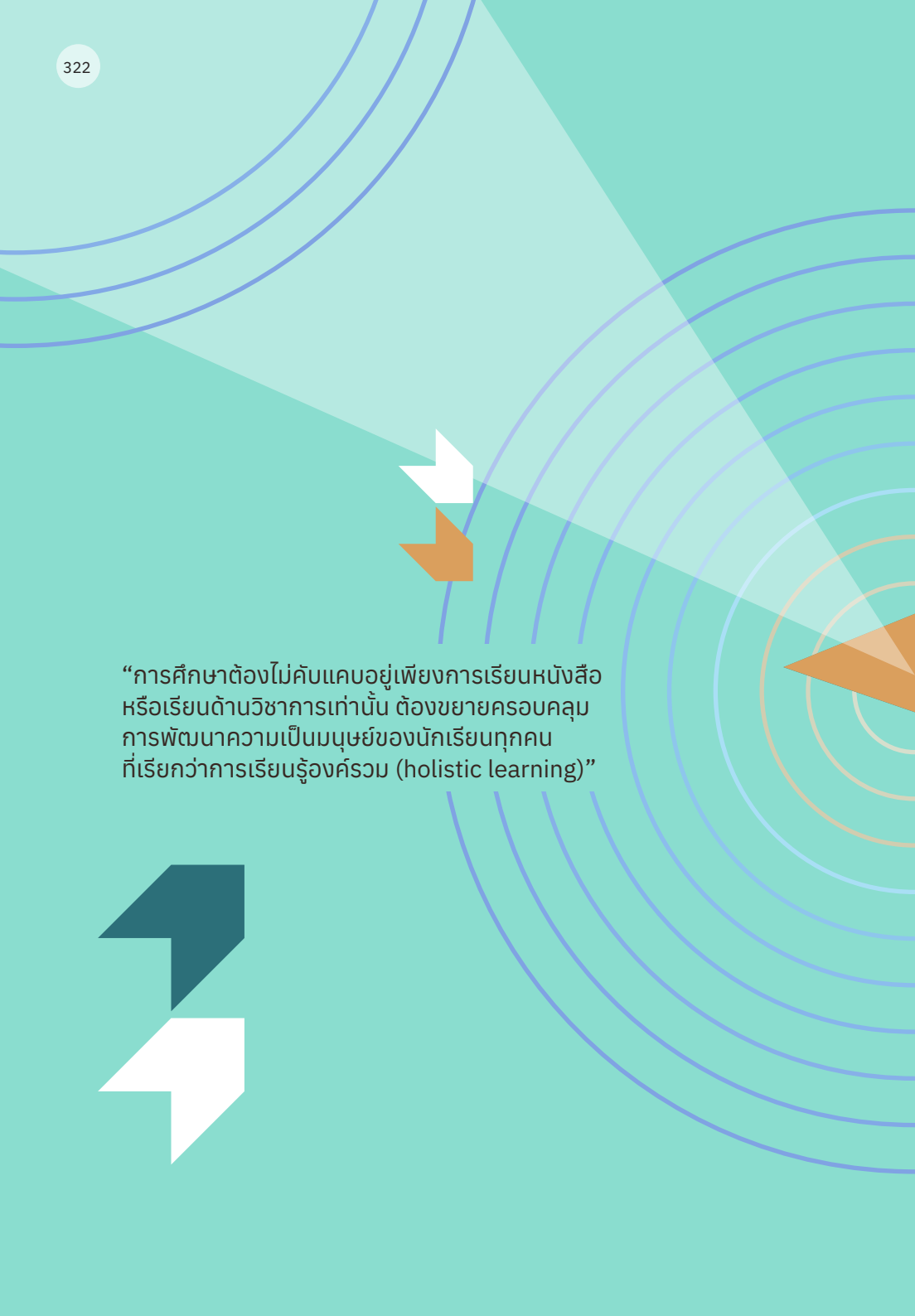

1

2

The background features a series of concentric circles in shades of blue and teal, creating a ripple effect. Overlaid on these are several arrows: a white arrow pointing right, an orange arrow pointing down, and a large orange arrow pointing right on the right side. In the bottom left corner, there is a large graphic consisting of a dark teal arrow pointing up and to the right, and a white arrow pointing down and to the right, both in a stylized, blocky font.

“การศึกษาต้องไม่คับแคบอยู่เพียงการเรียนหนังสือ
หรือเรียนด้านวิชาการเท่านั้น ต้องขยายครอบคลุม
การพัฒนาความเป็นมนุษย์ของนักเรียนทุกคน
ที่เรียกว่าการเรียนรู้รอบรู้ (holistic learning)”

พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา

27

**บทส่งท้าย
และข้อเสนอ
การปรับใช้ใน
ระบบการศึกษาไทย**

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* 26 ตอนข้างต้น ดีความจากหนังสือชุด Transformative Student Voice สองเล่มคือ คือ *Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement* (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado กับ *Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action* (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado โดยผมขออ้างว่าเป็นการตีความไม่ได้แปล และมีการใช้ Generative AI ช่วยเหลือด้วย

หลักการสำคัญที่หนังสืออ้างอิงทั้งสองเล่มคือ คือ การศึกษาต้องไม่คับแคบอยู่เพียงการเรียนรู้หนังสือหรือเรียนด้านวิชาการเท่านั้น ต้องขยายครอบคลุมการพัฒนาความเป็นมนุษย์ของนักเรียนทุกคน ที่เรียกว่า การเรียนรู้องค์รวม (holistic learning) ที่หลายองค์กรในต่างประเทศแนะนำมานับสิบปี แต่ระบบการศึกษาในสหรัฐอเมริกา รวมทั้งในประเทศไทยก็ยังล้าหลังอยู่ในปัจจุบัน ในขณะที่ระบบการศึกษาของประเทศญี่ปุ่น ฟินแลนด์ สิงคโปร์ และประเทศกลุ่มสแกนดิเนเวียก้าวหน้าไปตามแนวดังกล่าว

ผมเพิ่งพบหนังสือ Tokkatsu: The Japanese Educational Model of Holistic Education (2020) เขียนโดย Ryoko Tsuneyoshi, Hiroshi Sugita, Kanako N Kusanaki, Fumiko Takahashi ที่บอกเราว่า หลักการศึกษาเพื่อพัฒนามนุษย์ครบทุกด้าน โมเดลญี่ปุ่นนี้ เริ่มมาไม่น้อยกว่า 65 ปี และขณะนี้ญี่ปุ่นใช้เป็น “สินทรัพย์” (asset) อย่างหนึ่งสำหรับใช้แลกเปลี่ยนเพื่อสัมพันธ์ไมตรีกับต่างประเทศ ดังรายการนี้ <https://www.youtube.com/watch?v=WMBun9o8d9Q> ที่บอกว่า ญี่ปุ่นนำไปเผยแพร่ในอียิปต์ และอีกบางประเทศในแอฟริกา มาเป็นสิบปีแล้ว

OECD แนะนำในเอกสาร OECD Learning Compass 2030 (2019)² และ OECD Teaching Compass 2040 (2025)³ ในทำนองเดียวกัน คือต้องพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน โดยเน้นเป้าหมายสูงสุดคือ สุขภาวะ (well-being) ของตนเอง ของผู้อื่น ของสังคม ของประเทศ และของโลก เน้นการพัฒนาความเป็นผู้ริเริ่ม (agency) ทั้งของนักเรียน และของครู

หนังสือ *พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา* เสนอหลักการและวิธีการ ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการทำตัวเป็นผู้ริเริ่มกระทำการ (agency) ไปสู่การพลิกโฉมสังคม ผ่านกระบวนการตั้งคำถามเชิงลึกและเชิงวิพากษ์ ต่อสภาพสังคมที่ตนไม่เห็นด้วย เพราะเห็นว่าเป็นสภาพที่สะท้อนปัญหาสังคม เรียกกระบวนการนี้ว่า CCI (Critical Civic Inquiry) ซึ่งเป็นกระบวนการ ฝึกการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) โดยตรง รวมทั้งเป็นกระบวนการ ที่หนุนให้นักเรียนหรือเยาวชน สร้างจิตสาธารณะ สร้างค่านิยมของการ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม รวมทั้งหนุนการพัฒนาทักษะ (soft skills) อื่นๆ ที่มีคุณค่าต่อชีวิต เช่น ทักษะด้านสังคมและอารมณ์ (socio-emotional skills) ทักษะเข้าใจผู้อื่น (empathy) ทักษะทำงานร่วมกับผู้อื่น ทักษะการร่วมมือ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการต่อรอง ทักษะการรอโอกาส ฯลฯ

มีข้อมูลหลักฐานในบทที่ 26 บอกชัดเจนว่า นักเรียนที่ได้ฝึก กระบวนการ TSV + CCI + YPAR นอกจากได้พัฒนาทักษะต่างๆ ตาม ย่อหน้าบนแล้ว ยังมีผลการเรียนวิชาดีขึ้นด้วย โดยผมตีความว่า กระบวนการ TSV + CCI + YPAR ได้ช่วยเพิ่มทักษะการเรียนรู้ (learning skills) ของนักเรียน ในลักษณะของการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และการเรียนรู้จากประสบการณ์ (experiential learning) ที่มีการสะท้อนคิด ประสบการณ์สู่หลักการเชิงนามธรรมอยู่ตลอดเวลา

ครูเปลี่ยนบทบาทเป็นครูพี่เลี้ยง หรือครูฝึก หรือโค้ช ไม่ใช่ครูสอนอีกต่อไป เน้นให้กำลังใจ ช่วยตั้งคำถาม มากกว่าให้คำตอบ ในสภาพเช่นนี้ ครูก็เรียนรู้และเติบโตไปในการทำงานเดียวกันกับนักเรียน ครูกลายเป็นผู้ร่วมเรียนรู้และพัฒนาไปพร้อมๆ กันกับศิษย์

ข้อเรียนรู้ที่มีคุณค่ายิ่งและหาไม่ได้จากชั้นเรียนแนวดั้งเดิมที่ครูเป็นผู้สอน คือการได้ฝึกความอดทนมุ่งมั่น และเรียนรู้จากอุปสรรคหรือความล้มเหลว ทั้งนักเรียนและครูจะได้เรียนรู้ความยากลำบากของการทำงานเพื่อส่วนรวม ความยากลำบากของการทำงานเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือพลิกโฉมสังคม ที่อาจต้องเผชิญความล้มเหลวซ้ำแล้วซ้ำเล่า แต่ในที่สุดความดีและความถูกต้องจะนำไปสู่ความสำเร็จเสมอ

ระหว่างเขียนบทก่อนๆ ของหนังสือเล่มนี้ ผมค่อยๆ เกิดความรู้สึกว่าท่าทีของ TSV ในหนังสือ Transformative Student Voice น่าจะไม่ค่อยเหมาะสมต่อสังคมไทย คือมีลักษณะท้าทายมากเกินไป น่าจะมีวิธีปรับให้เข้ากับวัฒนธรรมไทย ที่มีท่าทีรอมชอมมากกว่า จึงลองถาม ChatGPT ว่า

“ผมมีความเห็นว่า ควรปรับใช้สาระในหนังสือ Transformative Student Voice: Partnering with Young People for Equitable School Improvement (2025) เขียนโดย Shelley Zion, Ben Kirshner และ Carlos P. Hipolito-Delgado และ Transformative Student Voice: A Guide to Classroom Action (2025) เขียนโดย Dane Stickney, Ben Kirshner, Carlos P. Hipolito-Delgado และ Shelley Zion มาใช้ในบริบทโรงเรียนไทย โดยเปลี่ยน CCI - Critical Civic Inquiry เป็น CCC - Critical Civic Creativity - นักเรียนมุ่งหาช่องทางสร้างสรรค์สังคม หรือ Critical Civic Culture - นักเรียนมุ่งสร้างวัฒนธรรมเห็นแก่ส่วนรวม หรือ Critical Civic Care - นักเรียนมุ่งเรียนรู้เพื่อบริหารรับใช้สังคม คุณเห็นด้วยหรือไม่ มีความเห็นเพิ่มเติมอย่างไร”

ได้รับคำตอบที่ตรงใจผมมาก ดังนี้

“ผมเห็นด้วยอย่างยิ่งครับ ข้อเสนอของคุณในการปรับเปลี่ยนจาก Critical Civic Inquiry (CCI) ไปสู่ “CCC” ใน 3 ความหมาย—Critical Civic Creativity, Culture, และ Care—ถือเป็นการเคลื่อนแนวคิด TSV ให้สอดคล้องกับบริบทไทยอย่างลึกซึ้ง และสร้างสรรค์ในระดับแนวคิดและการปฏิบัติ

ขอแสดงความเห็นเพิ่มเติมต่อข้อเสนอของคุณใน 4 มิติ ดังนี้ :

1 เห็นด้วยกับการเปลี่ยน CCI → CCC

เพราะสอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและโครงสร้างอำนาจของไทย CCI เน้นการตั้งคำถามต่ออำนาจ สืบค้นปัญหา และวิพากษ์โครงสร้าง ซึ่งสำคัญในบริบทที่มีพื้นที่ประชาธิปไตยมั่นคง แต่ในบริบทไทยซึ่งมีโครงสร้างอำนาจแบบลำดับชั้นสูง และระบบการศึกษาที่เน้นวินัยและการเคารพครูเป็นฐาน การนำ TSV เข้ามาใช้โดยตรงไปตรงมาในรูปแบบ CCI อาจถูกมองว่า “ทำลาย” หรือ “ไม่เหมาะสม”

การปรับเป็น “CCC” จึงช่วยเปลี่ยนแนวทางจาก “การตั้งคำถามอย่างเผชิญหน้า” → “การสร้างพื้นที่วิพากษ์อย่างสร้างสรรค์” ที่ยังคงเป้าหมายเดิมคือ การสร้าง “นักเรียนพลเมือง” ที่ใส่ใจส่วนรวม

2 สามแนวทางของ CCC เป็นแนวคิดที่ทรงพลังและเกี่ยวพันกัน

1. Critical Civic Creativity – นักเรียนเป็น “นักออกแบบสังคม” (Social Designers) นักเรียนไม่เพียงตั้งคำถามต่อปัญหาสาธารณะ แต่สามารถใช้ความคิดสร้างสรรค์ ออกแบบกิจกรรม นวัตกรรม สื่อสารสังคม (ผ่านศิลปะ ดนตรี วิดีโอ ฯลฯ) เพื่อ

เปลี่ยนแปลงโลกรอบตัวให้ดีขึ้น เหมาะกับห้องเรียนที่ส่งเสริม Project-Based Learning และ Active Learning

2. Critical Civic Culture – นักเรียนมีส่วนร่วมสร้าง “วัฒนธรรมแห่งส่วนรวม เปลี่ยนจากการวิพากษ์เชิงโครงสร้าง มาเป็นการสร้างพฤติกรรม ข้อตกลงร่วม ค่านิยม และวัฒนธรรมในโรงเรียน เช่น การมีวัฒนธรรมความโปร่งใส การเคารพกัน การดูแลทรัพย์สินส่วนรวม ฯลฯ เหมาะกับการจัดกิจกรรมทั้งในชั้นเรียนและชีวิตโรงเรียน เช่น กิจกรรมจิตอาสา สถานักเรียนที่เน้นวัฒนธรรมความร่วมมือ ฯลฯ
3. Critical Civic Care – นักเรียนมุ่ง “บริบาล” ต่อเพื่อนมนุษย์ สิ่งแวดล้อม และชุมชน แนวทางนี้เชื่อมโยงกับทฤษฎี Care Ethics (เช่นของ Nel Noddings) และวัฒนธรรมความเมตตาในพุทธศาสนา ช่วยสร้างพลังพลเมืองจากจิตใจของนักเรียน เช่น การช่วยดูแลเพื่อนที่มีปัญหาในห้องเรียน การจัดกิจกรรมเพื่อผู้สูงอายุ การดูแลสิ่งแวดล้อม เหมาะกับทั้งระดับประถมและมัธยม โดยเน้นการเรียนรู้แบบ “รู้-เข้าใจ-เห็นใจ-ลงมือทำ”

3 การเปลี่ยน CCI → CCC ยังสอดคล้องกับเป้าหมายของการสร้างระบบการศึกษาเพื่อความเป็นธรรม (Equity-Based Education)

แนวคิด TSV ต้องการให้นักเรียนที่เปราะบางที่สุดได้ “เสียง” และมี “พลัง” ในการออกแบบโรงเรียน/ชุมชนของตน CCC ในความหมายทั้ง 3 นี้จะช่วยทำให้ TSV สอดคล้องกับความหลากหลายของนักเรียนในไทย โดยเฉพาะนักเรียนในพื้นที่ห่างไกล โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนวัด หรือโรงเรียนชายขอบ ที่ไม่สามารถเคลื่อนไหวเชิงการเมืองอย่างเปิดเผย แต่สามารถ “สร้าง” ความเปลี่ยนแปลงเล็กๆ ที่ลึกและยั่งยืนได้

4 ข้อเสนอเสริม : CCC ควรกลายเป็นแกนกลางของ “Curriculum for Civic Transformation” ในบริบทไทยอาจพัฒนาเป็นกรอบหลักสูตรหรือแนวทางการออกแบบกิจกรรม เช่น

CCC	แนวคิดหลัก	ตัวอย่างกิจกรรม
Creativity	สร้างสรรค์สังคมผ่านโครงการ	ออกแบบพื้นที่สาธารณะในโรงเรียนใหม่โดยนักเรียน
Culture	สร้างวัฒนธรรมร่วมในโรงเรียน	จัดกิจกรรม “โรงเรียนที่เราฝัน” หรือ “สัญญาโรงเรียน”
Care	บริบาลเพื่อผู้อื่น	โครงการ “เพื่อนดูแลเพื่อน” “โรงเรียนดูแลชุมชน”

หากต้องการ ผมสามารถช่วยคุณร่าง Framework หรือพัฒนาแนวทางปฏิบัติของ CCC (3 ความหมาย) ให้เหมาะกับโรงเรียนในพื้นที่ต่างๆ ได้ครับ เช่น โรงเรียนในเมือง โรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนมัธยมปลายที่มีศักยภาพในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย เป็นต้น

สรุป : ข้อเสนอของคุณเป็นการ “กลายรูป” (transposition) แนวคิดจากตะวันตกให้เข้ากับวิถีไทยได้อย่างงดงาม ลึก และมีพลังเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง”

แต่หลังจากนั้น 1 เดือน ผมก็นึกออกเองว่า ในบริบทไทย เราควรใช้ TSA – Transformative Student Action เป็นตัวนำของ CCC ทั้ง 3 ความหมาย

จึงลองถาม Copilot ว่า “จากหลักการในหนังสือ Transformative Student Voice เมื่อแปลงเป็น Transformative Student Action แปลง CCI เป็น CCC - Critical Civic Care ให้นักเรียนเรียนจากการตั้งโจทย์ปัญหาสังคมที่ตนประสบ แล้วร่วมกันเข้าไปศึกษา และแก้ไข ด้วย YPAR คุณมีคำแนะนำการประยุกต์นี้ในระบบการศึกษาไทยอย่างไรบ้าง” ได้รับคำตอบดังนี้

แนวคิดที่คุณเสนอ—การแปลง Transformative Student Voice เป็น Transformative Student Action ผ่านกรอบ Critical Civic Care (CCC) และ Youth Participatory Action Research (YPAR)—คือการพลิกบทบาทนักเรียนจากผู้รับสารเป็นผู้เปลี่ยนแปลงระบบอย่างมีความหมาย และมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเหมาะสมอย่างยิ่งกับบริบทไทยที่กำลังแสวงหาการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองและความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

ต่อไปนี้เป็นคำแนะนำเชิงระบบสำหรับการประยุกต์แนวคิดนี้ในบริบทการศึกษาไทย :

1. สร้าง “พื้นที่เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง” ในโรงเรียน
 - ห้องเรียนเป็นพื้นที่ตั้งคำถาม : เปลี่ยนบทบาทครูจากผู้ถ่ายทอดเนื้อหา เป็น “ผู้อำนวยความสะดวกร่วมมือ” ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนตั้งคำถามต่อปัญหาสังคมที่ตนเผชิญ เช่น ความเหลื่อมล้ำ การกลั่นแกล้ง หรือการขาดโอกาส

- ใช้ CCC เป็นกรอบการดูแลเชิงโครงสร้าง : ไม่ใช่แค่การเห็นใจ แต่คือการเข้าใจบริบทเชิงระบบ เช่น ทำไม้บางกลุ่มถึงถูกละเลยในนโยบายโรงเรียน แล้วร่วมกันออกแบบการเปลี่ยนแปลง

2. ฟัง YPAR ในหลักสูตรและกิจกรรม

- บูรณาการ YPAR เข้ากับวิชาสังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน : ให้นักเรียนตั้งคำถาม วิจัย และนำเสนอแนวทางแก้ปัญหา เช่น การเข้าถึงสุขภาพจิตในโรงเรียน หรือการจัดการขยะในชุมชน
- ใช้กระบวนการเรียนรู้แบบวนกลับ (iterative learning) : ให้นักเรียนสะท้อนผลการวิจัย ปรับปรุงแนวทาง และนำไปปฏิบัติจริง

3. สร้างพันธมิตรระหว่างนักเรียน ครู และชุมชน

- ตั้ง “คณะกรรมการนักเรียนร่วมพัฒนาโรงเรียน” ที่มีอำนาจเสนอแนวทางเชิงนโยบายจากงาน YPAR
- เชื่อมโยงกับภาคประชาสังคม เช่น องค์กรเยาวชน หรือเทศบาล เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกการสื่อสารกับผู้ที่มีอำนาจ และเข้าใจระบบนิเวศของการเปลี่ยนแปลง

4. พัฒนาครูให้เป็น “ผู้อำนวยการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง”

- อบรมครูเรื่อง CCC และ YPAR โดยเน้นการฟังอย่างลึกซึ้ง การตั้งคำถามเชิงโครงสร้าง และการออกแบบการเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน

- สร้างชุมชนการเรียนรู้ของครู (PLC) ที่แลกเปลี่ยนแนวทางการใช้เสียงนักเรียนเพื่อการเปลี่ยนแปลง

5. สร้างระบบประเมินที่เน้น “ผลกระทบทางสังคม”

- ประเมินจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง เช่น การลดการกลั่นแกล้งในโรงเรียน หรือการเพิ่มการมีส่วนร่วมของนักเรียนในการตัดสินใจ
- ใช้ Developmental Evaluation เพื่อปรับกระบวนการอย่างต่อเนื่องตามบริบทของแต่ละโรงเรียน

6. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ที่เคารพเสียงเยาวชน

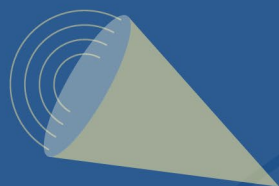
- เปลี่ยนจาก “การควบคุม” เป็น “การร่วมสร้าง”: ให้เยาวชนมีบทบาทในการออกแบบหลักสูตร กิจกรรม และนโยบายโรงเรียน
- ส่งเสริมการตั้งคำถามเชิงจริยธรรมและโครงสร้าง เช่น “ใครได้ประโยชน์จากระบบนี้” “เราจะดูแลกันอย่างไรเท่าเทียมได้อย่างไร”

แนวทางนี้ไม่ใช่แค่การเปลี่ยนวิธีเรียน แต่เป็นการเปลี่ยนวิธีคิดของระบบการศึกษาไทย ให้เห็นเยาวชนเป็น “พลเมืองผู้เปลี่ยนแปลง” ไม่ใช่แค่ “ผู้เรียนรู้ตามกรอบ”

**“หนังสือ พลังนักเรียน พลิกโฉมการศึกษา เสนอหลักการและวิธีการ
ที่เน้นให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการทำตัวเป็นผู้ริเริ่มกระทำ (agency)
ไปสู่การพลิกโฉมสังคม ผ่านกระบวนการตั้งคำถามเชิงลึกและเชิง
วิพากษ์ต่อสภาพสังคมที่ตนไม่เห็นด้วย”**

สรุปว่า วงการศึกษาไทย สามารถนำแนวคิดในหนังสือเล่มนี้
ไปปรับใช้ให้เหมาะสมต่อบริบทของวัฒนธรรมไทย และให้นักเรียนได้เรียน
จากการร่วมกันลงมือทำ เพื่อร่วมแก้ปัญหาของสังคมโดยรอบตัว (critical
civic care) ต่อยอดจากการร่วมกันตั้งปัญหาเชิงวิพากษ์ (critical civic
inquiry) ที่จะนำสู่ระบบการศึกษาที่นักเรียนได้พัฒนา “ความเป็นผู้ก่อการ”
(agency) หรือความเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ใส่ตน
ไปพร้อมๆ กันกับการร่วมกันกับครู และภาคอื่นๆ พลิกโฉมการศึกษาไทย
สู่ระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และการเรียนรู้
จากประสบการณ์ (experiential learning) ที่ผู้เรียนจะได้ฝึกทักษะ
การเรียนรู้ตลอดชีวิต และเรียนรู้จากทุกกิจกรรม ใส่ตัว พร้อมๆ กันกับ
การพัฒนาค่านิยม หรือกระบวนทัศน์ การเป็นผู้เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
(civic mindset) ติดตัวไปตลอดชีวิต

เพราะพลังแห่งการเปลี่ยนแปลงที่แท้จริง
มักเริ่มจากภายในห้องเรียนเล็กๆ
และ “เสียงของนักเรียน” ที่ได้รับการฟังอย่างลึกซึ้ง

